

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI**

**KİTABI MUKADDES AÇISINDAN YAHUDİLİK VE HİRİSTİYANLIK'TA
SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞI**

Yüksek Lisans Tezi

Nazmiye YAVUZ

ANKARA-2006

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI**

**KİTABI MUKADDES AÇISINDAN YAHUDİLİK VE HİRİSTİYANLIK'TA
SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞI**

Yüksek Lisans Tezi

HAZIRLAYAN
Nazmiye YAVUZ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Baki ADAM

ANKARA-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

KİTABI MUKADDES AÇISINDAN YAHUDİLİK VE HİRİSTİYANLIK'TA
SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:

Tez Jürisi Üyeleri
Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınav Tarihi.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR.....	v

GİRİŞ

DİNLERDE SEÇİLMİŞLİK VE ÜSTÜNLÜK ANLAYIŞINA GENEL BİR BAKIŞ.....	1
--	---

I. BÖLÜM

YAHUDİLİK'TE SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞI.....	16
A) SEÇİLMİŞLİĞİ İFADE EDEN KAVRAMLAR.....	17
B) YAHUDİLİK'TE SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞININ TARİHİ GELİŞİMİ.....	21
1) Atalar Döneminde Seçilmişlik.....	22
a) İbrahim (Abram).....	23
b) İshak.....	29
c) Yakup.....	31
2) Musa ve Yeşu Döneminde Seçilmişlik.....	34
3) Hakimler ve Krallar Döneminde Seçilmişlik.....	40
4) Sürgün Dönemlerinde Seçilmişlik.....	44
C) YAHUDİ DÜŞÜNCESİNDE SEÇİLMİŞLİKLE İLGİLİ YORUMLAR.....	51
1) Rabbinik Düşünce de Seçilmişlik.....	51
2) Ortaçağ Yahudi Düşüncesinde Seçilmişlik.....	59
3) Modern Yahudi Düşüncesinde Seçilmişlik.....	61
D) SEÇİLMİŞLİK İNANCI VE HÜR İRADE SORUNU.....	67
E) SEÇİLMİŞLİK BAĞLAMINDA YAHUDİLER VE DİĞERLERİ.....	71
1) Yahudi Kutsal Kitabı'nda Yahudiler ve Diğerleri.....	71
2) Yahudi Düşüncesinde Yahudiler ve Diğerleri.....	74
F) YAHUDİLER ARASINDA SEÇİLMİŞLER.....	83

II. BÖLÜM

HİRİSTİYANLIK'TA SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞI.....	86
A) SEÇİLMİŞLİĞİ İFADE EDEN KAVRAMLAR.....	86

B) HİRİSTİYANLIĞIN YAHUDİLERİN SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞINA BAKIŞI.....	89
C) HİRİSTİYANLARIN SEÇİLMİŞLİĞİ.....	93
1) Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda Seçilmişlik.....	94
2) Hıristiyan Düşüncesinde Seçilmişlik.....	100
a) Aziz Augustinus'un Görüşleri.....	101
b) Martin Luther'in Görüşleri.....	103
c) John Calvin'in Görüşleri.....	105
D) SEÇİLMİŞLİK İNANCI VE HÜR İRADE SORUNU.....	108
E) SEÇİLMİŞLİK BAĞLAMINDA HİRİSTİYANLAR VE DİĞERLERİ.....	114
1) Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda Hıristiyanlar ve Diğerleri.....	114
2) Hıristiyan Düşüncesinde Hıristiyanlar ve Diğerleri.....	117
SONUÇ.....	124
BİBLİYOGRAFYA.....	131

ÖNSÖZ

Bütün dinler kendilerinin en üstün, en mükemmel din olduğunu ve kurtuluşun yalnızca onlara tâbi olmakla gerçekleşeceğini iddia ederler. Hiç kimsenin, doğruluğuna inanmadığı bir dine girmeyeceği gerçeği bu iddiayı makulleştirmektedir.

Kendi dinini üstün görme, Tanrı'nın seçkin kulları olma anlayışı bütün dinlerde bulunmakla birlikte, seçilmişlik anlayışı, Yahudilik'te farklı bir boyut ve anlam kazanmıştır. İsa'nın gelişi ve çarmıha gerilişiyle Hıristiyanlar da, Yahudilerin seçilmişliklerinin ve ahitlerinin sona erdiğini, artık Tanrı'nın seçilmişlerinin kendileri olduğunu iddia etmişlerdir. Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın teşekkül etmesinde, inanç sistemlerinde ve birbirleriyle olan ilişkilerinde bu seçilmişlik anlayışının önemli bir yeri vardır. Bu iki dinin birbirlerine ve diğer dinlerden olan kişilere bakışının temelinde yatan sebepleri anlayabilmek amacıyla bu konuyu seçmiş bulunmaktayız.

Tezimizin giriş kısmında, üstünlük ve seçilmişlik anlayışının net bir şekilde görüldüğü dinlerden birkaçının görüşleri aktarılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, kendilerini “seçilmişler” olarak tanımlayan Gnostik dinlerden, Maniheizm ile Sabiilik'in ve Hint dinlerinden, Hinduizm ile Sihizm'in seçilmişlik ve kurtuluş anlayışlarına kısaca değinilmiştir. İslam'ın seçilmişlik ve kurtuluş düşüncesi, özellikle Kur'an ayetleri temel alınarak açıklanmaya çalışılmış, Kur'an'ın, Yahudilerin ve Hıristiyanların seçilmişlik iddialarına bakışı ortaya konulmuştur.

Çalışmamızın birinci bölümünde, Yahudiliğin seçilmişlik anlayışına yer verilmiştir. Bu bölümde ilk olarak, Tanah'ta Yahudilerin seçilmişliğini ifade etmek için kullanılan kelimeler tespit edilmiştir. Yahudilerin seçilmişlik anlayışının temelini inebilmek için, Tanah'ta verilen bilgiler doğrultusunda, İsraililerin seçilme ve Tanrı ile ahitleşme süreçleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yahudilerin tarihinde ve hayatında önemli bir yeri olan sürgünün, seçilmişlik anlayışını nasıl etkilediği bu bölüm içerisinde ele alınmıştır. Yine bu bölümde, ilk dönem Yahudi din alimlerinden başlanarak günümüze kadar seçilmişlik konusunda fikir beyan eden önemli isimlerin görüşlerine yer verilmiştir.

Ayrıca, Yahudilerin seçilmişlik anlayışında insan iradesinin rolüne değinilerek, Tanrı'nın ve Yahudilerin diğer milletlere ve din mensuplarına bakışı ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Tanrı'nın ilk oğulluğa verdiği öneme vurgu yapılarak, Levililerin seçimi üzerinde durulmuştur. Yahudi halkı içerisinde kendilerinin seçilmiş olduklarını iddia eden Essenilerin ve Sefaradların görüşlerine de kısaca yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise, Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda yer alan seçilmişlikle ilgili kavramlara değinilerek, Hıristiyanlığın Yahudilerin seçilmişlik iddialarına bakışları tespit edilmeye çalışılmıştır. Hıristiyanların seçilmişlik anlayışı, Kutsal Kitaplarından aktarılan cümlelerle ortaya konulmuştur. Bu bölümde Hıristiyanlığın seçilmişlik anlayışını etkileyen ve bu konudaki düşünceleriyle dikkat çeken isimlerin görüşlerine de yer verilmiştir. Seçilmişliğin, Tanrı'nın bir lütfu olduğu iddiası doğrultusunda insan iradesinin hür olup olmadığı meselesi ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Ayrıca, Hıristiyanların diğer din mensuplarına bakışları ve Hıristiyanların kendi içlerinde bir seçime tabi tutulup tutulmadıkları kısaca tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu tezin hazırlanmasında emeği geçen danışman hocam Prof. Dr. Baki Adam'a saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Nazmiye Yavuz

KISALTMALAR

A.Ü.İ.F.D. : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

Bkz. : Bakınız

c. : cilt

çev. : çeviren

Ed. : Editör

H. : Hicrî

H.z. : Hazreti

K.K.T.S. : Kutsal Kitap'taki Teoloji Sözlüğü

K.K.D.A.İ. : Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri

M. : Miladî

Mat. : Matbaacılık

M.S. : Milattan Sonra

M.Ö. : Milattan Önce

s. : sayfa

S.B.E. : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ünv. : Üniversitesi

trsz. : tarihsiz

v. : vefatı

vd. : ve devamı

vb. : ve benzeri

Yay. : Yayınları

GİRİŞ

DİNLERDE SEÇİLMİŞLİK VE ÜSTÜNLÜK ANLAYIŞINA GENEL BİR BAKIŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar var olan bütün dinler hakikatin kendilerinde olduğunu ve kurtuluşun onlara tâbi olmakla gerçekleşeceğini iddia etmiştir. Bütün din ve inançlarda kendini üstün, diğer din ve inançları aşağı görme eğilimi vardır.

İlahi seçilmişlik fikri, her şeye gücü yeten bir Tanrı inancıyla desteklenen dini geleneklerin çoğunda görülür. Bu düşünce, özellikle Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da özel bir öneme sahiptir. Bu dinlerin her birinde, evrensellik iddialarına rağmen, insanların bir kısmını seçen Tanrı düşüncesi de bulunur.¹

Çalışmamızın bu bölümünde tez konumuzu oluşturan Yahudilik ve Hıristiyanlığın seçilmişlik anlayışları dışında gnostik² dinlerden Maniheizm ile Sabiilik'in, Hint dinlerinden Hinduizm ile Sihizm'in ayrıca İslam'ın seçilmişlik, kurtuluş anlayışlarına kısaca değineceğiz.

Genel olarak, Gnostikler kendilerini doğru inancı, gerçeği temsil eden ve kurtuluş yoluna giren “seçilmişler” olarak tanımlarlar. Gnostik din anlayışında “seçilmiş toplum” düşüncesi de önemli bir yere sahiptir. Gnostikler kendilerini “seçkinler”, “seçilmişler”, “seçilmiş doğrular” olarak adlandırırlar. Gnostik düşünceye göre, evrenin yaratılmasından, insanın yaratılmasına ve kıyamete kadar meydana gelecek bütün olaylar Gnostiklerin varlıklarını devam ettirmelerine

¹ Ellen M. Umansky, “Election”, The Encyclopedia of Religion, Ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, c.V, s.75.

² Gnostik: Geniş anlamda âlem, insan, Tanrı ve kurtuluşa ilişkin esoterik (gizli) ve mistik kutsal bilgiye sahip olduğunu iddia eden kişi ya da akım. Dar anlamda ise kült ve ritüellerinde, Gnostisizm olarak adlandırılan dinsel geleneğe yer veren akımlardan her hangi biri veya bu akımlara tâbi olan kişi. Tanrı, âlem, insan ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini kendine has kutsal esoterik bilgi doktrini temeline dayalı olarak açıklamayı ilke edinen dini felsefi geleneğe Gnostisizm denir. Temel inanç esasları ve ibadet şekillerinde gnostisizmin hakim olduğu Sabiilik, Maniheizm, Hermetisizm ve benzeri gelenekler gnostik dinler olarak adlandırılır. Gnostisizmin başlı başına bir din sayılıp sayılmayacağı tartışılmaktadır. Işık ve karanlık ya da iyilik ve kötülük arasındaki düalizm, maddi âlemin ve bedenın kötülüğü, demiurg düşüncesi, ruhun ilahi âleme ait olup süfli yeryüzünde beden içerisinde hapisane hayatı sürdüğü, kurtuluş için dünyevi olan her şeyden uzaklaşmak ve bunun neticesinde gnosis'e ulaşmak gerektiği gibi hususlar gnostisizmin temel öğretileri arasındadır. Bkz. Şinasi Gündüz, “Gnosis, Gnostik, Gnostisizm”, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yay., Ankara, 1998, s.143; Edwin M. Yamauchi, “Gnosisçiler (Bilgiciler)”, Hıristiyanlık Tarihi, Yeni Yaşam Yay., İstanbul, 2004, s.97-101. Gnostik hakkında daha geniş bilgi için bkz. Gündüz, “Sabiilik'te Din ve Din Anlayışı”, Dinler Tarihi Araştırmaları II, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2000, s.135-150.

yöneliktir. Gnostiklerin yeryüzündeki faaliyetlerinin sona ermesi, kıyametin gelmesiyle eşdeğerdedir. Bu inanca sahip olanlara göre, seçkin bir topluluk olan Gnostikler bu dünyada bulunduğu müddetçe dünyanın sonu gelmeyecektir.³

Seçilmiş olmanın bireylerin kendi özellikleri sebebiyle mi yoksa Tanrı'nın isteğine mi bağlı olduğu meselesi Gnostikler tarafından farklı şekillerde anlaşılmıştır. Başta Maniheizm olmak üzere bazı gnostik gelenekler, seçilmiş toplum üyesi olmanın bireyin kendi iradesine bağlı olduğunu düşünürler. Bu düşünceye göre maddi âlemde kötülüğün tutsağı olan bütün hayat ruhları mahiyet itibariyle seçilmişlerin üyesidirler, ancak bunun farkında olmadıkları için karanlığın safında yer almaktadırlar. Maniheistler bu inançları doğrultusunda ruhlarının kendi seçkin mahiyetini bulana kadar bir bedenden diğerine geçeceğine, ancak gerçeği anlayarak seçmişlere katıldıklarında bu sürecin sona ereceğine inanmaktadırlar. Diğer taraftan Gnostik geleneklerin çoğu seçilmişliğin bireyin doğasından kaynaklanmadığını ve kendi iradesine bağlı bir durum olmadığını, ancak Yüce Hayat tarafından bahşedilen bir durum, bir imtiyaz olduğunu kabul ederler. Bu inanca sahip Gnostik geleneklerde kurtuluş vadeden din, yeryüzünde yalnızca belirli bir grup seçkin içindir; diğer insanların bu dine girme ve kurtuluşu seçme konusunda bir tercihleri yoktur. Dolayısıyla Gnostik dinlerin evrenselliğinden bahsetmek mümkün görünmemektedir⁴.

Seçilmişliğin Tanrı tarafından bahşedilen bir nitelik olduğunu düşünen Gnostik gelenekler, köken olarak da kendi müntesiplerini diğer inananlardan ayırırlar. Gnostiklerin iddia ettiğine göre, Gnostiklerin soyu Adem ve Havva'ya dayanırken, Gnostik olmayanların soyu kötü arkonların (görünmeyen kötü varlıkların) Havva ile birleşmesinden doğan kişilerden gelmektedir. Buna göre, Adem ve Havva'nın soyundan gelmeyenler seçilmişliği ve kurtuluşu hak etmemektedirler⁵.

M.Ö. 3.yüzyılda Mani tarafından kurulan Maniheizm, ışıkla karanlık arasında mutlak bir düalizm⁶ olduğu düşüncesine dayanır. Maniheizm'e göre âlem, ışıkkı âlemi

³ Gündüz, "Sabilik'te Din ve Din Anlayışı", s.140.

⁴ Gündüz, "Sabilik'te Din ve Din Anlayışı", s.141-142.

⁵ Gündüz, "Sabilik'te Din ve Din Anlayışı", s.142.

⁶ Düalizm: İkcilik ya da iki Tanrıclığı ifade eden bir kavramdır. Düalizm, ruh ile beden, iyilik ile kötülük vb. iki prensibi kabul eden ve bunların birbirine karşı sürekli mücadele halinde olduğunu ileri süren dini veya felsefi ekol olarak tanımlanabilir. Mecusilik'te, Hinduizmde

ve karanlık âlemi olarak ikiye ayrılır. Bu her iki âlemin başında birer Tanrı ve bunların etrafında yer alan sayısız iyi ve kötü varlıklar bulunur. Evrendeki bütün kötülüklerin kaynağı bu kötü varlıklardır. Bundan dolayı, kurtuluş için insanların bu kötü varlıkların etkisinden korunmaları ve kötü olarak görülen her şeyden uzak durmaları gerekir.

Maniheizm, Maniheiztlerin seçkin olduğunu iddia ettiği gibi kendi cemaatindekileri de “seçkinler” ve “dinleyiciler” olarak ikiye ayırır. Seçkinler, kurtuluş açısından diğerlerinden daha ileri bir konumda sayılırlar. Seçkinlerin, et yemek, evlenmek, çalışmak, mal mülk edinmek gibi dünyevî işlerle uğraşmaları yasaktır. Dinleyiciler ise, cemaatin büyük bir çoğunluğunu oluştururlar ve seçkinlere hizmet etmekle yükümlüdürler⁷. Sıradan bir vatandaş olarak yaşayan dinleyiciler, sofü ve vejetaryen olan seçilmişlere her gün çok fazla ışık içerdiğine inandıkları salatalık, kavun gibi çeşitli meyveler ve sebzeler sunarlar. Resmi işlerde ve en kutsal ayinlerde ise, beyaz cübbeleriyle halktan ayrılan seçilmişler görev alabilirler. Dinleyicilerin ruhları kötülük âleminde kurtulamadığı için öldükten sonra başka bir bedene geçer⁸. Dolayısıyla onlar için bir tenasüh durumu söz konusudur.

Gnostik dinlerden bir diğeri olan Sabiilik'te de iyilik ve kötülüğü temsil eden ışık âlemi ile karanlık âlemi arasındaki mücadele, inanç sisteminde önemli bir yere sahiptir. Tüm tarihi süreç, yeryüzünde kötülüğün dizginlenmesinde ve kötü güçlerin elinde tutulmuş olan ışık güçlerinin kurtarılmasında temel rol oynayacak olan Gnostiklerin var oluşuna ve yaşamlarını sürdürmelerine göre işleyecektir. Gnostikler bu süreçte Tanrı'nın isteği doğrultusunda kötülüğün yok edilmesi için mücadele edeceklerdir. Bu özellikleri sebebiyle onlar, Sabii kutsal literatüründe “seçkinler” ya da “seçilmişler” olarak adlandırılmışlardır⁹.

Sabiiler, seçilmişliğin bireylerin kendi iradelerine bağlı olmadığını düşünürler. Bu sebeple dışarıdan bir kişinin Sabiiliğe girişi kabul edilmemekte, ancak Sabii anne ve babadan doğanların Sabii olabileceği vurgulanmaktadır. Çünkü Sabiilere göre, onlar soy olarak da diğer insanlardan ayrılmaktadırlar.

ve bütün gnostik dinlerde düalizm inancı vardır. Bkz. Gündüz, “Düalizm”, Din ve İnanç Sözlüğü, s.103; Osman Cilacı, “Düalizm”, Dinler ve İnançlar Terminolojisi, Damla Yay., İstanbul, 2001, s.102.

⁷ Gündüz, “Maniheizm”, Din ve İnanç Sözlüğü, s.245-246.

⁸ Yamauchi, “Manicilik”, s.100-101.

⁹ Gündüz, “Sabiilik'te Din ve Din Anlayışı”, s.148.

Onlar kendilerinin, tufanla insanlığın yok olduğu dönemde Nuh'la karısı Nuraita'dan doğan Şum ile karısı Anhar'ın soyundan, diğer insanların ise gizlice Nuraita'nın kılığına girerek Nuh'la birleşen kötü dişi varlık Ruha'dan doğan Ham, Sam ve Yafes'in soyundan geldiklerini düşünürler. Bu soy farklılığı, Sabiilerin kendilerini diğer insanlardan üstün görmelerinin ve iyiliğin temsilcisi olarak kabul etmelerinin en önemli sebebidir¹⁰.

Hinduizmin seçilmişlik ve üstünlük anlayışları, inanç sistemlerini ifade eden “Sanatana Dharma” kavramına yükledikleri anlamda göze çarpmaktadır. “Ezeli – ebedi yol; fitri ve evrensel din” anlamına gelen Sanatana Dharma, özellikle modern dönemde yer yüzündeki bütün inanç sistemlerini kapsayan bir üst yapı, evrensel din veya din ötesi bir sistem olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu anlayışa göre, bütün inanç sistemleri ayrı, başlı başına birer din değil, Hinduizm içerisinde yer alan Şivacılık, Vişnuculuk, Tantrizm gibi birer mezheptir ve bunlar hiçbir zaman Hinduizm ile mukayese edilemezler. Bu düşüncenin sonucu olarak da, diğer bütün sistemlerin Sanatana Dharma'nın tahrif edilmiş veya yanlış yorumlanmış biçimi olduğu ifade edilmektedir¹¹.

“Aslında hakikat tektir, azizler onu farklı isimlerle çağırırlar” (Ekam sad vibhra bahudha vadanti) ifadesi, klasik Hindu geleneğinde ve Yeni Hinduizm akımlarında farklı anlaşılmış ve yorumlanmıştır. Örneğin, buradaki “bahudha” kavramı, geleneksel anlayışta sadece Hinduizmden değişik nedenlerle ayrılmış dini mezhepler ve felsefi ekoller olarak yorumlanmıştır. Yeni Hinduizm akımında ise aynı ifade, Hint alt kıtasında gelişen bütün dini sistemleri Hinduizmin içerisinde görmeyen ötesinde, dünyadaki bütün inanç sistemlerini de kapsayacak şekilde anlaşılmıştır¹².

Hinduizmde, insanları dini törenlere katılabilme yeteneğine göre ayıran ve “Adhikara” kavramıyla ifade edilen düşünce, kast sisteminin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Kast sistemi, dini yalnızca üst kast mensuplarına hasrettiği için,

¹⁰ Gündüz, “Sabiilik'te Din ve Din Anlayışı”, s.149.

¹¹ Ali İhsan Yitik, “Hinduizm'in Diğer Dinlere Bakışı”, Dinler Tarihi Araştırmaları I, Dinler Tarihi Yay., Ankara, 1998, s.130-131.

¹² Yitik, s.131-132.

diğer sınıfların dini törenlere katılma özgürlükleri ellerinden alınmıştır. Kast sistemi anlayışının sonucu olarak Hinduizm dışındaki din mensupları da “mleccha”(barbar, cani) olarak adlandırılmıştır¹³.

Hindu geleneğinde, Hinduizmi bütün dinlerin en üstünü olarak gören anlayışın yanında, diğer dinlere hoşgörüyle yaklaşan ve onlarda da gerçeklik payı olabileceğini ifade eden görüşlere de rastlanmaktadır. Diğer dinlere hoşgörüyle bakan Hint mistiklerinden Ramakrishna, yeryüzündeki pek çok dini geleneğin mevcudiyetini, Tanrı'nın insanlara bir lütfu ve inayeti olarak görür ve her bir geleneğin, tam anlamıyla uygulanmak şartıyla, insanları Tanrısal varlığın idrak edilmesi olan en yüce gayeye götüreceğine inanır. O, bu düşüncesini birçok örnekle açıklamaya çalışır. Bunlardan ilkinde o, Tanrı – insan ilişkisini anne ile çocukları arasındaki ilişkiye benzetir ve şöyle der: “Nasıl ki, bir anne bütün çocuklarına aynı yemeği vermez; henüz küçük olanlarına hazmı kolay sıcak çorba verirken, yetişkinlerine de, balık ve pilav gibi ağır yemekler verir; Tanrı'nın da insanlara karşı tavrı, aynen böyledir. O da her insana, ruhi durumuna uygun bir dini sistem önerir, böylece herkes yaşadığı dini ve ruhi hayattan zevk alır hale gelir¹⁴.

Hinduizmin mesajını Hindistan dışına taşıyan Vivekananda, bütün inanç sistemlerinin amacının sonsuzun kuşatılması ve anlaşılması olduğunu söyler. Ona göre bu ortak amaca ulaşmanın pek çok yolu vardır, din mensuplarının yaptığı da bu yollardan birini seçmektir. Başka bir ifadeyle bütün dinlerin amaçları aynıdır, ancak bu amaca ulaşmada kullanılan yöntemler farklıdır¹⁵.

Mahatma Gandhi'ye göre, bütün dinler özü itibarıyla aynıdır, farklı dinlerin ortaya çıkması ise onu algılayan insanların bakış açılarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Gandhi için dinler ve amaçlarına ulaşmak için kullandıkları yöntemler önemli değildir, önemli olan ruhun nihai kurtuluşa ulaştırılmasıdır¹⁶.

Gandhi'ye göre Hinduizm, özünde hoşgörü temeline dayanan bir din olması hasebiyle bütün dinlere saygılıdır ve hepsinin, mensuplarını nihai kurtuluşa ulaştıracağına inanır. Hoşgörü fikrinin dinin temel özelliği olduğunu düşünen

¹³ Bkz. Yitik, s.134.

¹⁴ Bkz. Yitik, s.135.

¹⁵ Bkz. Yitik, s.137-138.

¹⁶ Bkz. Yitik, s.141.

Gandhi, hoşgörünün en fazla Hinduizmde bulunması sebebiyle diğer dinlerden üstün olduğunu da ifade eder. Ancak, Gandhi daha sonra bu üstünlük ve hoşgörü iddiasından vazgeçerek dinlerin eşitliğine vurgu yapar. Hoşgörü fikrinin ister istemez insanı kendi dininin üstün olduğu iddiasına götürdüğünü fark eden Gandhi, bu nedenle, “bütün dinlerin aynı okyanusa akan ırmaklar olduğu” şeklindeki benzetmesini, “dinlerin aynı ağacın dalları olduğu” benzetmesiyle değiştirir¹⁷.

Geleneksel Hinduizm’in seçkinlik anlayışı 16.yüzyılda Hinduizm’den ayrılan Sihizmde de görülür. Sihizm’e göre, bir Sih olarak dünyaya gelmek, Tanrı’nın insana bahsettiği en büyük nimettir. Kurtuluş da, dünya ile ilişkisini kesmek, Tanrısal bilinci taşımak ve Tanrı’yla iç içe olmakla gerçekleşecektir. Tanrı ile dolan kişinin kurtuluş için ayrıca ayinler yapmasına gerek yoktur ancak, doğru davranışlarda bulunması gerekir¹⁸.

İlahi dinlerden İslam’da, Yahudilik ve Hıristiyanlık’taki gibi bir seçilmişlik anlayışından bahsedilemez. Bununla birlikte, Allah ile peygamberler ve inananlar arasındaki ilişkinin Kur’an’da “ahit” kelimesiyle ifade edilmesi ve bu kelimenin sıkça kullanılması, seçilmişlik anlayışına bir işaret olarak görülebilir.

Allah’ın inananlarla ahitleşmesi, seçtiği peygamberler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Kur’an’da, Hz.Muhammed’in ve ona tâbi olanların seçilmişliğinin yanında, hem Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve diğer peygamberlerin seçilmişliğine hem onların toplumlarının seçilmiş olduğuna vurgu yapılır¹⁹.

Allah, bütün peygamberleriyle, kendilerinden önceki peygamberleri doğrulayacakları, kendilerinden sonra gelenlere de yardım edecekleri konusunda ahitleşmiştir²⁰. M. Hamdi Yazır’a göre, peygamberler arasında öncekilerden sonrakilere, sonrakilerden öncekilere karşılıklı bir doğrulama anlaşması vardır. Bu anlaşma ile bütün peygamberler Hz. Muhammed’e iman ve yardım için Allah’a söz vermişlerdir²¹. Seyyid Kutub ise, bu anlaşmada peygamberlerin kişisel bir istek ve şöhretlerinin bulunmadığına dikkat çekerek, onların yalnızca seçilmiş bir kul, seçkin bir duyurucu olduklarını ifade eder. Seyyid Kutub’a göre,

¹⁷ Bkz. Yitik, s.143.

¹⁸ Huzeyfe Sayım, “Sihizm’in Din Anlayışı”, Dinler Tarihi Araştırmaları II, Dinler Tarihi Derneği Yay., Ankara, 2000, s.290.

¹⁹ Umansky, s.80.

²⁰ Âl-i İmran, 81.

²¹ M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, Çelik-Şura Yay., İstanbul, trsz., c.II, s.355.

Allah'ın peygamberleriyle yaptığı bu anlaşma ile Allah'ın dini kişisel taassuptan kurtulmuştur. Böylece peygamberlerin keyfi tutumları ve kavimlerine olan şahsi tutkularıyla onlara inananların kendi inançlarına ve ırklarına olan taassupları önlenmiştir. Çünkü dindeki bütün işler Allah'a bağlanmıştır²². Zemaşerî ise, burada verilen sözün bir bütün olarak toplumdaki alınan söz olduğu görüşündedir. Ona göre bu söz, peygamberler aracılığıyla iletilen mesajların kabulüyle somutlaşan bir sözdür²³.

Bakara suresinin 253. ayetinde peygamberlerden bazılarının diğerlerine üstün kılındığı ifade edilir. Buradaki üstünlük peygamberlerin şahsi kabiliyetlerinden veya başarılarından dolayı kazandıkları bir üstünlük değildir. Allah'ın onlara bahşettiği bazı nimetler ve ayrıcalıklardan kaynaklanan bir üstünlükten bahsedilmektedir. Peygamberlik makamını insanların işlerine bakılarak verilmediği gibi peygamberlere verilen dereceler de onlara ait değildir²⁴. Ayrıca, "O'nun elçilerinden hiçbirini diğerinden ayırmayız"²⁵ şeklindeki ayette de bütün peygamberlerin Allah'ın mesajının dürüst ve erdemli taşıyıcıları olduklarına, bazılarının diğerlerinden daha fazla lütufta bulunmuş olsa da aralarında hiçbir farklılığın olmadığına işaret edilmektedir²⁶.

Kur'an da, seçimin sadece Allah'a ait olduğu vurgulanır²⁷ ve Allah'ın Hz. Adem'i, Hz. Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini seçerek âlemlere üstün kıldığına, bunların da birbirinden türeyen bir nesil olduğuna işaret edilir²⁸. M. Hamdi Yazır'a göre, burada "seçmek" anlamına gelen "İstifâ" fiili sözlükte; bir şeyin özünü, en safını almak anlamındadır. Müfessirler, ıstıfa'yı iki şekilde yorumlamışlardır. Bunlardan birincisine göre bu kelime "Mahlukatın en özü kıldı" anlamına gelmektedir. Diğer yoruma göre ise, "Fena, kötü sıfat ve durumlardan tasfiye etti, temizleme ve övülmeye değer meleke ve huylarla süsledi" demektir. İstifâ fiiliyle ifade edilen seçim, seçilen kişilerin veya

²² Seyyid Kutub, Fî Zîlâli'l Kur'an, Hikmet Yay., İstanbul, 1991, c.II, s.126-127.

²³ Muhammed Esed, Kur'an Mesajı, çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İşaret Yay., İstanbul, 1999, c.I, s.106.

²⁴ Yazır, c.II, s.124.

²⁵ Bakara, 285.

²⁶ Esed, c.I, s.86.

²⁷ Kasas, 68.

²⁸ Âl-i İmran, 33-34.

eşyanın bir sıfatı değil, Allah'ın fiil ve iradesiyle gerçekleşen bir durumu ifade etmektedir²⁹.

Kur'an'ın "seçilmişler" olarak ifade ettiği kimselerin ve ailelerin seçilmesi sebepsiz değildir. Allah, seçilenlerin, inanan ve iyi işler yapan kimseler olduğunu³⁰, yardımının, korumasının ve mükafatlarının da yalnızca bunlara yapılacağını Kur'an'da açıkça bildirir³¹.

Allah, Kur'an'da sebepsiz, sonsuza kadar sürecek veya irkî mensubiyete dayalı bir üstünlükten, seçilmişlikten bahsetmez. Örneğin kulluğuyla Allah'ın sevgisini kazanarak peygamberlerin babası olarak kabul edilen Hz. İbrahim'in, neslinin de seçilmesi isteğine Allah, "Zalimlere ahdim ermez (Onlar için söz vermedim)"³² şeklinde cevap vermiştir. En'âm suresi 73-86. ayetleri arasında on yedi peygamberin isimleri zikredilerek, "Onları seçtik ve doğru yola ilettik"³³ denilerek peygamberlerin seçilmişliklerine işaret edilir. Fakat hemen arkasından gelen ayetle, Allah'a imanlarında bir sapma³⁴ olması halinde bu seçimin gerçekleşmeyeceğine vurgu yapılır³⁵.

Allah katında bireyleri ve toplumları üstün kılan tek özelliğin Allah'a karşı sorumlulukları yerine getirmek olduğunu Hz. Muhammed Veda Hutbesi'nde şu sözleriyle dile getirmiştir: "Ey İnsanlar! Rabbiniz bir, babanız aynıdır. Bir Arabın Arap olmayana, kara derilinin beyaz deriliye takva dışında bir üstünlüğü yoktur."³⁶ Hucurât suresi 13. ayette de insanların birbirlerini daha iyi tanımaları için milletlere ayırdıkları belirtilmekte ve Allah katında en üstün kişilerin onun buyruklarının dışına çıkmaktan en çok korkanlar olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Kur'an'da, kurtuluşu elde etmek ve ahiret saadetine ulaşmak için gerekli şartlar açıkça bildirilmiştir. Bunlar; Allah'a ve ahiret gününe inanarak salih amel yapmaktır. "Şüphesiz (Hz. Muhammed'e) iman edenler, Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sabiiler, bunlardan her kim, Allah'a ve ahiret gününe inanır, iyi işler yaparsa elbette onlara, Rableri katında mükafat vardır; onlara korku yoktur ve onlar

²⁹ Yazır, c.II, s.308-309 vd..

³⁰ Bkz. En'âm, 82-87; Sâd, 45-49.

³¹ Bkz. Muhammed, 1-3, 11, 12; Nûr, 55.

³² Bakara, 124.

³³ En'âm, 87.

³⁴ En'âm, 88.

³⁵ Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'an, Ankara Okulu Yay., Ankara, 1996, s.114,265-266.

³⁶ Mehmet S. Hatipoğlu, Fakihlerimizin Irk Anlayışı Üzerine (Bir Tenkid Denemesi), İslamî Araştırmalar, 1988, İstanbul, c.II, sayı 8, s.5-16.

üzülmeyeceklerdir”³⁷ ayetiyle Allah, bu genel prensiplere uyan herkesi, din ve ırk ayırımına gitmeden cennetle müjdelemiştir³⁸.

Bu ayetlerde ve Hz Muhammed’in hadisinde görüldüğü gibi İslam’ın seçilmişlik anlayışında ırksal mensubiyete bakılmamaktadır. İslam, ırksal üstünlük inancını ilâhi aşkınlığa yönelik bir tehdit saymaktadır. Çünkü ırkçı anlayışta insanlar, Allah katında değerli olmak için yarışan, ancak O’nun nezdinde eşit olmayan varlıklardır. Ayrıca seçilmişliği ırksal mensubiyete bağlayan görüşte, seçkin halkıyla ahitleşen ilahi varlık, her zaman ve şartta onlarla yaptığı ahidini devam ettirir. İslami anlayışta ise Allah, seçtiği ve ahitleştiği kimselerle ahidini ona iman ettikleri ve emirlerine uydukları sürece geçerli kılar³⁹.

İnsanların Allah’a olan iman ve itaatine göre değer kazanacağını bildiren İslam dininin evrensel bir din olduğu iddiasında bulunulur. Kur’an’ın, “De ki: “Ey İnsanlar, ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan, kendisinden başka Tanrı bulunmayan, yaşatan, öldüren, Allah’ın Elçisiyim...”⁴⁰ şeklindeki ifadelerinden Hz. Muhammed’in sadece kendi kavmine değil, bütün insanlığa yönelik bir mesajla gönderildiği anlaşılmaktadır. Bu ayetle Yahudilerin, Hz.Muhammed’in Araplara has bir peygamber olduğu şeklindeki iddiaları da reddedilmiştir⁴¹.

Kur’an’ın bütün âlemler için bir öğüt, uyarıcı olduğunu⁴², Hz. Muhammed’in de âlemlere rahmet olarak gönderildiğini⁴³ ifade eden ayetler İslam’ın evrenselliğine işaret etmektedir. Bu ayetlerdeki ‘âlem’ terimi de Kur’an’ın bütün dünya ve ırklar için bir kanun olduğunu göstermektedir⁴⁴.

Ancak, bütün din mensuplarında görüldüğü gibi, son tahlilde Müslümanlar da dinlerini en mükemmel ve en üstün din olarak kabul ederler. Bu mükemmellik ve üstünlük iddialarını da Kur’an’a ve Hz. Muhammed’in sözlerine dayandırırılar. Zira Kur’an’a göre, Allah katında gerçek olan tek din

³⁷ Bkz. Bakara, 62; Mâide, 69.

³⁸ Bkz. Süleyman Ateş, “Cennet Kimsenin Tekelinde Değildir”, İslamî Araştırmalar, İstanbul, 1989, c.II, sayı: I, s.7-9.

³⁹ İsmail R. Farukî, “İslam Açısından Ulus-Devlet ve Sosyal Düzen”, İbrahîmî Dinlerin Diyalogu kitabı içinde, çev. Mesut Karaşahan, Pınar Yay., İstanbul, 1993, s.102-103.

⁴⁰ A’râf, 158.

⁴¹ Yazır, c.IV, s.65-66.

⁴² Bkz. Yûsuf, 104; Kalem, 52; Sâd, 1; Tekvîr, 27.

⁴³ Bkz. Enbiyâ, 107; Sebe, 28.

⁴⁴ Shawqî Dayf, The Universality of Islam, çev. Abdelwahab El-Affendi, El-Maarif el-Cedide, Rabat, 1998, s.15-16.

İslam'dır⁴⁵, ondan başkasını arayan hüsrana uğrayacaktır⁴⁶, o Allah'ın kamil kıldığı bir dindir⁴⁷ ve İslam bütün dinlere üstün kılınmıştır⁴⁸.

Müslümanlara göre, bütün insanlar bu dini kabul etmeye meyilli şekilde yaratılmışlardır. Allah'ın insanların tabiatlarına yerleştirdiği bu özellik, İslam'ın "fitrat dini" olduğu şeklinde takdim edilir⁴⁹. "Yüzünü fitrat dinine çevir ki, Allah insanları ona göre yaratmıştır. Allah'ın yaratmasında değişiklik yoktur"⁵⁰ ayetinde ifade edilen 'fitrat', bütün insanların, insan olması itibariyle yaratılışlarında esas olan ve hepsinde ortak bulunan bir özelliktir. İnsanlar farklı karakter ve huylara sahip olabilirler, ancak asıl insan tabiatı bakımından hepsi birdir. İnsanın asıl fitratı, yaratıcısına boyun eğmek, ona kulluk etmektir. "Allah'ın yarattığı fitrat, Allah'ın dinidir" hadisinde de bildirildiği üzere tüm insanlardan uymaları istenen din İslam'dır⁵¹. Bütün insanlar, İslam dinini kabul etmeye müsait bir yapıya sahiptir. Çünkü herkes bu fitrat üzere dünyaya gelmekte, ancak, çevresinin etkisiyle başka inançlara yönlendirilmektedir⁵².

Allah, İslam dinini kabul eden kişilere "Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz. İyiliği emreder, kötülükten men'edersiniz ve Allah'a inanırsınız"⁵³ şeklinde hitap etmektedir. Allah'ın müslümanları en hayırlı ümmet olarak vasıflandırması onlara yüklediği sorumlulukları yerine getirmeleri şartına bağlanmıştır. İslam toplumunun en önemli özelliği iman ederek, insanlara iyiliği emretmeleri ve kötülükten uzaklaştırmalarıdır. Yahudi ve Hıristiyanların bu özelliğe sahip olmamalarının sebebi, içlerinde Allah'a itaatten çıkanların çoğunluk oluşturmalarından kaynaklanmaktadır⁵⁴.

Ayette ifade edilen "hayırlı ümmet" kavramı, Müslümanlar tarafından değişik şekillerde yorumlanmıştır. Hz. Ömer, insanlık için ortaya çıkarılmış en

⁴⁵ Âl-i İmran, 19.

⁴⁶ Âl-i İmran, 83-85.

⁴⁷ Bkz. Mâide, 3; Tevbe, 32; Saf, 8.

⁴⁸ Tevbe, 33; Nûr, 55; Fetih, 28; Sâf, 9; Ayrıca bkz. Mustafa Köylü, Dinler Arası Diyalog, İnsan Yay., İstanbul, 2001, s.22.

⁴⁹ Muhammed Abdürre'uf, "İslam Açısından Musevilik ve Hıristiyanlık", İbrahimî Dinlerin Diyalogu kitabı içinde, s.54-55.

⁵⁰ Rum, 30.

⁵¹ Yazır, c.VI, s.28-30.

⁵² Ebu'l Huseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî, Sahih-i Müslim, Kitâb'ul Kader(2658), tercüme: Mehmet Sofuoğlu, İrfan Yay., İstanbul, 1970, c.VIII, s.133.

⁵³ Âl-i İmran, 110.

⁵⁴ Yazır, c.II, s.369.

hayırlı ümmet olmak için Allah'a iman ederek, iyiliği emredip, kötülüğe mani olmanın yeterli olacağını düşünmüştür. Ebu Hureyre⁵⁵, Mücahid⁵⁶ ve Atiyye⁵⁷,ye göre de, ayette zikredilen sıfatları taşıyan her ümmet, en hayırlı ümmettir. Hasan Basri ise, burada bahsedilen en hayırlı ümmetin, geçmişteki bütün ümmetleri tamamlayan ve onların en sonuncusu olan Muhammed ümmeti olduğu görüşündedir⁵⁸.

Kur'an'da bildirildiğine göre İslam ümmetinin diğer bir özelliği de “orta ümmet” olmasıdır. Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilir: “Böylece sizi orta bir ümmet yaptık ki, insanlara şahit olasınız, Peygamber de size şahit olsun.”⁵⁹ İslam, hayatın her yönünde hem zevk ve sefayı hem de mübalağalı bir zühdü reddederek dengeli ve ölçülü bireyler ve toplumlar istemektedir⁶⁰. İnsanlara karşı şahit olması da, insanlar için hak ve batılı birbirinden ayıran ölçü ve değerler koyabilen bir topluluk olmalarından kaynaklanmaktadır⁶¹.

İslam dininin diğer dinlere üstün kılınması, müslüman toplulukların orta ve en hayırlı ümmet yapılması onlara yüklenen sorumluluklar sebebiyledir. Müslümanlara, Allah'ın emirlerine uyup, iyiliği emredip, kötülükten kaçınmadıkları sürece onların Allah'ın sevgili kulları olacaklarına dair hiçbir söz verilmemektedir. Tam aksine, Kur'an da Müslümanlara, emirleri yerine

⁵⁵ Asıl adı Abdurrahman b. Sahr ed Devsî el-Yemani'dir. Ebu Hureyre, H.7. yüzyılda müslüman olmuştur. Hz. Muhammed'den en çok rivayette bulunan sahabidir. 5374 hadis rivayet eden Ebu Hureyre H.59/M.979 yılında vefat etmiştir. Bkz. S. Kemal Sandıkçı, İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s.35.

⁵⁶ Tabîinden olan Ebu'l Haccac Mücahid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûnî(v.H.104/M.722); Ali, Sad b. Ebi Vakkas, Abdullah b. Mesud, Abdullah b. Ömer, Aişe gibi birçok sahabeden ilim almış ve rivayette bulunmuştur. İbn Abbas'ın en önemli talebelerinden olan Mücahid, hocasının tefsirinde bulunan rivayetleri nakletmekle kalmamış, İbn Abbas'ın tefsir etmediği ayet ve kelimeleri de tefsir etmiştir. Özellikle, Kur'an'ın garip kelimelerini açıklamada önemli bir yeri olan Mücahidin “Tefsiru Mücahid” adlı eseri bulunmaktadır. Ancak İsmail Cerrahoğlu, kitapta bulunan isnatların dörtte birinin Mücahide ait olmadığını tespit ederek bu tefsirin ona ait olamayacağını iddia etmektedir. Bkz. İsmail Cerrahoğlu, “Tefsirde Mücahid ve Ona İsnat Edilen Tefsir” , A.Ü.İ.F.D., Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 1978, c.XXIII, s.31-50.

⁵⁷ Atiyye b. Sa'd (v.H.111/M.729), İbn Abbas'tan en çok rivayette bulunan ravilerdendir. Tabîinden olan Atiyye, İbn Abbas'ı görmediği halde ondan birçok bilgi nakletmiştir. Atiyye, tefsir rivayetleri bakımından sorunlu olan Muhammed b. Es-Sâ'ib el-Kelbî ile yakın arkadaşlığı sebebiyle sık sık eleştirilmiştir. Bkz. Mehmet A. Koç, İsnat Verileri Çerçevesinde Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri-İbn Ebî Hâtim Tefsiri Örneğinde Bir Literatür İncelemesi, Kitabiyat, Ankara, 2003, s.66-67, 119.

⁵⁸ Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, Taberî Tefsiri, tercüme: Kerim Aytekin-Hasan Karakaya, Hisar Yay., İstanbul, 1996, c.II, s.338-339.

⁵⁹ Bakara, 143.

⁶⁰ Esed, c.I, s.40.

⁶¹ Kutub, c.I, s.210.

getirmedikleri takdirde Allah'ın onların yerine başka bir toplum getireceği tehdidi yapılmaktadır⁶².

Kur'an da, Yahudi ve Hıristiyanlarınkine benzeyen bir üstünlük iddiasına rastlanmazken Müslümanların, özellikle hadislere dayanarak İslam'ın ve Hz. Muhammed'in üstünlüğünü ispat etmeye çalıştıkları görülmektedir. “ Allah, bizden önceki ümmetlere Cuma gününü tahsis etmedi. Yahudilere Cumartesi gününü, Hıristiyanlara da Pazar gününü tahsis etti. Fakat, onlar kıyamet gününde bize tâbi olacaklardır (bizden sonra geleceklerdir). Biz dünyada onlardan sonrayız, ama ahirette önce bizim hesabımız görüleceği için öncelik bizdedir” şeklindeki hadis bir üstünlük elde etme gayretini açıkça göstermektedir⁶³. Yine, “Sizler yetmiş ümmeti tamamlyorsunuz. Sizler, Allah katında o ümmetlerin en hayırlısı ve en üstünüsünüz”⁶⁴ şeklinde rivayet edilen hadis de bu düşünceyi destekler mahiyettedir.

Hz.Muhammed'in “Ben kıyamet gününde Adem'in çocuklarının efendisiyim. Ben kabri ilk yarıp açılacak olan kimseyim. Ben ilk şefaati ediciyim ve şefaati kabul olunacak ilk kimseyim”⁶⁵ hadisi ve kıyamet gününde şefaati isteyen kişilere Hz. Muhammed dışında hiçbir peygamberin yardım edemeyeceğini bildiren hadisler bu amaç doğrultusunda sık sık zikredilir⁶⁶. Hz. Muhammed'in gelişiyile diğer peygamberlerin şeriatlerinin hükmünün kalktığını ifade eden hadisler de Hz. Muhammed'in üstünlüğüne vurgu yapmak için kullanılır. Bunlardan “Musa hayatta olsaydı bana tâbi olmaktan başka bir seçeneği olmazdı”⁶⁷ anlamındaki hadis en önemlilerinden biridir.

Kur'an da, Yahudilerin ve Hıristiyanların seçilmişlik anlayışlarına da değinilir. Özellikle, Yahudilerin âlemlere üstün kılındığı açıkça bildirilir⁶⁸. Yahudilerin seçildiğinin ve âlemlere üstün kılındığının bildirilmesi, Yahudilerin seçilmişlik ve üstünlük iddialarını doğrular niteliktedir. Ancak, bu ayetlerden önce ve sonra gelen ayetlere ve Yahudilerden bahseden ayetlerin geneline

⁶² Bkz. Rahman, s.267; Muhammed, 38; Tevbe, 39; Mâide, 54.

⁶³ Kamil Çakın, “Hadislerde Hıristiyan Kelamına Yaklaşımlar”, Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları, Dinler Tarihi Araştırmaları IV, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yay., Ankara, 2004, s.236-237.

⁶⁴ İbn-i Mace, Ebu Abdullah b. Yezid el-Kazvîni, Sünen, Kitâbu'z Zühd, 34.Bab (4288), Dâr'u İhyâ-i Kütübü'l Arabiyye, 1953, c.II, s.1433.

⁶⁵ Müslim, Kitâbu'l Fedâil (2278), c.VII, s.155.

⁶⁶ Çakın, s.237.

⁶⁷ Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimî, Sünen, Dâr'u İhyâ-i Sünnetü'n-Nebeviyye, Basım yeri yok, 1981, c.I, s.115-116.

⁶⁸ Bkz. Bakara, 47,122; Duhân, 32; Câsiye, 16.

baktığımızda, Yahudilerin kastettiği üstünlükten farklı bir üstünlük ve seçilmişlik anlayışı görülür.

“Ey İsrail oğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın”⁶⁹ ayetinin hemen ardından gelen, “Ve öyle bir günden sakının ki, o gün hiç kimse, kimsenin cezasını çekmez; kimseden şefaahat (aracılık, iltimas) da kabul edilmez; kimseden fidiye de alınmaz ve onlara hiçbir yardım yapılmaz”⁷⁰ şeklindeki ayet, hesap gününde hiç kimseye ayrıcalık tanınmayacağını açıkça ifade etmektedir⁷¹.

Seyyid Kutub, “Gerçekte biz İsrail oğullarını bilerek âlemlere üstün kıldık” şeklindeki Duhan suresi 32. ayeti şöyle yorumlamaktadır: “Doğal olarak bu, kendi zamanlarında onların tüm âlemler üzerine seçilmeleri demektir. Çünkü Allah, o gün için en üstün, seçilmeye ve görev vermeye en uygun topluluğun İsrail oğulları olduğunu bilmektedir. Haklarında anlatılan bütün döneklilik, sapıklık ve amaçlı olarak işi ağırdan alma özelliklerine rağmen, bu değişmemektedir. Dolayısıyla bu, yüce Allah’ın bir toplumu seçmesi ve ona yardım etmesi için, kimi kez yeterli inanç düzeyine gelmeseler bile, kendi dönemlerinin en iyileri olmalarının yeterli olduğunu gösteriyor.”⁷²

Kur’an’da Yahudilerin seçilmişliğine binaen onlara verilen nimetlerden ve yapılan yardımlardan da söz edilir⁷³. Özellikle Mısır’dan çıkış ve kutsal topraklara ulaşma sürecinde tarihte hiçbir topluma verilmeyen nimetlerin verildiği, bu dönemde Allah’ın yardımının İsrail oğullarının üzerinde olduğu açıkça görülmektedir.

Kur’an’da, Allah ile İsrail oğulları arasında yapılan ahitten de bahsedilir. Bu ahitte, iki taraftan da karşılıklı yerine getirmeleri istenen şartlar vardır. İsrail oğullarından on iki kişinin şahsında bütün İsrail kavmiyle yapılan bu anlaşmada Allah, onlardan namaz kılmalarını, zekat vermelerini, peygamberlerine iman ederek onlara yardım etmelerini ve Allah için mallarından vermelerini ister. Bu emirleri yerine getirdikleri taktirde Allah onlarla birlikte olmayı, onları cennetine

⁶⁹ Bakara, 47.

⁷⁰ Bakara, 48.

⁷¹ Bkz. Bakara, 122-123; Casiye, 16-17.

⁷² Kutub, c.X, s.371. İslam alimlerinin, Yahudilerin âlemlere üstün kılınmasında ki “âlem” kelimesinin, üstün kılınma anında yaşayanları kapsadığı ve Muhammed ümmetinin üstün kılınması anlayışıyla çelişmediği şeklindeki yorumları için bkz. Tolga Savaş Altunel, İslami Kaynaklara Göre Yahudilik’te Seçilmişlik, Marmara Üniv. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2002, s.81-83.

⁷³ Bkz. Bakara, 47,49-53,57,60; A’râf, 133,160; İsrâ, 101; Naml, 12; Yûnus, 90.

koymayı ve kötülüklerini örtmeyi vaat ederken⁷⁴, aksi durumda lanetlenerek kalplerinin katılaştırılacağını bildirir⁷⁵.

Kur'an'ın verdiği bilgilere göre, İsrail oğulları bu ahit maddelerine uymamışlardır. Allah, ısrarla başka ilahlar edinmemelerini isterken, onlar her fırsatta başka ilahlara yönelmişlerdir⁷⁶. Allah, gönderdiği peygamberlerine iman ve yardım etmelerini isterken, onlar tam aksine peygamberlere muhalefet etmişler hatta onları öldürmüşlerdir⁷⁷. Ahde aykırı olarak; yeryüzünde fesat çıkarmışlar,⁷⁸ kendilerine verilen kitapları tahrif etmişler, kitabın bir kısmını unutarak, elleriyle yazdıklarını Allah'ın kitabı diye takdim etmişler ve manayı çarpıtmışlardır⁷⁹. Allah, onlardan, mallarından O'nun için infak etmelerini istediği halde, onlar ahirete karşı dünyayı tercih ederek dünya malı peşinde koşmuşlardır⁸⁰. Allah, onlarla yaptığı ahdin şartlarını yerine getirilmedikleri takdirde cezalandırılacaklarını bildirdiği halde onlar üstünlük iddialarını devam ettirmişlerdir⁸¹. Kur'an da Yahudilerin daha birçok olumsuz özelliği anlatılarak, ahdi bozdukları net bir şekilde ifade edilmiştir⁸².

Kur'an-ı Kerim de, Allah'ın emirlerine uyacaklarına dair söz vermeleri sebebiyle Hıristiyanların da Allah'ın ayrıcalıklı kulları oldukları, ancak onların da sözlerinde durmamaları sebebiyle üstünlüklerini kayb ettikleri bildirilmektedir⁸³. Hıristiyanlar Hz.İsa'yı uluhiyet makamına yükselterek, ahdin özü olan Allah'ı bir bilme ilkesini ihlal etmişlerdir.

Yahudi ve Hıristiyanların, Allah'ın oğlu ve sevgilileri oldukları şeklindeki iddiaları da “O halde niçin günahlarınızdan ötürü (Allah) size azap ediyor? Hayır, siz de O'nun yaratıklarından birer insansınız. O dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder”⁸⁴ ayetiyle yalanlanmaktadır. İsrail oğulları'ndan günahkar olanların bile öteki

⁷⁴ Bkz. Mâide, 12.

⁷⁵ Bkz. Mâide, 13; Bkz. Bakara, 83-85.

⁷⁶ Bkz. Bakara, 51,54,92; Yûnus, 84; Tevbe, 30-31.

⁷⁷ Bkz. Bakara, 87; Âl-i İmran, 21,112,181; Nisâ, 155; Mâide, 70.

⁷⁸ Bkz. Bakara, 76; İsrâ, 4-7.

⁷⁹ Bkz. Bakara, 75,79,146,159,174; Âl-i İmran, 78; Mâide,13.

⁸⁰ Bakara, 86,96.

⁸¹ Bkz. Bakara, 87,111,135; Mâide, 18.

⁸² Bkz. Bakara, 64,83,100; Âl-i İmran 23; Mâide 43. Yahudilerin, Kur'an'da bildirilen olumsuz özellikleri için bkz. Ö.Faruk Harman, “Tefsir Geleneğinde Yahudilere Bakış”, Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları, Dinler Tarihi Araştırmaları IV, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yay., Ankara, 2004, s.122-123.

⁸³ Mâide, 14.

⁸⁴ Mâide, 18.

dünyada sadece sınırlı bir ceza görecekları ve seçilmiş topluma mensup olmaları sebebiyle cezalarının çabucak kaldırılacağı şeklindeki yaygın Yahudi inancı da, Bakara suresi 80. ayetiyle reddedilmiştir⁸⁵.

Seyyid Kutub'a göre Yahudilerin; Allah'ın buyruklarında değişiklik yapmaları, gerçek imandan kaynaklanan güvenilir olma niteliğini kaybetmeleri ve hilafeti yüklenme ehliyetinden uzaklaşmaları sebebiyle bu büyük görevi Hz. Muhammed ile ona inananlar yüklenmiştir⁸⁶.

Kur'an da, sadece kendilerinin cennete gireceklerini⁸⁷ iddia eden Yahudi ve Hıristiyanların durumlarına, "Şüphesiz Allah katında din İslam'dır"⁸⁸, "Kim İslam'dan başka bir din ararsa, (bilsin ki o din) ondan kabul edilmeyecek ve o ahirette kaybedenlerden olacaktır"⁸⁹ ayetleriyle açıklık getirilerek Allah katında gerçek dinin İslam olduğu vurgulanmıştır. "Elçi'nin sizin önünüzde ve sizin de tüm insanlığın önünde gerçeğe tanıklık etmeniz için geçmiş çağlarda da bu ilahi mesajda da sizi "Müslümanlar" olarak isimlendiren odur"⁹⁰, "Dini ikame edin ve onda ayrılığa düşmeyin diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı"⁹¹ ayetlerinde, ilk peygamberden son peygambere kadar asli ve tek hakiki dinin, İslam dini olduğu ortaya konmuştur⁹².

Kur'an; Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam için de önemli bir yere sahip olan Hz.İbrahim'in müslüman olduğuna özellikle vurgu yaparak Yahudi ve Hıristiyanların yanılığı içinde olduklarını göstermeyi amaçlamış görünmektedir⁹³.

⁸⁵ Esed, c.I, s.23.

⁸⁶ Kutub, c.I, s.50-51.

⁸⁷ Bakara, 111.

⁸⁸ Âl-i İmran, 19.

⁸⁹ Âl-i İmran, 85.

⁹⁰ Hac, 78.

⁹¹ Şûrâ,13.

⁹² Mehmet Okuyan - Mustafa Öztürk, "Kur'an Verilerine Göre "Öteki"nin Konumu", İslam ve Öteki kitabı içinde, Kaknüs Yayınları, Ed. Cafer Sadık Yaran, İstanbul, 2001, s.165-166.

⁹³ Bkz. Bakara, 130 -136; Âl-i İmran, 67.

I. BÖLÜM

YAHUDİLİK'TE SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞI

Yahudilik, yaşayan ilahî kaynaklı dinlerin en eskisi, fakat mensubu en az olanıdır¹. Musevilik olarak da adlandırılan Yahudilik; belli bir toprakla kimlikleştirilmiş bir ırkın hayatını, inancını, kültürünü bünyesinde barındıran², İsrail oğulları'nın tarihi sürecinde ortaya çıkmış olan dinsel bir gelenektir. Yahudilik geleneği, tek Tanrı inancıyla çevredeki yerel dinsel geleneklerin karışmasından meydana gelmiş ve sık sık yaşanan yabancı istilalar ve sürgün olayları nedeniyle çeşitli yabancı inanç sistemlerinden etkilenmiştir³.

Günümüz Yahudiliği, Babillilerin Kudüs'ü yıkarak, İsrail oğullarını sürgüne göndermeleri ve sürgün dönüşünde gerçekleştirilen reform hareketleri sonucunda sistematize edilmiştir⁴.

Yahudiliğin en önemli özelliklerinden biri, İsrail oğulları ile Tanrı arasındaki ahde kutsal kitaplarında geniş yer verilmesidir. Bundan dolayı bu din, bir "ahit" dini olarak da bilinmektedir. Yahudiler, kutsal kitaplarında yer alan ifadelere dayanarak, kendilerini diğer milletler arasından seçilmiş ve onlara üstün kılınmış olarak görürler⁵.

Bu bölümde, Yahudileri diğer milletlerden ayıran ve başlarına gelen her türlü felaketten dini ve milli birliklerini koruyarak çıkmalarını sağlayan seçilmişlik anlayışı, kutsal kitap Tanah⁶ bağlamında incelenecektir.

¹ Günay Tümer- Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ocak Yay., Ankara, 1997, s.204.

² Baki Adam, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, M.E.B. Devlet Kitapları, Ankara, 2003, s.30.

³ Gündüz, "Yahudilik", Din ve İnanç Sözlüğü, s.390.

⁴ Gündüz, "Yahudilik", Din ve İnanç Sözlüğü, s.391.

⁵ Tümer-Küçük, s.204-205.

⁶ Yahudilerin Eski Ahit'e verdikleri isimdir. Tanah; Tora, Neviim ve Ketuvim olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Tanah bu üç bölümün İbranice baş harflerinin birleşmesinden meydana gelmiş bir kelimedir. Tanah'ın bölümleri ve ihtiva ettiği kitaplar şunlardır: Tora: Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar, Tesniye; Neviim: Yeşu, Hakimler, I.Samuel, II.Samuel, I.Kırallar, II.Kırallar, İşaya, Yeremya, Hezekiel, Hoşea, Yoel, Amos, Obadya, Yunus, Mika, Nahum, Habakkuk, Tsefenya, Haggay, Zekerya, Malaki; Ketuvim: Mezmurlar, Süleyman'ın Meselleri, Eyub, Neşideler Neşidesi, Rut, Yeremya'nın Mersiyeleri, Vaiz, Ester, Daniel, Ezra, Nehemya, I.Tarihler, II.Tarihler. Tanah'ta bulunan kitapların sayısı hakkında hem Yahudilerle Hıristiyanlar hem de Hıristiyanların kendi aralarında ihtilaf vardır. Tezimizde Tanah kelimesiyle, Yahudiler ve Protestanlar tarafından sahih kabul edilen, adlarını saydığımız 39 kitaptan oluşan bölüm kastedilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tümer-Küçük, s.221; Adam, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002, s.27,48 (64.dipnot), Gündüz, "Tanah", Din ve İnanç Sözlüğü, s.358.

A) SEÇİLMİŞLİĞİ İFADE EDEN KAVRAMLAR

Tanah'taki cümleler incelendiğinde, Yahudilerin seçilmişliklerini ifade etmek için birçok kelimenin kullanıldığı görülür. Bu kelimelerden en çok göze çarpanı ve Yahudilerin seçilmişliğini ifade için kullanılanı “bahar” kelimesidir⁷. İbranice’de “seçmek” anlamına gelen “bahar” kelimesinin kökü, bütün Semitik dillerde ortaktır. Bu kelime, Asurca’da “beru”, Aramice’de “behar” şeklinde görülür.

“Bahar” kelimesi Tanah’ta, bir şahsın, bir görev veya mevkiye Tanrı tarafından seçilmesini ifade etmek için kullanılmakla beraber, kahin ve kral seçimini ifade etmek için de kullanılmıştır. Levililerin kahinlik⁸, Davud’un da krallık⁹ için Tanrı tarafından seçilmesi bu kelimeyle ifade edilir¹⁰. Bunların dışında toprak ve İsrail halkının seçilmesi için de kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Tesniye 12:5’deki “bahar” kelimesi bir mekanın Tanrı tarafından seçimine işaret eder¹¹. “Allah’ın Rab bütün kavmlardan seni seçti”¹² şeklindeki cümleler de, İsrail oğulları’nın seçilmişliğini dile getiren ifadeler de genellikle bu kelimeyle karşılanmıştır¹³.

İbranice “bahar” kelimesi, Tesniye kitabında yaklaşık olarak otuz defa geçer ve çoğunluğu İsrail halkı hakkındadır. E.W. Nicholson’a göre, tarihte İsrail adına Tanrı’nın eylemini tanımlamak için “bahar” kelimesinin kullanılması, bu kelimeye farklı bir anlam kazandırmıştır. Nicholson, seçilmişlik fikrinin Tesniye’de ilk defa dile getirildiğini iddia eder¹⁴. Ellen Umansky ise, bu düşüncenin Tesniye’de “bahar” kelimesinin kullanılmasından daha önceye dayandığını söyler. Ona göre, M.Ö. 7. yüzyıla kadar Tanah’a ait bir metin yoktu. Seçilmişlik inancının temelinde, Tanrı’nın Tekvin 12’de İbrahim ve soyuna, Çıkış 19’da da Musa ve İsrail oğullarına verdiği vaatler bulunmaktadır. Bu vaatler, Tanrı’nın insanlardan bir grubu kendi isteğine göre seçtiğinin bir kanıtıdır¹⁵.

⁷ Altinel, s.15.

⁸ Bkz. Tesniye, 18:5.

⁹ Bkz. II.Samuel, 6:21.

¹⁰ Altinel, s.15.

¹¹ Bkz. Steven T. Katz, Jewish Ideas and Concepts, Schocken Books, NewYork, 1977, s.163.

¹² Tesniye, 7:6.

¹³ Salime Leyla Gürkan, The Jewish Concept of Chosenness in Tradition and Transformation, Lancaster University, (Basılmamış Doktora Tezi), 2002, s.15.

¹⁴ Bkz. Gürkan, s.15-16.

¹⁵ Umansky, s.75.

İbranice “bahar”(seçmek) kelimesi, seçilmişlik fikriyle bağlantılı olan birkaç fiille de ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda Tanah’taki “almak”¹⁶ ve “tanımak”¹⁷ anlamına gelen fiiller seçim anlamında kullanılmıştır.

Tanah’ta, insanların Tanrı’nın kanununu, yolunu, Tanrı’ya ait diğer şeyleri seçtikleri söylenir, fakat Tanrı’nın bizzat kendisinin insanların seçiminin objesi olması yalnızca Yeşu 24:15-22’de görülür. Bu cümlelerde, İsrail tarafından Tanrı’nın seçiminden daha ziyade, Tanrı’nın seçimine İsrail’in verdiği cevap yer alır¹⁸.

“Bahar” kelimesi, millet anlamına gelen “am” kelimesiyle birlikte kullanılarak “am bahur” (seçilmiş millet) şeklinde İsrail oğullarını niteleyen bir terim haline gelmiştir. Bu terim İngilizce’ye “Chosen People” (seçilmiş millet) olarak çevrilmiştir¹⁹.

İsraillilerin seçilmişliği ile ilgili başka bir kelime “kdsh” kökünden gelen “kadoş”tur. Kadoş, ilahi bir amaç için çoğunluktan ayırmak anlamındadır. Levililer 20:26’da “Bana mukaddes bir kavm olacaksınız; çünkü ben, Rab, mukaddesim, ve benim olmanız için sizi kavmlardan ayırt ettim” şeklindeki ifadeler İsrail’in kutsallığına, hatta bütün hayatlarının Tanrı tarafından düzenlendiğine ve Tanrı’nın onları belli amaçlar için diğer milletlerden ayırdığına işaret etmektedir²⁰.

“Mukaddes Kavm”(Millet) kavramı, İsrail oğulları’nın Tanrı’nın yanındaki değerini göstermektedir. Tanrı, Musa ile yaptığı ahitle birlikte, İsrail oğulları’nın Mukaddes Millet olduğunu ilan etmiştir²¹. Zira o, kendine seçtiği kavmin kendisi gibi kutsal olmasını istemiştir²².

Tanah’ta, İsrail oğulları “Tanrı’nın Kavmi”²³, “Tanrı’nın Has Kavmi”²⁴ olarak da nitelendirilir. Yine İbranice “değerli nesne” ve “kutsal olan” anlamına

¹⁶ Bkz. Çıkış, 6:7.

¹⁷ Bkz. Amos, 3:2; Yeremya, 1:5.

¹⁸ John L. McKenzie, “Election”, Dictionary of The Bible, Collier Books Macmillan Publishing Company, NewYork, 1965, s.227.

¹⁹ Bkz. Altınel, s.15; Demirci, s.26-27.

²⁰ Gürkan, s.14.

²¹ Bkz. Çıkış, 19:6.

²² Bkz. Levililer, 11:44-45; Tesniye, 7:6; 14:2, 21; 26:19; 28:9; Yeremya, 2:3.

²³ Bkz. II.Samuel, 14:13; Mezmurlar, 47:9.

²⁴ Bkz. Çıkış, 19:5; Tesniye, 7:6; 14:2; 26:18.

gelen “segullah” kelimesi, İsrail oğulları’nın diğer milletlere üstünlüğünü açıkça göstermektedir²⁵.

“Tanrı’nın Kendi Payı”²⁶(heleq YHWH), “Tanrı’nın Mülkü”²⁷, “Tanrı’nın Mirası”²⁸(am nahallah) şeklindeki ifadelerle²⁹ Tanrı, İsrail oğulları’nın geçmişte olduğu gibi gelecekte de O’nun has kavmi olacağına işaret etmektedir.

Tanrı, İsraililere bazı görevler yüklediği için onları, “Kahinler Melekûtu”³⁰ olarak adlandırmıştır. Bundan böyle İsrail oğulları, Tanrı’nın yer yüzündeki elçileri olacaklar ve onun emirlerinin uygulanmasını sağlayacaklardır.

Bunların dışında İsrail oğulları’na verilen ayrıcalıklara işaret eden birçok kavram kullanılmıştır. “Benim Kullarım”³¹ (avadai), “Kavmım”³² (ammi) ve “Şahitlerim”³³(edai) ifadeleri, özellikle peygamberlere ait kitaplarda sık sık kullanılır. Ayrıca, Yahudilerin “Milletlere bir ışık”³⁴(or goyim/amim) olma görevine ve “bir ahit kavmi”³⁵ (berit am) olmalarına bu kavramlarla vurgu yapılır³⁶.

Yahudi Kutsal Kitabı’nda görüleceği gibi Tanrı, İsrail oğullarını "oğul" olarak tanımlamıştır. Tanrı’nın, İsrail oğullarına “oğlum”³⁷şeklinde hitap etmesi, İsrail oğulları’nın Tanrı’nın çocukları(Banim la YHWH) olduğu şeklinde anlaşılmıştır. Tanah’ta Tanrı, bütün insanların³⁸, Davut ve soyunun babası³⁹ olmasının yanında özellikle, İsrail oğulları’nın babası olarak ifade edilmiştir⁴⁰. Tanrı’nın İsrail oğullarının babası olması, onları yaratıp koruması⁴¹, doğru yolda

²⁵ Altınel, s.17.

²⁶ Bkz. Tesniye, 32:9.

²⁷ Bkz. Mezmurlar, 135:4.

²⁸ Bkz. Tesniye, 4:20; 9:26.

²⁹ Bkz. Gürkan, s.15; Samuel S., Cohon, “Chosen People”, The Universal Jewish Encyclopedia, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co. Inc., USA, 1948, c.III, s.164.

³⁰ Bkz. Çıkış, 19:6. Kitabı Mukaddes’in yeni çevirisinde “Kahinler Melekûtu” ifadesi “Kahinler Krallığı” olarak çevrilmiştir. Burada “kahin” kelimesiyle de, Tanrı ile insanlar arasında aracılık yapan ve Tanrı’ya kurban sunmak için dinsel işlerle uğraşan görevlinin kastedildiği ifade edilmiştir. Bkz. Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), Ohan Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul, 2001, s.91.

³¹ Bkz. Levililer, 25:55; İşaya, 41:8-9; 42:1; 43:10; 44:21.

³² Bkz. İşaya, 1:3; 3:12; 51:4,16; Yeremya, 30:22; Hezekiel, 37:27; Hoşea, 11:7; Yoel, 2:26; 3:2,3; Amos, 9:14.

³³ Bkz. İşaya, 43:10,12; 44:8.

³⁴ Bkz. İşaya, 42:6; 49:6; 51:4.

³⁵ Bkz. İşaya, 42:6.

³⁶ Gürkan, s.15.

³⁷ Bkz. Çıkış, 4:22; Tesniye, 14:1; İşaya, 1:2-4.

³⁸ Bkz. Malaki, 2:10; İşaya, 1:2.

³⁹ Bkz. Mezmurlar, 2:7; 89:26-27.

⁴⁰ Bkz. Tesniye, 14:1, 32:6; Hoşea, 11:1; Yeremya, 31:9.

⁴¹ Bkz. Tesniye, 32:6-10.

yürütmesi⁴², varlıklarını devam ettirmeleri için ezelden beri kurtarıcıları olması⁴³ ve sevmesi⁴⁴ anlamındadır⁴⁵.

Tanah'ta yer almamakla beraber, "Seçilmiş Halk" (am hanivhar) ifadesi özellikle modern dönemde kullanılmaya başlanmıştır. Bu ifadenin Yahudi kültürü ve İbrani dilinden daha ziyade, Puritan⁴⁶ düşüncesinde, Hıristiyan dünyasında ve İngiliz dilinde kullanıldığı bilinmektedir⁴⁷.

İsraillilerin seçilmişliği, Tanrı ile yaptıkları ahde dayanır. Bu ahit, eski önyasyada Semitikler arasında kullanılan ve Asurca'da da görülen "berit" kavramıyla ifade edilir⁴⁸.

⁴² Bkz. Yeremya, 31:9.

⁴³ Bkz. İşaya, 63:16.

⁴⁴ Bkz. Hoşea, 11:1.

⁴⁵ Altınel, s.16.

⁴⁶ Hıristiyanlık'ta 16. yüzyılda aşırı İngiliz Protestanların oluşturduğu dinsel bir harekettir. Puritanlar, Tanrı'ya ulaşmada kullanılan dinsel törenlere, elbiselere, haç, org vb. bütün araçlara karşı çıkmışlardır. Kiliseyi hükümet uygulamalarının ötesinde arındırmaya ve yenilemeye çalışmışlardır. Bkz. Gündüz, "Puritanlar", Din ve İnanç Sözlüğü, s.313. Ayrıca bkz. Keith L. Sprunger, Püritenler ve Ayrılkçılar, Hıristiyanlık Tarihi, Yeni Yaşam Yay., İstanbul, 2004, s.390; Max Weber, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhü, çev. Zeynep Gürata, Ayraç Yay., Ankara, 2002, s.83.

⁴⁷ Gürkan, s.14.

⁴⁸ Demirci, s.27.

B) YAHUDİLİK'TE SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞININ TARİHİ GELİŞİMİ

Bir bakıma Tanah, Yahudilerin tarihidir. Bununla birlikte, Tanah'ta Yahudilerin ortaya çıkmasından önce dünyanın meydana gelişi, ilk insanın yaratılışı ve insanlığın başlangıç dönemi hakkında da bilgi verilir.

Tanah'ın Tekvin kitabının ilk baplarında anlatıldığı üzere Tanrı, kendi suretinde erkek ve dişi cinsinden insanları yaratır, onları mübarek kılar ve çoğalarak tüm dünyaya yayılmalarını ister¹.

Tanah'ta sık sık görülen kardeş mücadelelerinin ilki, Adem'in çocukları Kain ve Habil arasında görülür. Tanrı tarafından takdimeleri kabul edilmeyen Kain, öfkelenerek kardeşi Habil'i öldürür. Tanrı, Kain'e toprak tarafından lanetlendiğini ve eskisi gibi kolay ürün elde edemeyeceğini söyleyerek ona kızgınlığını bildirir. Ancak Tanrı, sebebini bildirmeksizin Kain'in üzerine bir nişane koyarak, onu öldüren yedi kere öç alacağını söyler ve onu koruması altına alır².

Tekvin kitabında Adem'den sonra dikkat çeken ikinci isim Nuh'tur. Nuh, Tanrı'nın gözünde inayet bulmuş ve O'nun yardımına mazhar olmuştur³. Nuh ile ahitleşen Tanrı⁴, içinde bulunduğu topluma göre salih bir kişi olduğu için Nuh'u seçtiğini dile getirmiştir⁵.

Tanrı, yeryüzünün bozulmasını, zorbalıkla dolmasını ve insanların ahlaki yönden çöküşlerini gerekçe göstererek, yeryüzünü ve içindekileri yok edeceğini bildirir⁶. Bu yok oluştan sonra Nuh ile ikinci insanlık tarihi başlar. Nuh'un, Sam, Ham ve Yafes isimli oğulları dünyada ortaya çıkacak milletlerin ataları olarak kabul edilirler. Tanrı, Nuh ve oğullarını mübarek kılarak, "Semereli olun, ve çoğalın, ve yeryüzünü doldurun" demiştir. Tanrı, Nuh ve oğullarıyla yaptığı ahitte bir daha yeryüzünde tufan yapmayacağını sözünü vererek, bu ahdin alameti olarak da "gökkuşağını" göstermiştir⁷. Bu ahdin yükümlülüğü Tekvin 9:4 de bildirildiğine

¹ Bkz. Tekvin, 1:27-28.

² Bkz. Tekvin, 1:14-15.

³ Bkz. Tekvin, 6:8.

⁴ Bkz. Tekvin, 6:18.

⁵ Bkz. Tekvin, 7:1.

⁶ Bkz. Tekvin, 6:11-13.

⁷ Bkz. Tekvin, 9:8-16.

göre eti, onun canı olan kanıyla yemenin yasaklanmasıdır⁸. Tanrı'nın Nuh ve oğullarıyla yaptığı bu ahit, Tanrı ile insanlar arasındaki ilk ahittir. Bu ahit, tüm insanlarla yapılmış olup, evrensel niteliktedir. Herhangi bir milletin ön plana çıkarılması, seçilmesi söz konusu olmamıştır⁹.

Tekvin 10. bap'ta Nuh'un oğulları Sam, Ham ve Yafes'in soyundan gelen kişiler, milletler anlatılır. Bu anlatımda "seçilmişlik" anlayışı henüz yoktur ve İbranilerle diğer milletler arasında herhangi bir fark gözetilmez. Bununla birlikte, 9. bapta Ham'ın suç sayılmayacak bir sebeple Tanrı tarafından lanetlenmesi ve yine bir sebep gösterilmeden Yafes'in, Sam'ın himayesine verilmesi, Tanrı'nın milletler arasında ayırım yaptığına işaret etmektedir¹⁰.

Tekvin 11: 5-6 da, "... Adem oğullarının yapmakta oldukları şehri ve kuleyi görmek için Rab indi. Ve Rab dedi: İşte bir kavmdırlar, ve onların hepsinin bir dili var..." şeklindeki ifadelerden, Tanrı'nın tüm insanları Adem oğlu olarak gördüğü, aralarında ayırım yapmadığı göze çarpmaktadır. Ancak, bu cümlelerin devamında anlatılanlara göre, Tanrı yeryüzüne inerek insanları dağıtmış ve birbirlerini anlamasınlar diye onların dillerini karıştırmıştır¹¹.

İnsanların yeryüzüne dağıtıldığını bildiren cümlelerin devamında Sam'ın zürriyeti ayrıntılı bir şekilde anlatılırken, Ham ve Yafes'in soyundan hiç bahsedilmemesi dikkat çekmektedir¹². Sam'ın zürriyeti Abram'a geldiğinde ise, soy sayımı bırakılarak Abram'ın hayatı anlatılmaya başlanmıştır. Bu durum, Nuh'un oğullarından Sam'la birlikte, insanlar arasında ırkî bir ayırımın başlatıldığına ve bunun Abram'la daha ileri bir boyuta taşındığına işaret etmektedir¹³.

1) Atalar Döneminde Seçilmişlik

"İbrani Ataları"(Avot) ifadesi İsrail'in meydana gelmesinde birinci derecede rolü olan, İsrail'in kurucuları sayılan kişileri ifade etmek için kullanılan bir deyimdir. Atalar dönemine ait bilgiler yalnızca İsrail tarihiyle ilgili bilgi almamızı

⁸ McKenzie, s.154.

⁹ Demirci, s.27.

¹⁰ Demirci, s. 25.

¹¹ Bkz. Tekvin, 11:6-9.

¹² Bkz. Tekvin, 11:10 vd.

¹³ Adam, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler, Pınar Yay., İstanbul, 2002, s.21.

sağlamaz, aynı zamanda İsrail oğulları'nın yaşam biçimleri ve dini inançları hakkında da fikir edinmemizi sağlar¹⁴.

Tanrısal çağrıya karşılık veren İbrahim, İshak ve Yakub, Yahudi tarihinin ve dininin temel taşlarını oluştururlar.

a) İbrahim (Abram)

Geleneksel Yahudi anlayışına göre, İbrahim, Nuh'un oğullarından Sam'ın soyundan gelen Eber'in torunudur. Bu sebeple İbrahim'e, "Eber'in neslinden olan" anlamında İvrî (İbranî) denmiştir. Nuh'ta var olduğuna inanılan fazilet, Eber vasıtasıyla İbrahim'e geçmiştir¹⁵.

Yahudiliğin kökenleri İbrahim'e dayanır. Tanah ve Tanah dışı belgelere göre İbrahim, Batı Samilerindendir. Tanah dışı kaynakların kaydettiği Batı Samilerinin göç yönleri İbrahim'in Tanah'ta anlatılan göçüne uymaktadır. İbrahim, Kalde'nin Ur kentinde doğmuş ve belli bir evrede buradan çıkıp ailesiyle (ya da aşiretiyle) birlikte Harran'a gelmiştir.¹⁶ İbraniler bu noktada Orta – Doğu uluslarından ve diğer Sami uluslardan açıkça ayrılmışlar ve ayrı bir ulusal değer olarak ortaya çıkmışlardır¹⁷.

Tanrı'nın, İbrahim'e anayurdunu terk etmesi ve kendisine büyük nimetler verileceği yönündeki çağrısı¹⁸, tek Tanrıçılığın ve Yahudi tarihinin başlangıcı sayılır. Yahudilik'te bu durum, Tanrı'yla kişisel, ruhsal bir ilişkinin kurulduğu şeklinde yorumlanır¹⁹.

Tanrı'nın, İbrahim'i seçme sebebi, Tanah'ta tam olarak açıklanmaz²⁰. İbrahim'in doğru bir kişi olduğu için veya sahip olduğu meziyetlerinden dolayı seçildiğine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır²¹.

İbrahim'in hayatı tamamen Tanrı'nın girişimleriyle şekillenmiştir. İlk teşebbüs Tanrı'dan gelmiş, başka Tanrılara tapmakta olan bir ailenin içinden²²

¹⁴ Demirci, s.34.

¹⁵ Adam, s.21.

¹⁶ Bkz. Tekvin, 11:31.

¹⁷ Moshe Sevilla-Sharon, İsrail Ulusunun Tarihi, Yeruslayim, 1981, s.2.

¹⁸ Bkz. Tekvin, 12:1-3.

¹⁹ Reuven Firestone, Yahudiliği Anlamak: İbrahim'in/Avraam'ın Çocukları, çev. Çağlayan Erendag-Levent Kartal, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2004, s.24.

²⁰ Firestone, s.24.

²¹ Paul Johnson, Yahudi Tarihi, çev. Filiz Orman, Pozitif Yayınları, İstanbul, trsz., s.29.

²² Bkz. Yeşu, 24:2.

İbrahim'i seçen Tanrı, onu Ur'dan çıkararak, bilmediği bir ülkeye göndermiştir²³. Tanrı, İbrahim'e karşı çok cömert davranmış ve vaatleriyle ona ve soyuna harika bir gelecek resmetmiştir. İbrahim göçebe bir hayat sürerken, ona geniş topraklar vereceğinin²⁴, eşi ve kendisi çocuk sahibi olamayacak bir yaştaiken, onun zürriyetini çoğaltarak büyük bir millet yapacağını²⁵ sözünü vermiştir. Bu vaatler karşılığında İbrahim'den istenen şey ise, şeksiz şüphesiz bir iman ve Allah'ın tasarısını şartsız kabul etmektir²⁶.

Tanah'ın anlatımında, İbrahim'in seçimi için herhangi bir sebep bulunamazken, Yahudi geleneğinde, Tanrı'nın onu keyfi olmayan bir seçimle seçtiği inancı hakimdir. Çünkü, Tanrı'nın eylemlerinde insanın istemesinin ve çalışmasının da etkileri vardır. Nitekim İbrahim'in soyundan bazı kişilerle ahdin yenilenmesi de, İbrahim'in soyunun tamamı için geçerli bir ahdin olmadığını göstermektedir²⁷.

M.S. 4. veya 5. yüzyıldaki Yahudi edebiyatında anlatılanlar da İbrahim'in seçiminin sadece Tanrı'nın isteği olmadığına, İbrahim'in Tanrı'yı bildiğine ve tek Tanrı inancını yaymaya çalıştığına işaret etmektedir: “Yafo'lu Haham Ada'nın torunu Haham Hiyya dedi ki: Terah eski bir put imalatçısıydı. Bir adam put almak için geldiğinde, İbrahim ona “Kaç yaşındasın?” diye sordu. Adam “altmış” diye cevap verdi. İbrahim şaşkınlıkla, “Altmış yaşında olup da daha bir günlük olan nesneye tapan bir adama yazıklar olsun!” dedi. Sonra bir kadın elinde bir tabak unla gelip İbrahim'e “Onlara bundan sun” dedi. O'da bir sopa alıp bütün putları kırdı, sonra da sopayı en büyük putun eline tutuşturdu. Babası dönünce bağırdı: “Bunu onlara kim yaptı?!” İbrahim cevap verdi: “Senden saklayacak değilim. Elinde bir tabak iyi un olan bir kadın gelip bana, “bunu al ve onlara ikram et” dedi. Ben de edince, kim birinci olacak diye kavgaya tutuştular. Sonra en büyüğü kalktı, eline sopayı aldı ve hepsini yok etti.” Babası, “Neden benimle alay

²³ Bkz. Tekvin, 11:31.

²⁴ Bkz. Tekvin, 12:7; 13:15, 17; 15:18; 17:8.

²⁵ Bkz. Tekvin, 12:2; 16:10; 22:17.

²⁶ Albert Vanhoye – Rene Feuillet, “İbrahim”, Kutsal Kitap'taki Teoloji Sözlüğü, Xavier Leon-Dufour, Ohan Mat. , İstanbul, 2002, s.431.

²⁷ H. H. Rowley, The Biblical Doctrine of Election, Lutterworth Press, London, 1950, s.32-33.

ediyorsun! Onlar ne bilir ki ?” dedi. İbrahim cevap verdi, “Ağzından çıkanları kulakların işitsin.”²⁸

Bu rivayette de görüldüğü gibi İbrahim, Tanrı’ya iman eden²⁹, O’ndan korkan³⁰ ve O’na itaat ederek, emirlerini yerine getirmeye çalışan birisidir³¹. Onun bu özelliği, İbranilerin putperestlikten uzaklaşarak, tek Tanrı inancını benimsemelerini ve Tanrı ile aralarındaki özel bağın kurulmasını sağlamıştır³².

İsrail oğulları’nın, her şeye gücü yeten, her şeyin sahibi olan tek Tanrı inancıyla karşılaşmaları İbrahim’den önce Nuh’la gerçekleşmiştir. Ancak, Tanrı, İbrahim’le yaptığı gibi kapsamlı ve önemli bir ahdi Nuh’la yapmamıştır. Bu durum, Nuh’un inancının bireysellik boyutunda kalarak toplumsallaşma imkanı bulamadığı şeklinde yorumlanmıştır. Bu anlayışa göre, İbrahim’in önemi; inanç sistematüğini en azından kabilesine ve gelecek nesillerine yaymasından kaynaklanmaktadır³³.

Rabbilere göre ise, Nuh, “kendi neslinde” mükemmel bir kişidir. Yahudi yorumcular bu ifadeyi; “Nuh, İbrahim’in neslinde yaşasaydı, o kadar önem taşımazdı. Çünkü Nuh yoldan çıkmış insanlar neslinde yaşıyordu ve onlarla, onları etkileyecek ya da kurtaracak kadar ilgili değildi. Felsefesi “kendi küçük gemisinde” dindar olmaktan ötürü memnun ve mutlu yaşamaktı. İnsanların geri kalanı pek umurunda değildi” şeklinde anlamışlardır³⁴.

Tanrı’nın İbrahim’le yaptığı ahit, Tekvin’in 15. ve 17. bablarında anlatılır. Tekvin 15. bab’ta bildirildiğine göre Tanrı, İbrahim’e rüyasında görünerek ona evlat vereceğini ve soyunu yıldızlar kadar çoğaltacağını bildirir³⁵. Devamında bu ahiti önemli kılan toprak vaadini yapar. İbrahim’e verilen topraklar ve milletler şöyle ifade edilir: “Mısır ırmağından büyük ırmağa, Fırat ırmağına kadar, bu diyarı, Kenîleri ve Kenizzîleri, ve Kadmonîleri, ve Hittîleri, ve Perizzîleri,

²⁸ Firestone, s.24-25.

²⁹ Bkz. Tekvin, 15:6.

³⁰ Bkz. Tekvin, 22:12.

³¹ Bkz. Tekvin, 26:5.

³² Johnson, s.26-27.

³³ Yusuf Altıntaş, “Birleştirici-Toplayıcı Niteliğiyle Bir Eski Ahit Kişiliği: İlk İbrani Avraham”, Hz. İbrahim’in İzinde kitabı içinde, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yay., İstanbul, 2001, s.31.

³⁴ Rabi Benjamin Blech, Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik, çev. Estreva Seval Valı, Gözlem Gazetecilik ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2003, s.68.

³⁵ Bkz. Tekvin, 15:4-5.

ve Refaları, ve Amorîleri, ve Kenanlıları, ve Girgaşîleri, ve Yebusîleri senin zürriyetine verdim.”³⁶

Tanrı ile yapılan ahit sebebiyle İsrail oğullarının seçilmesi ve toprağın seçimi arasında sıkı bir ilişki vardır³⁷. Kenan toprağı, Tanrı'nın onu seçmesi sebebiyle kutsal kılınmıştır³⁸ ve tıpkı İsrailîlerin seçimi gibi toprağın seçimi de ebedîdir³⁹. Kutsal Topraklar, her zaman İsrail'in seçilmişliğinin bir göstergesi ve Tanrı'nın emirlerine uymada yüreklendirici bir tema olmuştur⁴⁰. Midraş⁴¹ Levililer Raba 13:2'den nakledilen bilgilere göre Tanrı, çölde yaşayan ulustan başka Tanah'ı alacak bir ulus bulamamış, Sina'dan başka Tanah'ın açıklanabileceği bir dağ bulamamış, Tapınağın inşası için Kudüs'ten başka bir şehir bulamamış ve Kutsal Toprak'tan başka İsrail oğullarına verilebilecek bir toprak bulamamıştır⁴².

İsrail oğulları'nın İbranilikten İsrailîliğe geçişini⁴³ sağlayan, Yahudilik için en önemli olay olan ahit, Tekvin 17. bapta daha ayrıntılı bir şekilde tekrarlanır. İbrahim 99 yaşındayken bu defa Tanrı ona doğrudan görünerek vaatlerde bulunur. Tanrı, İsrail oğulları'nın soy çokluğuna verdikleri öneme binâen, İbrahim'e zürriyetini çoğaltmayı, onu semereli kılmayı ve soyundan krallar çıkartmayı vaat eder. İbrahim'in birçok milletin babası olacağına işaret ederek, “Yüce Baba” anlamındaki “Abram” ismini, “Cumhurun Babası” anlamına gelen “Avraham”la değiştirir.

Tekvin 17. bapta dikkat çeken hususlardan biri, Tanrı'nın İbrahim ve soyuna vaat ettiği ve 15.bapta sınırlarını belirttiği toprağı, Kenan diyarı olarak net bir şekilde ifade etmesidir. Tanrı, Kenan toprağını İsrail oğullarına ebedî mülk olarak vermeyi vaat etmektedir. Ancak, “ebedî mülk” olarak verilen toprağın asıl sahibini her zaman hatırlatmak ve toprağa karşı İsrailîlerin hassasiyetini canlı

³⁶ Tekvin, 15:18-21.

³⁷ Clements, s.50.

³⁸ Jean – Christophe Attias – Esther Benbassa, Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.97.

³⁹ Attias-Benbassa, s.78.

⁴⁰ Clements, R.E. Clements, God's Chosen People, Scm Press Ltd., London, 1968, s.50; Bkz. Tesniye, 4:40; 5:16; 7:13; 11:9,21; 21:1,23; 25:15; 26:10,15; 28:11,63; 30:18-20; 31:13,20; 32:47.

⁴¹ İbranice “araştırma” anlamına gelen Midraş, ilk dönem rabbilerin Tanah'a getirdikleri yorum ve vaazların derlenmesinden meydana gelen kitaptır. Midraş'la ilgili ilk derlemeler M.S.II. yüzyıla aittir. Bkz. Gündüz, “Midraş”, Din ve İnanç İlkeleri, s.262.

⁴² Firestone, s.130; Ayrıca bkz. Attias-Benbassa, s.78-79.

⁴³ Demirci, s.27.

tutabilmek için Tanah'ta, İsrail oğulları'nın toprak üzerinde "yabancı ve misafir" oldukları dile getirilir⁴⁴.

İbrahim, kendisine vaat edilen topraklarda yabancı olarak yaşayanların gerçek bir örneği ve sembolü olmuştur⁴⁵. O, kendine verilen topraklar üzerinde yabancı ve misafir olarak yaşadığı için bu toprakları kendisinin ve soyunun malı olarak düşünmemiştir. Eşi Sara vefat ettiğinde onu gömmek için Het oğullarından Efron'un Makpela mağarasını tam karşılığını vererek satın alması, İbrahim'in Kenan toprağını henüz sahiplenmediğini göstermektedir⁴⁶. Bu olay, toprak vadinin gelecekte gerçekleşeceğine işaret etmektedir⁴⁷.

İsrail oğullarına toprak vaadi yapıldıktan sonra bu toprağın asıl sahibinin Tanrı olduğu ve İsrail oğulları'nın bu toprakta "misafir-yabancı" olduklarının vurgulanması Paul Johnson'a göre şu anlama gelmektedir: "İsrail'in tercih edilmiş olma keyfiyeti feshedilemez, ancak insanların itaatsizliği nedeniyle askıya alınabilir. Tanrı vaadinden dönmeyeceği için, bir süre kaybedilse bile toprak ebediyen İsrail'e ait olacaktır."⁴⁸

Tanrı'nın, çok büyük vaatlerde bulunarak İbrahim'le yaptığı ahit, şartsız bir ahittir⁴⁹. Tanrı, İbrahim ve soyundan kendisine kayıtsız şartsız itaat etmeleri dışında, her gün belirli ibadetleri yapmalarını veya günlük yaşamlarında O'nun koyduğu kurallara uymalarını istemez. Ancak, ahidin bir işareti (alameti) olarak sekiz günlük olan her erkek çocuğun sünnet edilmesini ister⁵⁰. Sünnet, ahde sadakatin bir işaretidir ve Nuh'la yapılan ahidin alameti olan "gökkuşağı"ndan farklıdır⁵¹.

Sünnet, İbrahim'i ve çocuklarını diğer insanlardan ayırt edici bir özelliktir. Sünnetle, İbrahim ve çocukları Adem'in günah işlemeyen önceki haline dönerler ve sünnet oldukları için Tanah'a muhatap olmaya hak kazanırlar⁵².

⁴⁴ Bkz. Tekvin, 23:4; Levililer, 25:23.

⁴⁵ Johnson, s.30.

⁴⁶ Bkz. Tekvin, 23.bap.

⁴⁷ The New Interpreter's Bible, Abingdonpress, Nashville, 1994, c.I, s.458. Ayrıca bkz. Attias-Benbassa, s.24.

⁴⁸ Johnson, s.30-31.

⁴⁹ The Wordsworth Encyclopedia of World Religions, "Covenant", Wordsworth Editions, Great Britain, 1999, s.283.

⁵⁰ Bkz. Tekvin, 17:9-14.

⁵¹ The New Interpreter's Bible, s.459.

⁵² Hamza Üzümlü, Tevrat ve Talmud'a Göre Yahudi Olmayanların Statüsü, Marmara Üniv. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1994, s.38-39.

“Ve gulfe etinde sünnet olunmamış sünnetsiz erkek varsa, o can kendi kavmindan kesilecektir; o benim ahdimi bozmuştur”⁵³ ifadesi sünnetin ihmal edilmesi sebebiyle ahdin bozulduğu anlamına gelmez. Böyle bir ihmal sadakatsizliğin, daha önceden bozulmuş bir ilişkinin işaretidir. Sünneti ihmal eden kişi ahitten çıkmış olur, ancak Tanrı’nın vaadi, ahde bağlı kalanlar için sonsuza kadar devam edecektir⁵⁴.

İbrahim’in Tanrı’ya olan imanını ve ahde bağlılığını gösteren en önemli olay, oğlu İshak’ı kurban etme girişiminde bulunmasıdır⁵⁵. Bir insan için yerine getirilmesi çok zor olan bu emri itirazsız kabul eden İbrahim, bir kere daha Tanrı’nın vaatlerine muhatap olmuştur⁵⁶.

Tanrı’nın adaletine ve insanın yapısına ters görünen bu emir, Yahudiler arasında farklı şekillerde anlaşılmıştır. Philo’ya göre bu olay, İbrahim’in insanî ihtiraslardan ve arzulardan kurtulduğunu gösterir. Ayrıca, İbrahim, Tanrı’nın adaletinden ve O’nun için yapılan hiçbir şeyi boşa çıkarmayacağından emin olduğu için bu emri itirazsız kabul etmiştir. Maimonides’e⁵⁷ göre Tanrı, kullarının ona karşı korku ve sevgisinin en son sınırını görmek için bu emri vermiştir. Nahmanides⁵⁸ ise bu olayı, Tanrı bilinci ile insanın özgür iradesi arasındaki uyum olarak değerlendirmiştir.

Tanrı’nın ahitleşmek için İbrahim’e verdiği İshak’ı, bu defa kurban olarak istemesi dikkat çekmektedir. Genel olarak, Yahudilere göre İshak, Tanrı’nın İbrahim’le yaptığı ahdin hediyesi olması hasebiyle önemlidir. Tanrı her şeyin kendisine ait olduğunu, istediğinde verdiklerinin yine ona iade edileceğini göstermek için böyle bir istekte bulunmuştur. Yoksa, İshak’ın kurban olarak istenmesi İbrahim’in en değerli varlığı olduğu için değildir⁵⁹.

⁵³ Tekvin, 17:14.

⁵⁴ The New Interpreter’s Bible, s.459.

⁵⁵ Bkz. Tekvin, 22.bap.

⁵⁶ Bkz. Tekvin, 22:17-18.

⁵⁷ 1135-1204 yılları arasında yaşayan Maimonides, İslam dünyasında Musa bin Meymun olarak tanınır. Mişna ile ilgili açıklamalarının yer aldığı “Mişna Torâ” ve Arapça olarak yazdığı “Delâletü’l-Hâirîn” isimli kitabı en önemli eserlerindedir. Yahudi iman esaslarını 13 madde de toplayan Maimonides, Yahudiliğin sistematize edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bkz. Yusuf Besalel, “Maimonides”, Yahudilik Ansiklopedisi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2001, c.II, s.374-379.

⁵⁸ “Ramban” adıyla da tanınan Nahmanides, Alaha konusundaki uzmanlığı sebebiyle de “Rabi” unvanını almıştır. Kutsal Kitap ve Talmud hakkında yaptığı geniş çalışmalar sebebiyle Yahudilerin en önemli alimlerinden biri sayılır. Bkz. Besalel, “Nahmanides”, c.II, s.437-438.

⁵⁹ Johnson, s.29.

Tanrı, İbrahim ile yaptığı ahitlerde, yer yüzünün bütün kabilelerinin onunla mübarek kılınacağını bildirmiştir⁶⁰. Diğer milletler İbrahim'e ve soyuna itaat ederlerse, Tanrı'nın nimetlerini hak edecekler, tersi bir durumda ise Tanrı'nın lanetleriyle karşılaşacaklardır⁶¹.

b) İshak

Tanrı, İbrahim'e soyunu çoğaltarak birçok milletin babası olmayı vaat eder. Ancak, eşi Saray'ın çocuğu olmaz. Bu sebeple, Tanrı'nın İbrahim'e vaat ettiği soyunun ilk üyesi, cariye Hacer'den olan İsmail'dir⁶².

Tanrı, Hacer'e oğlunun zürriyetini çoğaltacağını bildirir⁶³. Bununla birlikte, daha İsmail doğmadan, "O, insanlar arasında yabanî adam olacaktır; onun eli herkese karşı, ve herkesin eli ona karşı olacak, ve bütün kardeşlerinin şarkında sakın olacaktır"⁶⁴ şeklindeki sözleriyle Tanrı, İsmail ile bir ahit ilişkisine girmeyeceğinin işaretini verir.

Tanrı, ahdini yenileyeceği neslin annesi olacak olan Saray'ın adını, "Sara"(prens) olarak değiştirerek onu mübarek kılar ve ona, soyundan kralların çıkacağı bir erkek evlat vaat eder⁶⁵. İbrahim, kendisinin ve eşinin yaşlarının ilerlemiş olması hasebiyle bu vaadin gerçekleşeceğinden emin değildir⁶⁶. Bu sebeple, "İsmail senin önünde yaşayabilse"⁶⁷ diyerek İsmail'in yüceltilmesini ister. Ancak, Tanrı, Sara'ya bir erkek evlat vereceği ve ahdini bu çocukla ve onun soyuyla devam ettireceği yönündeki sözünü tekrarlar⁶⁸.

Tanrı, İbrahim'in İsmail hakkındaki isteğine, onu mübarek kılacağını, soyunu çoğaltacağını, onu on iki beyin babası yaparak büyük millet edeceğini söyleyerek karşılık verir⁶⁹. Fakat, bu vaatlerin hemen arkasından

⁶⁰ Bkz. Tekvin, 12:3; 18:18; 22:18.

⁶¹ Bkz. Tekvin,12:3.

⁶² Bkz. Tekvin, 15-16.baplar.

⁶³ Bkz. Tekvin, 16:10.

⁶⁴ Tekvin, 16:12.

⁶⁵ Bkz. Tekvin, 17:15-16.

⁶⁶ Bkz. Tekvin, 17:17.

⁶⁷ Bkz. Tekvin, 17:18.

⁶⁸ Bkz. Tekvin, 17:19.

⁶⁹ Bkz. Tekvin, 17:20.

ahdini İshak'la sabit kılacağını tekrar ederek⁷⁰, İsmail'le böyle bir durumun söz konusu olmayacağını açıkça ortaya koyar.

Ahdin İsmail yerine İshak'la yenilenmesi, Tanah'ın ilk oğulluk fikrine aykırı görünmektedir. İlk oğulluk hakkı, ailenin ilk doğan erkek çocuğuna aittir. İlk doğan erkek çocuk, bu statüsü sebebiyle ailenin en önemli kişisi haline gelir ve birçok ayrıcalıklar elde eder⁷¹. Tanrı Tanah'ta, ilk doğanları takdis ettiğini ve ilk doğanların kendisine ait olduğunu⁷² bildirir. Bununla beraber, ilk oğul olan İsmail yerine İshak'ı seçer ve onunla ahitleşir.

İsmail ile neden ahit yapılmadığı Tanah'ta açıklanmaz. Yahudi alimlerine göre, Tanah'ta, İsraililerin ilişkide buldukları topluluklar hakkında da bilgiler verilir. Onlara göre, İsmail Arapların atası olduğu için Tanah'ta ondan bahsedilmektedir⁷³.

Sara'nın isteği ve Tanrı'nın desteğiyle İsmail ve annesinin İbrahim'in kavminden çıkarılması⁷⁴ ve bir sebep belirtilmeden İsmail'in Tanrı'yla yapılan ahdin dışında tutulması, İbrahim'in ahdinin soyundan gelen herkesi kapsamadığına işaret etmektedir.

Tanrı'nın, daha dünyaya gelmeden İshak ile ahitleşeceğini bildirmesi, İshak'ın seçiminin de sebepsiz olduğunu göstermektedir. Tanah'ta, İshak'ın seçimi ve ahdi hak edecek her hangi bir özelliğinden de bahsedilmez. Ancak, Tanrı, İshak'a vaatlerde bulunduktan sonra, "Çünkü İbrahim sözümü dinledi, ve tenbihimi, emirlerimi, kanunlarımı ve şeriatlerimi tuttu"⁷⁵ diyerek bu ahdin yapılış sebebine vurgu yapmaktadır. Yani Tanrı İshak'ı, babası İbrahim'le yaptığı ahit ve onun itaati sebebiyle seçmiştir.

Tanrı, İbrahim öldükten sonra İshak'ı mübarek kılar⁷⁶ ve onunla ahitleşir. İshak ile Tanrı'nın ahdi, Tekvin 26. bapta anlatılır. Tanrı, İshak'a, onunla birlikte olmayı, soyunu yıldızlar kadar çoğaltmayı, İbrahim'e verdiği sözleri onun aracılığıyla yerine getirmeyi vaat eder. İbrahim ile yapılan ahdin hemen hemen

⁷⁰ Bkz. Tekvin, 17:21.

⁷¹ Ö.Faruk Harman, "Hz. İbrahim ve Kurban", Hz. İbrahim'in İzinde kitabı içinde, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yay., İstanbul, 2001, s.100-101.

⁷² Çıkış, 13:2; 34:19; Sayılar, 3:11.

⁷³ Firestone, s.27.

⁷⁴ Bkz. Tekvin, 21:8-12vd..

⁷⁵ Tekvin, 26:5.

⁷⁶ Bkz. Tekvin, 25:11.

aynısı olan bu ahitte Tanrı, İsraililere toprak vaadini de tekrarlar⁷⁷. Tanrı, İshak'a, İsraililerin seçilmişliğini doğrulayacak mahiyette, vaat ettiği topraklar üzerinde yaşayan milletleri onların eline vereceğini ve yer yüzünün bütün milletlerinin ancak onlar vasıtasıyla mübarek kılınacağını söyler⁷⁸.

c) Yakup

Tanrı, verdiği söz ve İshak'ın duaları sonucunda İshak'a iki erkek evlat verir. Ancak, onlar daha doğmadan birbirleriyle kavga etmeye başlarlar. İshak'ın eşi Rebeka bu duruma bir anlam veremez ve sebebini Tanrı'ya sorar. Tanrı şöyle cevap verir: "Senin rahminde iki ümmet var, Ve senin karnından iki kavm ayrılacak; Ve bir kavm o bir kavmdan kuvvetli olacak; Ve büyüğü küçüğüne kulluk edecektir."⁷⁹

Tanah'ın verdiği bu bilgiler, Tanrı'nın sebepsiz, kendi arzusuna göre seçim yaptığının en açık göstergesidir. Tanrı, Habil'in takdimesini Kabil'inkine, İshak'ı İsmail'e tercih ettiği gibi burada da Yakub'u Esav'a tercih etmektedir. Henüz dünyaya gelmeden, büyüdüklerinde nasıl bir kişi olacakları belli olmadan Tanrı, Yakub'u Esav'dan ayırır. Tanrı'nın, İshak'ın oğulları arasında yaptığı bu ayırım, ahdin İshak'ın bütün soyunu kapsamadığını gösterir.

Tanrı, Yakub'u Esav'a tercih etmiştir. Aslında ilk oğul olması hasebiyle Esav'ın Tanrı tarafından kutsanması gerekir. Ancak, Tanrı yine her hangi bir sebep bildirmeden ilk oğulluk hakkını ihlal eder ve açıkça Yakub'un tarafını tutar. Bu durum, Tanrı'nın geleceği önceden bilmesiyle açıklanmaya çalışılır. Tanrı, bu seçimi, kendine has kavim olacak topluluğu oluşturmak için yapmıştır. Tanrı, Esav ve soyunun ona itaatkar olmayacağını bildiği için seçimini Yakup'tan yana kullanmıştır. Esav'ın ilk oğulluk hakkını yiyecek karşılığında Yakup'a satması⁸⁰, Tanrı'nın seçiminin doğru olduğunu göstermektedir. Tarih boyunca, Esav'ın torunlarının da Tanrı'nın ve İsraililerin karşısında olduğu

⁷⁷ Bkz. Tekvin, 26:3-4.

⁷⁸ Bkz. Tekvin, 26:4.

⁷⁹ Tekvin, 25:23.

⁸⁰ Bkz. Tekvin, 25:29-34.

görülmektedir. Esav'ın torunu Amalek'le⁸¹ başlayan düşmanlık, Edomlularla İsraililerin mücadelesinde⁸² sürüp gider⁸³.

İlk doğan erkek çocuk olarak ilk oğulluk haklarına sahip olan Esav, kendi ihmali ve Tanrı'nın Yakup'a yaptığı yardımlarla bu haklarını kardeşine kaptırır. Ayrıca, İshak'ın, gözlerinin görmemesi sebebiyle Yakub'un yaptığı hileye aldanarak onu kutsamasıyla da, Esav tüm haklarını kaybeder⁸⁴.

Tanrı, özel bir çaba göstererek seçtiği Yakup'a rüyasında görünerek şu vaatlerde bulunur: “Baban İbrahim'in Allah'ı ve İshak'ın Allah'ı Rab benim; üzerinde yatmakta olduğun diyarı sana ve senin zürriyetine vereceğim; ve senin zürriyetin yerin tozu gibi olacak, ve garba ve şarka, ve şimale, ve cenuba yayılacaksın; ve yerin bütün kabileleri sende ve zürriyetinde mübarek kılınacaktır. Ve işte, ben seninle beraberim, ve gireceğin her yerde seni tutacağım, ve seni bu diyara geri getireceğim; çünkü sana söylediğimi yapıncaya kadar seni bırakmayacağım.”⁸⁵ Yakup ile yapılan ahit ile vaat edilen toprakların sınırlarında değişiklik yapıldığı görülmektedir. Bu ahitle İsrail oğullarına bütün dünya vaat edilmektedir⁸⁶.

Tanrı, İsraililere hem genişletilebilir hem de sınırlandırılabilir bir toprak vaadinde bulunmaktadır⁸⁷. Tesniye 11:24'de bir taraftan “Ayak tabanınızın basacağı her yer sizin olacak” diyerek sınırsız bir topraktan bahsedilirken, diğer taraftan “sınırsız çölden, ve Libnandan, ırmaktan, Fırat ırmağından garp denizine kadar olacaktır” diyerek sahip olacakları toprakların sınırlarını açıkça bildirmektedir. Yine İsraililerin ele geçireceği kabilelerin sayısı Tekvin 15:19-20'de on olarak ifade edilirken, Tesniye 7:1'de yedi kabileden bahsedilmektedir. Kabile sayılarındaki bu farklılık İsrail topraklarının her zaman genişletilmeye müsait olduğu şeklinde yorumlanmaktadır⁸⁸.

⁸¹ Bkz. Tekvin, 36:12,15; Tesniye, 25:17-19.

⁸² Bkz. I.Samuel, 15:1-3; 27:8; İşaya, 11:14; 34:5-6; Yeremya, 49:7-22; Hezekiel, 25:12-14; 35:15; Yoel, 3:19; Amos, 1:11; Obadya'nın tamamı.

⁸³ George Bristow, Sürgün ve Ötesi, Babylon Kitaplığı, İstanbul, 2004, s.282-283.

⁸⁴ Bkz. Tekvin, 27.bap.

⁸⁵ Tekvin, 28:10-15.

⁸⁶ Küçük, “Yahudilikteki Arz-ı Mev'ud Anlayışının Boyutları”, A.Ü.İ.F.D., Ankara, 1992, c.XXXIII, s.103.

⁸⁷ Attias-Benbassa, s.40.

⁸⁸ Attias-Benbassa, s.75.

İbrahim ve İshak ile yaptığı ahdin benzerini Yakup ile de yapan Tanrı, “sana söylediğimi yapıncaya kadar seni bırakmayacağım” diyerek verdiği sözleri mutlaka yerine getireceğine vurgu yapar. Ancak, Yakup’tan ve soyundan, ahdin yerine gelmesi ve devam etmesi için her hangi bir istekte bulunmaz.

Tanah’ta, Tanrı’yla Yakup arasında gerçekleşen özel bir diyalogdan söz edilir. Tanrı ile güreşen Yakup, onunla pazarlık yaparcasına, “Beni mübarek kılmadıkça seni bırakmam”⁸⁹ der. Bunun üzerine Tanrı, Yakub’un adını “İsrail”⁹⁰ olarak değiştirir. “Allah’la uğraşan” veya “Allah uğraşır” anlamına gelen bu isim, o günden sonra İsrail oğulları ırkını ifade etmek için kullanılmaya başlanır. Paddan-aram’dan dönüşünde tekrar Yakup’a görünen Tanrı, Yakub’un adının “İsrail” olacağını ve yerine getireceği vaatlerini tekrarlar⁹¹. Tanrı’nın vaadi gereği Yakub’un on iki tane çocuğu olur. Bu on iki çocuk, İsrail oğulları’nın on iki kabilesinin kökenlerini oluştururlar.

Yakup’un gürüşte yenilmemesi, onun ve çocuklarının her türlü kötülüğü yenebilecek güçte olduğuna, Yakub’un uyluğundan yaralanması ise soyunun çekeceği acılara işaret etmektedir. Yakup, soyunun tüm zorluklara dayanabilmesi için Tanrı’dan kutsanma istemiştir. Tanrı’nın Yakub’u ve soyunu kutsaması onlara verdiği değeri gösterir. Bu kutsama aynı zamanda, Yakub’un soyunun yer yüzünde Tanrı’yı temsil edeceği anlamına da gelmektedir⁹².

Tekvin 32’de anlatılan bu olay, İsrail oğulları’nın Tanrı’yla karşı karşıya gelmesinde aktif rol alması sebebiyle Yakub’un önemine işaret eder⁹³. Ayrıca bu olay, Yahudiliğin temelleri her ne kadar İbrahim tarafından atılmış olsa da, İsrail’in adının ve İsrail oğulları’nın ırkî mevcudiyetlerinin ortaya konulmasının Yakup ile gerçekleştiğini gösterir⁹⁴.

Yakup’un İsrail oğulları ve Yahudilik için ne kadar önemli olduğu Yeremya 10:16’da şöyle anlatılır: “Yakup’un payı onlar gibi değildir, çünkü her şeye şekil veren odur, onun mirasının sıptı da İsrail’dir, ismi orduların Rabbi’dir.”

⁸⁹ Tekvin, 32:26.

⁹⁰ Bkz. Tekvin, 32:28.

⁹¹ Bkz. Tekvin, 35:9-12.

⁹² Üzüm, s.39-40.

⁹³ Gürkan, s.29.

⁹⁴ Johnson, s.31.

2) Musa ve Yeşu Döneminde Seçilmişlik

İsrailoğulları, Yakub'un oğullarından Yusuf'la birlikte Mısır'a yerleşirler. Tanrı'nın yardımıyla önemli mevkilere gelirler. Mısır'da rahat bir hayat sürmelerine rağmen, Yusuf ve ailesi burayı kendi vatanları olarak görmezler ve Tanrı'nın vaat ettiği topraklara gitme hayalleri kurarlar. Bunun en önemli göstergesi hem Yakub'un hem de Yusuf'un Mısır'a gömülmek istememeleridir⁹⁵.

İsrail oğullarının Mısır'da çoğalıp güçlenmesi ve Yusuf'u bilmeyen kralların hükümdar olmasıyla⁹⁶ İsrail oğullarının Mısır'da ki esaret günleri başlar. Hayatları iyice zorlaşan İsraililerin yakarışlarını duyan Tanrı, İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a verdiği sözleri hatırlayarak⁹⁷, İsrailileri kurtarmak üzere Musa'yı görevlendirir. Mısır'da yaşanan esaret günleri İsrail oğullarından imanı güçlü olanlarla zayıf olanları birbirinden ayıran bir demir eritme ocağına⁹⁸ benzetilir. İsraililer Mısır'da Tanrı'ya pek sadık kalmazlar, ancak Tanrı, diğer milletlere karşı kendini göstermek ve ismini korumak için⁹⁹ İsrailileri yalnız bırakmaz¹⁰⁰.

Musa, Tanrı'nın olağanüstü yardımlarıyla Firavun'un sarayında büyür¹⁰¹. Tanrı, Musa'ya Horeb dağında seslenerek, onu İsrail oğullarını Mısır'dan çıkarmakla görevlendirir¹⁰². Ayrıca, Tanrı, Horeb'de Musa'ya İsrail oğulları hakkındaki maksadını açıklar. İsrail oğullarını Kenan topraklarına yerleştirmek için Mısır'dan kurtarmak istemektedir¹⁰³. Çünkü İsrail, "O'nun halkı"¹⁰⁴dır ve atalarına vaat edilen topraklar onların hakkıdır¹⁰⁵.

Musa'nın, bu görevi yerine getirmede tereddütlü davranması üzerine Tanrı, her zaman onunla birlikte olacağını söyler¹⁰⁶. Ayrıca, konuşmakta güçlük çeken Musa'ya kardeşi Harun'u yardımcı olarak tayin eder¹⁰⁷.

⁹⁵ Bkz. Tekvin, 47:29-30; Tekvin, 50:24-25; Çıkış, 13:19.

⁹⁶ Bkz. Çıkış, 1:7-8.

⁹⁷ Bkz. Çıkış, 2:23-25.

⁹⁸ Bkz. Tesniye, 4:20; Yeremya, 11:4.

⁹⁹ Bkz. Hezekiel, 20:7-9.

¹⁰⁰ Bkz. Üzüm, s.40-42.

¹⁰¹ Bkz. Çıkış, 2:1-10.

¹⁰² Bkz. Çıkış, 3:1-12.

¹⁰³ Bkz. Çıkış, 3:8,10.

¹⁰⁴ Bkz. Çıkış, 3:10.

¹⁰⁵ Jacques Guillet-Pierre Grelot, "Antlaşma", K.K.T.S., s.113.

¹⁰⁶ Bkz. Çıkış, 3:12.

¹⁰⁷ Bkz. Çıkış, 4:10-16.

Musa ve Harun, Firavun'a Tanrı'nın kavmini bırakmasını istediğini söylerler. Ancak Firavun, İsrail oğullarını bırakmak yerine zulümlerini artırır¹⁰⁸. Bunun üzerine Tanrı, onlarla birlikte olduğunu bildirir ve "Ben Rab'im ve İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a, Kadir olan Allah olarak göründüm; fakat onlara Yehova ismimle malum olmadım"¹⁰⁹ diyerek, İsrail oğullarını daha da sahiplendiğini gösterir.

Tanrı, İsrail oğullarını Mısır'dan çıkarmadan önce, Musa'nın şahsında, seçtiği kavimle ahdini tekrarlar. İsrail oğullarına, öncelikle Mısır esaretinden kurtulmayı vaat eder. Onları kendisi için kavim olarak alacağını, onlara Allah olacağını ve atalarına vaat ettiği toprakları onlara miras olarak vereceğini söyler¹¹⁰.

İsrail oğullarını Mısır'dan kurtarmaya çalışan Tanrı, onlara kurban keserek kanımı kapılarının üzerine sürmelerini ve yedi gün mayasız ekmek yemelerini emreder¹¹¹. Tanrı, mayalı ekmek yiyenlerin İsrail cemaatinden atılacağını söyler¹¹². Tanrı'nın bu emri, İsrail oğullarının kayıtsız, şartsız ve sonsuz bir seçimle seçilmediklerine işaret etmektedir.

Çıkış'ın 12. bânına göre ise Tanrı, Mısır'daki kölelik hayatından yalnızca İsrailileri değil, başka milletlerden insanları da kurtarmıştır¹¹³. Böylece İbrahim'in soyu, Firavun'dan kaçan diğer milletlerle birleşerek, ortak amaca sahip bir topluluk haline gelmiştir¹¹⁴. Bu durum, Yahudiliğin o dönemde henüz etnik bir yapıya bürünmediğine, Musa'ya inananlar arasında başka milletlerden kişilerinde olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle Mısırdan çıkış, bir ırkın seçilmişliği nedeniyle kurtarılmasından daha ziyade, "tek Tanrı" inancına bağlı ve acı çeken kişilerin hareketi olarak değerlendirilebilir.

Tanrı, Musa ile Mısır'dan çıkan İsrail oğullarına yardım etmeye devam eder¹¹⁵. Tanrı'nın en büyük yardımı, olağanüstü bir şekilde denizi yararak İsrail

¹⁰⁸ Bkz. Çıkış, 5.bap.

¹⁰⁹ Çıkış, 6:3.

¹¹⁰ Bkz. Çıkış, 6:6-8.

¹¹¹ Bkz. Çıkış, 12.bap.

¹¹² Bkz. Çıkış, 12:15-19.

¹¹³ Bkz. Çıkış, 12:37-38.

¹¹⁴ Firestone, s.29.

¹¹⁵ Bkz. Çıkış, 13:20-22.

oğullarını Firavun'un elinden kurtarması olayında görülür¹¹⁶. Tanrı, halkını kurtararak, her şeye gücünün yeteceğini gösterir. Kendilerini kurtaran güce, İsrail oğulları da imanlarıyla¹¹⁷ karşılık verirler¹¹⁸.

Hiçbir kavme yapmadığı yardımlarla İsrail oğullarını kurtaran Tanrı, Sina Çölüne getirdiği kavmiyle ahitleşir. Tanrı, İsrail oğullarına şöyle seslenir: “Ve şimdi, eğer gerçekten sözümü dinliyecek ve ahdimi tutacaksınız, bana bütün kavmlardan has kavm olacaksınız; çünkü bütün dünya benimdir ve siz bana kahinler melekûtu, ve mukaddes millet olacaksınız.”¹¹⁹ Tanrı'nın bu sözlerine İsrail oğullarının, “Rabbin bütün söylediklerini yapacağız”¹²⁰ şeklinde cevap vermeleriyle ahit gerçekleşir.

Yahudi geleneğinde İbrahim'in ahdi, Tanrı ile İsraililerin ilişkisinin ilk temelidir. Ancak, halk olarak İsrail'in ahdi, Sina'da yapılan ahittir¹²¹. Bir bütün olarak, İsraililerle özel bir ilişki kuran Tanrı, orada kendini yalnızca “İbrahim'in, İshak'ın ve Yakub'un Tanrısı” olarak değil, daha genel bir şekilde “İsrail'in Tanrısı” olarak tanımlar. Bu ahitle, İsraililerin seçilmişliği de netleşir¹²².

Atalarla yapılan ahit ve Sina ahdi, İsraililerin seçilmişlik süreçlerinin en önemli belgeleridir. Ancak bu ahitler birbirlerinden farklı içeriğe sahiptirler. Atalar Ahdi, kişisel ve özeldir. Tanrı'nın İbrahim'i ve soyunu seçerek, Kenan toprağını mülk olarak verme ve zürriyetlerini çoğaltma sözünü verdiği, kayıtsız şartsız bir “vaat” niteliğindedir. Sina Ahdi ise, Tanrı ve İsraililerden karşılıklı olarak yükümlülüklerini yerine getirmelerini isteyen bir “ahit”tir¹²³.

Tanah'ın verdiği bilgilere göre, İsraililerin seçimi tamamen Tanrı'nın inisiyatifiyle başlamıştır. Tanrı İbrahim'i ve ondan sonra İshak ve Yakub'u sevdiği için seçmiş ve çeşitli vaatlerde bulunarak onlarla ahitleşmiştir¹²⁴. Sina ahidinde belirtilen kurallar da, İsraililerle Tanrı arasındaki ahidin devamını sağlamak ve İsrailileri Tanrı'ya bağlamak¹²⁵ amacıyla koyulmuştur¹²⁶.

¹¹⁶ Bkz. Çıkış, 14.bap.

¹¹⁷ Bkz. Çıkış, 14:31.

¹¹⁸ Guillet-Grelot, K.K.T.S., s.113.

¹¹⁹ Çıkış, 19:5-6.

¹²⁰ Çıkış, 19:8.

¹²¹ McKenzie, “Covenant”, s.154-155.

¹²² Umansky, s.75.

¹²³ Gürkan, s.21-22.

¹²⁴ Bkz. Tesniye, 4:37.

¹²⁵ Bkz. Tesniye, 4:1; 8:1; 11:22; 19:8; 26:16; 28:9.

¹²⁶ Gürkan, s.22.

Tanrı, İsrailileri her hangi bir üstün özellikleri veya meziyetleri sebebiyle değil, onların atalarını sevdiği ve onlara verdiği sözü tutmak¹²⁷ için seçmiştir: “Sen Allahın Rabbe mukaddes bir kavmsın; Allahın Rab yeryüzünde olan bütün kavmlardan kendisine has kavm olmak üzere seni seçti. Rabbin sizi sevmesi ve sizi seçmesi bütün kavmlardan daha çok olduğunuz için değildi; çünkü bütün kavmlardan az idiniz; fakat Rab sizi sevdiği ve atalarınıza ettiği andı tutmak istediği için Rab sizi kudretli elle çıkardı, ve kölelik evinden, Mısır kralı Firavunun elinden sizi kurtardı.”¹²⁸

Ancak, onların seçilmişliği Tanrı adına bir zorunluluk olmadığı gibi bir imtiyaz da değildir. Çıkış 8:1’de Tanrı, Firavun’a, “Kavmimi salıver ki bana ibadet etsinler” diyerek, seçtiği kavimden beklentileri olduğuna vurgu yapmaktadır¹²⁹.

Sina Dağı’nda İsrailileri toplayan Tanrı, ilk defa kavminin tamamıyla karşı karşıya gelerek bir ahit yapar.¹³⁰ Bu ahitte, İsraililerin uymaları gereken kuralları açıkça bildirilir. Çıkış 20’de “On Emir”(Dekalog) olarak ifade edilen kurallar, Tanrı’nın kavminden istediği doğru davranışları özetleyen bir belge niteliğindedir¹³¹. On Emre ilaveten İsraililerin günlük yaşamlarını düzenleyen ve hem Tanrı’yla hem de birbirleriyle olan ilişkilerinde uymaları gereken birçok kural, Musa aracılığıyla ahdin şartı olarak ifade edilir¹³².

Tanrı’nın halkı bir seçim yapmak zorundadır. Ahdin kurallarını yerine getirirlerse, Tanrı’nın seçilmiş halkı olarak birçok nimete kavuşacaklardır¹³³. Ancak, ahdin şartlarına uymadıklarında, Tanrı’nın yardımını ve korumasını kaybederek, en ağır felaketlerle karşı karşıya kalacaklardır¹³⁴.

İsraililer seçimlerini Tanrı’ya itaatten yana kullanırlar. Bunun üzerine Musa, İsraililerin ileri gelenleriyle Tanrı’nın huzuruna çıkarak, kavmin bütün şartları kabul ettiğini bildirir ve kurban kanını mezbahın üzerine serper¹³⁵. Böylece Tanrı ve halkı, ahdin kanıyla¹³⁶ sembolik bir şekilde tek kan, tek aile

¹²⁷ Bkz. Tesniye, 4:37; 10:15.

¹²⁸ Tesniye, 7:6-8.

¹²⁹ Umansky, s.75.

¹³⁰ Bkz. Çıkış, 19.bap.

¹³¹ Johnson, s.48.

¹³² Bkz. Çıkış, 20;21;22;23.baplar.

¹³³ Bkz. Çıkış, 23:20-33; Levililer, 26:3-12.

¹³⁴ Bkz. Levililer, 26:14-39.

¹³⁵ Bkz. Çıkış, 24:1-8.

¹³⁶ Bkz. Çıkış, 24: 8.

haline gelirler. Tanrı ve İsraililer arasındaki bu ahit daha sonra, “Siz bana kavm olursunuz, ben de size Allah olurum”¹³⁷ şeklinde formüle edilmiştir¹³⁸.

Mısır’dan çıkış, İsraililerin, Tanrı’nın ulusu olacağını işaretini vermiştir. Ancak, bu tam olarak Sina Dağı’nda, Ahit Kitabı’nın verilmesiyle gerçekleşir. İsraililer, Ahit Kitabı’nın kurallarına göre yaşamayı kabul edince, “am yisrael” (İsrail Halkı) olarak ifade edilen topluluk haline gelirler¹³⁹.

Tanrı, Sina’da İsrail halkıyla yaptığı ahidin alâmeti olarak Sebt¹⁴⁰ gününü tayin eder. Sebt gününün mübarek bir gün olduğunu, onu bozanın ölümlerle cezalandırılacağını ve o gün iş yapanların İsrail kavminden çıkarılacağını net bir şekilde bildirir¹⁴¹. Böylece Sebt, ebedî ahidin ebedî alâmeti¹⁴² olarak yerine getirilmesi zorunlu bir ritüel haline gelir.

Sina ahidinin sembollerinden biri de “Ahit Sandığı”dır. İçine ahit şartlarının yazıldığı tabletlerin koyulduğu bu sandık, Sina ahidinin bir anısı ve Tanrı’nın İsrail’de bulunduğunun işaretidir¹⁴³.

Tanrı ve İsrail oğulları arasındaki bu benzersiz anlaşmanın ilk ve en önemli maddesi, Tanrı’yı bir bilerek ona ortaklar edinmemek, puta tapmamaktır. İsrail oğulları ise ilk fırsatta bu emri çiğneyerek, altından bir buzağı yaparlar ve ona tapmaya başlarlar¹⁴⁴. Bu duruma kızan Tanrı, onları cezalandırmak ister. Ancak, Musa’nın ikna edici sözleriyle onları bağışlar ve İsraililere yeniden vaatlerde bulunur¹⁴⁵.

Bu durum, ne İsraililerin Tanrı’nın kurallarını çiğneyerek isyan etmelerinin, ne de Tanrı’nın onları affederek yardımlarına devam etmesinin ilk ve son örneğidir. İsrail oğulları Kutsal Topraklara ulaşma yolunda da sık sık şikayette bulunurlar

¹³⁷ Bkz. Yeremya, 7:23; 11:5; 24:7; Hezekiel, 11:20; 14:11.

¹³⁸ McKenzie, “Covenant”, s.155.

¹³⁹ Firestone, s.30.

¹⁴⁰ Tanah’ta bildirildiğine göre Tanrı, yeri ve göğü altı günde yarattıktan sonra yedinci gün dinlenmeye çekilir. Cumartesiye denk gelen bu günü, Tanrı mübarek kılar (Tekvin:2:1-3) ve daha sonra İsraililer için dinlenme günü ilan eder. On Emir içerisinde belirtilen bu günde, köleler ve hayvanlar da dahil olmak üzere herkesin çalışması yasaktır (Çıkış, 20:8-11; 31:13-17; Tesniye, 5:12-15). Bugünün dua ve ibadetle geçirilmesi gerekir. (Sebt günü ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Firestone, s.150-152).

¹⁴¹ Bkz. Çıkış, 31:14-15.

¹⁴² Bkz. Çıkış, 31:16-17.

¹⁴³ Bkz. Çıkış, 25:10-22; Sayılar, 10:33-36. Ahit Sandığı’nın İsraililer için önemi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Jacques Guillet-Pierre Grelot, “Antlaşma”, s.114-115; Jean Briere, “Antlaşma Sandığı”, K.K.T. S., s.120-122.

¹⁴⁴ Bkz. Çıkış, 32.bap.

¹⁴⁵ Bkz. Çıkış, 32:9-14.

ve kuralları ihlal ederler. Bunun üzerine Tanrı, Mısır'dan çıkardığı topluluktan sadece Yefunne oğlu Kaleb, Nun oğlu Yeşu ve bu topluluğun çocuklarının Filistin topraklarına ulaşacağını bildirir. Musa ve yanındakiler ise, kırk yıl çölde dolaşacaklar ama kendilerine vaat edilen topraklara asla giremeyeceklerdir¹⁴⁶.

Mısır'dan çıkışta İsraililerin yaşamına damgasını vuran en önemli olay, Tanrı'nın sözlerini dinleyerek ve iman ederek aldıkları toprakları, günah işleyerek ve isyan ederek kaybetmeleridir¹⁴⁷. Tanrı, Mısır'dan çıkararak ahitleştiği topluluk yerine onların çocuklarını Yeşu önderliğinde vaat ettiği topraklara ulaştırır.

Musa'dan sonra neden Yeşu'nun İsraililere önder yapıldığı Sirak Kitabı'nda anlatılanlara bakıldığında daha iyi anlaşılacaktır: “Nun oğlu Yeşu savaşta çok güçlüydü, peygamberlik görevinde Musa'nın halefiydi. Yeşu adı ona gerçekten çok yakışıyordu, cennete gitmek üzere seçilmiş olan ulusun büyük kurtarıcılarında biriydi, ona karşı koyan düşmanlarından öç alıyordu, böylece İsrail'e mirasını vermiş oluyordu.”¹⁴⁸

İsraililerin vaat edilen topraklara yerleşmesi hemen gerçekleşmez. Bu topraklar üzerinde yaşayan birçok milletle savaşmaları gerekir. Tanrı da, yaptığı yardımlarla onların yanında olduğunu sık sık gösterir. Erden suyunun İsraililerin kolayca geçmeleri için kesilmesi¹⁴⁹, Amorflerin krallarına karşı Tanrı'nın yardım vaadi ve gökten büyük taşların atılması¹⁵⁰, Yeşu'nun ordusu düşmanlarını yeninceye kadar güneş ve ay'ın durdurulması¹⁵¹ ve Tanrı'nın İsrail için savaşması¹⁵² onlarla birlikte olduğunun en açık ifadeleridir.

Sina Dağı'nda, Tanrı'nın emirlerini bildirmesi üzerine İsrail oğullarının, “Rabbin tüm söylediklerini yapacağız”¹⁵³ şeklindeki ikrarlarından sonra, İsrail oğullarının Tanrı'ya itaatlerini gösteren ikinci eylemleri Şekem'de görülür. Yeşu,

¹⁴⁶ Bkz. Sayılar, 14.bap; Tesniye, 1:34-40. Bu cümlelerde bildirildiği üzere Tanrı, Musa ve onunla birlikte Mısır'dan çıkanları kırk yıl çölde dolaştırır. Ancak, çölde de halkını yardımsız bırakmaz. İsrail oğullarına “Man” adında hazır yiyecek verir (Sayılar,11:4-9). Yine İsraililerin isteği üzerine onlara et vererek (Sayılar,11:18) ve Tsin Çölü'nde taştan su çıkararak (Sayılar, 20.bap) kavminin yanında olduğunu gösterir.

¹⁴⁷ Bristow, s.21.

¹⁴⁸ Kitabı Mukaddes'in Deuterokanonik (Apokrif) Kitapları, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1987, Sirak Kitabı, 46:1.

¹⁴⁹ Bkz. Yeşu, 4:7,23.

¹⁵⁰ Bkz. Yeşu, 10:8-11.

¹⁵¹ Bkz. Yeşu, 10:12-13.

¹⁵² Bkz. Yeşu, 10:14.

¹⁵³ Çıkış, 19:8.

Şekem’de İsrail oğullarının bütün sıptlarını toplar ve kime kulluk edeceklerine karar vermelerini ister. İsrail oğullarının, Tanrı’ya kulluk edeceklerini söylemeleri üzerine Yeşu, kendisinin ve kavminin Tanrı’yı seçtiğini ifade eder. Daha sonra da bütün İsrail kavimlerini böyle bir söz verdiklerine dair şahit tutar¹⁵⁴. Yeşu 24:24-27’de tasvir edilen bu tören, İsraililerin özgür iradeleriyle yaptıkları bir ahit yenilemesi olarak yorumlanabilir¹⁵⁵.

3) Hakimler Ve Krallar Döneminde Seçilmişlik

Yeşu’dan sonra İsrail’in on iki kabilesi, kendi bölgelerini, “hakim” adını verdikleri kabile reislerinin idaresi altında kontrol etmişlerdir. Bu kabileler, zaman zaman birbirleriyle mücadele ederek aralarında birliği sağlayamamışlardır. Bu sebeple, dini liderlerinden onları bir arada tutabilecek krallar istemişlerdir. Ancak bu istekleri dine aykırı görülerek reddedilmiştir. Çünkü o zamana kadar İsraililerin tek kralı Tanrı’dır¹⁵⁶. İsrail tarihinin hiçbir döneminde onları yönetme görevi tek bir insana verilmemiştir¹⁵⁷.

Tanrı, İsrail oğullarıyla yaptığı ahde sadık kalacağını Hakimler döneminde de tekrar eder. Bununla birlikte, İsrail oğulları da her dönemde olduğu gibi sık sık ahde aykırı davranışlarda bulunurlar. Ahdin en önemli şartını ihlal ederek, başka milletlerin ilahlarına taparlar¹⁵⁸, başka milletlerden kızlarla evlenirler¹⁵⁹, Tanrı’nın sözlerini dinlemezler¹⁶⁰. İsraililerin bu davranışları karşısında Tanrı da seçtiği kavmini diğer milletlere karşı korumaz, hatta İsrailileri onların eline kendisi verir¹⁶¹. Ancak, Tanah’ın tamamında görülen kısır döngü burada da görülür. Tanrı, pişmanlığını dile getiren ve ondan yardım isteyen halkını affederek hemen sıkıntılarını giderir¹⁶².

İsraililerin, zamanla Tanrı’nın emirlerini unuttuklarının en önemli göstergelerinden biri puta tapıcılığın yaygınlaşmasıdır. Efraim’li Mika’nın

¹⁵⁴ Bkz. Yeşu, 24:1-24.

¹⁵⁵ McKenzie, “Covenant”, s.155; Ayrıca bkz. Gürkan, s.23.

¹⁵⁶ Bkz. Hakimler, 8:3; Sirak Kitabı, 17:17.

¹⁵⁷ Firestone, s.34.

¹⁵⁸ Bkz. Hakimler, 2:11-13; 3:6-7; 10:6.

¹⁵⁹ Bkz. Hakimler, 3:5-6; 14.bap.

¹⁶⁰ Bkz. Hakimler, 2:2,17.

¹⁶¹ Bkz. Hakimler, 2:3; 3:8,12-14; 4:1-3; 6:1-5; 10:7-9; 13:1.

¹⁶² Bkz. Hakimler, 2:4-5,16; 3:9-11,15; 6:7-10; 10:10-16; 11:21-24.

annesinin¹⁶³ ve İsrail kavmi içinden seçilen Levili kahinin put yaptırması¹⁶⁴, Dan oğullarının kendileri için oyma put dikmeleri¹⁶⁵ İsraililerin tek Tanrı inancından uzaklaştıklarına işaret etmektedir. Bu durumun yanlışlığının farkında olunması sebebiyle de, “o günlerde İsrail’de kral yoktu, herkes gözünde doğru olanı yapardı”¹⁶⁶ şeklinde savunma yaptıkları göze çarpmaktadır.

Hakimler Kitabı’nda anlatılan en önemli olay, Binyamin oğullarının İsrail kavminden çıkarılmalarıdır. Levili bir adama ve cariyesine Binyamin oğullarının kötülük yapması üzerine, diğer İsrail kavimleri toplanarak onlara karşı savaş açarlar ve Tanrı’nın yardımıyla onları mağlup ederler. Daha sonra da Binyamin oğullarını lanetleyerek, tüm ilişkilerini keserler¹⁶⁷.

Bu olay, İsraililerin kayıtsız şartsız ve sonsuza kadar sürecek seçilmişlik anlayışlarıyla çelişmektedir. Ayrıca, Tanah’ın daha sonraki bölümlerinde İsraililer içinde Binyamin oğullarına mensup kişilerden bahsedildiği de görülür.¹⁶⁸ Bu durum, Binyamin oğullarının ebediyen İsrail kavminden çıkarılmadıklarına, sadece cezalandırıldıklarına işaret etmektedir.

İsraililerin, kendileri için bir kral tayin etmesinde ısrar istemeleri üzerine Tanrı, bu durumdan hoşlanmadığı halde¹⁶⁹, onların bu isteklerini de kabul eder¹⁷⁰.

İsraililerin ilk kralı Saul’dur. Ancak, İsrail tarihinin en önemli kralı, Tanrı tarafından özellikle seçilen¹⁷¹ ve kutsanan¹⁷² Davut’tur. Tanrı, kavmine kral olarak seçtiği Davut’la, geleneksel hale getirdiği ahdini daha büyük vaatlerle tekrar eder¹⁷³. Tanrı Davud’a, yer yüzünde asla unutulmayacak bir ad vermeyi, düşmanları karşısında sürekli zafer kazanmayı vaat eder. Davut’un soyuna kendisi için ev yapma onurunu vererek, onların krallığının ebedî olacağını söyler.

¹⁶³ Bkz. Hakimler, 17:4.

¹⁶⁴ Bkz. Hakimler, 18:20.

¹⁶⁵ Bkz. Hakimler, 18:30-32.

¹⁶⁶ Bkz. Hakimler, 17:6; 21:25.

¹⁶⁷ Bkz. Hakimler, 19;20;21.baplar.

¹⁶⁸ Bkz. I.Samuel, 4:12; 9.bap.

¹⁶⁹ Bkz. I.Samuel, 10:17-19.

¹⁷⁰ Bkz. I.Samuel, 10 ve 11.baplar.

¹⁷¹ Bkz. II.Samuel, 6:21; Sirak Kitabı, 47:2.

¹⁷² Bkz. I.Samuel, 16:13.

¹⁷³ Bkz. II.Samuel, 7:8-16; I.Tarihler, 17:7-14; Mezmurlar, 89:3-4.

Davut'un ahdinde en önemli nokta, Tanrı'nın, Davut ve soyuna "baba" olmayı kabul ederek, onları da "oğlu" olarak kabul ettiğini bildirmesidir¹⁷⁴. Böylece Davut ve soyu, Tanrı'nın kavminin kaderine ortak edilmiştir. Ayrıca, bundan sonra "Tanrı'nın oğlu" ünvanı, İsrail kralları için kullanılmaya başlanmıştır¹⁷⁵.

Tanrı, Davut ve soyunu dönüşü olmayan bir şekilde seçmiştir. Davut'un ahdi İsrail geleneğinde, "ebediyete" dayanan bir ahit olarak düşünülür¹⁷⁶. Bu seçim ve ahit, krala sadece yüce dini bir statü verme anlamında değildir, bu ahit kayıtsız, şartsız ve kalıcıdır. Davut ve soyuna Tanrı'ya vefalı ve itaatkar olma sorumluluğu verilmekle birlikte, ahdin devamı hiçbir şarta bağlanmamıştır. Tanrı'ya yapılan itaatsizlik cezalandırılacak ancak, ahit asla feshedilmeyecektir¹⁷⁷. Bu sebeple, Davut ahdinin, Tanrı ile Davut soyu arasındaki ilişkiyi sağlamlaştıran ilahi bir söz olduğuna inanılır¹⁷⁸.

İsraillilerin diğer ahitlere bağlı kalmadıkları gibi bu ahde de sadık kalmayacaklarını Tanrı da Davut da bilmektedir. Ancak, buna rağmen ahit yapıldığı Davut'un şu sözlerinde açıkça görülmektedir: "İsrail'in Allah'ı dedi, İsrail'in Kayası bana söyledi: İnsanlar üzerine doğrulukla saltanat eden, bulutsuz bir sabah gibi, güneş doğduğu zaman sabah nuru gibi olacaktır; Onun parıltısı yağmurdan sonra yerden taze ot bitirir. Gerçek, benim evim Allah'la öyle değildir; Fakat benimle ebedî ahit kesti..."¹⁷⁹ Bu sözlerin sahibi Davut bile zaafına yenik düşmüş, bunun sonucu olarak da sert bir şekilde cezalandırılmıştır¹⁸⁰.

Tanrı, İsraillilerin tüm olumsuz davranışlarına rağmen ahde sadık kalarak, onlara verdiği sözleri yerine getirmeye devam eder. Davut'un soyundan Süleyman'ı hem İsraillilere kral¹⁸¹ hem de kendine oğul¹⁸² olarak seçer. Süleyman,

¹⁷⁴ Bkz. II.Samuel, 7:14; Mezmurlar, 89:27.

¹⁷⁵ Henri Renard-Pierre Grelot, "Allah'ın Oğlu", K.K.T.S., s.82.

¹⁷⁶ Bkz. II.Samuel, 7:16; 23:5; I.Kırallar, 2:45; Mezmurlar, 89:4,29,36,37; 110:4.

¹⁷⁷ Bkz. II.Samuel, 7:14-15; Mezmurlar, 89:28-37.

¹⁷⁸ Clements, s.42-43.

¹⁷⁹ II.Samuel, 23:3-5.

¹⁸⁰ Bkz. II.Samuel, 11 ve 12.baplar.

¹⁸¹ I.Tarihler, 28:4-5; 29:1.

¹⁸² I.Tarihler, 28:6.

babası Davut'un yapmak istediği ancak Tanrı'nın, günahları sebebiyle ona nasip etmediği mabedi yapar¹⁸³.

Tanrı, kendisine mabet inşa eden ve ondan yardım isteyen Süleyman'a yardım sözü vererek onunla da ahitleşir¹⁸⁴. Ancak bu ahit, Davut'la yapılan ahit kadar şartsız değildir. Tanrı, İsraililerden istediklerini ve istedikleri yerine getirilmediği takdirde başlarına gelecekleri açıkça bildirir. Tanrı, Süleyman ve halkından onun emirlerine itaat etmelerini, aksi bir durumda onları kutsal topraklardan çıkaracağını ve onları diğer milletlerin eline vereceğini söyler¹⁸⁵.

Bu ahitte Tanrı, İsraililerden özellikle başka Tanrılara kulluk etmemelerini ister. Ancak, Tanrı'nın yardımcılarıyla İsrail tarihinin en muhteşem döneminin kralı olan Süleyman, bu emre uymaz. Yabancı kadınlarla evlenerek¹⁸⁶ onların ilahlarına meyleder, onlara tapılmasına izin verir, hatta onlar için mabetler yaptırır¹⁸⁷. Bu günahın cezası olarak Tanrı, Süleyman'dan krallığı alacağını söyler¹⁸⁸. Ancak, Tanrı bu cezayı Davut'un hatırı için hafifleterek, İsrail krallığını Süleyman'ın ölümünden sonra yıkmayı ve İsrail'in bir sıptını onun hükümdarlığına vermeyi vaat eder¹⁸⁹.

Süleyman'dan sonra İsrail tarihinde, Tanrı'nın emirlerini yerine getirmeye çalışan ve putperestliğe karşı mücadele eden İlya, Elişa gibi "Allah adamı" adı verilen kişiler görülür¹⁹⁰. Ancak, İsrail krallarının çoğu Tanrı'yı unutarak onun hoşuna gitmeyen işler yaparlar¹⁹¹. Bunun sonucunda Tanrı'nın yardımını kaybederek diğer milletlerin eline düştüklerinde ise, Tanrı'ya İbrahim'le yaptığı ahdi hatırlatarak, Tanrı'nın onlara yardım etmeye mecbur olduğunu ima ederler¹⁹².

¹⁸³ Bkz. I.Kırallar, 6-7.baplar; I.Tarihler, 22:7-9; II.Tarihler, 3-4.baplar.

¹⁸⁴ Bkz. I.Krallar, 3:8-14; 9:3-9; II.Tarihler, 7:11-18.

¹⁸⁵ Bkz. I.Kırallar, 3:3-9; II.Tarihler, 7:11-22.

¹⁸⁶ Bkz. I.Kırallar, 3:1; 11:1-2.

¹⁸⁷ Bkz. I.Kırallar, 11:4-8, 33.

¹⁸⁸ Bkz. I.Kırallar, 11:11.

¹⁸⁹ Bkz. I.Kırallar, 11:12-13; 31-39.

¹⁹⁰ Bkz. I.Kırallar, 18:20vd.; II.Kırallar, 4,5,6.baplar.

¹⁹¹ Bkz. I.Kırallar, 22:52; II.Kırallar, 10:29-33; 13:1-6,11.

¹⁹² II.Tarihler, 20:6-12.

4) Sürgün Dönemlerinde Seçilmişlik

Tesniye’de, Musa’dan sonra İsrail halkının ahdin emirlerini yerine getirmeyecekleri, başka ilahlara meyledcekleri, bu sebeple de Tanrı’nın öfkelenerek onları kutsal topraklarından çıkaracağı ve başka diyarlara sürgün edeceği bildirilmiştir¹⁹³.

Süleyman dönemine gelindiğinde, Tesniye’de yazılanların gerçekleştiği görülmektedir. Süleyman yabancı eşler alarak, onların Tanrılarına yönelir. Bu sebeple Tanrı, İsrail Krallığını dağıtacağını ve başka milletlerin hakimiyetine vereceğini söyler¹⁹⁴. Bu ceza gereğince İsraililer, İsrail Krallığı ve Yahuda Krallığı olarak ikiye ayrılırlar.

İsraililer, Tanrı’ya kendilerini affettirmek yerine ondan daha da uzaklaşırlar¹⁹⁵. Hem İsrail Krallığı’nın¹⁹⁶ hem de Yahuda Krallığı’nın¹⁹⁷ yöneticilerinin çoğunluğu Tanrı’yı unutarak, O’nun hoşuna gitmeyen işler yaparlar. Tanrı, İsrail ve Yahuda’nın yaptıklarını ve onlara karşı kızgınlığını şu sözlerle ifade eder: “...boyunlarını Allahları Rabbe iman etmeyen atalarının boyunları gibi sertleştirdiler. Ve onun kanunlarını, ve ataları ile ettiği ahidini, ve onlara ettiği şهادetlerini hor gördüler; ve boş şey ardınca yürüdüler, ve boş adamlar oldular, ve çevrelerinde olan milletler gibi yapmasınlar diye Rab onlara emretmişken onların ardınca yürüdüler. Ve Allahları Rabbin bütün emirlerini bıraktılar, ve kendilerine dökme putlar, iki buzağı yaptılar, ve bir Aşera yaptılar, ve göklerin bütün ordusuna tapındılar, ve Baala kulluk ettiler. Ve oğulları ile kızlarını ateşten geçirdiler, ve falcılık ettiler, ve sihirbazlık ettiler, ve Rabbin gözünde kötü olanı yapmak için kendilerini sattılar.”¹⁹⁸

¹⁹³ Bkz. Tesniye, 28,29,30,31.baplar; Ayrıca bkz. Baruh’un Kitabı, 2:1-10, 29-35(Kitabı Mukaddes’in Deuterokanonik (Apokrif) Kitapları).

¹⁹⁴ Bkz. I.Kırallar, 11:6-13.

¹⁹⁵ Bkz. II.Kırallar, 1.bap.

¹⁹⁶ Bkz. I.Kırallar, 22:51-53; II.Kırallar, 3:1-3; 13:2-3; 15:17-18.

¹⁹⁷ Bkz. II.Kırallar, 8:18; 15:3-7, 27-28; 21:2-6.

¹⁹⁸ II.Kırallar, 17:14-17. İsraililerin Tanrı’yı kızdıran hataları için bkz. Putperestliğe meyletmeleri: I.Kırallar, 11:7-8; II.Kırallar, 17:9-12; İşaya, 2:8; Hoşea, 11:2; Hezekiel, 8:5-16; 15:4 -5; Başka milletlerin hayatlarına özenerek, onlar gibi yaşamaya çalışmaları: İşaya, 2:6; Hoşea, 5:13; 7:11; Yabancı milletlerden kişilerle evlenmeleri: Tesniye, 7:3-4; Nehemya, 13:25-27; Malaki, 2:11-12; Sebt gününü tutmamaları: Amos, 8:5; Ahlaksız işlere yönelmeleri; Hezekiel, 22; Tanrı’ya asi bir kavim haline gelmeleri: Yeremya, 6:28; Hezekiel, 2:3; 5:5-6; Hoşea, 7:14; Tanrı’ya yaklaşımda samimi olmamaları: İşaya, 29:13-14; Kahinlerin, peygamberlerin hileli davranması: Yeremya, 5:30-31.

Tanrı, yaptıklarından dolayı halkına kızmakla birlikte onları cezalandırmak için acele etmemiştir. Öncelikle, doğru yolu hatırlatmak amacıyla hızla putperestleşen İsrail Krallığına Hoşea, Amos, Mika peygamberleri göndermiştir. Bu peygamberler de, Tanrı katında İsrailileri diğer milletlerden ayıran en önemli özelliklerinin tek Tanrı inançları olduğunu bildiklerinden bu konu üzerinde ısrarla durmuşlardır. Kurtuluşlarının tek yolunun Tanrı'ya dönmek olduğunu anlatmaya çalışmışlardır¹⁹⁹. Ancak, İsrail Krallığı yapılan çağrılara olumlu cevap vermemiştir. Tanrı da onları Asurluların eliyle topraklarından uzaklaştırarak cezalandırmıştır.

İsrail Krallığı'nın putperest bir topluma yenik düşmesi, İsraililerin seçilmişlik anlayışlarındaki genel yargıyı değiştirmiştir. Onları olağanüstü bir şekilde Mısır'dan çıkararak, büyük yardımlarla toprağa ve bağımsız bir devlete kavuşturan Tanrı, bu defa verdiği tüm nimetleri ellerinden almaktadır. Üstelik bu sürgün, geçici bir süre için verilen bir ceza değil, Yahuda Krallığı'ndaki on kabile dışında bütün İsrail kabilelerinin dağıtılarak yok edilmesi demektir²⁰⁰. Bu zamana kadar İsrail tarihini kendi isteğine göre yönlendiren Tanrı, bundan sonra, İsraililerin davranışlarına göre hareket edeceğinin işaretini vermiştir.

İsrail Krallığı'nın başına gelenlerin Tanrı'nın cezası²⁰¹ olarak algılanması, Yahuda Krallığı'nda yaşayanların Tanrı'ya yönelmesine sebep olur²⁰². Hatalarını anlayan Yahuda Kralları, putperestliğin etkisiyle yapılan bütün mabetleri, putları yıkarlar²⁰³. Mabet'te bulunan ahit kitabını okuyarak, kitapta yazılanlara uyacaklarına dair söz verip Tanrı'yla tekrar ahitleşirler²⁰⁴.

Bu dönemde, Tanrı'nın yer yüzündeki evi olan ve Tanrı'nın İsrail'deki varlığını gösteren Mabet önem kazanır. Krallar ve peygamberler Mabet'i onararak, halkı Mabet etrafında toplamaya çalışırlar²⁰⁵. Yine bu dönemde İsraililerin, kendilerini affettirmek için kurban takdimelerini artırdıkları, bayramların kutlanmasına özen gösterdikleri görülür²⁰⁶.

¹⁹⁹ Bkz. Hoşea, 6:1-3; 8:1-8; 9:1-3; 14:1-2; 11:1-7; 14:1-3; Yoel, 2:12-14; Amos, 2:1-3,7-8.

²⁰⁰ Firestone, s.38.

²⁰¹ Bkz. Hoşea, 8:1-9; 10.bap; 11:1-7; Mika, 1:5-6.

²⁰² Bkz. II.Kırallar, 18:2-7; 19:15-19; 22,23.baplar.

²⁰³ Bkz. II.Kırallar, 18:4; 23:4-21,24; II.Tarihler, 31:1.

²⁰⁴ Bkz. II.Kırallar, 23:1-3; II.Tarihler, 29:10-11; 34:29-31.

²⁰⁵ Bkz. II.Kırallar, 22:3-6; II.Tarihler, 29:2-8, 12-19.

²⁰⁶ Bkz. II.Kırallar, 24:21-23; II.Tarihler, 29,30,31.baplar; 35:1-19.

Ancak, Tanrı, bu yapılanları samimi bulmadığını şöyle ifade eder: “Kurbanlarınız çok olmuş, bana ne? Koçlardan yakılan takdimelere, ve besili hayvanların yağına doydum; ve boğaların, kuzuların, ve ergeçlerin kanından hoşlanmam. Önümde görünmeğe geldiğiniz zaman elinizden bunu kim istedi de, avlularıma ayak basıyorsunuz? Artık boş takdime getirmeyin; buhur bana mekruh şeydir; ay başı ve Sebt günü toplantıların çağrılmasına, fesat ile bayram toplantısına dayanamıyorum. Ay başılarınızdan ve belli bayramlarınızdan canım nefret ediyor; üzerimde yükürler; onları taşımaktan yoruldum”²⁰⁷. Tanrı’nın onlardan asıl istediği, iyilik ve alçakgönüllülükle O’nun yolunda yürümeleridir²⁰⁸.

Tanrı, “İsraili nasıl gözümün önünden kaldırdımsa, Yahudayı da kaldıracığım, ve seçtiğim bu şehri, Yerusalımi, ve: İsmim orada olacaktır, dediğim evi kendimden atacağım”²⁰⁹ diyerek Yahuda’nın sonunun da farklı olmayacağını işaretini verir. Babillilerin Yahuda Krallığını işgal ederek Mabet’i yıkmalarıyla Yahudi tarihinde ve yaşamında derin izler bırakacak olan “Sürgün” dönemi başlar²¹⁰.

İsraililerin sürgün ve tutsaklık hayatını anlatmak için Tanah’ta “galut”, “gola” kelimeleri kullanılır. Yunanca “diaspora” kelimesi de Yahudilerin İsrail toprağı dışına dağıtılmalarını ifade eder²¹¹.

Sürgüne gönderilen İsraililer, bu dönemde, Tanrı’nın onlarla yaptığı ahde ve seçilmiş kavim olmalarına daha çok vurgu yaparlar. Tanrı’nın kendilerini seçtiğini ve bu sebeple de onları bırakamayacağına inanırlar. Apokrif kitaplar arasında yer alan Şadrak’ın duası sürgün döneminde İsraililerin duygularını dile getirir: “...kendi onurun için aramızdaki anlaşmayı tanımamazlık etme, bizi sonsuza dek terk etme. Yardımını bizden esirgeme, İbrahim’e, İshak’a, Yakub’a verdiği sözü tut. Onlara soylarını çoğaltma sözü vermiştin. Ama şimdi, Rabbim, tüm uluslar arasında sayıca en az olanı biziz. Şimdi ne kıralımız, ne peygamberimiz, ne de önderimiz var. Kurban yakmak, adak sunmak, armağan vermek, buhur

²⁰⁷ İşaya, 1:11-14; Ayrıca bkz. İşaya, 58:2-5; 65.bap; Yeremya, 6:20; Amos, 4:4-5; 5:21-24; Hagay, 2:14; Zekerya, 7:5-6; Malaki, 1:7-14.

²⁰⁸ Hoşea, 6:6; Mika, 6:6-8.

²⁰⁹ II.Kırallar, 23:27.

²¹⁰ II.Kırallar, 25 ve 26; II.Tarihler, 33 ve 36.baplar.

²¹¹ Besalel, “Galut”, c.I, s.181.

yakmak için tapınağımız yok; sana adaklar sunup bağışlamamı elde etmek için bir yerimiz yok.”²¹²

“Kendi onurun için aramızdaki anlaşmayı tanımamazlık etme”²¹³, “Kendi ismin uğrunda bizi hor görme; kendi izzetinin tahtını ucuzlatma; bizimle olan kendi ahdini an da bozma”²¹⁴ şeklindeki ifadeler, İsraililerin, sürgünün onların seçilmişliklerine zarar vermediğine inandıklarını göstermektedir. Bu ifadeler, Tanrı’nın onlarla yaptığı ahdi sürdürmeye mecbur olduğunu düşündükleri şeklinde de yorumlanabilir.

İsraililer böyle düşünmekte pek de haksız sayılmazlar. Çünkü Tanrı, her ne kadar onlara kızdığı için sürgüne göndermiş olsa da, onları tamamen bırakmamış, yardımlarına devam etmiştir. Esaret altındaki kavminin yok olmasına engel olmak isteyen Tanrı, İsraililere, hakimiyeti altına girdikleri milletlere itaat etmelerini öğütler²¹⁵. Bu dönemde, onları isyana teşvik eden peygamberlere, falcılara aldırmamalarını, aksine evler, bahçeler yapıp, çoğalmalarını ister²¹⁶. Çünkü Babil’de 70 yıl kaldıktan sonra, onları topraklarına geri getirecektir²¹⁷.

Aslında İsraililer, Atalar döneminden başlayarak, sürgün dönemine kadar geçen süre içerisinde, seçilmiş kavim olma sorumluluğunu yerine getirmek için yeterli olmadıklarını göstermişlerdir. Buna rağmen Tanrı, çocukken seçerek “oğlum”²¹⁸ dediği, sevdiği için diğer milletlerin içinden seçtiği²¹⁹ İsraililerin tövbelerine ve yakarışlarına dayanamayarak onları bir kez daha affeder²²⁰.

Tanrı, yaptıkları hataların cezasını çeken İsrailileri tekrar seçer²²¹ ve onlarla yeni bir ahit yapacağını sözünü verir²²². Ancak bu defa yapılacak ahit, ebedî bir ahit²²³ olacaktır. Bundan sonra da Tanrı, İsraililerin yaptıklarını cezasız

²¹² Şadrak’ın Duası, 11-15(Kitabı Mukaddes’in Deuterokanonik (Apokrif) Kitapları).

²¹³ Şadrak’ın Duası, 11.

²¹⁴ Yeremya, 14:21.

²¹⁵ Bkz. Yeremya, 25:11-12; 27.bap; 40:9.

²¹⁶ Bkz. Yeremya, 29:4-8.

²¹⁷ Bkz. Yeremya, 29:10-14; Tanrı’nın dağılan İsrailileri topraklarına geri getireceği vaadi için bkz. İşaya, 11:12; 37:30-32; 43:5-7; 49:8-13; 51:11; Yeremya, 31:10-28; Hezekiel, 11:16-21; 34.bap; 37:12; 39:25-29; 47.bap; Mika, 4:6-8.

²¹⁸ Bkz. Hoşea, 11:1.

²¹⁹ Bkz. Tesniye, 7:8.

²²⁰ Bkz. İşaya, 63:16-19; 64:8-12; Yeremya, 14:19-21; Daniel, 9:3-19.

²²¹ Bkz. İşaya, 14:1.

²²² Bkz. Yeremya, 31:31-34.

²²³ Bkz. Yeremya, 32:37-41.

bırakmayacaktır, ama bu cezalar onları yok etmek için değil, terbiye etmek için verilecektir²²⁴.

İsraillilerin sürgünden kurtulma sebepleri Tanrısaldır²²⁵. Tanrı'nın emirleri doğrultusunda Koreş, İsraillilerin topraklarına dönmelerine ve Mabet'i tekrar inşa etmelerine izin verir²²⁶. Böylece, İsraillilerin bir grubu sürgünde özlem duydukları²²⁷, tekrar oraya yerleşmenin hayallerini kurdukları Kutsal Topraklara Ezra önderliğinde dönerler.

Sürgün dönüşünde Ezra ve Nehemya, Hagay ve Zekerya peygamberlerin de yardımlarıyla, İsraillilerin hatalarını tekrarlamalarını önlemek için uğraşırlar. Musa'nın şeriat kitabını tekrar yazan Ezra, kitapta yazılanları İsraillilere okuyarak, Tanrı'nın emir ve yasalarını hatırlatır ve kurallara uyacaklarına dair onlardan söz alır²²⁸.

İsrailliler, sürgünde ve sürgün dönüşünde dinsel ve ırksal kimliklerini korudukları sürece ayakta kalabileceklerine inanırlar²²⁹. Bu inanç gereğince Ezra ve Nehemya, yabancı milletlerle yapılan evliliklere karşı çıkarlar ve halktan, yabancı milletlerden aldıkları eşlerini ve onlardan doğan çocuklarını bırakmalarını isterler²³⁰. Yine bu inanç sebebiyle, topraklarına yerleşen milletlerle²³¹ karışmak istemeyen İsrailliler, kendilerine “Yahudi”²³² demeye başlarlar²³³. Musa'nın şeriat kitabında “Ammoni ve Moablı ebediyen Allahın cemaatine girmesin”²³⁴ diye yazdığını duyunca, bu kavimleri İsraillilerden ayırırlar²³⁵. Ayrıca, İsrailliler arasındaki birliği ve Tanrı'ya bağlılığı sağlamak amacıyla Mabet'in yapımına önem verirler²³⁶.

Sürgün, Yahudi yaşamında ve geleneğinde birçok değişikliğe sebep olmuştur. Topraklarından uzaklarda, başka milletlerin içinde sıkıntılarla

²²⁴ Bkz. Yeremya, 5:18; 30:11; Baruh'un Kitabı, 4:5-7.

²²⁵ Attias-Benbassa, s.55.

²²⁶ Bkz. İşaya, 44:28; II.Tarihler, 36:22-23; Ezra, 1:1-4.

²²⁷ Bkz. Mezmurlar, 137:1-6.

²²⁸ Bkz. Ezra, 10:5; Nehemya, 8.bap; 10:28-31.

²²⁹ Eliade, Dinsel İnançlar Ve Düşünceler Tarihi, çev. Ali Berktaş, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2003, c.II, s.294.

²³⁰ Bkz. Ezra, 9:2; 10:10-11; Nehemya, 13:25-27.

²³¹ Bkz. II.Kırallar, 17:24.

²³² Bkz. Ezra, 4:4.

²³³ Adam, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler, s.23.

²³⁴ Bkz. Tesniye, 23:3-4.

²³⁵ Bkz. Nehemya, 13:1-3.

²³⁶ Bkz. Ezra, 3:8-13.

yaşamaya çalışmak İsrailileri, Tanrı'nın seçilmiş kavmini esaretten kurtarmak için bir Mesih göndereceği fikrine yöneltmiştir. İşıya peygamber, bu düşünceyi destekler mahiyette, Davut soyundan bir kurtarıcının müjdesini verir. Adı İmmanuel (Allah bizim ile) olan bu kişi, kötülükleri yok ederek, İsrailileri eski mutlu günlerine geri döndürecek²³⁷.

Sürgün döneminde, Tanrı'ya kendilerini affettirmek isteyen İsraililer, özellikle ahdin şartlarını yerine getirmeye özen göstermişlerdir. İsraililerin seçilmişliğinin belgeleri niteliğindeki ahitlerin alâmetleri olan sünnet uygulamasına ve Sebt gününün tutulmasına²³⁸ özellikle önem verilmiştir. Levililer 17. ve 26.baplar arasında bildirilen kurallar, sürgün döneminde uygulanmaya çalışılmış, böylece bu kurallarla ilgili bir gelenek oluşmuştur²³⁹. Kurbanlarını yalnızca Mabet'te sunan İsraililer, sürgünde, Mabet olmadan da Tanrı'ya ibadet edebileceklerini öğrenmişlerdir²⁴⁰.

II.Mabet'in M.S.70 yılında Romalılar tarafından yıkılmasıyla yeni bir sürgün dönemi başlamıştır. II.Mabet'in yıkılışı, Yahudiler tarafından Tanrısal bir ceza, pişmanlık, Tanrı'ya dönüş çağrısı ve Mabet'i yeniden inşa edecek Mesih'in geleceği şeklinde yorumlanmıştır²⁴¹.

Özellikle II.Mabet döneminde Yahudilerin, Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmak amacıyla kendilerini ibadete vermeleri ve yabancı milletlerle ilişkilerini kesmeleri sonucunda Yahudi exclusivizmi (dışa kapalılığı) ortaya çıkmıştır. Hıristiyanlığın yayılmaya başlaması da Yahudilerin içe kapanma süreçlerini hızlandırmıştır²⁴². Bu dönemde ilk defa diğer milletlere mensup insanları ifade etmek için "gentile" kavramı kullanılmaya başlanmıştır²⁴³.

Sürgünde yaşayan Yahudi halkın birliği, dinsel yaşamda ve ayinlerde İbranice'nin kullanılmasıyla, Sion'a dönüş hayalleriyle, sürekli geçmişin hatırlanmasıyla ve eğitime verilen önemle korunmaya çalışılmıştır²⁴⁴. Sürgünde

²³⁷ Bkz. İşıya, 7:10-17; 59:20.

²³⁸ Bkz. İşıya, 56:1-8; 58:13-14.

²³⁹ Eliade, Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, c.II, s.294.

²⁴⁰ Firestone, s.40.

²⁴¹ Alain Boyer, Siyonizmin Kökenleri, İletişim Yayınları-Presses Universitaires De France, İstanbul, 1992, s.13.

²⁴² Demirci, s.40.

²⁴³ Israel Shahak-Norton Mezvinsky, İsrail'de Yahudi Fundamentalizmi, çev. Ahmet Emin Dağ, Anka Yayınları, İstanbul, 2002, s.27.

²⁴⁴ Boyer, s.15.

maneviyatlarını canlı tutmaya çalışan Yahudiler, Tanah'ın anlaşılmasına, yorumlanmasına, duaya ve sinagoga önem vererek, “Şehineta Be Galuta” (Tanrı'nın sürgündeki kutsal varlığı) ilkesine uymaya gayret etmişlerdir²⁴⁵. Özellikle Tanrı ile yapılan ahit ve bu ahde bağlı olarak Tanrı'nın onları asla bırakmayacağına, vaat ettiği topraklara geri götüreceğine dair canlı tutulan inanç, Yahudilerin kimliklerini korumalarını, yaşadıkları toplum içinde asimile olmamalarını sağlamıştır.

²⁴⁵ Besalel, “Galut”, c.I, s.182.

C) YAHUDİ DÜŞÜNCESİNDE SEÇİLMİŞLİKLE İLGİLİ YORUMLAR

Yahudilerin seçilmişlik anlayışının temelini Tanah'ta verilen bilgiler oluşturur. Ancak, Yahudilerin seçilmişlik iddiaları her dönemde herkes tarafından aynı şekilde anlaşılmamıştır. Tezimizin bu kısmında, Yahudilerin seçilmişliği nasıl anladıklarını ve seçilmişliğe hangi anlamları yüklediklerini ortaya koymayı amaçlamaktayız.

1) Rabbinik Düşüncede Seçilmişlik

M.S. 70 yılında II.Mabedin yıkılması ve diaspora (sürgün) hayatı ile birlikte İsraililer diğer milletlerin arasında azınlık olarak yaşamaya başlamışlardır. Bu dönemde seçilmişlik düşüncesi İsraililerin bir gurur kaynağı, güç ve gelecek için bir umut olmuştur. Rabbiler¹, seçilmişlik anlayışını geliştirerek, farklı anlamlar yüklemişlerdir.

Rabbinik literatürde, İsrail'in kutsallığının dayanağı olan Tanrı ve İsrail arasındaki ahdin sonsuz olduğu düşüncesi ortak mesajdır. Ancak Mişna'da² İsrail'in kutsallığının Mabet'in yıkılmasıyla ortaya çıktığı görüşü yer alırken, Talmud'da³ bu kutsallığın, seçilmişliğin Hıristiyan versiyonuna ve Hıristiyan meydan okumasına karşı ortaya çıktığı görüşü hakimdir⁴.

¹ Rabbi, "Üstadım" yada "Efendim" anlamına gelen, Yahudilik'te öğrenciler veya diğer kişilerce din bilginlerine verilen bir isimdir. M.S. 70 yılında Kudüs Tapınağının yıkılmasından sonra bu unvan, Yahudi hukukunda otorite sahibi olan veya belirli bir seviyeye gelen kişiler için kullanılmaya başlanmıştır. Bkz. Gündüz, "Rabbi", "Rabbinik Yahudilik", Din ve İnanç Sözlüğü, s.316.

² İbranice "öğreti" anlamına gelen Mişna, Tanah'ın ilk tefsiridir. M.S. II. yüzyılda Rabbi Yehuda Ha-Nasi'nin Yahudi geleneğindeki hukukla ilgili görüş ve fetvaları toplayarak sistematik bir şekilde derlemesiyle meydana gelmiştir. Mişna altı bölümden oluşur. Bunlar: Zeraim, tarımla ilgili hukuk; Mo'ed, kutsal günler ve bayramlar; Naşim, aile hukuku; Nezikîn, medeni ve ceza hukuku; Kodaşim, kurban ve Mabet işleri; Tohorot, temizlik hukuku konularıyla ilgilidir. Bkz. Adam, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, s.22; Gündüz, "Mişna", Din ve İnanç Sözlüğü, s.265.

³ Yahudilik'te Tanah'tan sonra ikinci otorite sayılan Talmud, sözlü geleneği temsil eden Mişna ile bunun yorumundan oluşan Gemara'yı ihtiva eden eserdir. Talmud, M.Ö. 200'den M.S. 500'e kadar yaklaşık yedi yüz yıl süren çalışmalar sonucunda oluşmuştur. Aramice ve İbranice olarak yazılan Talmud'da Yahudi alimlerinin tartışma ve düşünceleri yer alır. Talmud, Mişna'nın altı bölümü ve altmış üç kitaptan oluşur. Filistin Talmud'u ve Babil Talmud'u olmak üzere iki Talmud vardır. Bkz. Besalel, "Talmud", c.III, s.695-711; Gündüz, "Talmud", Din ve İnanç Sözlüğü, s.357; Firestone, s.101-102.

⁴ Gürkan, s.51.

Rabbiler, seçilmiş halk doktrinini güçlü bir şekilde savunurken, İsrail'in seçilmesinin Sina Dağı'nda Tanah'ı gönüllü olarak kabul etmelerine bağlı olduğunu iddia etmişlerdir. Bu düşüncelerini Çıkış 19:5'de yer alan şu ifadelerle desteklerler: “Ve şimdi, eğer gerçekten sözümü dinliyecek ve ahdimi tutacaksınız, bana bütün kavmlardan has kavm olacaksınız; çünkü bütün dünya benimdir.”

Özellikle Haggadacı⁵ Rabbiler, İsrail'in Tanah'ı kabul etmesi sebebiyle seçildiği fikrinde ısrar etmişlerdir. Bazı Haggadacı Rabbiler Tanah'ta yer alan “Rab Sinadan geldi, Ve onlara Seirden doğdu, Paran dağından parladi”⁶ ve “Allah Temandan ve Kudüs Paran dağından geldi”⁷ anlamındaki cümleleri Tanrı'nın Tanah'ı bütün dünyaya sunduğu, fakat onların kabul etmedikleri ve yalnızca İsraililerin kabul ettiği şeklinde yorumlamışlardır⁸. Bazı Rabbiler de Tesniye 33:2'deki ifadelere dayanarak Tanrı'nın diğer milletleri Tanah'ı kabul etmeye kendi dilleriyle çağırdığı iddiasında bulunmuşlardır. Onlara göre, “Rab Sinadan geldi” İbranice; “Ve onlar Seirden doğdu” Latince; “Paran'dan parladi” Arapça ve “O Kadesh'ten geldi” Aramca olmak üzere Tanah dört dilde teklif edilmiştir⁹. İsraililerin Tanah'ı kabul etmeleri sebebiyle seçildiği düşüncesini kabul eden Yohannan'a göre, bu durumda seçim, Tanrı tarafından değil İsrail tarafından yapılmıştır¹⁰.

Tanah'ın ilk olarak dünyadaki diğer milletlere önerildiği ancak onların bayağı yaşam tarzlarıyla çelişen kısıtlayıcı kuralları yüzünden Tanah'ı reddettiği ve sadece İsrail oğullarının onu kabul ettiği iddiası Rabbiler tarafından sık sık dile getirilmiştir¹¹. Tanrı'nın Tanah'ı bütün milletlere teklif etmesi Rabbi Eliezer'den nakledilen bir rivayete göre şöyle gerçekleşmiştir: “Tanrı, Tanah'ı önce Esav oğullarına teklif etmiş, Esav oğulları içinde “Katletmiyeceksin” emrinin olması hasebiyle Tanah'ı kabul edemeyeceklerini söylemişlerdir. Tanrı'nın teklifini İsmail oğulları da, “Biz atalarımızın geleneğini değiştiremeyiz; çünkü ben İbraniler

⁵ İbranice “hikaye, kıssa” anlamına gelen Haggadah (Aggadah), Tanah'la ilgili geleneksel Yahudi yorumlarını içeren ve Talmud'un üçte biri için kullanılan bir kavramdır. Haggadah; tarih, eskiye ait efsaneler, mesihi kurtuluş, gelecekle ilgili vizyonlar, teolojik tartışmalar, tıbbi tavsiyeler, ahlaka ilişkin bazı değerlendirmeler gibi birçok konu hakkında bilgi ihtiva eder. Bkz. Gündüz, “Haggadah”, Din ve İnanç Sözlüğü, s.152-153, Firestone, s.103.

⁶ Tesniye, 33:2.

⁷ Habakkuk, 3:3.

⁸ Adam, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, s.76.

⁹ Altınel, s.23.

¹⁰ Besalel, “Seçilmiş Halk”, c.III, s.571.

¹¹ Katz, s.165-166.

diyarından çalındım, denildiği gibi atalarımız Yusuf'u Mısır'a çalıp götürmüştür" diyerek reddetmişlerdir. Onların bu cevabı üzerine Tanrı, dünyanın bütün milletlerine elçiler göndermiş ve onları Tanah'ı kabule çağırmıştır. Bu milletler, içinde "Benim önümde başka Tanrıların olmayacak yazılı olduğu için 'onda bize layık bir şey yok, götür onu layık olan kullarına ver' demişlerdir. Bütün bunlardan sonra Tanrı, İsrail oğullarına teklifte bulunmuş ve İsrail oğulları hiç itiraz etmeden kabul etmiştir."¹² Bu kabulün delili olarak da Çıkış 24:7'de yazılanlar gösterilmektedir: "Ve ahit kitabını alıp kavmin karşısında okudu ve dediler: Rabbin bütün söylediklerini yapacağız ve dinliyeceğiz".

Rabbiler, İsraililerin Tanah'ın içeriğini dahi bilmeden "na'aseh ve nishma" "yapacağız ve dinliyeceğiz" diyerek Tanah'ı kabul etmelerine çok önem vermişlerdir. Rabbilere göre putperestler onların bu itaatini "dönek halk" diyerek alaya almışlar ve onları anlayamamışlardır¹³.

Rabbilere göre Tanrı, İsrail oğullarının kendisini seçeceğini önceden bilmekteydi. Ancak İsraililer Sina Dağı'nda Tanah'ı alana kadar Tanrı'nın kulu sayılmamışlardır. Benzer bir şekilde Tensiyeye 7:8'de geçen "Tanrı sizi sevdiği için" ibaresinin yorumuna göre ise, Sina Dağı'nda Tanah'ın indirilmesinden sonra Tanrı'nın "Sizi Seviyorum" sözü inmiştir¹⁴.

Rabbiler, İsrail'in seçilmişliğini Tanah'ın kabulüne bağlamakla birlikte, kabulün nasıl gerçekleştiği konusunda farklı fikirler ortaya koymuşlardır. İsraililerin Tanah'ın içeriğini bile bilmeden kabul ettiğini ifade edenlerin yanında Tanah'ı kabul ederken zorluk çıkartıklarını söyleyenler de vardır. Rab Dimi ben Hasa'dan bildirilen Tanrı'nın bir dağı kapak gibi kaldırarak; "Tanah'ı kabul ederseniz ne âlâ, yoksa burası size mezar olacak" şeklindeki rivayeti İsraililerin Tanah'ı kabul etmekte zorlandıkları düşüncesini desteklemektedir¹⁵.

İsrail'in seçilmiş halk olduğunu iddia eden Rabbiler, özellikle Tanrı'nın İsrail'e karşı özel bir sevgisi olduğunu ispat etmeye çalışmışlardır. Tanah'ta,

¹² Adam, s.76-77; Rivayetin farklı bir versiyonu için bkz. Ephraim E. Urbach, *The Sages: Their Concepts and Beliefs*, Translated by Israel Abrahams, 4th Ed. Cambridge, Harvard University Press, 1995, s.530.

¹³ Katz, s.166; Lou H. Silberman, "Chosen People", *Encyclopedia Judaica*, Ed. Cecil Ruth, Keter Publishing House: Jerusalem, trsz., c.V, s.500.

¹⁴ Bkz. Gürkan, s.62-63.

¹⁵ Adam, s.78.

Tanrı'nın bütün milletler içinden İsrail'i seçtiğini¹⁶ ifade eden cümleler Rabbiler tarafından “Yarattığım bütün milletlerden yalnız İsrail'i sevdim” şeklinde yorumlanmıştır. Onlara göre, Tanrı ismini yalnız İsrail oğullarıyla özdeşleştirmiştir. Simon ben Yohai bu düşünceyi şu şekilde ifade etmiştir: “Ben bütün dünyadakilerin Tanrısıyım, fakat ismimi yalnız halkım İsrail'le ilişkilendirdim, milletlerin Tanrısı olarak değil, yalnız İsrail'in Tanrısı olarak çağrıldım.” Bu doğrultuda İsrail, “seçilmiş halk” olmaktan daha ziyade Tanrı'nın adıyla kutsanmış özel bir halk olarak sunulmaktadır¹⁷.

Rabbi Berekiah'a atfedilen bir görüşe göre, Tanrı'nın İsrail'e duyduğu özel sevgi sebebiyle yeryüzü de cennet de İsrail için yaratılmıştır¹⁸. Haham Berekiah, Tanah'ın; “Eski zamandan beri kendine edindiğin cemaati hatırla”¹⁹, “İsrail Rabbe mukaddes mahsulünün turfandası idi”²⁰ şeklindeki ifadelerini, İsraililerin Tanrı katındaki üstünlüğünü ispat etmek için kullanmıştır²¹.

İsrail'in seçilmişliğinin tarihini çok eski zamanlara, hatta dünyanın yaratılışının öncesine götüren Rabbiler, seçimin koşulsuzluğuna vurgu yapmışlardır. Seçilmişliğin koşulsuz olduğu iddiası, İsraililerin koşulsuz olarak Tanrı'nın çocukları olduğunu iddia eden Rabbi Akiba²² tarafından ispat edilmeye çalışılmıştır. Rabbi Akiba, Tesniye 32:5'de bildirilen “Ona karşı fesat ettiler, onun oğulları değillerdir, onların ayıbidir” şeklindeki ifadeye gönderme yaparak, bozulmalarına rağmen İsraililerin hala Tanrı'nın çocukları olduğu yorumunu yapmıştır²³. Akiba'ya göre, “Sevilen İsrail halkıdır, çünkü onlar Tanrı'nın çocukları olarak adlandırılmışlardır. Tanrı'nın sevgisi Tora'nın onlara emanet edilmesiyle de açıkça gösterilmiştir”²⁴. Rabbi Meir ve Rabbi Abba Bar Zavda da İsraililerin günah

¹⁶ Bkz. Çıkış, 19:5.

¹⁷ Gürkan, s.56.

¹⁸ Gürkan, s.58.

¹⁹ Mezmurlar, 74:2.

²⁰ Yeremya, 2:3.

²¹ Gürkan, s.58.

²² Akiba, Ben Yosef (Rabbi Akiva): 40-135 yılları arasında yaşayan Akiba, Yahudi sözlü şeriatına(Alaha) yeni bir yorum getirerek Tevrat sonrası ilk dini yasalar denemesi olan Mişna'nın temellerini atmıştır. Midraş adlı tefsir yöntemini geliştiren Akiba, bir çok öğrenci yetiştirmiştir. Bkz. Besalel, “Akiba Ben Yosef”, c.I, s.47-48.

²³ Gürkan, s.59.

²⁴ Bkz. Cohon, s.167; Hans Joachim Schoeps, The Jewish-Christian Argument, Faber and Faber, London, 1965, s.29-30.

işleseler de, sorumluluklarını yerine getirmeseler de, Tanrı'nın çocukları olmaya devam edecekleri görüşündedirler.

Rabbilerin çoğunluğu koşulsuz seçilmişlik anlayışına sahipken, sorumluluklarını yerine getirmedikleri sürece İsraililerin seçilmişliklerini kaybedeceklerini ifade edenler de vardır. Bu görüşe sahip Rabbiler, Tesniye 32:5-6'ya şöyle bir yorum getirmişlerdir: “İsrail oğulları Tanrı'nın istediğini yerine getirdikleri sürece Tanrı onlara bir baba gibi merhametli olacaktır, ancak Tanrı'nın isteklerini yerine getirmezlerse Tanrı onları bir köle gibi cezalandıracaktır.” Rabbi Judah Hanasi, İsraililerin yükümlülüklerini yerine getirdikleri sürece Tanrı'nın çocukları olacaklarını dile getirenlerdendir²⁵. Judah Hanasi, Tensiye 14:1'de yer alan “Siz Allahınız Rabbin oğullarısınız” cümlesini “Siz kendinizi evlada yakışır bir şekilde yönetirseniz O'nun çocuklarısınız, fakat böyle davranmazsanız O'nun çocukları değilsiniz” şeklinde yorumlamıştır²⁶. Celileli Rabbi Lazar' a göre de İsraililer, Tanrı'nın emirlerine uydukları zaman Tanrı onları kutsayacak ve oğulları olarak anacaktır. Ancak, emirleri yerine getirmediklerinde Tanrı onları ‘oğul’ olarak anmayacaktır²⁷.

Rabbiler, Tanah'ın İsrail'e verilmesini de bu sevgiye bağlarlar. Onlara göre Tanrı, Tanah'ı İsraililere vererek; “Bendeki sevginizin ne kadar büyük olduğunu görün, benim topraklarımdaki başka hiç kimseye Tanah verilmedi, size güvendim” demek istemiştir. Tanrı, en değerli hediyesini en sevdiği millete vermiştir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta Tanah'ın İsrail tarafından ortaya konan bir meziyet sebebiyle değil, Tanrı'nın onlara karşı duyduğu şartsız sevgi sebebiyle verilmesidir²⁸.

Bu doğrultuda kimi Rabbiler, İsrail'in güçlü bir millet olduğu için seçilmiş olabileceği iddialarına da cevap vermişlerdir. Onlar, Tanah'ın ifadelerine²⁹ de dayanarak, İsraililerin güçlü bir millet olmaları bir tarafa, güçsüz bir millet olduklarına vurgu yapmışlardır. Bu konuda iki noktaya dikkat çekmişlerdir; ilk olarak, Tanrı'nın, İsrailileri seçmesinin nedeni İsraililerin diğer milletlerden daha iyi olmaları değildir, çünkü tam aksine İsraililer küçük ve güçsüz bir millettir. İkinci

²⁵ Bkz. Gürkan, s.59.

²⁶ Bkz. Cohon, s.167.

²⁷ Bkz. Geza Vermes, Ölü Deniz Parşömenleri: Kurman Yazıtları, çev. Nurfer Çelebioğlu, Nokta Kitap, İstanbul, 2005, s.97.

²⁸ Gürkan, s.60.

²⁹ Bkz. Tesniye, 7:7.

olarak, İsraililer fiziksel olarak değil ama manevi olarak güçlü bir millettir, çünkü Tanah'a sahiptirler. Bu anlayışa göre, İsraililerin gücü diğer milletlerden farklı olarak, herhangi bir fiziksel koşula, geçici özelliklere bağlı değildir. Bunun yerine, onların gücü doğrudan Tanrı'dan ve Tanah'tan gelir ve ebedîdir. Rabbiler bu görüşlerini "Güç, güçsüzlük yoluyla gelir" şeklinde ifade etmişlerdir³⁰.

Rabbiler seçilmişliğin sebebi olarak, Tanrı'nın sevgisine o kadar çok yer vermişlerdir ki, sevgi ve seçilmişlik temaları adeta birbiriyle özdeşleşmiştir. Öyle ki, İsraililere karşı yapılan her eylem doğrudan Tanrı'yı etkilemektedir. Bu sebeple Tanrı'nın İsrailileri koruyup gözetmesi kendini koruması anlamına gelmektedir³¹.

Tanrı'nın İsrail'e duyduğu sevgiyi anlatmak için bir çok benzetme yapılmıştır. Tanrı ile İsrail arasındaki sevgi, baba ve oğlun sevgisine, bir annenin çocuğuna duyduğu sevgiye benzetilmiştir. Çıkış 19:4'de ki "sizi nasıl kartal kanatları üzerinde taşıdım" ifadesi Rabbiler tarafından şöyle yorumlanmıştır: "Kartal en yüksekten uçan kuş olması hasebiyle yavrusunu diğer kuşlardan korumaktan daha ziyade avcılardan korumaya çalışır. Bu sebeple de yavrusunu pençeleriyle değil, kanadının üstünde taşır. Böylece avcılardan gelebilecek bir zarara karşı kendini yavrusuna siper eder. Tanrı da İsrailileri korumak için kendini böyle feda etmektedir."³²

Tanrı, İsrailileri koruyacağını söylemesine rağmen İsrail tarihinin sıkıntılarla dolu olduğu görülmektedir. Rabbiler bu durumu Tanrı'nın sevgisinin ve ahdinin ebedi olduğuna vurgu yaparak açıklamaya çalışmışlardır. Onlara göre, Yeremya 3:12'deki "size öfkeli bakmıyacağım; çünkü ben inayetliyim" ifadesi³³ ve Mezmurlar 111:4-9'da anlatılanlar Tanrı'nın sevgisinin ebediliğine işaret etmektedir³⁴. Rabbi Simeon b. Yohai Tanrı'nın kavmini cezalandırmak için gönderdiği sürgünde bile yalnız bırakmadığını şu sözleriyle ifade eder: "Gelin ve Kutsal Olan'ın İsrail oğullarını ne kadar sevdiğini görün, nereye sürgün edilirse edilsinler, Şekina onlarlaydı. Bu Mısır'da da böyleydi, Babil'de de, Edomit'te de. Onlar nihai olarak(sonsuz kadar) gönderildiklerinde bile Şekina onlarla olacaktır. Çünkü

³⁰ Gürkan, s.60.

³¹ Altinel, s.24.

³² Bkz. Altinel, s.24-25.

³³ Altinel, s.26.

³⁴ Ahdin ebediliği için bkz. Yeremya, 32:40; İşaya, 51:4-8; 59:20-21.

Tesniye 30:3'deki, "Allah'ın Rab senin sürgününü döndürecek" ifadesi Şekina'nın sürgünden onlarla geri döneceğini anlatmaktadır."³⁵

Rabbiler, Tanah'ta bildirilenlerden³⁶ yola çıkarak Tanrı'nın İsraililerin günahlarını affetmesini de onlara duyduğu sevgiye bağlarlar. Yahudi geleneğindeki bir rivayete göre, Şeytan İsrail oğullarının günahlarını sayarken, Tanrı İsrail oğullarının meziyetlerini saymaya başlar ve bunlar bir terazide tartılır ve eşit gelir. Şeytan bu dengeyi bozmak için ayrıldığı sırada Tanrı, İsrail oğullarının günahlarını hasır altı eder. Şeytan geri dönüp de günahların kaybolduğunu görünce "Rab! Milletinin günahlarını silmişsin" karşılığını verir. Bu rivayet Yeremya 50:20'deki "İsrail'in fesadı aranacak; ve onun fesadı olmayacak; ve Yahudanın suçları aranacak, ve bulunmayacak, çünkü bakiye olarak bıraktığım adamları bağışlayacağım" şeklindeki cümlelerin yorumudur³⁷. "Çünkü Rabbin payı kendi kavımıdır, Yakub onun mirasının hissesidir" şeklindeki Tesniye 32:9'un yorumunda bildirildiği gibi de Tanrı'nın İsrail'i affetmesi sonsuzdur. Rabbinik anlayışa göre, İsraililerin itaatsizliği veya günahları karşısında Tanrı, onları cezalandırma bile asla tamamen yok etmeyecektir³⁸.

Rabbiler, bütün günahlarına rağmen İsraililerin "Tanrı'nın Çocukları" olduklarını ve Tanrı'nın onların arasında olduğunu tekrarlarlar. "Onlar asi olsalar bile" der Tanrı, "Onları terk etmem; ancak onlarla yaşayacağım". Tanrı'nın İsrailileri diğer milletlerden ayırdığı Rabbinik yazılarda sık sık vurgulanır; "Dünyada onlarla karşılaştırılabilecek bir millet yoktur. Bir an uyku halindedirler, Tanah'tan ve emirlerinden uzakta gibidirler. Ancak bir an sonra uykularından uyanırlar, shema'yı okuyup, Kutsal Olan'ın, Yüce Tanrı'nın egemenliğini dünyaya ilan ederek aslan kesilirler." Rabbilerin ifadelerinde görüldüğü üzere onlar, İsrail'in Tanrı için değerli olduğundan emindirler. Bu sebeple de İsrail'in seçilmişliğinden daha ziyade seçimin ebediliğine vurgu yaparlar³⁹.

İsraililerin seçiminin Rabbinik boyutu Ortodoks litürjide dogmatik bir ifade bulmuştur: "Sen, bizi bütün milletlerin arasından seçtin, sen bizi sevdiğin. Bizden hoşnutluk duydun, bizi bütün dillerin üstünde tuttu. Övgüyle bizi kutsadın. Bizi

³⁵ Bkz. Schoeps, s.30; Gürkan, s.63.

³⁶ Bkz. Mezmurlar, 103:13; Tesniye, 4:31; Mika, 7:18; Yeremya, 3:12.

³⁷ Altınel, s.26-27.

³⁸ Gürkan, s.63.

³⁹ Gürkan, s.63-64.

hizmetine getirdin.”⁴⁰ Tanrı'nın İsrail'i sevmesi ve seçmesi sinagogda yapılan dualarda da ifade edilmektedir. Akşam ayininde, “İsrail evini, halkını ebedi sevgiyle sevdiğin”, Sabah ayininde ise, “Bizi bütün halklardan ve dillerden seçene ve sadakatle ebediyen yüce ismini bize verene teşekkür etmeli, birliğini ilan etmeliyiz”⁴¹ denilmektedir.

Rabbi yorumlarında İsrail'in seçilmişliğinin sebepleri arasında atalarının erdemleri sebebiyle İsraililerin seçildiği görüşüne de yer verilmektedir. Bu düşünceye göre, dünyanın yaratılması, İsraililerin seçilmesi aslında ataların, özellikle de Yakub'un hatırına gerçekleşmiştir. Rabbiler, İbrahim'in seçimine evrenselci bir mesaj yüklerken, Yakub'un seçimine özel olma nitelikleri koymuşlardır. Çünkü lanetli nesiller olan Esav ve İsmail soylarını başlatan İbrahim ve İshak peygamberlerden farklı olarak Yakub kusurlu soylar başlatmamıştır, ve gelecek dünyada utanç çekmeyecektir. Rabbilere göre, İbrahim ve İshak'ın gerçek varisleri Yakub soyu üzerinden devam etmiş, Tanrı katında “mükemmel” ve “ölümsüz” sayılmışlardır⁴².

Rabbinik düşüncede, İsraililerin seçilme sebebini, milletlerin en cesuru olmalarına, kutsallıklarına ve Tanah'ın onların yüzü suyu hürmetine yaratılmasına bağlayan görüşlere de rastlanmaktadır⁴³.

Seçilmişliğin sebepleri hakkında farklı fikirler ortaya koyan Rabbiler, seçilmişliğin ayrıcalıklarla birlikte onlara birçok sorumluluk yüklediği düşüncesinde mutabıktırlar. Amos 3:2'de bildirildiği gibi Tanrı, dünya milletlerinden yalnızca onları tanımıştır ve bu sebeple onlar yaptıklarının cezasını çekeceklerdir⁴⁴. Rabbiler, İsraililerin seçilmişliğinin ağır ahlaki sorumluluklar taşıdığını vurgulamışlardır. İsraililerin görevleri Midraş Gen. 15:2-5'den rivayet edilen ifadelerde; Tanrı'nın yollarını takip etmeleri, O'nun adını kutsallaştırarak dünyanın her tarafında O'nun kiralığını kurmaları, Tanrı'yı severek bütün dünyaya sevdirmeleri ve bütün dünyayı Tanrı'nın ışığında yürütmeleri şeklinde özetlenmiştir⁴⁵.

⁴⁰ Bkz. Katz, s.166.

⁴¹ Bkz. Cohon, s.167.

⁴² Bkz. Gürkan, s.65.

⁴³ Adam, s.77.

⁴⁴ Besalel, “Seçilmiş Halk”, c.III, s.571.

⁴⁵ Bkz. Cohon, s.168-169.

Sebebi ne olursa olsun Tanrı'nın İsrailileri diğer milletlerin arasından seçtiğine ve onlara özel muamelede bulunduğuna inanan Rabbiler, seçilmiş olmanın Tanrı'ya şükretmeyi gerektirdiğine vurgu yaparlar. Dualarında farklı bir yazgıyla İsrailileri ayırdığı için Tanrı'ya şükrederler⁴⁶.

Rabbilerin çoğunluğu İsraililerin seçilmişliğini sadece İsrail halkı açısından değerlendirmelerine rağmen, seçilmişliği evrensel boyutta yorumlayanlar da vardır. Hillel(M.Ö. 70-M.S.10), Tanrı'nın mesajının bütün insanlara yönelik olduğunu ifade edenlerden biridir. Hillel, Yahudilere diğer milletleri sevmelerini ve onlara Tanrı'yı anlatmalarını tavsiye eder. Rabbi Eliazer ben Pedat'da, İsraililerin sayılarının artmasını sağlamak amacıyla Tanrı'nın İsrailileri diğer milletlerin arasına dağıttığını ifade ederek misyoner bir Yahudilik anlayışı ortaya koymaktadır. Yahudiliği evrensel bir din olarak tanımlayan Rabbiler, Nuh yasalarına uyan fakat İsraili olmayanların da ahiret hayatından nasipleri olabileceği düşüncesini geliştirmişlerdir⁴⁷.

2) Ortaçağ Yahudi Düşüncesinde Seçilmişlik

Ortaçağ Yahudi düşüncesinde, Yahudi halkının özel bir statüsü olduğunu en açık şekilde ifade eden Judah Halevi'dir. Halevi'ye göre, Yahudilere önce Adem'e verilen, daha sonra seçilmiş temsilciler vasıtasıyla tüm İsrail halkına sirayet eden özel dini bir özellik (güç) verilmiştir. Miras alınan bu ilahi gücün sonucu olarak Yahudi halkı Tanrı ile özel bir ilişkiye girebilen tek halk olmuştur⁴⁸. Halevi göre, Yahudileri, Hıristiyanlardan ve Müslümanlardan ayıran özellikleri onların hoşgörülü, alçakgönüllü bir tabiata sahip olmalarıdır⁴⁹.

İsraililerin ruhlarına özel meziyetler yükleyen⁵⁰, Tanrı'nın vahyini kabul etmeleri sebebiyle İsrail'i milletlerin kalbi⁵¹ olarak tanımlayan Halevi, bu düşüncesini şöyle bir benzetme ile açıklar: "İsraililer bir beden kalbi, diğer milletler ise bedenin diğer organlarıdır. Bu kalp sayesinde ruh (Tanrı) ile irtibat kurulmaktadır. Kalp, gerek Tanrı'nın bir imtihanı olarak gerekse de diğer organlardan dolayı hastalanabilir. Ancak Tanrı hiçbir zaman bu hastalığın onu

⁴⁶ Besalel, "Seçilmiş Halk", c.III, s.572; Adam, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler, s.26.

⁴⁷ Bkz. Besalel, "Evrensellik ve Bireysellik", c.I, s.168.

⁴⁸ Bkz. Katz, s.16.

⁴⁹ Bkz. Umansky, s.77.

⁵⁰ Bkz. Besalel, "Seçilmiş Halk", c.III, s.72.

⁵¹ Bkz. Cohon, s.169.

yenmesine ve yok etmesine izin vermeyecektir.”⁵² İsrailileri özel bir ruha sahip olmaları sebebiyle diğer milletlerden ayıran Halevi, düşüncesini bir adım daha ileri götürerek yalnızca İsraililerin peygamber olabileceğini söyler. Ona göre kutsal topraklarda yaşayan ve ahlaki açıdan kusursuz olan her Yahudi peygamber olma niteliğine sahiptir.⁵³

Abraham İbni Davud, Halevi'nin yalnızca İsraililerin peygamber olabilecekleri görüşünü kabul ederken, Hasdai Crescas ve Isaac Abrabanel de, Halevi'nin İsraililerin doğüstü niteliklere sahip olduğu görüşünü desteklerler. Ortaçağ filozoflarından Saadiah Gaon'un⁵⁴ da Tanrı'nın, “İsrail halkı dünya ve cennet oldukça var olacaktır” sözüne işaret ederek, sadece İsraililerin kurtuluşa ulaşacaklarını dile getirdiği bildirilmektedir⁵⁵.

İsraililerin doğüstü meziyetlere sahip olduğu düşüncesi en açık şekilde Ortaçağ mistiklerinin çalışmalarında görülür. Kabbalistik düşünceye göre, İsraililerin ruhları Tanrı'dan gelirken, diğer milletlerin ruhları sadece basit materyallerden veya kabuklardan oluşur⁵⁶. Kabbalistler, İsraililerin hayvansal ve ilahi olmak üzere iki ruha sahip olduklarına inanırlar. Hayvansal ruh onların yaşamlarını devam ettirmelerini sağlarken, ilahi ruh her bir İsrailide bulunan Tanrı'nın parçasıdır⁵⁷.

Seçilmişliği, İsraililerin sahip olduğu özel niteliklere bağlayan düşünürlerin yanında, tüm insanlığı kurtuluşa ulaştırmak amacıyla verilen bir görev olarak algılayan düşünürlerde bulunmaktadır. Bu görüşün savunucularından Maimonides'e göre, “Kutsallık” ve “Üstünlük” İsrail oğullarına hibe edilmemiştir. İsraililer, Tanrı ile olan ahitlerine uyduklarında vaat edilenleri elde edebilecekler, aksi durumda ise alçalma ve çöküntüyle karşılaşacaklardır⁵⁸.

⁵² Bkz. Altınel, s.29-30.

⁵³ Attias-Benbassa, s.93.

⁵⁴ Saadiah Gaon (882-942), Geonim (Büyük Bilginler) döneminin başlıca din alimi ve cemaat lideridir. Saadiah Gaon, İbrani diliyle ilgili ebedi ve dinsel eserler ve Arapça olarak Kutsal Kitap hakkında yorumlar üretmiştir. En önemli başarısı, Kutsal Kitabı Arapça'ya kısmi bir yorumla tercümesidir. Saadiah'ın felsefi eseri olan "Sefer a Emunot ve a Deot" (İnançların ve Kanaatlerin Kitabı), Ortaçağ Yahudi felsefesinin başlangıcını oluşturur. Bkz. Besalel, "Saadiya Gaon", c.III, s. 555.

⁵⁵ Bkz. Katz, s.167.

⁵⁶ Bkz. Umansky, s.77; Katz, s.168, Altınel, s.30.

⁵⁷ Bkz. Altınel, s.30.

⁵⁸ Bkz. Besalel, “Seçilmiş Halk”, c.III, s.572.

Yahudiliğin iman esaslarını oluşturan Maimonides, eserlerinde seçilmişlik doktrinine çok fazla bir yer vermemiştir. Maimonides, seçilmişliğin onlara İbrahim'in Tanrı tarafından seçilmesi ve onunla yaptığı ahit sebebiyle verildiğine işaret ederek, bunun kendi meziyetlerinden kaynaklanmadığını vurgulamıştır. Bu sebeple Maimonides'e göre, Yahudiliği kendi arzusuyla seçen muhtediler Tanrı'ya Yahudilerden daha yakındırlar⁵⁹.

Ortaçağ düşünürlerinin çoğunluğunda görülen dışlayıcı ve katı seçilmişlik anlayışı, bu dönemde Yahudi olmayan toplumlardan gelen zulümlere karşı verilen bir tepki olarak yorumlanmıştır. İsraililer içlerine kapanarak gettolarına çekildikçe bir taraftan da Yahudi olmayanlardan İsraililerin farklılığını vurgulamaya çalışmışlardır⁶⁰.

3) Modern Yahudi Düşüncesinde Seçilmişlik

18. yüzyılın aydınlanma çağı olması ve Batı Avrupa Yahudilerinin siyasi özgürlüklerini elde etmeye başlamaları Yahudilerin eşsizliği düşüncesini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemiş ve tehlikeye sokmuştur⁶¹. Aydınlanma hareketiyle birlikte “seçilmişlik” inancına karşı Yahudilerin hisleri de değişmeye başlamıştır⁶². Bu dönemde kendilerini Avrupa'ya kabul ettirmeyi başaran Yahudiler, Yahudi olmayan komşularından kendilerini ayıran bu düşünceyi kaybetmeden nasıl modern dünyanın bir parçası olabilecekleri sorusuna cevap aramışlardır⁶³.

Modern Yahudilerin ilklerinden Moses Mendelssohn, Yahudiliğin metafiziksel muhtevasını felsefeyle uzlaşan, evrenselleştirilmiş “akıl dini” ile özdeşleştirmeye çalışır. Mendelssohn, Yahudilerin ve Yahudi olmayanların Tanrı sevgisi ve kurtuluşa ulaşmada eşit olduklarını iddia eder⁶⁴. “İnsan neden Yahudi kalmalı?” sorusuna Mendelssohn, Sina'da aldıkları vahiyle tarihte öne çıkarıldıkları ve bundan bir çıkarları olmadığı halde vahyi taşımak zorunda olduklarını söyleyerek cevap verir⁶⁵. Mendelssohn, Yahudi olmayan okuyucularına seçilmişliğin bir

⁵⁹ Bkz. Altunel, s.32-33.

⁶⁰ Bkz. Katz, s.167-168; Umansky, s.77.

⁶¹ Katz, s.168; Silberman, s.501.

⁶² Besalel, “Seçilmiş Halk”, c.III, s.572.

⁶³ Umansky, s.77.

⁶⁴ Bkz. Katz, s.168; Besalel, “Evrensellik ve Bireysellik”, c.I, s.169.

⁶⁵ Bkz. Katz, s.168; Silberman, s.501.

ayrıcalık getirmediğini, fakat bırakamadıkları sorumlulukları olduğunu anlatmaya çalışır⁶⁶.

Öncülüğünü Abraham Geiger ve Moses Mendelssohn'un yaptığı Reformist Yahudilik, evrensel din anlayışına vurgu yaparak Yahudiliğin artık bir millet değil cemaat olduğunu iddia eder⁶⁷. Dua kitaplarından bireyselliği çıkaran Reformistler⁶⁸, artık Yahudilerin eşsizliğinin yalnızca ilahi ve ahlaki emirleri tutması sebebiyle olduğu fikrini benimserler. Ayrıca, Yahudiliğe peygamberlere özgü bir misyon yükleyen⁶⁹ Reformistlere göre Yahudiler, bu ilahi ve ahlaki emirleri diğer milletlere ulaştırmaları için seçilmişlerdir⁷⁰. Bu bağlamda Yahudilerin seçilmişliği bu halkı ancak manevi bir kurtuluşa götürecektir. Artık İsrail toprağına dönme umudu, kurtarıcı bekleme, ölümden sonra ödül ve ceza gibi kavramlara vurgu yapmanın bir anlamı yoktur⁷¹.

Abraham Geiger, katı seçilmişlik anlayışına evrensel bir anlam yüklemekle birlikte, dinsel kaygıların azaldığı modern dönemde Yahudilerin diğer milletlere göre dine daha yatkın olduğunu ve dini yaşama konusunda özel bir yeteneğe sahip olduğunu iddia eder⁷². Bu sebeple de Yahudilerin görevi henüz tamamlanmamıştır ve ona göre, dünya tarihi Yahudiliği görmezlikten gelemez⁷³.

Yahudi halkının seçilmişliğini, Tanrı'nın emirlerini bütün dünyaya yaymak amacıyla verilen bir görev olarak düşünenlerden biri de Alman Yahudi filozofu Hermann Cohen'dir. Cohen, Tanah'ın genelinde görülen yabancı düşmanlığını ve sadece Yahudilerin kendi aralarındaki ilişkilerinin önemli olduğunu vurgulayan ifadeleri, Tanrı'nın "yabancıyı seveceksin" emriyle farklı bir boyuta çekmeye çalışmıştır. Ona göre seçilmişliğin amacı, bütün insanları aynı inanç altında toplayarak, kurtuluşlarını sağlamaktır. Cohen gibi düşünen Samson Raphael Hirsch'de, Tanrı'nın yalnızca İsrailileri sevdiği için onları seçtiği görüşüne karşı çıkar. Ona göre, Tanrı bütün milletleri sevmektedir, ancak Tanrı'yı ve emirlerini

⁶⁶ Bkz. Umansky, s.77; Silberman, s.501.

⁶⁷ Tümer-Küçük, s.242-243.

⁶⁸ Besalel, "Evrensellik ve Bireysellik", c.I, s.169.

⁶⁹ Cohon, s.169.

⁷⁰ Katz, s.168.

⁷¹ Besalel, "Evrensellik ve Bireysellik", c.I, s.169.

⁷² Bkz. Altınel, s.30-31.

⁷³ Bkz. Cohon, s.169.

diğer milletlere öğretim görevini Yahudilere vermiştir⁷⁴. C.G. Montefiore de, Yahudilerin kendilerinden daha ziyade diğer milletler için seçildiğini iddia eder. Milletler arasında birliği, kardeşliği sağlamak amacıyla acılarla temizlenen bu halk için seçilmişlik, yalnızca onlara yüklenen özel bir görevdir⁷⁵.

Ancak, seçilmişliği Tanrı'nın dinini yayma görevi olarak anlayan ve geleneksel seçilmişlik anlayışına zıt olarak evrensel bir misyon yükleyen bu düşünce, bir çok eleştiriye maruz kalmıştır. Özellikle Yahudi karşıtları, bunun Yahudi üstünlüğünün üstü kapalı olarak telaffuzu olduğunu düşünmüşler ve bunu Yahudilerin dünyanın hakimiyetini ele geçirmek için yaptıkları planın bir parçası olarak görmüşlerdir⁷⁶.

Modern dönemde, seçilmişliği reddeden veya seçilmişliği Yahudilerin kendi seçimleri olarak gören anlayışa da rastlanmaktadır. Bu görüşe sahip düşünürlerden biri olan Zangwill Israel'in "İlet, seçici millettir" sözü bu düşünceyi özetlemektir. Ona göre seçilmişlik fikrini ortaya koyan İsraililerin kendisidir⁷⁷.

Yeniden Yapılanmacı (Reconstructionist) Yahudiliğin kurucusu Mordecai Menahem Kaplan(1881-1983), Yahudiliği bir medeniyet olarak görür. Kaplan'a göre, Yahudilerin diğer halklardan bir farkı yoktur. Ayrıca, Tanrı Yahudileri değil, Yahudiler Tanrı'yı seçtikleri için "Seçilmiş Halk" inancı da bir anlam ifade etmemektedir⁷⁸.

Amerikalı bir Yahudi olan Kaplan, Yahudilerin seçilmişlik inançlarını sürdürdükleri müddetçe Amerikan toplumu içerisinde sayılarını arttıramayacaklarını düşünür. Bu sebeple olağan üstü bir seçilmişlik anlayışını reddeden Kaplan, seçilmişliğin ancak Yahudilerin mezziyetlerinden kaynaklandığını iddia eder. Ellen M. Umansky'nin verdiği bilgilere göre, seçilmişlik kavramından hoşlanmayan Kaplan, "Judaism as a Civilisation" adlı eserinde bu kelimenin yerine "Vocation"⁷⁹ kelimesinin kullanılmasını tercih eder.

⁷⁴ Bkz. Altınel, s.33.

⁷⁵ Bkz. Cohon, s.169.

⁷⁶ Silberman, s.502.

⁷⁷ Bkz. Altınel, s.31.

⁷⁸ Bkz. Tümer-Küçük, s.245.

⁷⁹ Allah'ın çağrısına uyarak yapılan iş/görev, Allah'tan bir göreve çağrı, görev-iş anlamlarına gelmektedir. Redhouse Büyük El Sözlüğü (İngilizce-Türkçe/Türkçe-İngilizce), Redhouse Yayınevi, İstanbul, 2001, s.532.

Mordecai Kaplan'ın Yahudilerin diğer milletlerden farklı olmadığı görüşü çok sayıda teolog tarafından çürütülmeye çalışılmıştır. Bunlardan biri olan Michael Wyschogrod, Yahudilerin seçilmişliğinde Tanrı'nın ideolojik bir halktan daha ziyade biyolojik bir seçim yaptığını iddia etmiştir⁸⁰.

Wyschogrod'un bu düşüncesi yaptığı İsrail tanımında açıkça görülmektedir. Ona göre İsrail; İbrahim, İshak ve Yakub'un soyundan gelen, Tanrı'nın kavmi olarak hizmet etmek için ve bütün insanlığa lütf olarak seçilen bir kavimdir. Tanrı ile özel bir ilişki kuran bu liderlerin soyundan gelenlerde Yahudi kavmini oluşturmuştur. Bu sebeple, Yahudilik bir inanç meselesi değildir. İbrahim, İshak ve Yakub'un soyundan gelen bir kişi ne kadar günahkar olursa olsun Yahudi'dir ve ayrıcalığını hiçbir şekilde kaybetmez.

Wyschogrod, Yahudi olmak için bu soydan olmanın şart olduğunu söylemekle birlikte, sonradan Yahudiliğe girilebileceğini de ifade eder. Ona göre din değiştirmek bir tür mucize vasıtasıyla gerçekleşebilir. Bu mucizeyle kişi İbrahim, İshak ve Yakub'un evladı haline gelir. Wyschogrod, din değiştiren kişinin manevi olarak değil, biyolojik olarak bir Yahudi olduğunu Tanah'ın yakınlarla evlilik konusundaki yasağından örnek vererek ispat etmeye çalışır. Tanah'ta erkek çocukla annesinin evlenmesi kesinlikle yasaklanmasına rağmen Yahudi din bilginlerine göre, din değiştiren kişiler böyle bir evliliği gerçekleştirebilirler. Çünkü din değiştiren kişi yeniden doğmuştur ve onlar artık anne-oğul değildir⁸¹.

Seçilmişliği İsrail halkına hasreden Michael Wyschogrod, bu seçimin yalnızca Yahudilerin değil, bütün insanlığın mutluluğunu hedeflediğini ifade eder. Tekvin 6:6'ya gönderme yaparak, Tanrı'nın insanların itaatsizliği sonucu yalnızca bir tek milleti seçtiğini iddia eder. Şayet seçilen bu millet eğitilebilirse, diğer milletlerin eğitilmesine de hizmet edecektir⁸².

Modern dönemde seçilmişlikle ilgili en ilginç ve farklı düşünceler Holocaust⁸³ üzerine yapılan yorumlarda görülür. Her zaman ve mekanda Yahudi halkıyla beraber olduğuna inanılan Tanrı'nın, Yahudileri Nazilerin zulümleri

⁸⁰ Bkz. Umansky, s.78.

⁸¹ Bkz. Michael Wyschogrod, "Musevilik Açısından İslam ve Hıristiyanlık", İbrahimî Dinlerin Diyalogu kitabı içinde, s.35-37.

⁸² Wyschogrod, s.41-42.

⁸³ Holocaust, tamamen yakılarak Tanrı'ya sunulan kurban anlamındadır. Nazilerin Yahudileri krematoryumlarda yakarak yok etmeleri sebebiyle bu felaket 'Holocaust' kelimesiyle ifade edilir. Bkz. Muhsin Akbaş, Yahudi Düşüncesinde Holocaust ve Tanrı, Ayrıç Yayinevi, Ankara, 2002, s.9.

karşısında yalnız bırakması, geleneksel Tanrı anlayışının ve seçilmişlik düşüncesinin değişmesine sebep olmuştur.

Holocaust olayına en sert tepki verenlerden biri Richard Rubenstein'dir. Rubenstein, "Biz Tanrı'nın öldüğü zamanda yaşıyoruz" diyerek bu olayın onun inancında büyük değişiklikler yaptığının işaretini vermektedir. Rubenstein'e göre, artık her şeyi bilen, kudret sahibi ve merhametli bir Tanrı'nın varlığından söz edilemez. Tanrı olmadığı için Yahudi halkıyla onun arasında yapılan bir ahitten de bahsedilemez. Bu sebeple seçilmiş halk düşüncesi terk edilmesi gereken bir Yahudi mitidir. Ayrıca, Yahudi olmayan milletlerin de tepkisini çeken bu düşünceden vazgeçildiğinde, diğer milletlerle ilişki kurmakta daha kolay olacak ve Yahudi düşmanlığı sona erecektir.

Nazi zulmüne bizzat şahit olan Elie Wiesel'de, onları diğer milletlerin ellerine vererek eziyet çekmelerini sağlayan Tanrı'ya nasıl övgüde bulunacağını sorgulayan sözleriyle, artık Yahudilerin seçilmişliği anlayışının anlamsızlığını dile getirmiştir⁸⁴.

Elbette bütün Yahudiler Holocaust'a Tanrı'ya isyan ederek tepki vermemişlerdir. Talmud bilgini Rabbi Elchanan Wasserman, Rabbi Joel Teitelbaum, Menachem Hartom ile Isaachar Teichthal Holocaust'u, Yahudilerin işledikleri günahların ve Tanrı ile yaptıkları ahdi bozmalarının sonucu verilen bir ceza olarak görmüşlerdir. Wasserman ve Teitelbaum'a göre, Yahudilerin en büyük günahları Siyonizm hareketini başlatmalarıdır. Çünkü onlar Tanrı'nın sürgünde çoğalmalarını ve Tanrı'nın yardımı gelene kadar isyan etmeden beklemeleri⁸⁵ şeklindeki emirlerine aykırı hareket etmişlerdir. Hartom ve Teichthal ise, tam tersine Yahudilerin yaşadıkları Avrupa kentlerini kendi vatanları kabul ederek, Siyonist faaliyetleri desteklememeleri sonucunda cezalandırıldıklarını iddia etmişlerdir⁸⁶.

Bernard Maza ise Holocaust'u, İsrail'i seçen ve koruyan Tanrı'nın sürgündeki halkını kurtarma planı olarak görür. Ona göre Yahudiler, Tanah'ın emirlerini yerine getirmede yetersiz kalsalar da Tanrı bu milletin yok olmasına izin vermez. Başlarına gelen bu felaketler Tanah'a dayalı Yahudiliğin yeniden yaşanmasına yönelik Tanrı'nın takdirinin bir parçasıdır⁸⁷.

⁸⁴ Bkz. Akbaş, s.79.

⁸⁵ Bkz. Yeremya, 29:4-14.

⁸⁶ Bkz. Akbaş, s.85-87.

⁸⁷ Bkz. Akbaş, s.89-94.

Ignaz Maybaum, Holocaust'u, Yahudilerin diğer milletleri Tanrı'ya ulaştırmak için seçildiği şeklindeki seçilmişlik anlayışına uygun olarak yorumlar. Tanrı, diğer milletleri kendine yaklaştırmak için onların anlayacağı bir dil kullanmak istemiştir. Bu sebeple seçilmiş millet, İsa gibi bütün insanlığın günahlarından temizlenmesi amacıyla ölmüřtür⁸⁸.

Amerikalı Yahudi düşünür Irving Greenberg ise, Holocaust'un Tanrı ile yapılan yeni bir ahit olduğunu söyleyerek farklı bir yorum getirmiştir. Greenberg'e göre, Yahudi tarihi Tanrı ile yapılan ahitler bakımından üç döneme ayrılır: Birinci dönem; Kitabı Mukaddes çağdır, ve İsrail ahdin küçük ortağıdır. İkinci dönem Mabel'in yıkılmasıyla başlar, ve bu dönemde İsrail, ahdin eşit ortağıdır. Holocaust'la birlikte de üçüncü dönem başlamıştır. Artık İsrail, ahdin kıdemli ortağıdır. Tanrı, Holocaust felaketinde halkına: "Holocaust'u siz durdurun. Kurtuluşu siz sağlayın. Asla tekrar olmaması için siz çalışın" mesajını vermektedir. Greenberg'e göre artık Yahudiler bu ahde katılmak zorunda değillerdir. Ancak Yahudiler, seçimlerini ahde katılmaktan yana kullanarak kimliklerini korumuşlar ve İsrail devletini kurmuřlardır⁸⁹.

Modern dönemde etkili olan Siyonist hareketin mensuplarından bazıları da seçilmişliği, Tanrı'nın "Seni milletlere ışık olarak vereceğim"⁹⁰ ifadesine gönderme yaparak, Yahudilerin diğer milletleri doğru yola iletmekle görevlendirilmesi olarak yorumlamıřlardır⁹¹.

⁸⁸ Bkz. Akbaş, s.94-100.

⁸⁹ Bkz. Akbaş, s.145-146.

⁹⁰ İşaya, 49:6.

⁹¹ Besalel, "Seçilmiş Halk", c.III, s.572.

D) SEÇİLMİŞLİK İNANCI VE HÜR İRADE SORUNU

Yahudilik, diğer dinlerden ve inanç sistemlerinden farklı bir oluşuma sahiptir. Yahudilik dışındaki dinler genellikle insanların her şeye gücü yeten bir varlığa inanmaları ve bu varlığın emirlerini yerine getirme çabalarıyla ortaya çıkmıştır. Yahudilik ise, Tanrı'nın insanlar içinden bir milleti seçmesi ve onlarla ahitleşmesiyle oluşmuştur.

Yahudilerin Tanrı tarafından neden seçildiği ise Tanah'ta net bir şekilde ifade edilmemiştir. Tanah'ın hiçbir yerinde İsraililerin kendi erdemleri sebebiyle seçildiği söylenmemiştir¹. Tanah'ı incelediğimizde bu seçimin, İsrail halkının meziyetlerinden daha ziyade Tanrı'nın İsrail halkına² ve bu halkın atalarına³ duyduğu sevgi sebebiyle gerçekleştiği görülmektedir.

Tanah'ta hem İsrail halkının seçilmesi hem de bu halk içinden İbrahim, İshak, Yakub, Musa vb. kişilerin ve Levililer gibi grupların seçilmesi kişilerin tercihlerinden daha ziyade ilahi insiyatife dayandırılır⁴. Tanrı'nın ona inanan kullarından ziyade istediği kişileri seçtiği düşüncesi, Yahudi halkının ilk seçilmiş olan İbrahim'in, Tanrı'nın onu seçmesinden ve ona vaatlerde bulunmasından sonra iman etmesi⁵ olayıyla desteklenir⁶. Aynı durum İsrail halkının, Tanrı'nın Mısırlılara yaptıklarını gördükten ve Mısır'dan çıktıktan sonra Rabbe ve Musa'ya inandıklarını söylemelerinde de görülür⁷.

Yahudi geleneğinde, Yahudi olmayanlarında kurtuluşa ulaşabilecekleri inancına rastlansa da, Tanrı'nın özel halkı, seçilmiş kulu olmak için Yahudi olarak dünyaya gelmenin çok önemli olduğu inkar edilmez. Böyle bir durumda da Tanrı'nın insanlara çok fazla bir seçme özgürlüğü tanıdığı söylenemez. Çünkü Tanrı'ya iman ve emirlerine itaat edecek kişiler önce Tanrı tarafından seçilmekte, daha sonra iman ve itaat istenmektedir.

¹ Rowley, s.19.

² Bkz. Tesniye, 7:6-8.

³ Bkz. Tesniye, 4:37.

⁴ Dewey D. Wallace, "Free Will and Predestination", Encyclopedia of Religion, Ed. Mircea Eliade, NewYork, 1987, c.V, s.423.

⁵ Bkz. Tekvin, 15:6.

⁶ Gürkan, s.29.

⁷ Bkz. Çıkış, 14:31.

Yahudi geleneğinde, bir kişinin ve bir milletin bir yıllık kaderinin Roş Haşana(Yılbaşı)⁸ gününde belirlendiğine inanılır. Talmudik inanca göre de, bir çocuğun cinsiyeti, sağlığı, maddi durumu, fiziksel görünümü, sosyal statüsü gibi durumlar doğumundan kırk gün önce belirlenir ve asla değiştirilemez⁹. Bu düşünceler, Yahudilik'te, insanların seçilmişliği hür iradeleriyle elde edemeyecekleri inancının hakim olduğunu göstermektedir.

Bu sebeple, Yahudilik'teki hür irade tartışması, bir kişinin seçilmiş olup olmamasından (bir başka ifadeyle yahudi olup olmamasından) daha ziyade Yahudi bir kişinin, Tanrı'nın emirlerini yerine getirmedeki özgürlüğü üzerinde yoğunlaşmıştır. Çünkü her Yahudi zaten seçilmiş bir kişidir¹⁰.

Yahudilik'te hür iradenin varlığının en önemli kanıtı, Adem ve Havva'nın yasak meyveyi yemelerine Tanrı'nın izin vermesidir. Yine Tanrı'nın Kain'e, günahın onu aldatabileceğini, ancak onun günahı işlememe gücünün olduğunu bildirmesi olayında¹¹da görülmektedir¹².

Yahudilik'te insanlara iyi ve kötüyü seçme özgürlüğü Tanrı'ya itaatin istenmesi sebebiyledir. Talmud'da bu düşünce, "Göklere saygı hariç her şey göklerin kudreti dahilindedir" sözüyle ifade edilmiştir¹³. Seçilmiş halkın, Tanrı'ya itaatte özgür olduğu Tanah'ta şöyle ifade edilmiştir: "Bak bugün senin önüne hayatla iyiliği, ölümle kötülüğü koydum; çünkü bugün sana Allahın Rabbi sevmeği, onun yollarında yürümeği, onun emirlerini ve kanunlarını ve hükümlerini tutmağı emrediyorum, ta ki yaşıyasın, ve çoğalası, ve mülk edinmek için gitmekte olduğun diyarda Allahın Rab seni mübarek kılsın. Fakat eğer yüreğin dönerse ve dinlemezsen ve kapılıp başka ilahlara secde kılsan, onlara kulluk edersen, bugün size bildiriyorum ki, mutlaka

⁸ Yahudi takviminin ilk günüdür. Tişri ayının birinci gününe rastlayan Roş Haşana, Yom Kippur (Tövbe Günü) günü sona erecek olan "pişmanlık dönemi"nin de başlangıcıdır. Yahudiler, Tanrı'nın bu günde insanları yaptıkları işlere göre yargıladığına ve bir yıllık kaderlerini belirlediğine inanmaktadırlar. Roş Haşana'da iyiler hayat defterine, kötüler ise ölüm defterine yazılmaktadır. İyilik ve kötülükleri eşit gelenlerin durumu ise Yom Kippur'da belirlendiği için Roş Haşana ve Yom Kippur arasında tövbe edenlerin bağışlanacağına inanılmaktadır. Bkz. Mehmet Katar, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Tövbe, Andaç Yayınları, Ankara, 2003, s.57-59; Gündüz, "Roş Aşana", Din ve İnanç Sözlüğü", s.323; Besalel, "Roş Aşana", c.II, s.528-529.

⁹ Bkz. Simon Cohen, "Fatalism", The Universal Jewish Encyclopedia, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co., Inc., NewYork, 1948, c.IV, s.252.

¹⁰ Vermes, s.97.

¹¹ Tekvin, 7:4.

¹² Besalel, "Özgür İrade", c.II, s.475.

¹³ Bkz. Firestone, s.87.

yok olacaksınız...”¹⁴ İyiliği ve kötülüğü seçmekte insanların özgür olduğu Sirak Kitabında da açıkça bildirilmiştir: “ “Günah işlememden Allah sorumludur” deme; çünkü o, hiçbir zaman tiksindirdiği şeyin nedeni olamaz. “Beni o kötü yola gönderdi” deme; çünkü Allah günah işleyeni ne yapsın?...Allah başlangıçta insanı yarattı, ardı sıra karar vermesi için insanı özgür kıldı. İstersen emirlere uyersin, inanlılardan olmaya gücün yeter. Allah ateşi ve suyu senin önüne koymuştur, yeğ tuttuğuna elini uzatabilirsin. Yaşam ve ölüm senin önündedir, insan hangisini yeğlerse o, kendisine verilecektir....Allah hiç kimseye kafir olmayı emretmedi; o, hiç kimseye günah işlemesi için izin vermedi.”¹⁵

İnsanın eylemlerinde özgür olduğu inancı Yahudiler tarafından farklı şekillerde anlaşılmış ve yorumlanmıştır. Ferisiler, bütün olayların önceden belirlendiğini¹⁶ ve Tanrı tarafından kontrol edildiğini¹⁷ kabul etmekle birlikte, iyilik ve kötülüğün seçilmesinde insan iradesinin özgür bırakıldığını düşünürler¹⁸. Sadukiler ise, ilahi rehberliği yani Tanrı'nın olayları yönlendirdiği fikrini reddederler¹⁹. Onlara göre, insan kendi kaderini belirleme özürlüğüne sahiptir²⁰. Esseniler, Yahudi gruplarının en kadercisidir²¹. Olan ve olması gereken her şeyin Tanrı tarafından belirlendiğine inanan²² Esseniler, Tanrı'nın insanın ruhunu yarattığı zaman onu ya iyiliğin ya da kötülüğün kaderine bağladığını ve kurtuluşun ilahi bir şekilde başlatıldığına inanırlar²³. Kutsal olayların önceden biline bilindiğine inanan Esseniler, Tanrı'nın Kaderi'ne bağlılıklarını O'nun lütfu olarak görürler²⁴. Bununla birlikte Esseniler, kötülük için insan sorumluluğunun varlığını da kabul ederler²⁵.

Helenistik çağ düşünürlerinden Philo ve Judaeus, insanların eylemlerinde hür iradeye sahip olduğunu düşünürken²⁶, Rabbiler, hem her şeyin Tanrı'nın inayeti ve takdirine göre yönetildiğini hem de iyi ve kötünün seçiminde insanın seçme

¹⁴ Bkz. Tesniye, 30:15-20; Ayrıca bkz. Tesniye, 11:26-28.

¹⁵ Bkz. Sirak Kitabı, 15:11-20.

¹⁶ Bkz. Wallace, s.423.

¹⁷ Bkz. Tümer-Küçük, s.234.

¹⁸ Bkz. Wallace, s.423; Tümer-Küçük, s.234.

¹⁹ Bkz. Wallace, s.423.

²⁰ Bkz. Tümer-Küçük, s.235.

²¹ Bkz. Wallace, s.423; Katz, s.121.

²² Bkz. Vermes, s.98.

²³ Bkz. Wallace, s.423.

²⁴ Bkz. Vermes, s.97-98.

²⁵ Bkz. Wallace, s.423; Tümer-Küçük, s.236.

²⁶ Bkz. Wallace, s.423.

özgürlüğünün olduğunu iddia ederler²⁷. İnsanın hür iradesiyle yaptığı eylemlerinin kaderini belirlediğine inanan²⁸ Akiba ben Yosef, bu iki düşünceyi “Her şey önceden bilinmektedir, ancak özgürlük verilmiştir” sözüyle özetlemiştir.

Başta Saadia Gaon olmak üzere bütün Ortaçağ filozofları seçimin özgür iradesini savunmuşlardır²⁹. Yine Hasdai Crescas ve birçok Ortaçağ filozofu insanların seçmek, eylemde bulunmak ve bütün sonuçlara katılmak şeklinde bir hürriyete sahip olduğu kanaatindedirler³⁰. Maimonides ise, Tanrı'nın zaman kavramının üstünde ve ebedi olduğunu, fakat insanın hür iradesine müdahale etmediğini söylemiştir³¹.

²⁷ Bkz. Katz, s.121.

²⁸ Besalel, “Akiva ben Yosef”, c.I, s.47.

²⁹ Bkz. Wallace, s.423.

³⁰ Bkz. Besalel, “Kadercilik”, c.II, s.301; Cohen, s.252.

³¹ Bkz. Besalel, “Özgür İrade”, c.II, s.475.

E) SEÇİLMİŞLİK BAĞLAMINDA YAHUDİLER VE DİĞERLERİ

Tanah'ta, insanlar arasındaki ilk ayrımın Nuh'un oğulları arasında yapıldığı görülmektedir. Tanrı'nın, İbrahim'i ve soyunu kendisi için özel bir millet olarak seçmesiyle de Yahudiler ve Yahudi olmayan milletler ayrımı ortaya çıkmıştır. Tanah'ta Tanrı'nın, Yahudi olmayan milletler hakkında söyledikleri ve bu konuda verdiği emirler, Yahudilerin diğer milletlere bakışını belirleyen en önemli unsur olmuştur. Çalışmamızın bu kısmında Tanah'ta Yahudi olmayan milletler hakkında verilen bilgiler ve Yahudi düşüncesinde diğerlerine nasıl bakıldığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1) Yahudi Kutsal Kitabı'nda Yahudiler ve Diğerleri

Tanah'ta, Yahudi olmayan milletleri ifade etmek için genellikle “ger” (korunmuş yabancı veya oturan (yerli) yabancı) ve “nokhri” (ecnebi) kelimeleri kullanılır¹. “Ger” kelimesinin Tanah'ta genellikle “garip”², “misafir”³ anlamlarında kullanıldığı görülür. Tanah'ta, “ger” kelimesi, hem İsraililer gelmeden önce Filistin topraklarında yaşayan halkı ifade etmek için hem de İsraililerin Mısır'daki durumlarını anlatmak için kullanılmaktadır. Sürgün sonrası dönemde de bu kelimeye birbirine zıt iki anlam yüklenmiştir. Bir yandan İsrail karşıtlarını ifade etmek için kullanılırken, diğer taraftan Yahudiliği seçen yabancıları belirtmek için kullanılmıştır⁴. Yahudiliği kabul ederek emirlerini yerine getirmeye çalışan kimse “ger tsadik”(sadık mühtedi) olarak adlandırılırken, sadece Nuh kanunlarını benimseyenlere “ger toşav”(yarı mühtedi) denilmiştir⁵. “Nokhri” ise, Yahudi topraklarında kısa bir süre yaşayan yabancıları ifade etmek kullanılmıştır⁶.

Tanah'ta ve Yahudi literatüründe, “amim”(milletler), “zar ve nahari”, “goy (goyim)”, “toşav”, “meşummadin” kelimeleri de Yahudi olmayanları ifade etmek için kullanılır⁷.

¹ Gürkan, s.19.

² Bkz. Çıkış, 22:21; 23:9,12; Levililer, 23:22; Tesniye, 14:21; Yeremya, 22:3.

³ Tesniye, 1:6.

⁴ Demirci, s.32-33.

⁵ Adam, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler, s.27.

⁶ Adam, s.26.

⁷ Demirci, s.31-34.

Tanrı, seçilmiş kavmi arasında yaşayan yabancılara iyi muamele yapılmasını ister. Toplumdaki diğer güçsüz insanlar gibi aralarında yabancı olan kişilerin mağdur edilmemesini tavsiye eder⁸. Yabancıları yargılarken haksızlık yapmamalarını, onlara sebepsiz yere zulmetmemelerini emreder⁹. Kendilerinin de bir zamanlar Mısır'da garip olduklarını hatırlatır¹⁰.

Bununla birlikte, Tanrı'nın, Yahudilerin diğer milletlerle karışmasını önlemek amacıyla çeşitli emirler verdiği görülmektedir¹¹. Tanrı, kavminin dini ve ırki saflığını koruyabilmek için yabancı milletlerle evlilik yapmalarını kesinlikle yasaklar. Çünkü yabancı milletlerle yapılan evlilikler, hem yabancı kişilerin İsrail kavminin içine girmesi hem de İsraililerin yabancı ilahlara meyelmeleri demektir¹². Yahudilerin bu yasağı ihlal etmeleri, onların sürgüne gönderilmeleriyle sonuçlanmıştır¹³. Hatalarını anlayan ve kendilerini affettirmek isteyen Yahudiler, sürgün dönüşünde yabancı milletlerden aldıkları eşlerini boşamışlar, bu eşlerinden olan çocuklarını bırakmışlardır¹⁴.

Tanrı, Yahudilerle Yahudi olmayanların ilişkilerini düzenleyen birçok kural koymuştur. Yahudiler için tuzak olabileceği ve başka milletlerin Tanrılarına yönelebilecekleri endişesiyle Tanrı, Yahudilerin yabancı milletlerle ahitleşmelerine izin vermemiştir¹⁵. Tanrı Yahudilere, yabancılarla nasıl savaşacaklarını¹⁶ ayrıntılarıyla bildirmiş ve fethettikleri yerlerdeki milletlerin dikili taşlarını, mabetlerini, putlarını kısacası kutsal yerlerini yıkmalarını emretmiştir¹⁷.

Tanrı, Yahudiler için yasakladığı bir çok şeyi yabancılar için serbest bırakmıştır. Yahudilere, leş yemeyi yasaklarken, bir yabancıya veya garibe satmalarına izin vermiştir. Böyle davranmasının sebebinin de Yahudilere şöyle açıklamıştır: “Çünkü sen Allah'ın Rabbe mukaddes bir kavmsın.”¹⁸ Faiz uygulamasını Yahudiler arasında yasaklayan Tanrı, yabancıya bol miktarda faizle

⁸ Yeremya, 7:6.

⁹ Bkz. Tesniye, 1:16; 22:21.

¹⁰ Bkz. Çıkış, 22:21; 23:9.

¹¹ Bkz. Tesniye, 7:1-5.

¹² Bkz. Çıkış, 34:16; Tesniye, 7:3-4.

¹³ Bkz. Tesniye, 11.bap.

¹⁴ Bkz. Ezra, 9:2,12; 10:2-4,10-11.

¹⁵ Bkz. Çıkış, 34:12,15; Tesniye, 7:2.

¹⁶ Bkz. Tesniye, 20:10-18.

¹⁷ Bkz. Çıkış, 34:13; Tesniye, 7:5.

¹⁸ Tesniye, 14:21.

ödünç verebileceklerini söylemiştir¹⁹. Yedi yılda bir yapılan borçların ibrası adeti, Yahudiler arasında uygulanırken, yabancıya uygulanmayacaktır²⁰. İsraililer arasında efendilik olmayacak köle ve cariyeler diğer milletlerden alınacaktır²¹. Bütün bu emirler, Tanrı'nın, kavmini Yahudi olmayan milletlere karşı güçlü tutmak istemesinin açık birer örneğidir.

Aslında, Tanrı'nın ve Yahudilerin diğer milletlere karşı tavırlarında bazen çelişkili durumlarda görülmektedir. Örneğin, Yahudilerle diğer milletlerin karışmasını önlemeye çalışan Tanrı, Moablı Rut'un soyundan gelen Davut'u seçerek onunla ahitlemiştir²². Büyük yardımlarla Davut'u destekleyerek İsrail Krallığını kurdurmuş, onu İsrail'in en büyük kralı haline getirmiştir. Üstelik Yahudilerin kurtarıcısı da onun soyundan olacaktır²³. Rut da, Yahudi olmamasına rağmen, Yahudiler için önemli bir şahsiyet haline gelmiştir. Tanah'ta, kendi adıyla bir bölüm ayrılarak ondan bahsedilmesi, Yahudilerin onu kendilerinden biri olarak kabul ettiklerini göstermektedir. Süleyman'ın, Mabet'i yaptıktan sonra, buraya gelerek dua eden yabancıların duasını kabul etmesini Tanrı'dan istemesi de yabancılara karşı düşmanca bir tavır içinde olmadığına işaret etmektedir²⁴.

İsrail kavmine sonradan girilmeyeceği düşüncesi ile Tanrı'nın Edomlular ve Mısırlılar hakkında söyledikleri çelişmektedir. Tanah'ın büyük bir kısmında Edom ve Mısırlılardan, İsraililerin düşmanları olarak bahsedilmesine rağmen, Tesniye 23:7'de "onlardan nefret etmeyeceksiniz" denilir. Bu milletlerin üçüncü neslinin Rabbin cemaatine gireceği ifade edilir²⁵.

Tanrı, Yahudilerin seçilmişliğine "Milletlere ışık olma"²⁶, "Milletler için hakkı ortaya çıkarma"²⁷ sorumluluğunu yükleyerek, diğer milletleri başı boş bırakmayacağını ima etmektedir. Ayrıca, İbrahim'den evinde yaşayan yabancıların da sünnet edilmesini istemesi²⁸, kan yemenin Yahudiler arasında yaşayan

¹⁹ Tesniye, 23:19-20.

²⁰ Tesniye, 15:1-3.

²¹ Bkz. Levililer, 25:42-46.

²² Bkz. II.Samuel, 4,5,6.baplar.

²³ Bkz. Yeremya, 23:5.

²⁴ I.Kırallar, 8:41-43.

²⁵ Tesniye, 23:8.

²⁶ Bkz. İşıya, 42:7; 49:6.

²⁷ Bkz. İşıya, 42:1.

²⁸ Bkz. Tekvin, 17:12-13.

milletlere de yasaklanması²⁹, sünnet olan yabancının Fısıh yemeğinden yemesine izin verilmesi³⁰ Tanrı'nın bazı emir ve yasaklarının yalnızca Yahudileri değil, içlerinde yaşayan bütün milletleri bağladığını göstermektedir.

Sürekli Yahudilerin yanında olan ve Yahudileri diğer milletlerden ayıran Tanrı, Amos 9:7'de seçtiği kavmin, Habeşlilerden, Filistîlerden, Suriyelilerden farklı olmadığını söylemektedir. Tanrı'nın, Tanah'ın genelindeki seçilmişlik anlayışıyla çelişkili görünen bu ifadeleri, aslında Yahudilerin diğer milletlerden bir farkının olmadığı, Tanrı'nın, onlara karşı duyduğu sevgi sebebiyle diğer milletlerden ayrı tutuldukları şeklinde yorumlanabilir.

2) Yahudi Düşüncesinde Yahudiler ve Diğerleri

Yahudi tarihi boyunca Yahudilerin diğer milletlere bakışını belirleyen en önemli unsurlardan birisi hiç şüphesiz seçilmişlik anlayışıdır. Tanah'ta sık sık İsrail halkının Tanrı tarafından kendisine has millet olarak seçildiğinin ve O'nun katında diğer milletlerden üstün olduğunun vurgulanması Yahudi ile Yahudi olmayan ayrımını kaçınılmaz hale getirmiştir.

Yahudilerin diğer milletlere bakışının gelişen olaylara ve Yahudi olmayanların tavırlarına göre değiştiğini düşündüğümüzde ise Kürşat Demirci'ye göre seçilmişlik fikri, Yahudiliğin diğer milletlere bakışının sebebi olmaktan daha ziyade sonucu olmuştur. Seçilmişliğin ırkî bir üstünlük veya takva açısından üstünlük olarak yorumlanması da Yahudi olmayanlara karşı bakış açısını değiştirmiştir³¹.

Seçilmişliği ırkî bir üstünlük olarak yorumlayanlar diğer milletlerin varlığının değersiz ve gereksiz olduğunu düşünürler. İrkî seçilmişlik anlayışını benimseyen Rabbinik kaynaklar, Yahudilerin bütün milletler içinde en mükemmeli, en iyisi, en muhteşemi ve her şeye gücü yeten Tanrı için en değerli olan millet olduğunu ifade etmekten çekinmezler. Onlara göre, bütün milletler bir araya gelse bile bir Yahudi daha ağır basar³².

Dünya hayatında Yahudilerin seçilmiş bir millet olduğunda ısrar eden Rabbiler, yeniden dirilişle başlayan ahiret hayatında da yalnızca Yahudilerin

²⁹ Bkz. Levililer, 17:20.

³⁰ Bkz. Çıkış, 12:48-49.

³¹ Demirci, s.26.

³² Sacha Stern, Jewish Identity in Early Rabbinic Writings, E. J. Brill, Leiden-NewYork-Köln, 1994, s.42.

mutluluğa ulaşacaklarını iddia etmişlerdir. Rabbilere ait olduğu bildirilen şu cümlelerde bu düşünce açıkça ifade edilmektedir: “İsrail oğullarının Gehinmon’a (cehenneme)³³ girmelerinin ardından diğer milletlerde gireceklerdir. Diğer milletler zarar görecek, ancak İsrail oğulları ondan yarasız çıkacaklardır.” Onlara göre, Yahudi olmayanlar ise, ebedî lanetle hüküm giymişlerdir ve ebedî yaşamla ödüllendirilmeyeceklerdir³⁴.

İsrail ırkının üstünlüğünü ispatlamaya çalışan Rabbiler, yazılarında diğer milletleri aşağılayan benzetmeleri kullanmaktan çekinmemişlerdir. Yahudiler dışındaki bütün insanlar, hayatlarını sürdürecekt ihtiyaçlarını gidermeleri bakımından hayvanlara bile benzetilmişlerdir³⁵. Bazı metinlerde Yahudi olmayanlar ile hayvanlar arasında yakınlık olduğu öne sürülmüştür. Örneğin, Yahudi olmayan birinin bahçesi hayvan ahırına, Yahudi olmayan birinin cesedi de hayvan leşine benzetilmiştir. Bu benzetmeler yüzeysel ve belli özelliklerin ortaklığı sebebiyle yapılmamış, yahudi olmayanların hayvanlar kadar aşağılık olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Rabbinik düşüncede Yahudi olmayanların köpeğe benzediği düşüncesi hakimdir. Onlara göre, Arapların atası olarak İsmail’de “köpeğe eşittir”, çünkü her ikisi de leş yemektir. Bir sünnetsizle yemek yemek bir köpekle yemek yemek gibidir, çünkü köpek de sünnetsizdir³⁶. Yine Yahudi olmayanlar Hezekiel 23:20’ye atıf yapılarak sık sık eşeklere benzetilir ve Yahudi olmayanlarla eşekler arasında ilişki kurulmaya çalışılır³⁷. En önemli Yahudi alimlerinden Maimonides’in, içlerinde Türkler(Moğol ırkı), zenciler, güney göçebeleri gibi bazı milletleri sayarak bunların tabiatının konuşmayan hayvan tabiatı gibi olduğunu iddia ettiği bildirilmektedir³⁸. Ayrıca Stern’in verdiği bilgiye göre, Babil Talmud’unda da sadece İsraililer “insan” olarak tanımlanmaktadır³⁹.

Yahudilerin hem beden hem de ruhen diğer insanlardan üstün olarak yaratıldığı düşüncesi Kabbalist gelenekte de dile getirilmiştir. Kabbala konusunda uzman olan Yesiah Tishbi’den nakledilen bir bilgiye göre o, Yahudi olmayan

³³ Yeruşalim’de bulunan Gey Ben Hinom adlı ovanın kısaltılmış adıdır. Ölümünden sonra günahkar ruhların burada cezalandırılacağına inanılmaktadır. Bkz. Besalel, “Gehinam”, c.I, s.184.

³⁴ Gürkan, s.57-58.

³⁵ Stern, s.33-34.

³⁶ Bkz. Stern, s.35.

³⁷ Bkz. Stern, s.37-39.

³⁸ Bkz. Israel Shahak, Yahudi Tarihi Yahudi Dini, çev. Ahmet Emin Dağ, Anka Yayınları, İstanbul, 2002, s. 56-57.

³⁹ Bkz. Stern, s.40-42.

insanların ruhlarının tamamen şeytan sınıfının dışı bölümünden geldiğini bu nedenle, Yahudi olmayan kişilerin ruhlarının “uğursuz” olarak nitelendirileceğini ve ilahi bilgidен yoksun olarak yaratıldıklarını düşünmektedir⁴⁰.

Rabbi Menachem Mendel Schneerson’a göre, Yahudiler ile Yahudi olmayanların bedenleri dıştan birbirine benzese de aynı türden değillerdir. İç nitelikler açısından ise tamamen farklıdırlar. Schneerson, Yahudi olmayanların bedenlerinin boşlukta olduğunu, ruhlarının üç şeytani ruhtan geldiğini, Yahudilerin ruhlarının ise kutsalın içinden çıktığını iddia eder⁴¹. Schneerson, bu düşüncesini “Neden Yahudi olmayan biri kendi türünden birini öldürdüğünde ölümle cezalandırılması gerekirken bir Yahudi kendi ırkından bile olsa bir cenini öldürdüğünde cezalandırılmamalıdır?” sorusuna verdiği cevapta açıkça ortaya koyar. Ona göre, bir Yahudi bir amaç için yaratılmamıştır, çünkü kendisi amaçtır. Kainattaki diğer varlıklar ise sadece ve sadece Yahudilere hizmet etmek için yaratılmışlardır. İşaya 61:5’de yer alan “Yabancılar durup sürülerinizi güdecekler, ve ecebiler çiftçileriniz ve bağcılarınız olacak” ifadesini referans alan Schneerson, Yahudi olmayanların bir cenini öldürüklerinde ölümle cezalandırılmaları gerektiğini, varlığı çok önemli olan bir Yahudinin ise kendi kendine yetmeyen birini öldürdüğü için cezalandırılmasının gerekmediğini söyler⁴².

Bu düşünce günümüzde İsrail devletinde güçlü bir kitle tarafından desteklenmektedir. İsrail’in en önemli siyasi hareketlerinden Gush Emunim Yahudi halkının eşsizliğini savunurken⁴³, Likud Partisi üyeleri de Yahudilerin, Yahudi olmayanlardan farklı olmalarının sebebinin, “Yahudi Kanı” taşımaları olduğunu iddia etmektedir⁴⁴.

Elbetteki Yahudi tarihinin her döneminde Yahudi olmayanlara karşı bu kadar olumsuz ve dışlayıcı bir tavır takınılmamıştır. Özellikle, seçilmişliği takva açısından bir seçim olarak yorumlayanlar arasında Yahudi olmayanlardan “Nuh Kanunları” olarak adlandırılan kurallara uyanların erdemli olduğu ve gelecek dünyada paylarının⁴⁵ olacağı düşüncesi hakimdir.

⁴⁰ Bkz. Shahak-Mezvinsky, s.112.

⁴¹ Bkz. Shahak-Mezvinsky, s.113-114.

⁴² Bkz. Shahak-Mezvinsky, s.115.

⁴³ Bkz. Shahak-Mezvinsky, s.130.

⁴⁴ Bkz. Shahak-Mezvinsky, s.42.

⁴⁵ Bkz. Blech, s.370.

Halakha'da⁴⁶ Yahudi olmayanlar dini inançlarına göre "Nuhiler"(Bney Noah) ve "Putperestler"(Avoda Zarim) olarak ikiye ayrılırlar. Nuhiler, Tekvin 9. bapta Tanrı'nın Nuh ile yaptığı ahit gereğince Nuh'un bildirdiği ilkelere uyanlardır. Yahudiler ve Nuhiler dışında kalanlar da putperestleri oluşturur⁴⁷.

Yahudi olmayanların uyması beklenen Nuh'un Yedi Kanunu şöyledir: 1)Tüm ilişkilerde eşitliği sağlamak ve adaleti tevzi edecek mahkemeler oluşturmak, 2) Küfürden kaçınmak, 3)Putperest uygulamalardan kaçınmak, 4)Ahlaki olmayan uygulamalardan, özellikle ensestten kaçınmak, 5)Kan dökmekten kaçınmak, 6)Kardeşinden bir şey çalmaktan kaçınmak, 7)Canlı bir hayvandan koparılan eti yememek⁴⁸.

Maimonides, yahudi olmayanların bu yedi kanuna uymalarının zorunlu olduğunu bildirir ve bu kanunlara uyanları "hasid"(dindar) olarak nitelendirir. Bu kimseler Halakha'da "Hasidey Umot Ha-Olam" (Dünyanın dindar insanları) olarak tanımlanırken⁴⁹, Tosefta'da⁵⁰ Yahudi olmayanlardan Gelecek Alem'de (OlamHa-Ba) yani ahirette nasibi olanlar arasında sayıldığı bildirilmektedir⁵¹.

Yahudiler için Nuh kanunlarına uyanlar, Yahudi olmayanlar arasında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Yahudi yönetimi altında bulunan Nuhiler, "ger toşav"(yarı mühtedi) olarak adlandırılır ve bir mühtedinin sahip olduğu haklardan yararlanabilir⁵². Örneğin İkinci Tapınak döneminde, Ferisiler Nuh'un Kanunlarına uyanları potansiyel yarı yahudi (proselytes virtuels) olarak kabul etmişlerdir.

Yahudi geleneğinde Hıristiyanlar ve Müslümanlar da Nuhiler arasında sayılmışlardır. Yahuda Ha-Levi, Maimonides, Nahmanides gibi önemli Yahudi filozofları Mesih'in gelişinden önce tek Tanrı inancını yaymaları sebebiyle bu iki dini diğer dinlerden farklı görmüşlerdir⁵³. Başta Maimonides olmak üzere Yahudilerin çoğunluğu Hıristiyanlık ve İslam'ın birçok yönünü eleştirirler de⁵⁴, Tanrı'nın varlığını ve öğretilerini diğer milletler arasında yaydıkları için önemli bir

⁴⁶ İbranice'de "yürüme" anlamına gelir. Musa kanunlarından daha ziyade sözlü hukuk geleneğinden çıkarılan Yahudi hukuk öğretisine Halakha adı verilir. Bkz. Gündüz, "Halakha", s.153.

⁴⁷ Adam, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler, s.24.

⁴⁸ Besalel, "Noahid Yasaları", c.II, s.448.

⁴⁹ Adam, s.25.

⁵⁰ Tannaim'in, Mişna'da yer almayan yorum ve görüşlerini ihtiva eden eser. Adam, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, s.22; Gündüz, "Tosefta", Din ve İnanç Sözlüğü, s.371.

⁵¹ İsmail Taşpınar, Duvarın Öteki Yüzü, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2003, s.305.

⁵² Adam, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler, s.25.

⁵³ Bkz. Taşpınar, s.307.

⁵⁴ Yahudiliğin Hıristiyanlık ve İslam'a yönelttiği eleştiriler için bkz.Adam, s.37-62.

görev yaptıklarını düşünmüşlerdir. Maimonides, bu düşünceyi bir adım daha ileri götürerek Hıristiyanların ve Müslümanların Mesihî çağın gelişinde tam doğruya döneceklerini ifade eder⁵⁵.

Yahudi geleneğinde Nuh Kanunları, Tanah'ın ve Yahudiliğin evrenselliğinin bir göstergesi olarak kabul edilir⁵⁶. Haskalacı Rabbi Menahem Ha Meiri'nin Nuh'un kanunlarına uyan herkesin dinsel bir kategoride yer aldığı ve bu kategorideki herkesin gelecek dünyadan pay alacağı yönündeki sözleri bu düşünceyi desteklemektedir⁵⁷. Özellikle 18.yüzyılda görülen aydınlanma hareketiyle Haskalacı filozofların çoğunluğu bütün dinlerin insanları kurtuluşa götürmede eşit fonksiyona sahip olduğunu düşünmüşlerdir⁵⁸.

Modern Yahudiliğin öncülerinden Moses Mendelssohn, Herman Cohen, Solomon Formstecher Yahudiliğin evrensel bir din olduğunu iddia edenlerdendir. Nachman Krohmal ise bütün dinlerin ilahi kökenli olduklarını, Yahudiliğin gerçeği her açıdan yakalaması bakımından manevi bir derece olarak diğer dinlerden farklı olduğunu dile getirir⁵⁹.

Yahudi geleneğinde, Yahudi dinine girmenin serbest bırakılması da Yahudiliğin diğer din mensuplarına ve milletlere açık olduğunun göstergesidir. Bazı Yahudilere göre, doğuştan Yahudi olanlarla sonradan Yahudiliği seçen arasında hiçbir fark yoktur⁶⁰. Yahudi dininin ihtidaya açık olduğu, Tanah'ta kitabı bulunan ve Yahudilerin en büyük kralı olan Davud'un atalarından biri olma şerefini elde eden Moab'lı Rut'un hikayesiyle anlatılmaya çalışılır⁶¹.

Yahudi dinine girmek için en önemli şart samimi bir niyete sahip olmaktır⁶². Rabbi Yeremya'ya göre, Tanah'ın hükümlerini uygulayan bir yabancı bile olsa baş hahama eşittir⁶³. Sonradan Yahudi olunabileceğini düşünen Maimonides, bu konudaki görüşlerini Yahudiliğe giren bir kişiye yazdığı mektupta dile getirmiştir. Ona göre, Tanah'ın yoluna giren herkes İbrahim'in sevgilisidir ve bu yoldaki herkes

⁵⁵ Adam, s.36.

⁵⁶ Üzüm, s.65.

⁵⁷ Demirci, s.52.

⁵⁸ Demirci, s.54-55.

⁵⁹ Bkz. Demirci, s.55.

⁶⁰ Adam, s.25; Demirci, s.52.

⁶¹ Blech, s.349.

⁶² Besalel, "Yahudi Dinine Geçmek", c.III, s.760.

⁶³ Bkz. Adam, s.27.

tek bir aileyi oluşturur. Bu aile içerisinde doğuştan Yahudi olanla, Yahudiliğe sonradan geçen arasında hiçbir fark yoktur⁶⁴.

Yahudilerin M.S. II. asra kadar dinlerini yaymaya çalışmaları da Yahudiliğe ihtida edilebileceğini ve Yahudilerin diğer milletlerin mensuplarının da kurtuluşa erebileceklerine inandıklarını göstermektedir⁶⁵.

Diğer milletlerin kurtuluşunun mümkün olduğu inancını taşıyanların yanında sonradan Yahudiliği seçenin, Tanrı'nın seçtikleriyle eşit olmayacağı inancını savunanlarda vardır. Doğuştan Yahudi olan biriyle sonradan Yahudiliği seçenin aynı konumda olmadığı İsmail Taşpınar'ın Zohar'dan⁶⁶ naklettiği cümlelerde açıkça görülmektedir: “Yüce Ağaç'ta nasipleri olmadığı için her ne kadar ilahi huzurda bulunacak olsalar da O'nun yakınında yer almaları mümkün değildir. Onlar ağacın yaprakları bile olamadıklarına göre, ondan bir parça olmaları mümkün değildir. Onlar sadece gölgesi ile yetinmek zorundadırlar.”⁶⁷

Kabbala'da da, Yahudiliğe ihtida kabul edilmekle birlikte, Yahudiliğe dönenlerin gerçekte Yahudi ruh olduğu ve ceza olarak Yahudi olmayan birinin bedenine emanet edildiği iddiasıyla, seçilmiş ırk anlayışına vurgu yapılmaktadır⁶⁸.

Yahudilerin, Yahudi olmayanlara karşı değişen bakış açıları ve tavırları günlük hayatta ve hukuki uygulamalarda da kendini göstermektedir. Yahudilik Ansiklopedisinde verilen bilgilere göre, Tanah'ta, Talmud'da ve Rabbinik yazılarda Yahudiler ile Yahudi olmayanlar arasındaki ilişkilerin ölçülü olması gerektiği savunulmuş ve iki grup arasında barışçıl birliktelik oluşturmak için kurallar konulmuştur. Talmudik edebiyatta bu yasa ve uygulamalara “mipney darkey şalom” (barış uğruna) adı verilmiştir. Talmud'da bu durumla ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır: “Yahudi olmayanların fakirlerini doyururuz, yaşlı olanlarını teselli ederiz ve ölülerini Yahudi ölüleri ile birlikte sulh uğruna gömeriz.”⁶⁹

⁶⁴ Bkz. Demirci, s.54.

⁶⁵ Adam, s.29.

⁶⁶ “İhtişam”, “Nur” anlamlarına gelen Zohar, Yahudi Kabbalizminin en önemli eseridir. Zohar'ın M.S. II. yüzyılda Simon b. Yohai tarafından yazıldığı düşünülmektedir. İbranice ve Aramice dilleri kullanılarak yazılan Zohar, Tanah'ın mistik bir yorumudur. Zohar'a bugünkü şeklini veren ise İspanyol Yahudi mistik Moşe de Leon'dur. Bkz. Adam, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, s.27; Gündüz, “Zohar”, Din ve İnanç Sözlüğü, s.405.

⁶⁷ Taşpınar, s.308-309.

⁶⁸ Shahak-Mezvinsky, s.118.

⁶⁹ Besalel, “Yahudi Olmayanlarla İlişkiler”, c.III, s.770.

Tanrı'nın Yahudileri diğer milletlere bir 'ışık' olarak gönderdiği düşüncesini önceleyen bazı Yahudiler, Yahudi olmayanlara karşı daha olumlu bir tavır sergilemişlerdir. 13.yüzyıl Rabbilerinden Moşe ben Yaakov, Tanrı'nın Yahudileri diğer milletleri eğitmek amacıyla seçtiğini iddia eder. Ona göre, Yahudiler bu sorumlulukları sebebiyle yalan söylememeli, kimseyi aldatmamalıdır⁷⁰.

Yahudi olmayanlara karşı olumlu düşüncelere sahip Yahudiler olduğu gibi Yahudi olmayanlarla ilişkilerin tamamen kesilmesi gerektiğini düşünen Yahudilerde vardır. İsrail- Filistin anlaşmasına karşı çıkan R. Dreyfus'a göre asıl kirlenme, Yahudiler kendilerinden olmayan kişilerle temasa geçtiklerinde olmaktadır. Ona göre, Yahudiler yabancılarla karşılaştıkça Yahudilik aslından uzaklaşacaktır⁷¹.

Shlomo Aviner'de, Yahudilerle diğer milletlere mensup kişilerin eşit olmadığını düşünmektedir. Ona göre, Yahudilerin huzurunu bozmak isteyen bir Arap çocuğu ile yetişkini arasında fark yoktur. Halakha'ya göre 13 yaşının altında bulunan erkek Yahudi çocukları ile 12 yaş altındaki kız çocuklarına hiçbir ceza verilmez. Maimonides'e göre bu kural sadece Yahudi çocuklara uygulanır. Bunun için yaşı ne olursa olsun Yahudi olmayan biri, işlediği suçun cezasını çekecektir. Aviner'in bu görüşü Yahudi olmayan bir çocuğun bir yahudinin arabasına taş attığında "Yahudi katili" olarak adlandırılarak o an öldürülmesinin gerektiğini bildiren ifadelerinde net bir şekilde görülmektedir⁷².

Yahudilik'te cinayet işlemek en büyük günahlardan biri olmasına rağmen, öldürülen bir gayr-i yahudi olduğunda durum değişmektedir. Maimonides'e göre, bir gayr-i yahudiyi öldüren Yahudi, Tanrı'nın yasalarına karşı günah işlediği için suçludur, ancak mahkeme tarafından cezalandırılmaz. Gayr-i yahudinin ölümüne dolaylı yoldan sebep olduysa bu günah bile değildir⁷³.

Yahudilerin, Yahudi olmayanlara karşı bu olumsuz tavrı zor durumda kalan bir gayr-i yahudiye yardım edilip edilmeyeceği meselesinde daha da netleşmektedir. Maimonides'e göre, savaş durumunda olunmadığı zamanlarda bir gayr-i yahudinin ölümüne sebep olunmamalıdır. Ancak, ölüm tehlikesi altında olan bir gayr-i

⁷⁰ Besalel, "Yahudi Olmayanlarla İlişkiler", c.III, s.770.

⁷¹ Shahak-Mezvinsky, s.156-158.

⁷² Bkz. Shahak-Mezvinsky, s.139-140.

⁷³ Bkz. Shahak, Yahudi Tarihi Yahudi Dini, s.136-137; Shahak-Mezvinsky, İsrail'de Yahudi Fundamentalizmi, s.131-132,172.

yahudiye yardım etmekte yasaktır.⁷⁴ Yine, Yahudi bir doktorun gayr-i yahudi bir hastaya yardım etmesine de izin verilmemiştir⁷⁵.

Yahudilerin diğer milletlerden farklı bir tabiatla yaratıldığını, onların vücudundaki her hücrenin kutsallık taşıdığını ve Tanrı'nın bir parçası olduğunu düşünenler⁷⁶ kan bağıışı, organ nakli ve süt emzirme vb. konularda Yahudi – Yahudi olmayan ayırımına özellikle dikkat etmişlerdir. Haredi hahamlar, dindar bir Yahudinin, Yahudi olmayan veya din kurallarına uymayan bir Yahudiden kan almasını, o kişinin davranışlarını olumsuz yönde değiştireceği gerekçesiyle yasaklamışlardır⁷⁷. Rabbi Levi Yitzhak Halper'de, Yahudi olmayan bir kadının sütünde, Yahudi çocuğu pisletecek yasak gıdaların bulunabileceği sebebiyle Yahudi olmayan bir kadının Yahudi bir çocuğu emziremeyeceğini ifade ettiği bildirilmektedir⁷⁸.

Yahudi geleneğinde, gayr-i yahudilerin Yahudilerden daha aşağı bir tabiatla yaratıldığı düşüncesi, sosyal hayatta gayr-i yahudilere ikinci sınıf insan muamelesi yapılmasına sebep olmuştur. Örneğin, bir Yahudi mahkemesinde bir gayr-i yahudi şahitlik yapamaz. Çünkü yahudi olmayanlar doğuştan yalancıdırlar ve onlara güvenilmez⁷⁹.

Yahudi olmayanlara karşı yapılan ayırımın net bir şekilde görüldüğü uygulamalardan biri de faizdir. Philo gibi Yahudi ve Yahudi olmayan ayırımı yapmadan tefeciliğin yasaklanmasını isteyen Yahudiler olduğu gibi Yahudi olmayanlara faiz uygulamasının zorunlu olduğunu düşünenlerde vardır. Bu görüşü savunanların başında Haham Akiba, Levi ben Gershoma⁸⁰ ve Maimonides⁸¹ gelmektedir. Onlara göre hiçbir yabancıya, putpereste menfaat sağlanmamalıdır⁸².

Kendilerini Tanrı'nın seçilmiş milleti olarak gören Yahudiler, bu seçilmişliği korumak ve Yahudi cemaatinin bütünlüğünü sağlamak için yabancılarla evliliği yasaklamışlardır. Yahudi tarihinde, Yahudiler ve Yahudi olmayanların evliliğine

⁷⁴ Shahak, s.142-143.

⁷⁵ Shahak, s.143-144; Ayrıntılı bilgi için bkz. Shahak-Mezvinsky, s.167-189.

⁷⁶ Shahak-Mezvinsky, s.89.

⁷⁷ Shahak-Mezvinsky, s.87.

⁷⁸ Bkz. Shahak-Mezvinsky, s.88.

⁷⁹ Shahak, s.157.

⁸⁰ Johnson, s.219.

⁸¹ Shahak, s.158.

⁸² Bkz. Shahak, s.170; Johnson, s.219; Yahudi olmayanlar aleyhindeki yasalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Shahak, s.135-174.

rastlansa da özellikle Ezra'nın bu konudaki uygulamasıyla yabancılarla yapılan evlilikler geçersiz sayılmıştır⁸³.

Yahudi halkının Tanrı katında özel bir yere sahip olduğuna inanan Yahudiler, bu inançlarını yaptıkları dualarında dile getirirler. Günlük sabah dualarının ilk bölümünde kendilerini bir gayr-i yahudi olarak yaratmadığı için Tanrı'ya hamt ederler. Günlük duanın sonuç bölümünde de şöyle söylerler: "Bizleri, diğer toprakların milletleri gibi yapmadığın için...onları anlamsız şeylere boyun eğip kendilerine yardımcı olmayan bir Tanrı'ya dua ettirdiğin için...her şeyin Tanrısını övmek boynumuzun borcudur..."⁸⁴

⁸³ Besalel, "Karışık Evlilikler", c.II, s.312-313.

⁸⁴ Shahak, s.164.

F) YAHUDİLER ARASINDA SEÇİLMİŞLER

Genel itibariyle bakıldığında, Tanah'ın İsrail oğullarının seçilmişliği anlayışı üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak Tanah'ta, İsraililerin diğer milletlere üstün kılınmaları ve seçilmeleriyle birlikte kendi içlerinde de bir ayırma ve üstün kılınmaya tabi tutuldukları dikkat çekmektedir.

Tanrı, İsrail halkı içerisinde hayvandan ve insandan ilk doğanların kendisine ait olduğunu¹ bildirerek ilk doğanlara bazı ayrıcalıklar tanımıştır². İsraililer için ilk oğul olmanın çok büyük bir öneme sahip olduğu Tanah'ta anlatılan ilk oğulluk mücadelelerinde daha iyi anlaşılmaktadır. Yakub'un Esav'dan ilk oğulluk hakkını alma çabası³ hem ilk oğulluğun önemini hem de sonradan ilk oğulluk haklarının elde edilebileceğini göstermektedir.

Diğer milletler arasından "İsrail oğlum, ilkimdir"⁴ diyerek İsrailileri seçen Tanrı, İsraililer içerisinde de Levi soyunu seçmiştir. Tanah'ta Levililerin seçimi şu cümlelerle ifade edilmiştir: "Ve Rab Musa'ya söyleyip dedi: Ve işte ben, İsrail oğulları arasında rahmi açan Levilileri aldım; ve Levililer benim olacaklar; çünkü bütün ilk doğanlar benimdir. Mısır diyarında bütün ilk doğanları vurduğum günde, İsrail'de insan olsun hayvan olsun bütün ilk doğanları kendime takdis ettim, onlar benim olacaklar; ben Rabbim."⁵

Levililerin seçilmişliğinin sebebi hakkında da Tanah'ta her hangi bir bilgi verilmemektedir⁶. Tanrı, Levililerin seçilmişliğini ifade ederken "bütün ilk doğanlar benimdir" demektedir. Ancak Levililer soyunun atası olan Levi ilk oğul değildir. Levi, Yakub'un üçüncü oğludur⁷.

Levililerin seçilmişliğinin sebebini anlamak amacıyla Tanah'ı incelediğimizde, Levililerin bazen itaatkar bazen de isyankar tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Tanrı, Levi soyundan Musa'ya İsrail halkının kurtarılması ve kutsal topraklara götürülmesi görevini vermiştir. Levililerden olan Harun da Tanrı'nın isteğiyle Firavun'a karşı Musa'nın yanında olmuş ve Mısır'dan çıkışta önemli bir rol

¹ Bkz. Çıkış, 13:1-2; 34:19.

² Bkz. Tesniye, 21:17.

³ Bkz. Tekvin, 25:32-34; 27.bap.

⁴ Bkz. Çıkış, 4:22.

⁵ Bkz. Sayılar, 3:11-13.

⁶ Bkz. Tesniye, 10:8-9.

⁷ Bkz. Tekvin, 29:34; 35:23.

oynamıştır⁸. Ancak Tanrı'nın kahini Harun'un İsraililerin tapması için bir buzağı yaptığı da görülmektedir⁹. Yine buzağıya tapmaları sebebiyle Musa'nın İsrail oğullarına verdiği cezayı uygulamasında yardımcı olan¹⁰ Levililer, aralarında ayırım yapıldığı iddiasıyla Musa'ya isyan etmişlerdir¹¹.

Bütün dünya milletleri arasından İsrailileri kahinler melekutu¹² olarak seçen Tanrı, İsraililer içinden de Levilileri kahinlik görevi için seçmiştir¹³. Kahinlik ebedi olarak Harun ve oğullarına verilmiştir¹⁴. Apokrif metinlerden Sirak Kitabı'na göre de Tanrı, Harun ve oğullarını tüm yaratıklar arasından seçerek¹⁵ onlarla bir antlaşma yapmış ve onları kahinler olarak atamıştır¹⁶.

Levilileri İsrail oğulları'ndan ayrı tutan¹⁷ Tanrı, onların ayrıcalıklı bir yere sahip olduğunu şöyle ifade etmiştir: "...Levinin kardeşleri ile payı ve mirası yoktur; Allah'ın Rabbin ona söylediği gibi onun mirası RABDİR."¹⁸

Tanrı'ya hizmet etmek amacıyla seçilen Levililere İsrail oğulları için serbest olan birçok şey yasaklanmıştır. Örneğin bir Levili kendi yakın akrabalarının cesetleri dışında hiçbir ölünün yanına gidemez¹⁹, boşanmış bir kadınla evlenemez²⁰. Tanrı, Levililer içinden de kör, topal, ayağı-eli kırık, kambur, cüce vb. kusurlu olanların kendisine takdime sunmasını yasaklamıştır²¹.

Tanah'ta bildirilenler dışında Yahudi toplumu içerisinde kendilerinin diğer Yahudilerden üstün olduğunu iddia eden gruplar da vardır. Örneğin Ölü Deniz yakınlarında yaşayan Esseniler, kendilerinin gerçek İsrail olduğunu iddia etmişlerdir. Esseniler, hakikatin kendi bilginlerine vahyedildiğini söyleyerek kendilerini İsrail'in inançlı bakiyesi, Tanrı'nın seçtiği halkın son halkası olarak görmüşlerdir. Onlar, seçilmiş bir halk olarak hem ilahi inayeti hem de ölümsüz bilgiyi aldıklarına inanırlar. Esseniler, Tanrı onlara bu hediyeleri verdiği ve onlarla yeni bir ahit yaptığı

⁸ Bkz. Çıkış, 4:14-16.

⁹ Bkz. Çıkış, 32:21-25.

¹⁰ Bkz. Çıkış, 32:26-28.

¹¹ Bkz. Sayılar, 16:3.

¹² Bkz. Çıkış, 19:6.

¹³ Bkz. Çıkış, 28:1-2; Sayılar, 18:6-7.

¹⁴ Bkz. Çıkış, 29:9; Sayılar, 3-4.baplar.

¹⁵ Bkz. Sirak Kitabı, 45:16.

¹⁶ Bkz. Sirak Kitabı, 45:7, 15.

¹⁷ Bkz. Sayılar, 1:47-51.

¹⁸ Bkz. Tesniye, 10:9.

¹⁹ Bkz. Levililer, 21:2,11.

²⁰ Bkz. Levililer, 21:7.

²¹ Bkz. Levililer, 21:16-21.

için Musa'nın öğretilerine sıkı sıkıya bağlı bir hayat sürmeyi kabul ettiklerini ifade etmişlerdir²².

İsrail halkı içerisinde gerçek İsrail olduğunu iddia eden diğer bir grup Sefaradlardır²³. Sefarad Yahudilerin bir parçasını oluşturan İspanya ve Portekiz Yahudileri “saf ırk” anlayışını geliştirerek üstünlüklerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Özellikle Aşkenaz²⁴ Yahudileri küçümseyen Sefaradlar, onlarla evlenmeyi hatta bir arada bulunmayı bile yasaklamışlardır. Sefaradların Aşkenaz Yahudilere bakışları Maimonides'in oğluna yazdığı şu cümlelerde açıkça görülmektedir: “Sadece sirke ve sarımsak ile terbiye edilmiş sığır eti yediklerinde Ulu Tanrı'yı hatırlayan Aşkenazi hahamların yazdığı kitaplardan uzak durarak kendi ruhunu muhafaza et!...Sen, ey oğlum, sadece ve sadece (kendilerine Endülüs insanları diyen) cana yakın Sefarad kardeşlerimizle bir arada bulunmalısın. Çünkü, sadece onların beyni var ve zekaları çalışıyor.”²⁵

Ortodoks Yahudilerin sabah ibadetinde Tanrı'ya hamt etmek için okudukları bir duada, Ortodoks Yahudi erkeğinin Tanrı'nın kendisini bir kadın olarak yaratmadığı için şükrettiği görülmektedir. Bu durum, Ortodoks Yahudilerin erkeklerin kadınlara göre seçilmiş olduğuna inandıklarını göstermektedir²⁶.

²² Bkz. Umansky, s.76; Ayrıca bkz. Vermes, s.92-93, 96-100.

²³ Genel olarak 1492-1497 yılları arasında İspanya ve Portekiz'den kovulan Yahudileri, özel olarak da Bağdat Geonimlerine bağlı Yahudiler Seferadim olarak adlandırılır. Sefaradlar, Aşkenaz Yahudilerden dua metni, bazı gelenekler ve dini kurallar açısından ayrılırlar. Zengin kültürel kimlikleriyle her zaman övünen Sefaradlar, Yahudi dinine ve kültürüne önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bkz. Besalel, “Seferadim”, c.III, s.574-576; Gündüz, “Sefardim”, Din ve İnanç Sözlüğü, s.335.

²⁴ Terim olarak “Alman” anlamına geldiği iddia edilen Aşkenazi, ataları Kuzey Afrika, İngiltere, Almanya, Polonya, Rusya ile Orta ve Doğu Avrupa'nın diğer ülkelerinde yaşamış olan Yahudilerin ortak adıdır. Yahudilik'te Filistin Geonimlerine bağlı Yahudiler için de bu ad kullanılmaktadır. Günümüzdeki Yahudilerin yaklaşık yüzde sekseni Aşkenazi ekolü içerisinde yer almaktadır. Aşkenazlar, Hristiyanların baskısı nedeniyle dini kuralları uygulamada Sefaradlara göre daha katıdrlar. Bkz. Besalel, “Aşkenazim”, c.I, s.45; Gündüz, “Aşkenazim”, Din ve İnanç Sözlüğü, Shahak-Mezvinsky, s.83.

²⁵ Bkz. Shahak-Mezvinsky, s.92.

²⁶ The Complete Artscroll Siddur, Me'sorah Publications, New York, 1990, s.21.

II. BÖLÜM

HİRİSTİYANLIK'TA SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞI

Hıristiyanlık, Yahudilerin Roma hakimiyeti altında yaşadıkları ve Tanrı'nın onları kurtaracak bir Mesih göndereceği beklentisi içinde oldukları bir dönemde İsa'nın ortaya çıkışıyla temelleri atılan bir dindir. Hıristiyanlık, İsa'nın Yahudi toplumunun samimiyetten uzak, şekilci din anlayışını değiştirme çabaları ve onun ölümünden sonra Pavlus'un düşünceleri ve o dönemdeki Yunan-Roma kültürlerinin etkisiyle¹ şekillenmiştir.

Yahudi toplumunun içinden çıkmış bir dinin mensubu olan Hıristiyanlar, Yahudilerin Tanrı ile yaptıkları ahdin şartlarına uymamaları sebebiyle bu ahdin geçerliliğini kaybettiğini iddia etmişlerdir. Onlara göre, Tanrı'nın oğlu İsa'nın çarmıhta akan kanıyla yeni bir ahit yapılmıştır. Bu ahit Yahudi toplumunu değil Mesih İsa'ya inanan bütün insanları kapsamaktadır.

Pavlus'un İbrahim'in gerçek neslinin onun soyundan gelenlerden ziyade vaade uyanlar olduğu² iddiası Yahudilerin seçilmişliğinin sona erdiği şeklinde yorumlanmıştır. Bu düşünce doğrultusunda Kilise kendini “ Gerçek İsrail ” olarak ilan etmiş, kurtuluşa ulaşmanın yolunun kiliseye tâbi olmaktan geçtiğini iddia etmiştir.

Bu bölümde, kısaca özetlemeye çalıştığımız Hıristiyanlığın Yahudiliğin seçilmişlik anlayışına bakışını ve Hıristiyanlığın seçilmişlik iddialarını Hıristiyan Kutsal Kitabı³ bağlamında inceleyeceğiz.

A) SEÇİLMİŞLİĞİ İFADE EDEN KAVRAMLAR

Hıristiyanlığın Kutsal Kitabı'nda “ seçmek “ kelimesinin öncelikle Tanrı'nın İsa'yı seçmesinde kullanıldığı görülmektedir. Tanrı, insanları kurtarmak için

¹ Tümer – Küçük, s.261.

² Bkz. Romalılara, 9:6-8.

³ Hıristiyan Kutsal Kitabı (Kitabı Mukaddes), Eski Ahit ve Yeni Ahit üzere iki bölümden oluşmaktadır. Eski Ahit, Yahudilerin kutsal kitabı Tanah'ı ihtiva etmektedir. Yeni Ahit ise, Matta, Markos, Luka, Yuhanna olmak üzere 4 İncil'den, Resullerin İşleri, 21 mektup (Pavlus'un 13 Mektubu, Barnaba'nın Mektubu, Yakub'un Mektubu) ve Vahiy'den ibarettir. Bkz. Tümer-Küçük, s.285-287. Tezimizde “yeni ahit” ifadesi, Tanrı ile Hıristiyanlar arasında yapılan ahdi anlatmak amacıyla kullanıldığı için Kitabı Mukaddes'in Yeni Ahit bölümünü ifade etmek için Hıristiyan Kutsal Kitabı ifadesi tercih edilmiştir.

gönderdiği oğlunun seçilmişliğini “seçtiğim oğlum budur, onu dinleyin”⁴ şeklindeki ifadelerle bildirmiştir.

İsa’nın, öğretisini yaymak üzere şakirtleri arasından on iki kişiyi görevlendirmesi Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda, özellikle Luka, Yuhanna ve Resullerin İşleri’nde “seçmek”⁵ anlamındaki Grekçe “eklegesthai” kelimesi ile ifade edilmiştir⁶. İsa’nın ve Havarilerin seçimi için “seçmek” anlamında “tayin etti”⁷ kelimesi de kullanılmıştır. Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda “seçmek” kelimesinin, İsa ve on iki havarinin seçimi dışında Pavlus’un “seçilmiş bir alet”⁸ olarak adlandırılmasında da kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca Sinoptik İncillerde “seçim”, “seçilmişler”⁹ kelimeleri son felaketle (kıyamet günüyle) ilişkilendirilerek, eskatolojik sıkıntıyı atlatanlar ve iman edenler için de kullanılmıştır¹⁰.

Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda, doğrudan seçilmişliği ifade eden kelimelerin yanında seçilmişlere ve seçilenlere vurgu yapan başka kelimeler de bulunmaktadır. Örneğin, Tanah’ta Tanrı’nın bütün Yahudi Halkının babası, onların Tanrı’ya oğul olması¹¹ durumu Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda daha farklı bir şekilde görülmektedir. Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda “Allah’ın oğlu” ifadesi özel olarak İsa’nın, Tanrı’nın katındaki yerini ve önemini belirtmekle¹² belirtmekle birlikte Mesih İsa’ya iman ederek seçilmişlerden olanları da anlatmaktadır¹³.

Yahudilerin seçilmişliğini ifade eden “Seçilmiş Nesil”, “Mülûkane Kâhinlik”, “Mukaddes Millet”, “Has Kavm” vb. isimlerin Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda¹⁴ İsa’ya iman eden topluluk için kullanıldığı görülmektedir¹⁵. Yahudi Kutsal Kitabı’nda

⁴ Luka, 9:35, Ayrıca bkz. Matta, 12:18.

⁵ Bkz. Luka, 6:13; Yuhanna, 6:70, 13:18; Resullerin İşleri, 1:1.

⁶ McKenzie, “Election”, s.228.

⁷ Bkz. Markos, 3:15; Resullerin İşleri, 3:20; İbraniler, 1:2. Bu cümlelerde tayin etti kelimesinin İngilizce’de “seçmek”, “seçilmiş” anlamına gelen “chose”, “choose”, “chosen” kavramlarıyla ifade edildiğini görmek için bkz. Concordance to The Good News Bible, Ed. David Rabinson, The Bible Societies, New York, 1976, s.166.

⁸ Bkz. Resullerin İşleri, 9:15.

⁹ Bkz. Matta, 24:22,24,31; Markos, 13:20, 22; Luka,18:7.

¹⁰ McKenzie, “Election”, s.228.

¹¹ Bkz. Tesniye, 14:1; Hoşea, 11:1; Yeremya, 31:9.

¹² Bkz. Matta, 4:3-6; 11:27; 16:16; 21:37; Markos, 1:11; 9:7; 14:61; Luka, 1:32; 9:35; 22:70; Yuhanna, 1:34; Resullerin İşleri, 13:33.

¹³ Bkz. Yuhanna, 3:16-18, 35-36; Romalılara, 8:14-15; 9:26; Galatyalılara, 3:26-27; 4:7.

¹⁴ Bkz. I.Petrus, 2:9; I.Korintoslulara, 6:16; Titusa, 2:14.

¹⁵ E. Loveley, “Election, Divine”, New Catholic Encyclopedia, The Catholic University of America, Washington, 1966, c.V, s.242.

“İsrail denizin kumları gibi olsa da, ancak onlardan bir bakiye dönecek”¹⁶ şeklindeki cümlede geçen “bakiye” kelimesi de Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda İsa’ya iman eden topluluğu¹⁷ ifade etmek için kullanılmaktadır.

Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda, Hıristiyan toplumunun seçilmişliğini ifade eden kelimelerden biri de “Kurtuluş” tur. Grekçe’de “sōtēria”, İngilizce’de “salvation”¹⁸ kelimeleri ile ifade edilen kurtuluş, Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda seçimin amacı¹⁹ olarak sunulmuştur.

Yahudi Kutsal Kitabı’nda olduğu gibi Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda da seçilmişliğin en önemli göstergesi olan “ahit”ten bahsedilmektedir. Grekçe “diathēkē” (ahit) kelimesi Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda hem Yahudilerin Tanrı ile yaptığı ahdi hem de İsa’nın çarmıhta ölmesi ile yapılan yeni ahiti ifade etmek için kullanılmaktadır²⁰. İsa’nın kanıyla yapılan bu ahit²¹ eskisinden daha iyi olan²² ve eskisinin yerini alan bir ahittir²³.

¹⁶ İşaya, 10:22.

¹⁷ Bkz. Romalılara, 9:27; 11:5.

¹⁸ McKenzie, “Salvation”, s.761.

¹⁹ Bkz. I.Selâniklilere, 5:9; II.Selâniklilere, 2:13.

²⁰ McKenzie, “Covenant”, s.156.

²¹ Bkz. Matta, 26:28; Markos, 1:24; Luka, 22:20; I.Korintoslulara, 11:25.

²² Bkz. İbranilere, 8:6.

²³ Bkz. İbranilere, 8:13.

B) HİRİSTİYANLIĞIN YAHUDİLERİN SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞINA BAKIŞI

Hıristiyan inancının en önemli şahsiyeti olan İsa'nın bir Yahudi olması, özellikle ilk dönemlerde Yahudilerin seçilmişlik iddialarına olumsuz bakılmasını engellemiştir. Çünkü İsa, Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda Davut soyundan gelen¹ ve Tanrı'nın İsraililere merhametini hatırlatan, onlara yardım için gönderilen² bir kurtarıcı³ olarak tanıtılmaktadır.

İsa'nın, "Sanmayın ki, ben şeriatı yahut peygamberleri yıkmağa geldim; ben yıkmağa değil fakat tamam etmeğe geldim"⁴ şeklindeki ifadeleri onun da Tanrı tarafından İsrailileri uyarmak ve onları doğru yola iletmek için gönderildiğini göstermektedir. İsa'nın doğumundan sonra gerçekleştirilen sünneti de, İsrail kültürünün temsilcisi olacağının ve İbrahim soyundan geldiğinin işareti olarak yorumlanmıştır⁵.

Yahudilerin seçilmiş halk olma süreçlerinin devam ettiğinin en açık örneklerinden biri de İsa'nın öğretisini yaymak için seçtiği havarilerin Yahudi olmasıdır⁶. Yine, İsa'nın seçtiği havarilerine ilk önce İsrail halkına gitmelerini⁷ söyleyerek kurtuluşun Yahudilerden geleceğini⁸ belirtmesi, İsa ve Tanrı için İsraililerin çok önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda İsraililerin Tanrı için ayrıcalıklı bir millet oldukları açıkça görülmektedir. Tanrı, İsrail kavminin atalarını seçerek onlarla ahitlemiş, her dönemde onların yanında olmuş, onların tövbe ederek günahlarından kurtulmaları için Vaftizci Yahya'yı görevlendirmiş, en önemlisi de onların soyundan bir kurtarıcı göndermiştir⁹. Pavlus, İsrailileri diğer milletlerden ayıran özellikleri şu sözleri ile özetlemiştir: "...onlar İsraililerdir; oğulluk ve izzet ve ahitler ve şeriatin

¹ Bkz. Matta, 1:1; Luka, 1:23.

² Bkz. Luka, 1:54-55; 71-72.

³ Bkz. Matta, 1:21; Luka, 2:11; Resullerin İşleri, 13:23.

⁴ Bkz. Matta, 5:17.

⁵ Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri, Fransızca'dan çeviren: Dominik Pamir, Yaylacılık Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul, 2000, s.138.

⁶ Bkz. Markos, 3:13-18; Ayrıca bkz. Rowley, s.149.

⁷ Bkz. Matta, 10:5-6.

⁸ Bkz. Yuhanna, 4:22.

⁹ Bkz. Resullerin İşleri, 13:16-24.

verilmesi ve ibadet ve vaitler onlarındır, atalar onlarındır, ve bedene göre Mesih onlardandır.”¹⁰

İsraillilerin bütün bu üstünlüklerine rağmen, Tanrı'ya isyankar olmaları ve ahdi bozan işler yapmaları¹¹, onların Tanrı katında değerlerini yitirmelerine sebep olmuştur. İsa, İsraillilerin yerine Tanrı'ya bağlı kimselerin geleceğini mesellerle anlatmaya çalışmıştır¹².

İsa'nın ve Havarilerin sözlerine bakıldığında Yahudilerin seçilmişlik anlayışının artık değiştiği görülmektedir. Yahudi düşüncesinde hakim olan İbrahim'e dayanarak devam eden ırkî seçilmişlik anlayışı yerini imana ve itaate bağlı olan seçilmişlik anlayışına bırakmıştır¹³. İsa, İbrahim'in babaları olduğunu söyleyen İsraillilere, “İbrahim'in çocukları olsaydınız, İbrahim'in işlerini yapardınız. Fakat beni, Allah'tan işittiğim hakikati söylemiş olan adamı, şimdi öldürmeğe çalışıyorsunuz; İbrahim bunu yapmadı”¹⁴ diyerek onlara atalarının yolundan saptıklarını söylemiştir. Yine, “...şarktan ve garptan birçokları gelecekler, ve göklerin melekûtunda İbrahim, İshak ve Yakub ile oturacaklar, ve melekûtun oğulları dış karanlığa atılacaklar; orada ağlayış ve dış gıcirtısı olacak”¹⁵ şeklindeki sözleri ile İsa, göklerin krallığında İsrail atalarının gerçekten inanan kişilerle beraber olacağını, bir zamanlar Tanrı'nın kahinleri olan halkın bu krallıktan atılacağını haber vermiştir. Artık tüm hatalarına rağmen İsraillilerin Tanrı'nın seçilmiş halkı olmaya devam etmeyeceklerini Vaftizci Yahya da şöyle ifade etmiştir: “Babamız İbrahim'dir, diye içinizden düşünmeyin; çünkü ben size derim ki, Allah İbrahime şu taşlardan evlat kaldırabilir zaten balta da ağaçların kökü dibinde yatıyor; imdi meyva vermeyen her ağaç kesilir ve ateşe atılır.”¹⁶ Pavlus da bu düşünceyi “...hep İsrailden olanlar İsrail değildir; çünkü İbrahimin zürriyeti oldukları için hepsi evlat değildirler”¹⁷ şeklindeki sözleriyle desteklemiştir.

Seçilmişlik anlayışının değişmeye başlaması, Yahudilerin seçilmişliğini simgeleyen uygulamalara bakışın da değişmesine sebep olmuştur. Örneğin,

¹⁰ Romalılara, 9: 4-5.

¹¹ Bkz. Resullerin İşleri, 13:16-29; I.Selâniklilere, 2:15-16.

¹² Bkz. Matta, 20:1-16; 21:33-34; 22:1-14.

¹³ Bkz. Luka, 24:47; Resullerin İşleri, 10:35; 13:26, 46-47; 28:28; Romalılara, 2:14; 10:12.

¹⁴ Yuhanna, 8:38-40.

¹⁵ Matta, 8:11-12.

¹⁶ Matta, 3:9-10; Luka, 3:8-9.

¹⁷ Romalılara, 9:6-7.

Tanrı'nın, İsraililerin ilk atası olarak kabul edilen İbrahim ile yaptığı ilk ahdin alameti olan sünnet uygulaması¹⁸ özellikle Pavlus'un yorumlarıyla Hıristiyanlar tarafından farklı şekilde anlaşılmaya başlanmıştır. Pavlus, Allah'ın emirlerini yerine getirmenin her şeyden önemli olduğunu vurgulayarak bedenen sünnetli olmanın bir kıymetinin olmadığını iddia etmiştir¹⁹.

Hıristiyanlar, İsraililerin ahde aykırı davranışları sebebi ile eski statülerini kaybettiklerini düşünmekle birlikte, İsraililerin seçilmişliğinin tamamen sona erdiğini de söylememişlerdir. Pavlus, "Allah kendi kavmini reddetti mi?" sorusuna "Haşa çünkü ben de İbrahim neslinden, Benyamin sıptından bir İsrailiyim. Allah evelden bildiği kendi kavmini reddetmedi"²⁰ şeklinde cevap vermiştir. I.Kırallar 19:10'da bildirilen İlya'nın İsraililerle ilgili şikayetlerine karşı Tanrı'nın, "Baala diz çökmemiş yedi bin adamı kendime alıkoydum. İmdi şimdiki vakitte dahi inayet intihabına göre böylece bir bakiye vardır"²¹ şeklinde verdiği cevabı, İsrail'den olan herkesin reddedilmediği, Tanrı'ya bağlı kalanların seçilmişliğinin devam ettiği şeklinde yorumlamak mümkündür.

Tanrı'nın seçiminin İsa'dan sonra diğer milletleri de kapsadığı düşüncesine sahip olan Hıristiyanlar, eski ahdi de kendi inançlarının bir parçası olarak kabul etmişlerdir. Bu nedenle, eski ahitte bildirilen ataları kendi ataları olarak görmüşlerdir. Onlara göre Tanrı, kendini insanlara tanıtmayı istemiş bunu da atalarla yaptığı ahitle gerçekleştirmiş²². Hıristiyanlar için İsrail; "Rabbin adını taşıyan", "Tanrı'nın rahip halkı", "Tanrı'nın ilk konuştuğu halk", İbrahim'e olan inançta "büyük kardeşler" topluluğu olması²³ hasebiyle önemli bir yere sahiptir. Tanrı'yla insanlar arasındaki ahitlerin başlamasını sağlayan İsraililerin itaatsizlikleri, onların seçilmişliğine zarar vermiştir. Ancak bu itaatsizlik diğer milletlerin kurtuluşuna vesile olmuştur²⁴.

Pavlus'a göre, Tanrı geçici bir süre İsrailileri gerçeklere karşı kör yapmıştır. Tanrı'nın bu planı sayesinde Yahudi olmayanların da kurtuluş yolu açılmıştır²⁵. Pavlus Romalılara mektubunda İsraililerin hatasının geçici olduğunu, bir gün

¹⁸ Bkz. Tekvin, 17:11.

¹⁹ Bkz. Romalılara, 2:26-28; I.Korintoslulara, 7:19; Galatyalılara, 5:6.

²⁰ Romalılara, 11:1-5.

²¹ Romalılara, 11:4-5.

²² K.K.D.A.İ., s.36.

²³ K.K.D.A.İ., s.38.

²⁴ Ernest Best, The Cambridge Bible Commentary On The New English Bible (The Letter of Paul to the Romans), Cambridge of The University Press, New York, 1967, s.127-128.

²⁵ Bkz. Romalılara, 11:8-10.

Tanrı'nın halkı olma konumlarına geri döneceklerini ifade etmektedir²⁶. İsrailileri zeytin ağacına, İsa'ya iman ederek Tanrı'nın halkı olmaya hak kazananları da bu ağaca aşılana yabanî zeytin ağacına benzeten Pavlus, özellikle Yahudi olmayanlardan bazılarının İsrailileri küçük görmelerine tepki göstermiştir. Pavlus, İsraililerin reddedilmesine sebep olan şeyin de bu üstünlük duygusu olduğuna dikkat çekerek, İsraililerin Tanrı için hala önemli olduğunu ve Tanrı'ya itaat etmeyen herkesin İsrail gibi reddedileceğini şöyle ifade etmiştir: "Fakat dalların bazıları kesildiler, ve sen, yabanî zeytin ağacı olarak onlara aşılandın ve zeytin ağacının semizliğinin köküne hissedar oldunsa, dallara karşı övünme. Fakat eğer övünüyorsan, sen kökü değil, ancak kök seni taşıyor. İmdi: Ben aşılanayım diye dallar kesildiler, diyeceksin. Peki; imansızlıktan dolayı kesildiler, ve sen imanla duruyorsun. Yüksek fikirli olma, ancak kork; çünkü eğer Allah tabî dalları esirgemedi ise seni de esirgemiyecektir²⁷. İşaya 59:20-21 ve 27:9'a vurgu yaparak Sion'dan bir kurtarıcı geleceğini hatırlatan Pavlus, Tanrı'nın İsraililere kurtuluş tarihinde önemli bir yer verdiğini bundan da pişman olmadığını bildirmiştir²⁸. Pavlus yine Romalılara yazdığı mektubunda Tanrı'nın kurtuluşunun ilk önce Yahudilere ulaşacağını vurgulamıştır²⁹.

Her ne kadar İsraililer yaptıkları hatalar sebebi ile Tanrı'nın gazabına uğrasalar da, Tanrı'nın Krallığı'nın temelini oluşturmuşlardır³⁰. Hıristiyan düşüncesinde İsrail'in seçilmişliğinin, İsa'nın gelişinde ve Tanrı'nın Krallığı'nın kurulmasında bir hazırlık evresi olduğu görüşü hakimdir. Tanrı İbrahim'i seçerek insanlar üzerindeki kurtuluş planını başlatmıştır³¹. Çünkü bütün insanlığa kurtuluşu getirecek olan Mesih bu soydan gelecektir. Tanrı, Mesih'in gelişinden önce insanlara kendini tanıtmak ve insanları eğitmek amacıyla İsrail'i seçmiştir³². Tanrı'nın İsrail halkını sorumlu tuttuğu şeriat ise Mesih'in gelişi için rehberlik etmiş, onları yönlendirmiştir³³.

²⁶ Bkz. Romalılara, 11:25-27.

²⁷ Romalılara, 11:17-21; Yorum için bkz. Best, s.127-129.

²⁸ Bkz. Romalılara, 11:26-29.

²⁹ Bkz. Romalılara, 1:16.

³⁰ Bkz. Romalılara, 11:17-18.

³¹ K.K.D.A.İ., s.185.

³² K.K.D.A.İ., s.202.

³³ Bkz. Galatyalılara, 3:24; Yorum için bkz. Duncan Heaster, İncil'in Temelleri, Christadelphian Advancement Trust, (Printed by Printland Publishers), England, 2000, s.108.

C) HİRİSTİYANLARIN SEÇİLMİŞLİĞİ

İsrail tarihi boyunca bu halka ayrıcalıklı davranan ve her daim onların lehine işler yapan Tanrı, son olarak onları hatalarından döndürerek, günahtan kurtaracak olan oğlunu göndermiştir. İsa'nın gelişinin Tanrı'nın İsrailileri kurtarma planının bir parçası olduğu Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda açıkça görülmektedir. İsraililere, "Musa'ya iman etmiş olsaydınız, bana da iman ederdiniz; zira o benim için yazmıştır. Fakat onun yazılarına iman etmiyorsanız, benim sözlerime nasıl iman edersiniz?"¹ diyen İsa, farklı bir şeriatle gelmediğini, sadece onların hatalarını düzeltmeye geldiğini vurgulamıştır².

İsa'nın İsrailileri kurtarıcı misyonu Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda Tanah'a yapılan atıflarla da doğrulanmaya çalışılmıştır. İşaya peygamberin kehanetlerinde İsraililere adı "İmmanuel" (Allah bizim ile) olacak bir kurtarıcının geleceğinin³ haber verildiği Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda tekrarlanmıştır⁴. Ancak, İsraililerin İsa'yı kurtarıcı olarak kabul etmemeleri, Tanrı'nın onlar hakkındaki planını değiştirmiştir. İsa, İsraililerin bu durumunu bağcı meselinde tasvir etmiştir⁵. Tanrı'yı bir bağ sahibine, İsrailileri de bağ sahibinin meyvalarını vermek istemeyen, üstelik gönderdiği elçilerine zulmeden hizmetçilere benzeten İsa, artık bağ sahibinin bu hizmetçileri atarak daha sadık hizmetçiler alacağını ifade etmiştir⁶. İsa, onların reddettikleri kurtarıcının yeni seçimin temelini oluşturduğunu Tanah'ın Mezmur 118:22-23. cümlelerine gönderme yaparak şöyle bildirmiştir: "Yapıcıların reddettikleri taş, Köşenin başı oldu; Bu, Rab tarafından oldu."⁷ İsa, bu cümlelerin devamında da "Allahın melekûtu sizden alınacak, ve onun meyvalarını yetiştirecek bir millete verilecektir"⁸ diyerek, İsraililerin seçilmişliğinin ve üstünlüğünün ona iman edenlere geçtiğini ima etmiştir.

¹ Bkz. Yuhanna, 5:46-47.

² Bkz. Matta, 5:17; 16:24; Luka, 19:10.

³ Bkz. İşaya, 7:14-15; 9:6; 59:20.

⁴ Bkz. Matta, 1:21; 12:17-21; Markos; 1:1-3; Luka, 1:31-33; Resullerin İşleri, 13:23.

⁵ Bkz. Matta, 21:33-44; Markos, 12:1-12; Luka, 20:9-18.

⁶ Bkz. Madeleine Boucher, The Parables-New Testament Message, Dublin, 1981, s.149-151.

⁷ Matta, 21:42.

⁸ Matta, 21:43.

Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda, İsa'ya inananlarla Tanrı'nın yeni bir ahit yaptığı düşüncesinin sık sık tekrar edilmesi sebebiyle Hıristiyanların seçilmişlik anlayışını Kutsal Kitapları açısından inceleyerek başlamak amacındayız.

1) Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda Seçilmişlik

İsa'nın gelişyle, Yeremya'nın çok önceden bildirdiği, Tanrı'nın yeni ahit vaadi de gerçekleşmiştir⁹. Yeni ahit, ilk ahdin şartlarının yerine getirilmemesi sebebiyle işlenen günahlara kefarete olması amacıyla yapılmış¹⁰ ve Tanrı'nın oğlu İsa Mesih'in çarmıhta ölmesi ile gerçekleşmiştir. Bu durumu İsa ölümünden önceki son akşam yemeğinde şöyle ifade etmiştir: “Onlar yemek yerlerken, İsa ekmeğe aldı, şükran duası edip parçaladı, ve şakirtlere verdi ve dedi: Alın, yiyin, bu benim bedenimdir. Ve bir kase alıp şükretti ve onlara vererek dedi: Bundan hepimiz için. Çünkü bu benim kanım, günahların bağışlanması için bir çokları uğruna dökülen ahdin kanıdır.”¹¹ Yeni ahdin aracısının üstün vasfı sebebi ile¹² bu ahit, sadece İsrail halkı için yapılmamış, iman eden bütün insanları kapsamıştır¹³. Yeni ahit te eski ahit gibi kanla kutsanmıştır. Ancak bu defa hayvanların kanıyla değil, bizzat İsa'nın kanıyla gerçekleşmiştir¹⁴. Tanrıyla yapılan ilk ahdin mükemmel olmaması¹⁵ sebebi ile yapılan yeni ahit, birinci ahdin hükümlerini de geçersiz kılmıştır¹⁶. İsa, bu vaade katılanların, daha önce seçilenlerden üstün olduğunu işçi meselinin¹⁷ sonunda “...sonuncular, birinciler ve birinciler, sonuncular olacaktır”¹⁸ sözleri ile dile getirmiştir.

Yeni ahitte de, eski ahitte olduğu gibi bazı vaatlerde bulunulmuştur. Yeni ahdin en önemli vaadi günahların bağışlanmasıdır¹⁹. Bu ahde katılanlara yeryüzünde elde edebilecekleri bir toprak parçası veya krallık vaat edilmemiştir. İsa'nın vaatleri Tanrı'nın krallığının kurulması içindir ve bütün vaatler de bu krallıkta

⁹ Bkz. Yeremya, 31:31-34.

¹⁰ Bkz. İbranilere, 9:11,26; Yorum için bkz., K.K.D.A.İ., s.151.

¹¹ Matta, 26:26-28; Markos, 14:22-24; Luka, 22:17-19; I.Korintoslulara, 11:23-25.

¹² Jacques Guillet- Pierre Grelot, “Antlaşma”, K.K.T.S., s.119.

¹³ Thomas Michel, Hıristiyan Tanrı Bilimine Giriş, Ohan Basımevi, İstanbul, 1992, s.84.

¹⁴ Bkz. Çıkış, 24:8; İbranilere, 9:12,20; 10:4-5.

¹⁵ Bkz. İbranilere, 8:7.

¹⁶ Bkz. İbranilere, 8:13; 10:9.

¹⁷ Bkz. Matta, 20:1-16.

¹⁸ Matta, 20:16.

¹⁹ John R. W. Stott, Mesih'in Çarmıhı, İngilizce'den çeviren: Levent Kınran, İstanbul, 1986, s.90.

gerçekleşecektir. İsa, Tanrı'nın krallığının yeryüzünde değil²⁰ iman edenlerin içlerinde olduğunu²¹ ve bu krallığa girerek ebedî hayatı elde etmek isteyenlerin yeniden (sudan ve ruhtan) doğmadıkça krallığa giremeyeceğini bildirmiştir²². Ayrıca İsa, ahdine sadık kalanlarla ve seçilmişlerle ikinci gelişinde beraber olmayı vaat etmiştir²³.

Yeni ahitteki vaatleri elde etmenin ilk şartının İsa'ya iman etmek olduğu Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda sık sık vurgulanmıştır. İsa'nın seçilmiş ırka mensup olup olmadığına bakmadan günahkarları doğru yola sevk etmeye çalışması²⁴ ve iman eden vergi mültezimlerinin ve fahişelerin İsraililerden önce Tanrı'nın Krallığına gireceğini söylemesi²⁵ onun için iman etmenin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Petrus'ta birinci mektubunda "İşte, Sionda seçme köşe taşı, kıymetli taş koyuyorum. Ve ona iman eden hiç utandırılmayacaktır"²⁶ şeklindeki Tanah cümlelerine gönderme yaparak, Tanrı katında seçilmiş ve değerli olmak için İsa'ya iman etmek gerektiğini vurgulamıştır²⁷. Bununla birlikte, Hıristiyan Kutsal Kitabı'nın genelinde, özellikle de Havarilerin İsa tarafından seçilmelerinde, Yahudi tarihinin genelinde olduğu gibi keyfi bir seçimin yapıldığı görülmektedir. İsa, kendisiyle beraber olmaları, insanlara vaaz etmeleri ve cinleri çıkarmaları için Yahudilerden on iki kişiyi kendi isteğine göre seçtiğini açıkça söylemektedir²⁸. İsa'nın, etrafında toplanan şakirtleri arasından ona en bağlılarını seçmiş olabileceği düşüncesi bu seçimi makulleştirmektedir. Ancak, İsa'yı ele vererek ölümüne sebep olacak kişinin de bu on iki havari arasında bulunması ve İsa'nın da bunu önceden bilmesi²⁹, buradaki seçimin kişilerin imanına ve itaatine göre yapılmadığını göstermektedir.

Benzer şekilde, Tanrı'nın, oğlunu iman edenler için gönderdiğini³⁰ ve ona iman etmeyenlerin Tanrı'nın gazabına uğrayacağını³¹ bildiren İsa, söylediklerine zıt

²⁰ Bkz. Yuhanna, 18:36.

²¹ Bkz. Luka, 17:20-21.

²² Bkz. Yuhanna, 3:3-15.

²³ Bkz. Vahiy, 17:14.

²⁴ Bkz. Matta, 9:12-13.

²⁵ Bkz. Matta, 21:31-32; Markos, 2:17; Luka, 5:31-32.

²⁶ I.Petrus, 2:6; Ayrıca bkz. İşaya, 28:16.

²⁷ Bkz. I.Petrus, 2:4-8.

²⁸ Bkz. Markos, 3:13-19; Luka, 6:13.

²⁹ Bkz. Yuhanna, 6:70-71.

³⁰ Bkz. Yuhanna, 3:16-18.

³¹ Bkz. Yuhanna, 3:36.

olarak ona iman etmeyen Pavlus'u seçmiştir. İsa'nın, kendisine inananları öldürmeye giderken³² olağanüstü bir şekilde Pavlus'a görünerek onu seçmesi³³ ve milletlere adını duyurmak için onun "seçilmiş bir alet"³⁴ olduğunu söylemesi, bu seçimde Pavlus'un bir rolünün olmadığını göstermektedir.

İsa'ya iman etmediği halde Pavlus'un seçilmesi, seçilmişlerden olmak için imanın yeterli olmadığına işaret etmektedir. Pavlus'un seçiminin asıl nedeni ise Pavlus'un Galatyalılara yazdığı mektubunda ifade edilir. Pavlus, Tanrı'nın adını duyurmak için daha doğmadan Tanrı'nın inayetiyle çağrıldığını anlatır.³⁵ Bu durum Tanah'ta Esav ve Yakub'un dünyaya gelmeden önce seçilmeleri olayında³⁶ görüldüğü gibi, Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda da koşulsuz ve ezeli seçim anlayışının var olduğunu göstermektedir.

Tanrı'nın kişilerin imanlarına ve amellerine bakmazsınız iman edecekleri ve kurtuluşa erecekleri kendisinin belirlediği düşüncesine hem İsa'nın hem de havarilerin sözlerinde rastlanmaktadır³⁷. İsa, Tanrı'nın ona iman edenlere ebedi hayatı vereceğini³⁸ ancak ona iman edecekleri de yine Tanrı'nın belirlediğini "Eğer beni gönderen babam çekmezse, kimse bana gelemez"³⁹ şeklindeki sözleriyle dile getirmiştir. Pavlus, seçilenlerin Tanrı tarafından önceden belirlendiğini Efesoslulara yazdığı mektubunda şöyle anlatmıştır: "...nitekim kendi huzurunda sevgide mukaddes ve lekesiz olalım diye, dünyanın kurulmasından evel onda bizi seçti; kendi iradesinin rızasına göre Sevgilide bize ihsan ettiği kendi inayetin izzetinin methi için, bizi evelden kendisi için İsa Mesih vasıtasıyla oğulluğa takdir etti"⁴⁰. Tanah'ta Tanrı'nın, "lûtfedeceğim adama lûtfedeceğim, ve acıyacağım adama acıyacağım"⁴¹ sözünün Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda da tekrar edilmesi⁴², ancak Tanrı'nın merhamet ettiklerinin seçilenlerden olacağı ve kurtuluşa ereceği inancını kuvvetlendirmektedir.

³² Bkz. Resullerin İşleri, 9:1-15.

³³ Bkz. Resullerin İşleri, 26:16-17.

³⁴ Bkz. Resullerin İşleri, 9:15.

³⁵ Bkz. Galatyalılara, 1:15.

³⁶ Bkz. Tekvin, 25:22-23; Romalılara, 9:12-18.

³⁷ Bkz. Resullerin İşleri, 15:7; Romalılara, 4:1-6; Efesoslulara, 1:11; 2:4,8.

³⁸ Bkz. Yuhanna, 6:40.

³⁹ Yuhanna, 6:44,65; Ayrıca bkz. Matta, 20:23.

⁴⁰ Efesoslulara, 1:4-6; Ayrıca bkz. Efesoslulara, 1:7-11; II.Selâniklilere, 2:13-14.

⁴¹ Çıkış, 33:19.

⁴² Bkz. Romalılara, 9:14-18; Titusa, 3:4-6.

Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda iman, her ne kadar Tanrı'nın bir lütfu olarak önceden belirlenen kişilere verilse de⁴³ kurtulanlardan olmanın imanlı olmaya bağlandığı görülmektedir. Özellikle Pavlus, seçilmiş olmak için şeriat kurallarına uymak ve iyi işler yapmaktan daha ziyade iman etmenin önemli olduğunu iddia etmiştir. Pavlus bu düşüncesini İbrahim'in hayatından örnek vererek açıklamaya çalışmıştır. İbrahim'in, Musa şeriatı verilmeden önce seçildiğine ve Tanrı ile ahitleştigiğine dikkat çeken Pavlus, İbrahim'i Tanrı katında değerli kılan şeyin iman olduğunu dile getirmiştir⁴⁴. Pavlus, İbrahim'in sünnetsizken Tanrı tarafından salah sayıldığını hatırlatarak, imanın amelden daha önemli olduğunu vurgulamıştır⁴⁵. Tanrı'nın İbrahim'e, "seni çok milletlerin babası ettim"⁴⁶ şeklindeki vaadinin bütün iman edenleri kapsadığını söyleyen Pavlus, İsa'ya iman edenlerin de İbrahim'in soyundan olduğunu iddia etmiştir⁴⁷.

Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda, özellikle de Pavlus'un mektuplarında, seçilmişliğin amacının kurtuluş olduğu ifade edilmiştir. Pavlus bu düşüncesini Selâniklilere yazdığı mektubunda şöyle dile getirmiştir: "Ey Rab tarafından sevilen kardeşler, biz sizin için daima Allaha şükretmeğe borçluyuz; çünkü Allah, Ruhun takdisinde ve hakikata olan imanda kurtuluş için sizi başlangıçtan seçti"⁴⁸. Herhangi bir ırk, millet ayrımı yapılmadan iman edenlerin kurtulacağı Pavlus'un Romalılara yazdığı mektubunda da şöyle ifade edilmiştir: "İsa Rabdir diye ağızla ikrar edersen, ve Allahın onu ölümlerden kıyam ettirdiğine yüreğinle iman edersen, kurtulacaksın; çünkü salâh için yürekle iman edilir, ve kurtuluş için ağızla ikrar edilir. Çünkü kitap diyor: 'ona her iman eden utandırılmayacaktır.' Çünkü Yahudi ile Yunanlı'nın farkı yoktur; çünkü kendisi hepsinin Rabbidir, bütün kendisini çağıranlara ganidir; çünkü: 'Her kim Rabbin ismini çağırırsa, kurtulacaktır.'"⁴⁹

Tanrı ile ona inananlar arasında yapılan bu yeni ahit, Tanrı'nın kavminin de yenilenmesine sebep olmuştur. İsa'nın akan kanıyla yapılan yeni ahit sonucunda Tanrı, "siz benim kavmim olacaksınız, ben de sizin Allahınız olacağım"⁵⁰ diyerek

⁴³ Bkz. Resullerin İşleri, 11:21; 16:14; Romalılara, 8:28-30; Efesoslulara, 1:4.

⁴⁴ Bkz. Romalılara, 4.bap.

⁴⁵ Bkz. Romalılara, 4:9-11.

⁴⁶ Tekvin, 17:5.

⁴⁷ Bkz. Romalılara, 4:16; Galatyalılara, 3:6-9.

⁴⁸ II.Selâniklilere, 2:13; Ayrıca bkz. I.Selâniklilere, 5:9.

⁴⁹ Romalılara, 10:9-13.

⁵⁰ Bkz. II.Korintoslulara, 6:16; İbranilere, 8:10.

yeni bir kavim oluşturduğunu açıkça dile getirmiştir. Bu kavim, İsa'nın günahlarının kefaretilerini ödemiş olduđu⁵¹, kanıyla kutsallaştırdığı⁵², ve iman sayesinde içine girilebilen bir kavimdir⁵³.

Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda "kilise"⁵⁴ olarak adlandırılan bu kavmin temelini İsa tarafından atıldığına inanılmaktadır⁵⁵. İsa, on iki havari seçerek, kilisesini on iki kabileden oluşan İsrail örneğine göre düzenlemiştir⁵⁶. Kilise, her ne kadar İsa'nın havarileri seçmesiyle⁵⁷ başlasa da bu seçim, Tanrı'nın seçimi ile gerçekleşmiştir⁵⁸. Yani kilise de İsrail gibi Tanrı tarafından seçilmiştir⁵⁹. Tanrı'nın, seçtiği kimselerle yeni bir kavim oluşturduğu Petrus'un mektubunda şu ifadelerle bildirilmiştir: "Fakat sizi karanlıktan kendisinin şaşılacak nuruna çağırmanın faziletlerini ilan edesiniz diye, siz seçme nesil, mülûkâne kahinlik, mukaddes millet, has kavmsınız; siz bir vakitler kavim değildiniz, fakat şimdi Allahın kavmsınız; merhamete nail olmamıştınız, fakat şimdi merhamete nail oldunuz."⁶⁰ Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda görülen Mattias'ın⁶¹ ve Pavlus'un seçimi⁶² de Tanrı'nın, kilisesini kendisinin daha önceden seçtiği kişiler üzerine kurmak istediğini göstermektedir⁶³.

Pavlus, Efesoslulara yazdığı mektupta kilisenin seçiminin Tanrı'nın ebedî amacına uygun olarak dünyanın yaratılmasından önce yapıldığını bildirmiştir⁶⁴. Ancak, bu seçilmişliğin hiçbir zaman İsraililerin seçilmişliğini ortadan kaldırmak için yapıldığı düşünülmemiştir. Aksine kilisenin, İsraililerin seçilmişliğinin varisi ve bu seçilmişliğin, İsraililerin seçilmişliğinin devamı olduğu ifade edilmiştir⁶⁵. Bu düşüncenin en önemli dayanak noktalarından biri, kilisenin kurucusu İsa'nın, Havarilerin ve kiliseyi oluşturan ilk neslin çoğunluğunun İsraili olmasıdır. Bu durum

⁵¹ Bkz. İbranilere, 2:17.

⁵² Bkz. İbranilere, 13:12.

⁵³ Bkz. Galatyalılara, 3:7; Romalılara, 4:3; Ayrıca bkz. K.K.T.S., "Kavim", s.541.

⁵⁴ Bkz. Resullerin İşleri, 26:26.

⁵⁵ Kemal Polat, Hıristiyanlık'ta ve İslam'da Kurtuluş, Ankara Üniv. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1998, s.64.

⁵⁶ Grelot, "İsrail", K.K.T.S., s.492.

⁵⁷ Bkz. Luka, 6:13; Yuhanna, 6:70.

⁵⁸ Bkz. Yuhanna, 6:37-38; 15:16.

⁵⁹ Rowley, s.146-147.

⁶⁰ I.Petrus, 2:9-10.

⁶¹ Bkz. Resullerin İşleri, 1:23-26.

⁶² Bkz. Resullerin İşleri, 9:15.

⁶³ Bkz. Resullerin İşleri, 10:41; Yorum için bkz. Guillet, "Seçim", K.K.T.S., s.800.

⁶⁴ Bkz. Efesoslulara, 1:4-6.

⁶⁵ Rowley, s.147.

kilisenin kökeni itibariyle İsrail oğullarının geriye kalanlarına (bakiyesine) dayandığını açıkça göstermektedir⁶⁶.

Kilise, İsraililerin Tanrı'nın seçilmiş kavmi olmalarına rağmen, Tanrı ile yaptıkları ahdin şartlarına uymamaları, son olarak da İsa'ya iman etmemeleri sebebi ile seçilmişliklerinin iptal edildiğini iddia etmiştir⁶⁷. Özellikle Pavlus, İsraililerin hatalarını anlatarak İsrail'in seçilmişliğinin kiliseye geçtiğini bildirmiştir⁶⁸. Bu düşünce Pavlus'tan sonra bütün Kilise Babaları tarafından da vurgulanmıştır. Kısaca ifade edecek olursak, Kilise seçilmişliği Sinagogdan devralmış, İsa'yı kabul etmeyen İsraililer de seçilmişlik haklarını kaybederek, ağacın kesilen dalları olmuşlardır⁶⁹.

Kilisenin kendini "Gerçek İsrail" olarak tanımlamasıyla Hıristiyanlığın seçilmişlik anlayışı Hıristiyan düşüncesine iyice yerleşmiştir. Pavlus'un bütün İsrail'den olanların İsraili olmadığı görüşü, İsa'ya inanarak kiliseye dahil olan gayr-i yahudilerin ve Yahudilerin gerçek İsrail oldukları inancını yaygınlaştırmıştır⁷⁰. Kilise, İsraililerin, İbrahim'in soyu olmaları sebebiyle seçilmelerine vurgu yaparak, gerçek İsraili olmak için fiziksel olarak İsrail soyuna bağlı olmaktan daha ziyade ahdin yükümlülüklerini yerine getirmenin daha önemli olduğunu iddia etmiştir⁷¹.

Kilisenin seçilmişlik düşüncesi doğrultusunda, Tanah'ta ifade edilen Tanrı'nın halkı ile ilgili bütün özelliklerin kiliseye geçtiğine inanılmaktadır⁷². Yine Matta'da yer alan "Allahın melekûtu sizden alınacak ve meyvalarını yetiştirecek bir millete verilecektir" şeklindeki ifadeler Tanah'ta, Tanrı'nın İsrail için yaptığı vaatlerin ruhsal İsrail olan kiliseye geçtiği şeklinde yorumlanmıştır⁷³.

Tanrı'nın yeni kavminin oluşması ve büyümeye başlamasıyla Hıristiyanlığın üstünlüğünü ispatlama çabalarının da arttığı görülmektedir. Galatyalılara mektupta⁷⁴, iki kadına yapılan atıfla Hıristiyanlığın Yahudilikten üstün bir konuma sahip olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. İbrahim'in biri cariyyeden, diğeri hür kadından doğan iki oğlundan bahsedilmektedir. Buradaki iki kadın iki ahdi temsil etmektedir. Cariyyeden

⁶⁶ Rowley, s.149.

⁶⁷ Bkz. Romalılara, 9.bap; II.Korintoslulara, 3:12-16; Galatyalılara, 5:6; I.Selâniklilere, 2:14-16; İbranilere, 8:6-13; 9:12-13; 10. bap.

⁶⁸ Schoeps, s.28-29.

⁶⁹ Rowley, s.149.

⁷⁰ Umansky, s.78.

⁷¹ Rowley, s.140.

⁷² Fuat Aydın, Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları, Marmara Üniv. S.B.E (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2000, s.243.

⁷³ Bristow, s.46-47.

⁷⁴ Bkz. Galatyalılara, 4:22-31.

doğan oğlun bedene göre, hr kadından doğan oğlun ise vade göre doğduğu anlatılarak, “Biz İshak gibi vadin çocuklarıyız”⁷⁵ denmesi kendi ahitlerini ve seçilmişliklerini üstün gördüklerinin göstergesidir. Aynı stnlk çabası “...evi bina edenin hürmeti evinkinden ziyadedir” benzetmesiyle Mesih İsa’nın Musa’dan daha ziyade izzete layık olduğunun dile getirilmesinde grlmektedir⁷⁶. Pavlus, Tanrı’nın İsa’ya inananlara, İsraililerden daha fazla değer verdiğini, İsrail tarihi içerisinde İbrahim, Yakup, Yusuf, Musa, Davut gibi bir çok imanlı kişi bulunduğu halde onların vaade nail olmadıklarını söyleyerek ispat etmeye alıřmıřtır⁷⁷. Pavlus, bu imanlı kişilerin imanlarının yeterli görülmeme sebebini de şöyle açıklamıştır: “nk biz olmadan onlar kemale ermesinler diye Allah bizim hakkımızda daha iyi bir şey hazırlamıştır.”⁷⁸

2) Hıristiyan Düşüncesinde Seçilmişlik

Hıristiyanlığın seçilmişlik anlayışı Hıristiyan Kutsal Kitabı’nda, özellikle de Pavlus’un mektuplarında verilen bilgilere dayanmaktadır. Pavlus’un, İsraililerin seçilmişliğinin itaatsizlikleri sebebi ile onlardan alınarak Tanrı’ya ve İsa’ya iman eden kişilere verildiği inancı Hıristiyanların seçilmişlik iddialarının temelini oluşturmuştur.

İmanın, seçilmişliğin alameti olduğunu düşünen Pavlus, bu imanı elde etmede iyi işlerin bir etkisi olmadığı inancındadır. Çünkü iman, Tanrı’nın önceden belirlediği kişilere sunduğu bir armağandır. Pavlus’un seçilmişlik hakkındaki bu düşünceleri Hıristiyanlık tarihindeki bir çok kişinin seçilmişlik anlayışını etkilemiştir.

Bu kısımda seçilmişlik anlayışı ile doğrudan ve dolaylı şekillerde ilişkili olan iman, kurtuluş ve önceden belirleme konularına da değinilerek Hıristiyan tarihinde seçilmişlik anlayışına getirilen farklı yorumlar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

⁷⁵ Galatyalılara, 4:28.

⁷⁶ Bkz. İbranilere, 3:3.

⁷⁷ Bkz. İbranilere, 11.bap.

⁷⁸ İbranilere, 11:40.

a) Aziz Augustinus'un Görüşleri

Hıristiyanlığın seçilmişlik anlayışının oluşmasında etkin olan isimlerden biri de Augustinus'tur⁷⁹. Hıristiyanların en önemli Kilise Babalarından Augustinus'un özellikle asli günah, kurtuluş, kader ve inayet öğretilerinin temelinde seçilmişlik anlayışı olduğu görülmektedir.

Augustinus, Adem ve Havva'nın ilk günahı işlemleriyle bütün insanların günahkar olduğu şeklinde özetlenen aslî günah inancını savunan Hıristiyan düşünürlerinden biridir. Pavlus'un bu konudaki düşüncelerinden⁸⁰ yola çıkan Augustinus, insanların vaftizle birlikte hem aslî günahı hem de işlediği diğer günahlardan kurtulabileceğine inanmaktadır⁸¹. Ancak Augustinus'a göre, aslî günahı kurtularak ilahi hayata katılmayı ifade eden "kurtuluşu" insanların kendi istekleri ve eylemleri ile elde etmeleri mümkün değildir.

Augustinus'a göre Tanrı, günahkar insanlardan yalnızca bazılarının alınca kurtuluşu yazmış diğerlerini ise günahın azabı ile baş başa bırakmıştır⁸². Kurtuluşa insanı tamamen etkisiz gören Augustinus'un kader anlayışının temelinde Tanrı'nın Esav yerine Yakub'u kutsaması⁸³ olayı bulunmaktadır⁸⁴. Kader konusunda da Pavlus'un düşüncelerini benimseyen Augustinus, kurtuluşa ulaşacak kimselerin Tanrı tarafından ezelden belirlendiğini söylemiştir⁸⁵.

Augustinus'a göre kurtuluşu elde edecek kimselerin belirlenmesinde etkili olan tek unsur Tanrı'nın isteğidir. Musa'ya "Merhamet ettiğime merhamet edeceğim, ve acıdığıma acıyacağım"⁸⁶ diyen Tanrı, Augustinus'a göre, kurtuluşun yalnızca kendi takdirine bağlı olduğunu bildirmek istemiştir. Tanrı'nın seçilmiş kullarından olmanın, kişinin isteği ve çabasına değil, Tanrı'nın isteği ve merhametine bağlı

⁷⁹ M.S. 354-430 yılları arasında yaşayan Augustinus, Ortaçağ Batı Kilisesi üzerinde etkili olan en önemli isimlerden biridir. Augustinus, annesi Monica'nın çabalarıyla iyi bir Hıristiyan eğitimi almasına rağmen önceleri Maniheizm'e yönelmiş, daha sonra Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Augustinus özellikle; insanın düşüşü, asli günah, kader, kurtuluş için Tanrı'nın lütfu ve iradesinin gerekliliği konularındaki düşünceleriyle dikkat çekmiştir. Onun öğretileri Ortaçağ ve Reformcu kilise önderlerinin düşünceleri üzerinde etkili olmuştur. "İtiraf" (Confessions) ve Tanrı Şehri (City of God) adlı kitaplar Augustinus'un en önemli ve en bilinen eserlerindedir. Bkz. David F. Wright, "Hippo'lu Augustinus", Hıristiyanlık Tarihi, s.208-209; Gündüz, "Augustinus", Din ve İnanç Sözlüğü, s.49.

⁸⁰ Bkz. Romalılara, 5:12-19; I.Korintoslulara, 15:21-22.

⁸¹ Katar, s.90-91.

⁸² Wallace, s.423.

⁸³ Bkz. Tekvin, 25:23; Malaki, 1:2-3; Romalılara, 9:8-13.

⁸⁴ Bkz. Hakan Olgun, Luther ve Reformu Katolisizm'i Protesto, Fecr Yayınları, Ankara, 2001, s.91.

⁸⁵ Bkz. Fatih Yeşilyaprak, Aziz Augustinus ve Aslî Günah Anlayışı, Ankara Ün. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004, s.118.

⁸⁶ Bkz. Çıkış, 33:19; Romalılara, 9:15.

olduğunu söyleyen Augustinus, Tanrı'nın bir kimseyi severek ebedi kurtuluşa ulaştırırken diğerinden nefret ederek ebedi azabı verebileceğini söylemiştir. Yani Tanrı herhangi bir sebep olmaksızın bazı insanları mutluluk için seçerken bazılarını mutsuzluk için seçmiştir⁸⁷.

Augustinus, İsa'nın insan doğasının hangi iyilik ve erdemiyile Tanrı'nın Oğlu olma vasfını kazandığını sorarak bu düşüncesini delillendirmeye çalışmıştır. İsa'nın tensel yönden Davut'un oğlu olması gerekirken, Tanrının oğlu olduğuna dikkat çeken Augustinus, bunun Kutsal Ruh aracılığıyla, Tanrı tarafından yapıldığını söylemiştir. Augustinus, "Azizlerin Önceden Saptanmış Yazgısı" adlı yazısında, İsa'da olduğu gibi Tanrı'nın, önceden belirlediği kimselere lütfunu vererek o kişilerin Hıristiyan olmasını sağladığını ifade etmiştir. Augustinus yazısında, Tanrı'nın önceden takdiriyle İsa'nın Tanrı Oğlu olduğu gibi, kendilerinin de İsa'nın organları olmak için seçildiklerini dile getirmiştir⁸⁸.

Augustinus, seçilmiş olmayı Tanrı'nın lütfuna bağlamakla birlikte, Katolik Kilisesi'nin inancı doğrultusunda kurtuluş için vaftiz olmanın ve iyi işler yapmanın da önemli olduğunu inkar etmemiştir. Augustinus'a göre, iyi işler kişinin kendisine yüklenen lütufla iş birliği yapması ve onu kendi yaşamında onaylaması anlamına gelmektedir⁸⁹.

Augustinus, Tanrı'nın kurtuluş çağrısını bütün insanlara yaptığını ancak bazılarının kurtuluşa ermesini sağladığını Hıristiyan Kutsal Kitabı'ndan örnekler vererek kanıtlamaya çalışmıştır. Matta 22:14'de "çağrılanlar çok fakat seçilenler azdır" ifadesini seçilenlerden olmanın insanın isteğine değil, Tanrı'nın isteğine bağlı olduğu şeklinde yorumlamıştır⁹⁰.

Seçilmiş olmayı tamamen Tanrı'nın karşılıksız ve sebepsiz inayetine bağlayan Augustinus, seçilenlerin sayısının Tanrı katında belli olduğunu iddia etmiştir. Ona göre, Tanrı'nın seçtiği kullarda hiçbir bozulma, hiçbir sapma olmayacağı için sayılarında da herhangi bir değişiklik olmayacaktır⁹¹. Augustinus bu

⁸⁷ Bkz. Olgun, s.91-92.

⁸⁸ Kilise Babalarından ve Yazarlarından Alıntılar (Günlük Okuma Kitabı), Fransızca, İtalyanca, Latince metinlerden çevirenler: Hakkı Demirel ve diğerleri, Ohan Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul, 2004, s.465-466.

⁸⁹ Bkz. Yusuf Taş, Martin Luther'de Kurtuluş Anlayışı, Sakarya Üniv. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2002, s.79-80.

⁹⁰ Bkz. Yeşilyaprak, s.121.

⁹¹ Bkz. Yeşilyaprak, s.122.

iddiasıyla Tanrı'nın seçtiği kullar dışında hiç kimsenin ne kadar erdemli ve inançlı bir hayat yaşarsa yaşasın kaderini değiştirerek seçilmişler arasına girmeyi başaramayacağı düşüncesini dile getirmiştir.

Augustinus'un seçilmiş kulların sayısının belli olduğu düşüncesinde seçilenlerin sayısının günahları sebebiyle Tanrı katından düşmüş meleklerin sayısına eşit olduğu şeklinde ilginç bir iddiası da vardır. Tanrı cennetten düşen varlıkların yerine seçkin kullarını koyarak cenneti doldurmak istemiştir⁹².

b) Martin Luther'in Görüşleri

Protestan mezhebin kurucusu olan Martin Luther'in⁹³ lütuf, iman ve kurtuluş anlayışları Hıristiyan inancında köklü değişikliklere sebep olmuştur.

Luther'in lütuf, iman ve kurtuluş doktrinlerinin oluşması onun Katolik Kilisesine bağlı olduğu dönemlerde Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda öne çıkarılan "cezalandırıcı Tanrı" anlayışını anlama çabasına dayanmaktadır. Luther'in Tanrı ve kurtuluş hakkındaki problemleri hocası Gabriel Biel'in Ockhamcı görüşleri ile manastır dönemindeki Augustinus'un kader anlayışını öğrenmesiyle daha da artmıştır⁹⁴. Ockhamcılık'a⁹⁵ göre, kurtuluş insana Tanrı tarafından ancak, insanın özgür iradesi içerisinde verilir⁹⁶. Tanrı insanların yaptıkları iyilikleri ödüllendirirken kötülükleri cezalandırmaktadır. Bu sebeple, insan kurtuluşu kendi özgür iradesi ve kişisel çabalarıyla kazanabilir. Augustinus'a göre ise, kurtuluşu elde edenler veya sonsuz cezaya çarptırılanlar Tanrı tarafından önceden belirlenmiştir⁹⁷. Böylece Luther, günahları cezalandıran Tanrı ile, bu Tanrı'yı sevmek zorunda olma, kurtuluşa ulaşmada kişinin özgür iradesinin ve iyi işlerinin etkili olduğu ve de kurtarılabileceği

⁹² Bkz. Yeşilyaprak, s.122.

⁹³ Alman reformist Martin Luther(1483-1546), Katolik bir ailede büyümüştür. Luther, 1505'te Augustinus Keşişlerine katılmış 1507 yılında da rahip olarak kutsanmıştır. Zamanla Kilise'nin Tanrı anlayışını sorgulamaya başlayan Luther, Katolik Kilisesi'nin endüljans uygulamalarına, papanın yanılmazlığı, Kutsal Kitap ve ibadet dilinin Latince olması gerektiği gibi konulardaki itirazlarıyla dikkat çekmiştir. Luther, düşüncelerini özetleyen 95 maddelik bildirisini ilan edince Kilise'nin tepkisiyle karşılaşmıştır. Luther'i ikna edemeyen Kilise, 1521'de onu aforoz etmiştir. Luther'in Kilise'ye karşı başlattığı mücadele reform hareketlerinin başlamasına sebep olmuştur. Bkz. R. Stupperich, "Martin Luther", Hıristiyanlık Tarihi, s.370-371; Gündüz, "Luther", s.239-240.

⁹⁴ Olgun, s.35-36.

⁹⁵ Yaklaşık olarak 1280-1349 yılları arasında yaşadığı bilinen İngiliz kökenli Fransisken Tanrıbilimci ve filozof Ockhamlı William'ın düşünceleri doğrutusunda gelişen akım. Bkz. Felsefe Sözlüğü, "Ockhamlı William", Abdülbaki Güçlü, Erkan Uzun ve diğerleri, Bilim ve Sanat, 2003, s.1052-1054.

⁹⁶ Taş, s.65.

⁹⁷ Olgun, s.36.

veya cezalandırılacak kişilerin önceden Tanrı tarafından belirlendiği düşünceleri arasında kalmıştır⁹⁸.

Luther'in Tanrı ve kurtuluş hakkındaki problemleri Pavlus'un Romalılara yazdığı mektubunda yer alan, "Allah'ın salahı imandan imana keşf olunur; nitekim : "fakat salih imanla yaşacaktır" diye yazılmıştır"⁹⁹ şeklindeki Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda yer alan cümleleri fark etmesiyle çözüme kavuşur¹⁰⁰. Böylelikle Luther'in teolojisinin iki temel unsuru olan "merhametli tanrı" anlayışı ile kurtuluşun imanla gerçekleşeceği fikri şekillenmeye başlar¹⁰¹.

Pavlus'un iman anlayışını temel alan Luther, kurtuluşun ancak İsa'ya imanla gerçekleşeceği görüşündedir. Luther, Pavlus'un "İmdi biz imanla salih sayılmış olup Rabbimiz İsa Mesih vasıtası ile Allah indinde selâmetimiz vardır; onun vasıtası ile de içinde sabit olduğumuz inayete iman ile methal elde ettik"¹⁰² ifadeleri ile insanların ancak imanla kurtulacakları iddiasını delillendirir¹⁰³. Luther için gerçek iman, İsa'nın insanların günahlarının kefareti olarak haç üzerinde ölmesine inanmaktır¹⁰⁴.

Luther, insanı kurtuluşa götüreceği imanın Tanrı merkezli olduğunu iddia eder. Ona göre iman, kişinin iradesi dışında, onun bir etkinliği olmaksızın kişinin kalbine yerleştirilir. İyi davranışların iman için yeterli olmadığını düşünen Luther, Tanrı'nın iman lütfunu vermediği kişilerin kurtulamayacağını söyler. Luther, Pavlus'un "imandan olmayan her şey günahtır"¹⁰⁵ sözüyle imansız yapılan iyi işlerin de bir değerinin olmadığını ifade eder. Luther, Tanrı'nın İsrailileri yerine getirmekle sorumlu tuttuğu şeriatin kurtuluş için gerekli olmadığını ilginç bir örnekle açıklamaya çalışır. Tanrı-insan ilişkisini usta-çırak ilişkisine benzeten Luther, ustanın çırağına yapamayacağı bir iş verip, çırağın o işi yapamadığını gördükten sonra da işi kendisinin yapması gibi, Tanrı'nın da şeriat ile insana kaldıramamacığı bir yük yüklediğini, böylece insana bu yükü kaldıramayacağını gösterdiğini iddia eder¹⁰⁶.

İnsanların yalnızca imanla kurtuluşa ulaşacağı, imanın da kişisel çabalarla değil Tanrı'nın lütfuyla elde edilebileceği inancını benimseyen Luther'in, insanın

⁹⁸ Taş, s.65.

⁹⁹ Romalılara, 1:17.

¹⁰⁰ Olgun, s.38.

¹⁰¹ Gündüz, "Luther", Din ve İnanç Sözlüğü, s.240.

¹⁰² Romalılara, 5:1-2; Ayrıca bkz. Romalılara, 3:21-26.

¹⁰³ Bkz. Olgun, s.97-98.

¹⁰⁴ Bkz. Olgun, s.99-100.

¹⁰⁵ Romalılara, s.14:23.

¹⁰⁶ Bkz. Olgun, s.98-105.

kaderi konusunda ise Augustinus'u örnek aldığı açıkça görülmektedir. Luther, Augustinus'un Tanrı'nın insanları önceden "seçilmişler" ve "lanetlenmişler" olarak ikiye ayırdığı görüşünü kabul eder. Bu sistemin insanların eylemlerinden daha ziyade Tanrı'nın merhametine dayandığına inanan Luther, iyi davranışlarla kurtuluşa ulaşmaya çalışmayı, Tanrı'nın insan üzerindeki iradesi olan kadere direnmek olarak görür¹⁰⁷. Tanrı'nın kurtulacak kişileri önceden seçtiğini söyleyen Luther'e göre iman, seçilmiş olmanın bir işaretidir¹⁰⁸.

c) John Calvin'in Görüşleri

Reform geleneği içerisinde özellikle Calvinizm'in¹⁰⁹ öğretilerinde seçilmişlik anlayışının önemli bir rolü olduğu görülmektedir¹¹⁰. Fransız Reformist John Calvin¹¹¹, seçilmişliği, kurtulacak kişilerin önceden Tanrı tarafından belirlenmesi olarak tanımlar¹¹².

Calvin, Adem'in günahıyla bozulan insanlardan bir kısmının Tanrı tarafından sonsuz kurtuluş için seçildiğine inanmaktadır. Calvin'e göre bu seçim, günahtan kurtulmak isteyen ve bu yüzden çalışan insanları Tanrı'nın kurtuluşa ulaştırdığı, günahta ısrar edenleri ise kendi hallerine bıraktığı, gelecekte iman edeceklerini bildiği kimseleri seçtiği şeklinde anlaşılmamalıdır¹¹³. Tanrı, insanların günahlarının bağışlanmasına kefarete izin vermiştir. Ancak İsa'nın ölümüyle gerçekleşen bu kefarete yalnızca Tanrı'nın seçtiği kimselerin kurtulmasını

¹⁰⁷ Bkz. Olgun, s.118-120.

¹⁰⁸ Bkz. Olgun, s.125.

¹⁰⁹ John Calvin'in öğretileri doğrultusunda gelişen teolojik akım. Calvinistler, Hıristiyanlığın sakramentlerinden sadece Vaftiz ve Komünyonu (Akşam Yemeği) kabul ederler. Calvinizm'e göre, Kitabı Mukaddes inancın tek kaynağıdır. Calvinizm'in en etkili metni Halvetik İkrarı (1566)dır. Bkz. Cilacı, "Calvincilik", s.71; Gündüz, "Calvinizm", s.76.

¹¹⁰ Umansky, s.80.

¹¹¹ Jean Calvin (1509-1564), ikinci nesil reformistlerden sayılır. Protestan mezhebini sistematik hale getiren Calvin, bağışlanma ve kurtuluşun ancak Tanrı'nın lütfuyla elde edileceği görüşüyle dikkat çekmiştir. Calvin; kader, kurtuluş ve komünyon konularında da Luther ve Zwingli'den ayrılmıştır. Calvin'in "Institutio Religions Chritianae" adlı kitabı Reform inançlarının savunması niteliğindedir. Bkz. A. Lindt, "Jean Calvin", Hıristiyanlık Tarihi, s.382; Gündüz, "Calvin", Din ve İnanç Sözlüğü, s.75-76; Cilacı, "Calvin", s.71.

¹¹² Bkz. Umansky, s.80.

¹¹³ Bkz. Ahmet Aras, Kalvinizm, Selçuk Üniv. S.B.E. (Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 2003, s.63.

sağlayacaktır. Seçilmeyenler için bu kefaretin bir faydası yoktur¹¹⁴. Çünkü İsa yalnızca seçilmişler için ölmüştür¹¹⁵.

Calvin, Hıristiyan Kutsal Kitabı'nın dünyanın her yerinde vaaz edilmemesini ve bu kitaptaki öğretileri duyan herkesin de onu kabul etmemesini Tanrı'nın kurtuluş için bütün insanları seçmediği iddiasını delillendirmek için kullanır. Calvin, Pavlus'un Romalılara mektubundaki 11:5-6.¹¹⁶ cümlesine vurgu yaparak, kurtuluşun yalnızca Tanrı'nın lütfuyla yaptığı seçime bağlı olduğunu söyler¹¹⁷. Yine Pavlus'un, "...evelden bildiği kimseleri Oğlunun suretine mutabık olmak üzere ezelden de takdir etti, ta ki, birçok kardeşler arasında ilk doğan o olsun; ve ezelden takdir ettiği kimseleri davet de etti, ve davet ettiği kimseleri salih de saydı; ve salih saydığı kimseleri taziz de etti"¹¹⁸ şeklindeki sözlerine gönderme yapan Calvin, Tanrı'nın önceden belirlediği kimseleri çağırdığını, çağırdığı kimseleri de kurtardığını dile getirir¹¹⁹.

Calvin, seçilmişliğin tamamen Tanrı'nın lütfu olduğunda ısrar eder¹²⁰. Kurtuluşa ulaşan kişilerin İsa'ya iman etmelerinin şart olduğunu söyleyen Calvin¹²¹, bu imanı da insanların çabalarıyla elde edemeyeceklerini iddia eder. Ona göre iman, Tanrı'nın iradesi dahilinde gerçekleşen bir durumdur¹²². Kutsal Ruh aracılığıyla insanlara lütfedilen iman¹²³ seçilmişliğin en önemli göstergesidir¹²⁴.

Ona göre, Tanrı'nın insanları ezelde "seçilmişler" ve "reddedilmişler" olarak ikiye ayırması¹²⁵ kurtuluşun tamamen Tanrı'ya bağlandığını ve insana hiçbir sorumluluk yüklenmediğini göstermektedir. Tanrı'nın merhametine göre yapılan bu

¹¹⁴ Bkz. Umansky, s.80.

¹¹⁵ Bkz. Weber, s.82-83; Alman Reform ilahiyatçısı Jacobus Arminius, Calvinizm'in bu görüşüne karşı çıkarak, İsa'nın bütün insanlar için öldüğünü iddia etmiştir. Bkz. Gündüz, Arminianizm, Din ve İnanç Sözlüğü, s.41.

¹¹⁶ "İmdi şimdiki vakitte dahi inayet intihabına göre böylece bir bakiye vardır. Fakat eğer inayetle ise, artık işlerden değildir; yoksa inayet artık inayet olmaz."

¹¹⁷ John Calvin, Kutsal Kitap Hıristiyanlığı, çev. Baturalp Bal, Kaya Basım Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 1999, s.113.

¹¹⁸ Romalılara, 8:29-30.

¹¹⁹ Aras, s.63-64.

¹²⁰ Calvin, s.83.

¹²¹ Osman Murat Deniz, John Calvin'de İman Anlayışı, Ankara Üniv. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002, s.56-60.

¹²² Bkz. Aras, s.65.

¹²³ Bkz. Deniz, s.54.

¹²⁴ Umansky, s.80.

¹²⁵ Deniz, s.64.

seçimde insanların iyi davranışlarının, sahip olduğu meziyetlerin hiçbir önemi yoktur. Çünkü seçim insanlar dünyaya gelmeden önce yapılmaktadır¹²⁶.

Calvin, imanı elde etmede kişisel çabalara hiç yer vermemekle birlikte, iyi davranışlardan yoksun bir imanın da olamayacağını ifade eder. Ona göre, iman ile iyi davranışlar birbirine yapışıktır, çünkü Tanrı imanla birlikte iyi davranışları da verir. Ancak iyi davranışların ve meziyetlerin imanı korumada da hiçbir etkisi yoktur. Seçtiği kişilerin imanını da yine Tanrı korumaktadır¹²⁷.

Bazılarının sonsuz ölüm, bazılarının da sonsuz yaşam için seçildiğine dikkat çeken Calvin'e göre, Tanrı tek tek kişileri önceden belirlediği gibi bir ırkı da önceden belirlemiştir. Tanrı Musa'ya, İsrailileri sırf onlara duyduğu sevgi sebebiyle seçtiğini söylemiştir¹²⁸. Calvin, İsrail'in seçimini Tanrı'nın seçilmişlik planının birinci aşaması olarak görür. Birinci aşamanın sona ermesiyle başlayan ikinci aşamada Tanrı, İsraililerin bir kısmını seçilmişler olarak bırakırken, Yahudi olmayanları da bu guruba dahil etmiştir¹²⁹.

Calvin, Tanrı'nın seçerek iman armağanı verdiği kişilerin birtakım özellikleri olduğunu ifade eder. Seçilmişliğin göstergesi olan özellikler şunlardır: 1) İmanlarını ve Tanrı ile yaptıkları anlaşmayı açıkça dilleri ile ikrar ederler. 2) Tanrı'nın kutsal kitapta bildirdiği gibi bir hayat yaşarlar. 3) Tanrı ile ruhsal birleşmenin aracı olan sakramentlere katılırlar¹³⁰.

Calvin, Tanrı'nın niçin bazı insanlara iman armağanı vererek kurtuluşu sağlarken diğerlerini azapla cezalandırdığı sorusuna net bir cevap vermez. Tanrı'nın kendine göre bir sebebi olduğunu ve bizimle paylaşmak istemediğini söylemekle yetinir¹³¹.

¹²⁶ Deniz, s.69.

¹²⁷ Deniz, s.70.

¹²⁸ Tesniye, 7:7-8; Yorum için bkz. Calvin, 114.

¹²⁹ Bkz. Umansky, s.80.

¹³⁰ Bkz. Deniz, s.73.

¹³¹ Bkz. Deniz, s.84.

D) SEÇİLMİŞLİK İNANCI VE HÜR İRADE SORUNU

Hıristiyanlık'ta hakim olan seçilmişlik anlayışına göre, İsa'nın çarmıhta ölmesi ile Tanrı insanlarla yeni bir ahit yapmıştır. Bu yeni ahitle birlikte İsraililer, Tanrı'nın seçilmiş halkı olma ayrıcalığını kaybetmişlerdir. Bundan böyle Tanrı'ya ve İsa'ya inanan herkes Tanrı'nın seçkin kuludur¹. Artık seçilmişlik yalnızca tek bir soyun ayrıcalığı değil bütün iman edenlerin özelliklerinden biridir.

Hıristiyanlık'ta, Tanrı'ya ve İsa'ya iman edenlerin kurtuluşa erecek seçilmişler olduğunun bildirilmesi, seçilmişliğin insanların kendi istek ve iradelerine bırakıldığı şeklinde anlaşılabilir. Ancak, Hıristiyanların Kutsal Kitabı'nda iman eden kişilerin Tanrı tarafından önceden belirlendiğinin ifade edilmesi, aslında seçilmişliğin insanlardan daha ziyade Tanrı'ya bağlı olduğunu göstermektedir². Özellikle Pavlus'un mektuplarında, Tanrı'nın, günahlardan arındırarak kurtuluşa ulaştırmak istediği kimseleri dünyanın kurulmasından önce belirlediği açıkça ifade edilmektedir³.

Seçilmişliği elde etmede insanların yaptığı iyi işlerden, sahip oldukları meziyetlerden daha ziyade, Tanrı'nın lütfu olan imanın etkili olduğunu Pavlus şu sözleriyle dile getirir: “Çünkü iman yolu ile inayetle kurtuldunuz; ve sizden değil, Allahın atiyesidir; kimse övünmesin diye işlerden değildir.”⁴

Hıristiyan Kutsal Kitabı'nın genelinde görülen bu anlayış, Tanrı'ya ve İsa'ya iman ederek kurtulandan olmada insanın hür iradesini tamamen ortadan kaldırmaktadır. Çünkü Tanrı istediği kimseleri ezelden belirlemekte ve istediklerine merhamet edeceğini bildirmektedir⁵. Bu düşünce, Tanah'ta ve Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda anlatılan, İshak'ın oğullarından Yakub ve Esav'ın dünyaya gelmeden, Tanrı'nın Yakub'u seçerek, Esav'dan nefret ettiğini bildirmesi olayında net bir şekilde görülmektedir⁶. “Eğer beni gönderen Babam çekmezse kimse bana gelemez”⁷

¹ Bkz. Yuhanna, 1:12; 3:16-18.

² Bkz. Resullerin İşleri, 15:7-8; Romalılara, 8:29-30; II.Selânikililere, 2:13-14.

³ Bkz. Efesoslulara, 1:4-11.

⁴ Efesoslulara, 2:8-9; Ayrıca bkz. Romalılara, 4:1-6; II.Timoteosa, 1:9.

⁵ Bkz. Romalılara, 9:14-18; Titusa, 3:4-6.

⁶ Bkz. Romalılara, 9:11-13.

⁷ Yuhanna, 6:44.

diyen İsa'da, Havarileri ve Pavlus'u seçerken onların kuvvetli imanlarından, meziyetlerinden bahsetmemektedir⁸.

Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda görülen bu koşulsuz seçim anlayışı, Tanrı'nın insanlar arasında adaletsizlik mi yaptığı sorusunu akla getirmektedir. Sinoptik İncillerden Matta'da anlatılan bağcı meseli bu soruya verilen bir cevap niteliğindedir. Meselde anlatılan bağ sahibinin önce işe aldığı ve daha çok çalıştırdığı işçilere, daha sonra işe aldığı ve daha az çalıştırdığı işçilerle aynı ücreti vermesi, Tanrı'nın, kullarından istediğini seçip istemediğini bırakabileceğini anlatmaktadır⁹. Tanrı'da asla haksızlık olmayacağını söyleyen¹⁰ Pavlus, kimsenin Tanrı'nın iradesine karışamayacağına vurgu yapar¹¹. Pavlus, Tanrı'nın insanlardan bazılarını merhamet ederek seçmesini, bazılarını da imansızlıkları içinde bırakmasını¹² sorgulamanın anlamsız olduğunu Romalılara yazdığı mektubunda verdiği çömlekçi örneği ile açıklamaya çalışır. Ona göre, Tanrı'ya neden insanlardan bazılarını seçiyorsun demek, çömleğin kendisine şekil veren çömlekçiye, niçin beni böyle yaptın demesi gibidir¹³.

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda seçilmişliği elde etmede insanların iradelerinin ve eylemlerin etkili olmadığı açıkça görülmektedir. Bununla birlikte, seçilenlerin, seçilmişliklerini korumada ya da kaybetmede özgür bırakıldıkları dikkat çekmektedir. Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda, ezelde Tanrı'nın takdiri ile seçilenlere her şartta ve sonsuza kadar bu seçilmişliklerinin devam edeceği vaat edilmemektedir. Aksine, ahdin şartlarını yerine getirmeyenlere İsrail'in durumu hatırlatılarak¹⁴ onların da her an bu ayrıcalığı kaybedebilecekleri vurgulanmaktadır. Pavlus bu düşüncüyü İsrailileri zeytin ağacının kesilen dallarına, Hıristiyanları da bu zeytin ağacına aşılana dallara benzeterek açıklamaya çalışmıştır¹⁵. Pavlus, "...imansızlıktan dolayı kesildiler ve sen imanla duruyorsun. Yüksek fikirli olma, ancak kork; çünkü eğer tabii dalları esirgemedi ise

⁸ Bkz. Markos, 3:13-19; Luka, 6:13; Yuhanna, 6:70-71; Resullerin İşleri, 9:15; Galatyalılara, 1:15.

⁹ Bkz. Matta, 20:1-16.

¹⁰ Bkz. Romalılara, 9:14.

¹¹ Bkz. Romalılara, 9:19-20.

¹² Bkz. Romalılara, 9:15-18.

¹³ Bkz. Romalılara, 9:20; Ayrıca bkz. Romalılara, 9:21.

¹⁴ Bkz. Matta, 3:9-10; Yuhanna, 8:31 vd.

¹⁵ Bkz. Romalılara, 11:17-24.

seni de esirgemeyecektir”¹⁶ diyerek bir lütuf olarak verilen seçilmişliğin kaybedilebileceğini ifade etmiştir.

Hıristiyan Kutsal Kitabı’nın seçilmişliği elde etmede insanın hür iradesine aktif bir rol vermeyen seçilmişlik anlayışı, dünden bugüne bütün Hıristiyanları etkilemiştir. Katolik Kilisesi de, kutsal kitaplarında verilen bilgiler doğrultusunda imanın Tanrı’nın bir lütufu, bir armağanı olduğunu ifade etmiştir. Katolik Kilisesi, imanın Tanrı’nın içsel yardımları olmadan anlaşılamayacağını dile getirmekle birlikte, imanı kabul etmede insanın özgür olduğuna da inanır. İman eyleminin istemli bir niteliği olduğunu iddia eden Katolik Kilisesi’nde, Tanrı’nın insanlara yalnızca çağrıda bulunduğu, imanı kabul etmede insanı zorlamadığı görüşü hakimdir¹⁷.

Katolik Kilisesi’nin en önemli isimlerinden Aziz Augustinus’un ise, katı kader anlayışı sebebiyle seçilmiş olmada insanın iradesinin hür olmadığını iddia ettiği ve Tanrı’nın bu sayısız günahkarlardan bazılarının alınca kurtuluşu yazarken diğerlerini de günahlarıyla baş başa bıraktığını bildirilmektedir¹⁸. Ona göre, bir insanı iyi yada kötü yapan isteklerinin sebebi kişisel değil, tanrısaldır. Çünkü Tanrı, insanları “seçilmişler” ve “lanetlenmişler” olarak ikiye ayırmıştır ve bu ayırma kişilerin iyi yada kötü işlerinin bir etkisi yoktur¹⁹. İnsanın seçilmişlerden olmasını sağlayan ve günahlarından kurtaran tek şey Tanrı’nın inayetidir²⁰.

Augustinus’a göre, insanlar Adem’in günahıyla birlikte iyiye yönelme yeteneklerini kaybetmişler ve günahın kölesi olmuşlardır. İnsanların bu durumdan kendi iradeleriyle kurtulmaları mümkün değildir. Bu sebeple Tanrı’nın inayetine ihtiyaçları vardır²¹.

Günah sebebiyle tam olarak insan iradesinin özgürlüğünden bahsedilemeyeceğini söyleyen Augustinus’un düşüncesinde iki türlü irade anlayışının olduğu görülmektedir. Birinci tür irade insanı günaha sevk eden iradedir ve insana sahte bir özgürlük sunar. İkinci tür irade ise, Tanrısal inayet tarafından yönlendirilir ve insana gerçek özgürlüğü sunar. Buna göre, Tanrı’nın inayeti olmadan

¹⁶ Romalılara, 11:20-21.

¹⁷ Bkz. K.K.D.A.İ., s.54-57.

¹⁸ Bkz. Wallace, s.423.

¹⁹ Bkz. Olgun, s.119.

²⁰ Bkz. Wallace, s.423.

²¹ Bkz. Yeşilyaprak, s.108.

insanın iradesinin özgürleştirilmesi mümkün değildir. Yani Augustinus'a göre bütün insanlar kötülüğü seçmede özgürdürler ancak, sadece Tanrı'nın lütfu ile seçilenler kötülüklerden uzaklaştırılarak kurtuluşa ulaşabilirler²².

Kurtuluşu elde etmede insanın iradesini ve iyi işlerini tamamen etkisiz hale getiren Augustinus'un görüşleri bütün Hıristiyanlar tarafından kabul edilmemiştir. Özellikle Pelagianizm²³ akımının kurucusu sayılan Pelagius, Augustinus'un düşüncelerine yönelttiği itirazlarla dikkat çekmiştir. Pelagius, Adem'in günahıyla bütün insanların günahkar olduğu şeklinde özetlenen aslî günah inancını kabul etmemiştir. Ona göre, bir kişi kendi isteğiyle günah işlemekçe günahkar sayılmaz. Günaha düşen kişi de yine kendi özgür seçim ve gayretleriyle kurtuluşa erebilir. Tanrı'nın inayetin gerekliliğini inkar etmeyen Pelagius, inayeti, insanın iyiyi seçme gücü ve Tanrı'nın, İsa başta olmak üzere bütün peygamberlerine gönderdiği vahiy olarak yorumlar²⁴. Pelagius'un Tanrı'nın inayeti ve asli günah hakkındaki düşünceleri Tanrı'nın insanları ezelden "seçilmişler" ve "lanetlenmişler" olarak ayırdığına da inanmadığını göstermektedir.

Reform döneminde kadercî görüşlerin tekrar ağırlık kazandığı²⁵ Luther'in öğretilerinde açıkça görülmektedir. Augustinus'un kurtuluş ve kader anlayışını kabul eden Luther'in, insanın hür iradesinin varlığına ve bu hür iradeyle kurtuluşa ulaşacağına inanmadığı ortadadır. Luther, insanın irade ve seçiminin onu kurtuluşa götürebileceği inancının aksine, hür iradenin kurtuluştan uzaklaştıran bir etken olduğuna inanmaktadır²⁶.

Augustinus'a göre, Tanrı, insanı kötülük ve günaha meyletmeden önce, gerçek özgürlük olan 'seçme özgürlüğünü' vererek yaratmıştır. Luther'in de, Augustinus'un düşünceleri doğrultusunda, Tanrı'nın insanı seçme özgürlüğüyle yarattığını ancak, insanın düşüşüyle bu özelliğini kaybettiğini ifade ettiği bildirilmektedir. Ona göre, insan ancak Tanrı'nın iradesine boyun eğerek kurtuluşa erebilir. Çünkü insan, tabiatı itibarıyla kurtuluşu elde edemeyecek kadar acizdir²⁷.

²² Yeşilyaprak, s.109-110.

²³ Pelagianizm, M.S. 4 ve 5. yüzyıllarda Roma'da faaliyet gösteren Pelagius tarafından geliştirilen, kurtuluşa ulaşmada Tanrı'nın inayeti yanında insanın kendi gayretlerinin de önemli olduğunu savunan asketik bir harekettir. Bkz. Gündüz, "Pelagianizm", Din ve İnanç Sözlüğü, s.304.

²⁴ Bkz. Yeşilyaprak, s.114-117.

²⁵ Wallace, s.423.

²⁶ Bkz. Olgun, s.127.

²⁷ Bkz. Olgun, s.127-129.

Kurtuluşa ulaşacak kişilerin Tanrı tarafından belirlendiğine inanan Luther, insanların kendi iradeleriyle Tanrı'ya ulaşmalarını sakıncalı bulur. Kurtulacak ve lanetlenecek kişiler önceden Tanrı tarafından belirlenmiştir. Ona göre, kişinin kendini lanetleyen Tanrı'nın iradesine rağmen kurtuluşa ulaşmaya çalışması yararsız olduğu gibi, Tanrı'nın kurtuluş için belirlediği kişilerin de, kurtuluş için iradelerini kullanmaları gereksiz ve günahtır²⁸.

İnsan iradesini işlevsizleştiren Luther, özellikle o dönemin hümanistleri tarafından eleştirilmiştir. Erasmus, Luther'in irade konusundaki görüşlerine karşı çıkan bu hümanistlerden biridir. Kurtuluşa ulaşmada insanın hür iradesinin etkin olduğuna inanan Erasmus, bu düşüncesini sunduğu tezlerle delillendirmeye çalışır.

Erasmus, Tanrı'nın kutsal kitaplarında bir çok ahlaki kurala uyulmasını öğütlediğine ve bu kuralları yerine getirmede insanları özgür bıraktığına dikkat çeker. Ona göre Tanrı, insanı kurtuluşa götürecek şartları Kutsal Kitapta belirttikten sonra bu şartları yerine getirip getirmediğine bakmadan bir seçim yapıyorsa, bu Tanrı'nın adaletsiz olduğunu gösterir. Tanrı da adaletsizlik olmadığına inanan Erasmus, Kutsal Kitapta verilen ahlaki emirlerin insanların iyiyi ve kötüyü seçmede özgür bırakıldıklarının delili olduğu görüşündedir.

Erasmus, 'günah' kavramına yüklediği anlamla da iddiasını delillendirmeye çalışır. "Eğer irade özgür değilse günahtan söz edilemez; zira tercih yetkisi yoksa, günah günah olmaktan çıkar" diyen Erasmus, bir insanın günahkar sayılması için mutlaka iyi ve kötü arasında bir seçim yapma özgürlüğünün olması gerektiğine inanır²⁹. İnsanların seçimlerinde hür iradeye sahip olduğunu savunan Erasmus, Tanrı'nın inayetinin de önemli olduğuna vurgu yaparak yine de kurtuluşa ulaşmada son kararın Tanrı'ya ait olduğunu söyler. Erasmus, insanın iradesini doğru kullanmak için Tanrı'nın iradesine ihtiyaç duyduğunu dile getirerek Tanrı'nın rahmeti ile insanın iradesi arasında bir denge kurmaya çalıştığını gösterir³⁰.

Luther'den sonra Reform hareketinin ikinci ismi John Calvin de, Adem'in günahıyla insanın hür iradesini kaybettiği görüşündedir³¹. Reform geleneğinin lütuf anlayışına uygun olarak dünyanın kurulmasından önce kurtulacakların belirlendiğine

²⁸ Bkz. Olgun, s.130.

²⁹ Bkz. Olgun, s.121-122.

³⁰ Bkz. Olgun, s.123.

³¹ Gündüz, "Calvinizm", Din ve İnanç Sözlüğü, s.76.

inanın Calvin, bu kurtuluştta insan iradesinin hiçbir etkisinin olmadığını iddia eder. Calvin'e göre, Tanrı kurtuluş için seçtiği kimselere iman armağanını verir. Calvin'in bu konudaki şu sözleri seçilmişlikte insan iradesini ve eylemlerini etkisiz bıraktığını açıkça göstermektedir: "İnsanlarda bulunan seçkinlik her ne ise, ne doğamız yolu ile içimize yerleştirilir ne de Tanrı'yı boyunduruğumuz altına alacak şekilde özgür irade ile kazanılır, sadece Tanrı'nın saf ve karşılıksız merhametinden akıtılır."³²

Reform hareketleri sonucunda teşekkül eden Protestan mezhebinde insan iradesinin özgürlüğü konusunda Luther ve Calvin'in düşüncelerinin hakim olduğu görülmektedir. Ancak, Luther'in ölümünden sonra onun öğretilerini devam ettiren Philip Melancthon Tanrı'nın lütfu konusunda ortaya koyduğu fikirleriyle dikkat çekmiştir. Melancthon, Erasmus'un düşünceleri doğrultusunda, Tanrı'nın sunduğu lütfu kabul edip etmeme anlamında insanın hür iradeye sahip olduğunu iddia etmiştir³³.

Calvin'in, Tanrı'nın iman edecekleri hiçbir şarta bağlı olmaksızın kendi iradesiyle önceden belirlediği görüşüne de Alman Reform ilahiyatçısı Jacobus Arminius karşı çıkmıştır. Arminius, Tanrı'nın iman edeceğini önceden bildiği kişilerin alınına kurtuluşu yazdığını dile getirerek, Tanrı'nın keyfi bir seçim yapmadığını iddia eder. Bu durumda, insanlar kurtuluşu elde etmede hür iradeye sahiptirler³⁴. Ona göre, Tanrı'nın lütfu ve kendi hür iradesiyle imanı kazanan insanların, imanda kalmak için de Tanrı'nın yardımlarıyla birlikte kendi çabalarına da ihtiyaç vardır³⁵.

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden Hıristiyan düşünce tarihinde, seçilmişliği ve kurtuluşu elde etmede insan iradesine farklı roller verildiği anlaşılmaktadır. Ancak, genel itibarıyla hem insan iradesinin seçilmişlikte ve kurtuluştta etkili olduğunu iddia eden hem de insan iradesinin özgür olmadığını savunan görüşlerde Pavlus ile başlayan Tanrı'nın lütfu öğretisinin etkili olduğu görülmektedir.

³² Bkz. Deniz, s.69-70.

³³ J.I. Packer, "Protestan İnanç", Hıristiyanlık Tarihi, s.377.

³⁴ Bkz. Wallace, s.424; Gündüz, "Arminianizm", Din ve İnanç Sözlüğü, s.41.

³⁵ Packer, s.376.

E) SEÇİLMİŞLİK BAĞLAMINDA HİRİSTİYANLAR VE DİĞERLERİ

Hıristiyanların, Tanrı tarafından seçilmiş kişiler oldukları iddiaları zamanla Hıristiyanlar ve diğerleri ayrımının yapılmasına sebep olmuştur. Hıristiyanların diğerlerine bakışını anlayabilmek amacıyla, önce Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda diğerleri hakkında neler söylendiği, daha sonra da Hıristiyan tarihi boyunca diğerlerine nasıl bakıldığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1) Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda Hıristiyanlar ve Diğerleri

Hıristiyan Kutsal Kitabı, "İbrahim oğlu, Davut oğlu, İsa Mesihin nesebinin kitabıdır"¹ şeklinde başlar. Devamında İbrahim'den Davut'a kadar gelen nesil sayılarak², İsrail kavmini günahlardan kurtaracak olan İsa'nın geleceği haber verilir³. Kutsal Kitapta yer alan bu ifadeler İsa'nın gelişinin, Tanrı'nın İsrail kavmi için hazırladığı kurtuluş planının bir parçası olduğunu göstermektedir. İsa'nın da; "Ben İsrail evinin kaybolmuş koyunlarından başkasına gönderilmedim"⁴ diyerek İsrail oğullarına gönderildiğini ve amacının Musa şeriatini tamamlamak⁵ olduğunu bildirmesi bu düşünceleri doğrulamaktadır.

İsa, Tanrı'nın İsrailileri günahtan kurtarma planına göre davranarak öğretisini yaymaya İsraililerden başlamıştır. İsa'nın bu konudaki hassasiyeti kendisine iman ettiğini söyleyerek yardım isteyen Kenanlı bir kadına, "Çocukların ekmeğini alıp onu köpeklere atmak iyi değildir"⁶ şeklinde verdiği cevapta açıkça görülmektedir. Kendisine yardımcı olmaları için İsrail kavmi içerisinde on iki kişiyi seçen İsa, "Milletler yoluna gitmeyin ve Samiriyelilerin şehirlerinden hiç birine girmeyin; fakat daha ziyade İsrail evinin kaybolmuş koyunlarına gidin"⁷ diyerek bu amacını onlara da bildirmiştir.

Tanrı'nın ve İsa'nın İsrailileri kurtarmak için gösterdikleri bu hassasiyet sebebiyle Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda, özellikle de Matta, Markos ve Luka İncillerinde, Hıristiyanlar ve diğerleri ayrımından daha ziyade Tanah'ta görülen

¹ Matta, 1:1.

² Bkz. Matta, 1:2-17.

³ Matta, 1:21.

⁴ Matta, 15:24.

⁵ Bkz. Matta, 5:17.

⁶ Matta, 15:26.

⁷ Matta, 10:5-6.

Yahudiler ve diğerleri ayırımının devam ettiği göze çarpmaktadır. Ancak, İsraililerin İsa'ya itaatsizlikte ısrar etmeleri, İsa'nın da her ne kadar İsraililere öncelik tanısa da, diğer milletlerden ve inançlardan olan insanlara karşı ilgili ve hoş görülmesi bu durumun değişmesine sebep olmuştur.

Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda İsa'nın, bir taraftan İsraililerin şekilci din anlayışını değiştirmeye⁸ diğer taraftan da başka milletten ve inançtan olan insanları doğru yola getirmeye çalışması, aslında yalnızca İsraililer için gönderilmediğini göstermektedir.

İsa'nın diğer milletlerden insanlara yönelmesinde İsraililerden daha fazla onların İsa'ya ilgi göstermelerinin de büyük etkisi vardır. Kefernahum'lu yüzbaşının imanını gören İsa'nın, "İsrail'de bu kadar büyük imanı kimsede bulmadım"⁹ demesi bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Yine Kenanlı kadının İsa'nın azarlamalarına rağmen İsa'yı bırakmaması¹⁰, cüzzamlı Samiriyeli'nin İsa'ya olan imanını¹¹ diğer milletlerden insanların İsa'ya iman ettiklerini göstermektedir. İsrail dışındaki milletlerin imanını, İsa'nın vaat ettiği göklerin krallığında onlara da yer vermesine sebep olmuştur¹².

İsraililerden istediği bağlılığı göremeyen İsa'nın düşüncelerinde ve planlarında değişimler olduğu "İmdi, siz gidip bütün milletleri şakirt edin, onları Baba ve Oğul Ruhül-kudüs ismile vaftiz eyleyin; size emrettiğim her şeyi tutmalarını onlara öğretin"¹³ şeklindeki ifadelerinde açıkça görülmektedir. İsa'nın bu emri onun kurtuluş planının evrensel bir boyut kazandığına işaret etmektedir. İsa, "Bu ağıldan olmıyan başka koyunlarım var ki, onları getirmeliyim, benim sesimi işitecekler; ve tek sürü ve tek çoban olacak"¹⁴ diyerek artık insanlar arasında İsraili ve İsraili olmayan şeklinde bir ayırım yapmadığını bildirmektedir. İsa'nın bütün inanan insanların günahlarına kefarete olarak çarpmışta ölmesi de bu amacını gerçekleştirdiğini göstermektedir¹⁵.

⁸ Bkz. Matta, 9:11-12; 12:9-12.

⁹ Bkz. Matta, 8:5-10.

¹⁰ Bkz. Matta, 15:22-28.

¹¹ Bkz. Luka, 17:11-17.

¹² Bkz. Matta, 8:11-12; 21:32.

¹³ Matta, 28:19-20.

¹⁴ Yuhanna, 10:16.

¹⁵ Bkz. Matta, 26:28; Efesoslulara, 2:12-13; Vahiy, 5:9.

Diğer milletlerin İsa'ya iman etmeleri¹⁶ Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda yeni bir seçilmişlik anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu yeni seçilmişlik anlayışında aranan tek şartın iman olduğu, milletler arasında ayırım yapılmadığı Pavlus'un Galatyalılara yazdığı mektubunda şöyle ifade edilmiştir: "Çünkü hepiniz iman vasıtası ile Mesih İsa'da Allahın oğullarısınız. Çünkü Mesihe vaftiz olunanlarınızın hepsi Mesih giydiniz. Ne Yahudi ne Yunanlı vardır, ne kul ne de azatlı vardır, ne de erkek ve dişi vardır; çünkü Mesih İsa'da siz hepiniz birsiniz. Ve eğer siz Mesih'in iseniz o halde İbrahim'in zürriyeti, vade göre mirasçilersiniz."¹⁷ Bu yeni seçilmişlik anlayışı, eski seçilmişlikte aranan şartların değiştiğini göstermektedir. Artık Tanrı'nın seçilmiş halkı yerine Tanrı'nın seçilmiş kulları olmaktan bahsedilmektedir. Çünkü hangi milletten olduğuna bakılmaksızın Tanrı'ya ve İsa'ya iman eden herkes İbrahim'in zürriyeti haline gelmektedir¹⁸.

Tanrı'nın kendisini milletlerin havarisi olarak seçtiğine inanan Pavlus¹⁹ başta olmak üzere bütün havarilerin çabalarıyla İsa'nın öğretileri birçok millete duyurulmuştur. Havariler her fırsatta kurtuluşun bütün iman edenleri kapsadığını, milletler arasında hiçbir ayırımın yapılmadığını vurgulamışlardır²⁰.

Başka milletlerden insanların İsa'ya iman etmeleri ile birlikte İsraililer ve diğerleri arasındaki ayırımın ortadan kalkması, İsraili olmayanların Musa şeriatine uyup uymayacakları sorununun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu sorun, Kudüs'te havariler ve kilisenin önde gelenlerinin aldığı kararla çözülmeye çalışılmıştır²¹. Bu toplantı sonucunda İsraili olmayanların uymaları gereken kurallar şu sözlerle ifade edilmiştir: "Putlar murdarlığından, zinadan, ve boğulmuş olandan ve kandan çekinsinler."²²

Kudüs'teki toplantıdan Pavlus'un istediği yönde bir karar çıkmasına rağmen o, bu konuda daha farklı fikirler ortaya koymuştur. Pavlus, şeriatin Mesih'in geliş sürecinde insanlara yol gösterdiğine ve Mesih'in gelişiyle de şeriate ihtiyaç kalmadığına inanmaktadır²³. Musa şeriatinin işlevini yitirdiğini düşünen Pavlus,

¹⁶ Bkz. Resullerin İşleri, 13:48.

¹⁷ Galatyalılara, 3:26-29.

¹⁸ Bkz. Romalılara, 9:6-8; Galatyalılara, 3:6-9.

¹⁹ Galatyalılara, 1:15.

²⁰ Bkz. Romalılara, 1:16-17; 3:21-22,29-30; 10:9-13; Galatyalılara, 3:28.

²¹ Bkz. Resullerin İşleri, 15:1-20.

²² Resullerin İşleri, 15:20.

²³ Bkz. Galatyalılara, 3:24-25.

özellikle gayr-i yahudilerin iman etmelerini zorlaştıracak sünnet, sebt günü ve yiyeceklerle ilgili kurallara uymanın zorunlu olmadığını dile getirmiştir²⁴. İnsanı Tanrı'ya yaklaştıran şeyin iman²⁵ olduğunu vurgulayan Pavlus, İbrahim'in de sünnetsizken seçildiğine dikkat çekerek sünnetli ya da sünnetsiz olmanın önemli olmadığını savunmuştur²⁶. Şeriat hakkındaki görüşlerinde dönem dönem farklılaşmanın olduğu görülen Pavlus, hem Yahudileri hem de gayr-i yahudileri kazanmak için böyle davrandığını söylemiştir²⁷.

İnsanlara karşı hoşgörü ve sevgiyi öğütleyen²⁸ Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda, İsa'ya iman eden herkesin kurtuluşa ulaşacağına bildirilmesi herhangi bir millet, ırk ayrımının yapılmadığına işaret etmektedir. Bu sebeple Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda Hıristiyanlar ve diğerleri ayrımından daha ziyade İsa'ya inananlar ve İsa'yı reddedenler şeklinde bir ayrımın yapıldığını söylemek daha doğru olacaktır.

2) Hıristiyan Düşüncesinde Hıristiyanlar ve Diğerleri

Hıristiyanların, diğer din ve inançtan olan kişilere bakışının temelinde elbette ki Kutsal Kitapları bulunmaktadır. Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda “ Ve başka hiç birinde kurtuluş yoktur; çünkü gök altında adamlar arasında verilmiş başka bir isim yoktur ki, onunla kurtulabilelim”²⁹ şeklindeki cümlelerle kurtuluşun yalnızca İsa'ya iman ile gerçekleşeceği net bir şekilde ortaya konulmaktadır. Hıristiyan Kutsal Kitabı'nın genelinde görülen bu düşünceye ilaveten, İsa'nın, Havarilerine bütün milletlere giderek öğretilerini yaymaları emri³⁰ Hıristiyanların diğerlerine bakışını belirlemiştir.

Hıristiyanların diğerlerine bakışı her dönemde aynı olmamakla birlikte, ilk yüzyıllardan itibaren İsa'dan sonra yaşayanlar için Kilise'ye katılmaktan başka kurtuluş yolunun olmadığı düşüncesi kabul edilmeye başlanmıştır. Antakya piskoposu Aziz İgnatius, Kilisedeki bölünmeler sonucunda bid'at ehlinin peşinden gidenlerle, Hıristiyanlık dışında bir inancı benimseyenlerin mutluluğa

²⁴ Gündüz, Hıristiyanlığın Mimarı Pavlus, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2001, s.221.

²⁵ Bkz. Galatyalılara, 5:6.

²⁶ Bkz. Romalılara, 2:25-29; 4.bap.

²⁷ Bkz. I.Korintoslulara, 9:20-21; Pavlus'un şeriat hakkındaki görüşleri için bkz. Gündüz, Hıristiyanlığın Mimarı Pavlus, s.216-223.

²⁸ Bkz. Matta, 5:43-48; Luka, 6:27-36; 10:25-37.

²⁹ Resullerin İşleri, 4:12.

³⁰ Bkz. Matta, 28:19.

ulaşamayacaklarını bildirmiştir. İlk dönem Kilise Babalarından Aziz İrenaeus ve Origen de kurtuluşun Kiliseye katılmakla mümkün olacağını iddia etmişlerdir³¹. Origen bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: “Hiç kimsenin kendisini aldatmasına izin vermeyin. Bu evin, yani kilisenin dışında kimse kurtulamamıştır.”³²

Hıristiyanlık dışındaki dinlerin ve mensuplarının Hıristiyanlık karşısındaki konumunu ilk defa gündeme getiren Aziz Justin, İsa’dan önce yaşayan Yahudilerin durumu hakkında da görüş beyan etmiştir. Ona göre, İsa’dan önce yaşayan Yahudilerin kurtuluşa ulaşmaları mümkündür. Justin, bu iddiasını ‘logos’ düşüncesiyle temellendirmeye çalışmıştır. Ona göre; hikmet, kelam, akıl anlamına gelen ‘logos’ doğru davranışların sebebidir. Justin’e göre de ‘logos’la hareket eden herkes kurtuluşa erebilir, onlar başka adlarla anılsalar da gerçekte birer Hıristiyandırlar. Çünkü İsa Mesih, ‘logos’un inkarnasyonudur. Yani logos’a göre hareket eden kimse İsa Mesih’e göre hareket etmiş ve doğru yolu bulmuş olur.

Aziz Justin’in bu düşüncesi doğrultusunda sonraki yüzyıllarda yaşayan Aziz Irenaeus, Origen ve Clement de İsa’dan önce yaşayanların kurtuluşa ulaşabileceğinden bahsetmişlerdir³³.

İsa’dan önce yaşayanlar için kurtuluş ümidinin olabileceğinden bahseden Kilise Babaları, İsa’dan sonra yaşayanlar için Kilise’ye tâbi olmaktan başka bir kurtuluş yolunun olmadığı düşüncesinde ısrar etmişlerdir. Kartaca piskoposu Aziz Cyprian’ın bu iddiayı doktrin haline getirmesiyle de bu düşünce Kilise’nin temel ilkelerinden biri haline gelmiştir³⁴. Cyprian’ın, “Kilise dışında kurtuluş yoktur”(Extra Eclasiū Nulla Salus) şeklinde formüle ettiği doğmasıyla Katolik imanının gerçekliğine ve bu inanca uygun yaşamayanların yanlış yollara sapacaklarına vurgu yapılmaya çalışılmıştır³⁵.

Hıristiyanlığın güçlenmesiyle kurtuluşu elde edemeyeceklerin kapsamı da genişletilmiştir. Hıristiyanlar, ilk dönemlerde Yahudiler ve putperestlerin durumu hakkında sessiz kalmayı tercih ederlerken, IV. yüzyılda Roma’nın Hıristiyanlığı

³¹ Adam, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler, s.78.

³² Bkz. Polat, s.66.

³³ Bkz. Adam, s.77-78.

³⁴ Bkz. Adam, s.78.

³⁵ Hıristiyan İnancı: Kutsal Kitaplara, Kilise Babaları ve Belgelerine Göre Açıklanan Hıristiyan Gerçekleri, İngilizce ve Fransızca Metinlerden Çeviren: Leyla A. İberti, Müjde Yayınları, İstanbul, 1994, s.149. Kilise’nin kurtuluş öğretisi ve diğer dinlere bakışı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Francis A. Sullivan, Salvation Outside Church, USA, 1992.

resmi din olarak kabul etmesiyle Yahudi ve putperestlerin de Kiliseye katılmadıkça kurtulamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu düşüncenin destekçilerinden Augustinus daha da ileri giderek, Kutsal Kitap'ın mesajını duymadığı için Hıristiyan olmayanların da kurtulamayacağını iddia etmiştir³⁶.

Cyprian'ın "Kilise dışında kurtuluş yoktur" dogması zamanla Katolik Kilisesi'nin diğer dinlere bakışının temelini oluşturmuştur. Cyprian'ın bu dogması Floransa Konsili'nde alınan kararlarla şu şekilde ifade edilmiştir: "Kutsal Roma Kilisesi esas olarak inanır, ikrar eder ve öğretir ki, Katolik Kilisesi'nin dışında kalanlar; ister putperest, ister Yahudi, ister heretik, isterse yanlış inanç sahibi olanlar olsun, ebedî hayattan nasip alamayacaklardır. Aksine, ömürlerinin sonunda da olsa, aynı Kiliseye dahil olmadıkça; 'şeytan ve yardımcıları için hazırlanmış olan' ebedî cehennem ateşine gideceklerdir. Katolik Kilisesi'nin kucağında ve onun birliğinde kalmayan herkes, isterse İsa Mesih adına kanını döksün, kurtulamayacaktır."³⁷

Katolik Kilisesi'nin diğer din mensuplarına karşı bu sert tavrı, 15. yüzyılda başlayan coğrafi keşiflerle birlikte değişmeye başlamıştır. Katolik inancı dışında çok sayıda insanın var olduğunun fark edilmesi ve bu insanların hepsinin cehennemlik olduğu inancı Kilise Babalarını bu konuda yeniden düşünmeye sevk etmiştir³⁸. Diğer din mensuplarının durumlarını tekrar gözden geçiren Katolik Kilisesi, tarihinde ilk defa II.Vatikan Konsili'nde, Hıristiyanlık dışındaki dinler ve inançsız kişilerle ilgili beyanatlarda bulunmuştur. II.Vatikan Konsili'nde kabul edilen deklarasyonlardan Nostra Aetate isimli dökümanda diğer din mensuplarıyla Kilisenin ilişkisi ele alınmıştır³⁹. Nostra Aetate'nin yanında Lumen Gentium ve Ad Gentes gibi dökümanlarda Kilisenin modern dünyadaki yeri ve misyonerlik faaliyetleri ele alınarak, Kilisenin diğer dinlere bakışı netleştirilmeye çalışılmıştır⁴⁰.

II.Vatikan Konsili'nde, İsa'nın öğretilerinden ve Kiliseden haberi olmayan, fakat içtenlikle Tanrı'yı arayan ve ona ulaşmak için çalışan kişilerin kurtuluşa ulaşabilecekleri görüşü kabul edilmiştir⁴¹.

³⁶ Bkz. Adam, s.78-79.

³⁷ Bkz. Adam, s.81-82.

³⁸ Adam, Katolik Kilisesi'nin Kurtuluş Öğretisi Açısından Yahudiliğe ve İslam'a Bakışı, A.Ü.İ.F.D., Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 2000, c.41, s.197-198.

³⁹ Mehmet Aydın, Hıristiyanlığın Genel Konsilleri ve II.Vatikan Konsili, Selçuk Üniv. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Konya, 1991, s.83.

⁴⁰ Güngör, s.153.

⁴¹ Adam, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler, s.86.

Konsilde, dünyada çok sayıda mensubu bulunan dinlerin Tanrı'nın kurtuluş planındaki yeri ve bu dinlerle ilişkilerin seviyesiyle ilgili alınan kararlar da dikkat çekicidir. Tanrı'nın kurtuluş planında Kilise için Hıristiyanlardan sonra ilk gelen topluluk Yahudilerdir. Çünkü, Hıristiyanlar ile İbrahim, Musa ve diğer peygamberlerin soyu arasında manevi bir bağ vardır. Konsilde, İsa'nın ve Havarilerin de birer Yahudi olduğuna dikkat çekilerek⁴², ataları⁴³ ve Tanrı'yla yaptıkları ilk ahit sebebiyle⁴⁴ Yahudilerin Tanrı katında hala önemli bir yere sahip olduklarına⁴⁵ vurgu yapılmıştır.

Konsilde, Yahudilerle Hıristiyanlar arasında düşmanlığa sebep olan İsa'nın Yahudiler tarafından öldürüldüğü iddiasına da değinilmiştir. Konsilde, İsa'nın ölümüne Yahudi otoritelerinin sebep olduğu inancı tekrar edilmiştir. Ancak, İsa'nın çarmıha gerilmesinden ve ölümünden o günlerde yaşayan bütün Yahudilerin sorumlu tutulmasının doğru olmadığı ve günümüzdeki Yahudilerinde hiçbir günahlarının ve sorumluluklarının olmadığı dile getirilmiştir⁴⁶.

II.Vatikan Konsili'nde, tek tanrı inancına sahip olmaları sebebiyle önem verilen Müslümanlara da yer verilmiştir. Müslümanların, İbrahim'e bağlılıklarına dikkat çekilerek, İsa'yı peygamber olarak kabul etmelerinden ve İsa'nın annesi Meryem'e saygı gösterdiklerinden bahsedilmiştir. İslam'da da ahiret inancı olduğu dile getirilerek, ahlaki ilkelere göre yaşamaya önem verdiklerine ve onları Allah'a yaklaştıracak ibadetler yaptıklarına vurgu yapılmıştır. Ayrıca Konsilde, Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında cereyan eden olumsuz ilişkilere de değinilerek, Müslümanlara geçmişi unutarak bütün insanlığın huzuru için birlikte hareket etme çağrısı yapılmıştır⁴⁷.

Konsilde, İbrahimî gelenek dışındaki dinlerden Hinduizm ve Budizm'e de yer verilmiştir. Bu dinlerdeki kurtuluşu elde etme çabalarına değinilerek, Katolik Kilisesi'nin bu dinlerde doğru olan hiçbir şeyi reddetmediği, aksine bu dinlerin sunduğu yaşam biçimine saygı gösterdiği dile getirilmiştir⁴⁸.

⁴² Aydın, s.84.

⁴³ Adam, s.86.

⁴⁴ Ali İsra Güngör, Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler, Çağlar Yayınları, Ankara, 2004, s.153.

⁴⁵ Adam, s.86, Ayrıca bkz. Sullivan, s.154.

⁴⁶ Aydın, s.84; Hıristiyan İnancı, s.176.

⁴⁷ Aydın, s.84.

⁴⁸ Aydın, s.83.

Kilise, II.Vatikan Konsili ile diğer dinlere karşı saygılı olduğunu duyurmakla kalmamış, bu dinlerin Tanrı'nın kurtuluş planındaki yeri hakkındaki çalışmalarını da yoğunlaştırmıştır. Bu çalışmalar sonucunda Katolik ilahiyatçılar, Hıristiyanlık dışı dinlerle ilgili üç farklı yaklaşım ortaya koymuşlardır. Bunlar; dışlayıcı (exclusivist) yaklaşım, kapsayıcı (inclusivist) yaklaşım ve çoğulcu (pluralist) yaklaşımdır⁴⁹.

Kurtuluşun yalnızca Kiliseye bağlılıkla gerçekleşeceğini iddia eden dışlayıcı yaklaşıma göre, Hıristiyanlık dışındaki bütün dinler insan uydurmasıdır. Dışlayıcı yaklaşım, kurtuluşun sadece İsa Mesih aracılığıyla Kilisede kazanılabileceğini savunarak, Hıristiyan Kutsal Kitabı'nın bu anlamdaki cümlelerine dayanarak⁵⁰ iddialarını delillendirmeye çalışır⁵¹.

Diğer dinlere karşı saygılı olunması gerektiğini dile getiren bu yaklaşım, insanların birbirlerini daha iyi anlamak amacıyla yapılan diyalog çalışmalarına da karşı değildir. Ancak diyalogun “herkes aynı şeyi söylüyor” şeklindeki bir anlayışla yapılmasını kabul etmez. Onlara göre diyalog saygıyı gerektirir, ancak belli bir konuda anlaşmayı gerektirmez⁵².

Çoğulcu yaklaşım, bütün dinlerin Tanrı'ya ulaşmak için farklı metotlar sunduğu varsayımından hareket eder. Onlara göre, bütün dinler insanı Tanrı'ya ulaştırmada eşit vasıtalarlardır. Hıristiyanlığın diğer dinlerden tek farkı daha emin bir yol seçmiş olmasıdır⁵³.

Kapsayıcı yaklaşım ise, kurtuluşun sadece İsa yoluyla gerçekleşeceğine inanmakla birlikte, Tanrı'nın bütün dünyanın yaratıcısı olması, İsa'nın da bütün insanlık için ölmesi ve Kutsal Ruh'un bütün yaratıklara hayat vermesi sebebiyle kurtuluşun bütün insanları kapsadığına inanmaktadır⁵⁴. Kapsayıcı yaklaşıma göre, Hıristiyanlık dışındaki dinlerin de doğru yönleri vardır. Fakat bunlar insanları kurtuluşa ulaştırmada yeterli değillerdir. İsa'nın, Matta İncil'indeki şeriatı yıkmaya değil, tamamlamaya geldiği yönündeki sözlerini⁵⁵ delil olarak kullanan kapsayıcılar, İsa'nın diğer dinleri tamamlayarak, mükemmel hale getireceği inancındadırlar⁵⁶.

⁴⁹ Adam, s.89-90.

⁵⁰ Bkz. Yuhanna, 14:6; Resullerin İşleri, 4:12.

⁵¹ Adam, s.90-91.

⁵² Köylü, Dinsel Dışlayıcılık (Ekslusivizm), İslam ve Öteki kitabı içinde, s.32.

⁵³ Bkz. Adam, s.92-95.

⁵⁴ Cafer Sadık Yaran, Dinsel Kapsayıcılık (İnkulusivizm), İslam ve Öteki kitabı içinde, s.67.

⁵⁵ Bkz. Matta, 5:17.

⁵⁶ Adam, s.96.

II.Vatikan Konsili'nden sonra, diğer dinlerinde insanları kurtuluşa ulaştırabileceği yönündeki açıklamalarıyla, Katolik Kilisesi'nin de kapsayıcı yaklaşımı benimsediği görülmektedir⁵⁷.

Kapsayıcılık denildiğinde ilk akla gelen isimlerden biri Alman Katolik teolog Karl Rahner'dır. Rahner, bir taraftan Hıristiyanlığın mutlak bir din olduğuna inanmakta, diğer taraftan da Tanrı'nın bütün insanları kurtarmayı istediğini düşünmektedir⁵⁸. Rahner, Tanrı'nın bütün insanların kurtuluşunu irade ettiği, Tanrı'nın bir şeyi irade etmesinin ise o şeyin gerçekleşmesi için yeterli olduğu inancındadır. Bu inanç doğrultusunda da, Hıristiyanlık dışındaki bütün insanların kurtuluşunun mümkün olabileceğini iddia eder.

Rahner'a göre, diğer din mensuplarının da kurtuluşu İsa'ya bağlıdır. İsa Mesih onların arasındadır ve onlar, farkında olmadan, İsa aracılığıyla Tanrı'ya yönelmektedirler. Ona göre, Tanrı'ya inanarak doğru bir hayat yaşayan diğer din mensupları aslında birer Hıristiyan'dır. Rahner bu kimselere "İsimsiz Hıristiyanlar" adını vermiştir⁵⁹.

Rahner'ın bu düşüncesi, dünyada Katolik inancı dışında çok sayıda insan olduğuna dikkat çeken Hans Küng tarafından eleştirilmiştir. Katolik Kilisesi'nin "Kilise dışında kurtuluş yoktur" ilkesine de eleştiriler yönelten⁶⁰ Küng, diğer din mensuplarının kendilerini Hıristiyan olarak tanımlama ihtiyacı hissetmediklerini dile getirerek, bu anlayışın diyalog çalışmalarını da olumsuz etkileyeceği görüşündedir⁶¹.

Sonuç olarak, Hıristiyanların, ilk dönemlerde diğer dinlere karşı takındıkları sert tavrın II.Vatikan Konsili ile değişmeye başladığı söylenebilir. II.Vatikan Konsili'nde alınan kararlarda ve sonrasında ortaya konan düşüncelerde, diğerlerinin de Tanrı'nın kurtuluş planında yeri olabileceği dile getirilmiştir. Ancak bu olumlu gelişmeler, Hıristiyanların kendi dinlerinin en mükemmel ve gerçek din olduğu anlayışını değiştirememiştir. Bu anlayış, Hıristiyanlıkla özdeşleşen misyonerlik faaliyetlerinden hiçbir dönemde vazgeçilmemesiyle de kendini göstermektedir.

⁵⁷ Bkz. Adam, s.100-101.

⁵⁸ Bunun için bkz. Yaran, s.70.

⁵⁹ Bunun için bkz. Adam, s.97-98.

⁶⁰ Bkz. Köylü, Dinler Arası Diyalog, s.28-37.

⁶¹ Adam, s.98-100; Rahner'ın "İsimsiz Hıristiyanlar" düşüncesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sullivan, s.171-181.

II.Vatikan Konsili'nde, diğer din mensuplarına bir taraftan diyalog çağruları yapılırken, diğer taraftan da Hıristiyanlara İncil'in yayılmasının tavsiye edilmesi, Kilisenin ve Hıristiyanların diğerlerine bakışında samimi olmadığı iddialarını da kuvvetlendirmektedir⁶².

⁶² Hıristiyanların diyalog çağrularına karşı duyulan endişeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.Tümer-Küçük, s.437-446.

SONUÇ

Günümüzde dinler arası diyalog, hoşgörü kavramlarının sıkça kullanılmaya başlamasıyla dinlerin birbirlerine bakışı da önem kazanmıştır. Ancak, hemen hemen bütün din mensuplarının bir taraftan diğer dinlerdeki kişilere diyalog çağrısı yaparken diğer taraftan da kendi üstünlüklerini ispatlama çabası içinde oldukları görülmektedir.

Tezimizde, dinlerin kendilerini üstün gördüklerinin en açık ifadesi olan seçilmişlik anlayışı ele alınmıştır. Çalışmamızın temel konusunu Yahudilik ve Hıristiyanlığın seçilmişlik anlayışı oluşturmakla birlikte, inanç sistemlerinde seçilmişliğe yer veren dinlerden de kısaca bahsedilmiştir.

Gnostiklerin de kendilerini doğru inancı, gerçeği temsil eden ve kurtuluş yoluna giren “seçilmişler” olarak tanımladıkları görülmektedir. Gnostik dinlerden Maniheizm’de din mensupları kendi içlerinde bile “seçkinler” ve “dinleyiciler” olarak ikiye ayrılmışlardır. Seçilmişliğin kişilerin kendi iradelerine bağlı olmadığını düşünen Sabiiler ise, dışarıdan bir kişinin Sabiiliğe girişini kabul etmemekte, ancak Sabii anne-babadan doğanların Sabii olabileceğine inanmaktadırlar.

Özellikle modern dönemde kendilerini evrensel din veya din ötesi bir sistem olarak tanımlayan Hindularda, diğer dinleri kendi dinlerinin içerisinde yer alan bir mezhep olarak görürler. Hinduizm’den ayrılan Sihizm’e göre de, bir Sih olarak dünyaya gelmek, Tanrı’nın insana bahsettiği en büyük nimettir. Kurtuluş için kişinin özel bir gayret göstermesine gerek yoktur.

İlahi dinlerden İslam’da ise seçilmişlik, Allah’ın kendisine inananlarla, peygamberleri aracılığıyla ahitleşmesi ve onlara bazı vaatlerde bulunması şeklinde anlaşılmıştır. Kur’an’da, peygamberlerin ve bazı ailelerin seçilmişliğinden bahsedilmektedir. Ancak bu seçim sebepsiz ve şartsız değildir. Allah, kendisine inanan emirlerini yerine getirecek kişilere yardım edeceğini ve onları ödüllendireceğini bildirmektedir. Bu seçimde, Yahudilerde olduğu gibi, ırkî mensubiyet şartı aranmamaktadır. Kur’an’da, Yahudilerin ve Hıristiyanların seçilmişlik anlayışlarından da bahsedildiği görülmektedir. Yahudilerin bir zamanlar âlemlere üstün kılındıklarına vurgu yapılarak, itaatsizlikleri sebebiyle bu

ayrıcılıklarını kaybettikleri açıkça bildirilir. Hıristiyanların da Allah'ın emirlerine uyacaklarına dair verdikleri sözleri tutmamaları sebebiyle üstünlüklerini kaybettiklerinden bahsedilir. Kur'an'da, Yahudi ve Hıristiyanların seçilmişlik anlayışlarına benzeyen bir seçilmişlik iddiasına rastlanmazken, Müslümanların, özellikle hadislere dayanarak İslam'ın ve Hz. Muhammed'in üstünlüğünü ispat etmeye çalıştıkları görülmektedir.

Tanrı ile ahitleşerek üstün bir millet olduklarına inanan Yahudilerin bütün inanç sistemleri bu düşünce üzerine kurulmuştur. Yahudiler, kutsal kitaplarında yer alan ifadelerle dayanarak, kendilerini diğer milletler arasından seçilmiş ve onlara üstün kılınmış olarak görürler.

Tanah'ta verilen bilgiler doğrultusunda Tanrı'nın insanlık tarihinde ilk defa Nuh ile ahitleştiği görülmektedir. Ancak Yahudilerin seçilmişliği Tanrı'nın İbrahim ile yaptığı ahde dayanmaktadır. Tanrı, İbrahim'e soyunu çoğaltmayı, onu milletlerin babası yapmayı ve Kenan toprağını vermeyi vaat ederek Yahudilerin seçilmişlik süreçlerini başlatmıştır. Tanrı vaatlerini İbrahim'den sonra İshak ve Yakup ile de tekrarlamıştır. Özellikle Yakup ile yapılan ahit, Yahudi ırkının seçilmişliğinin işareti olarak görülmüştür. Atalar döneminden sonra, yerleştikleri Mısır'da sıkıntıya düşen bu kavmi Tanrı'nın olağanüstü olaylarla kurtarması, onların Tanrı katında ayrıcalıklı bir yere sahip oldukları düşüncesini kuvvetlendirmiştir.

Tanah'ta Tanrı'nın, İsrail'in atalarını ve bu halkı niçin seçtiği hakkında bilgi verilmemektedir. Yahudi düşüncesinde, İbrahim'in iyi işleri ve imanı sebebiyle seçildiği düşüncesine rastlanmakla birlikte, Tanah'ta bu konuda bir açıklama yapılmamaktadır. Tanah'ın genelinde görülen bu sebepsiz seçilmişlik anlayışı Yakup'un seçimiyle iyice netleşmektedir. Ayrıca, Tanrı'nın, İshak'ı İsmail'e, Yakub'u Esav'a tercih etmesi de, İbrahim soyu içinde de bir ayırımın yapıldığını göstermektedir.

Mısır'dan çıkışta Tanrı'nın, vaat edilen topraklara ulaşmaya çalışan halkına Musa aracılığıyla uymaları gereken emirlerini bildirmesi, seçilmişliği korumak için Tanrı'ya sadık kalmaları gerektiğine işaret etmektedir. Sonuç olarak, bu emirlere uymamaları sebebiyle Tanrı'nın seçtiği kavmini sürgüne göndermesi de, Tanrı'nın nimetlerinin tamamen şartsız olmadığını göstermektedir. Ancak, Yahudilerin bütün

itaatsizliklerine ve asiliklerine rağmen Tanrı'nın onları bırakmaması da, bu halkın sonsuza kadar süreceğine inandıkları seçilmişlik iddialarını doğrulamaktadır.

Yahudilerin seçilmişlik anlayışları özellikle sürgün dönemlerinde daha sık dile getirilmiştir. Yahudiler bu inançları sayesinde dinlerine ve kimliklerine daha çok bağlanarak diğer milletler içinde kaybolmamışlardır.

Tanah'ın geneline hakim olan seçilmişlik anlayışı, Yahudi düşünürlerinin de bu konu üzerinde ısrarla durmalarına sebep olmuştur. Özellikle sürgün dönemlerinde ve sonrasında yaşayan Yahudi alimleri bu konuya çok önem vermişlerdir. Tanrı ile yapılan ahdin sonsuz olduğunu düşünen Rabbiler, bu seçimin sebepleri hakkında farklı fikirler ortaya koymuşlardır. Rabbilerin bir kısmı seçilmişliğin sebebini İsrail halkının Sina Dağı'nda Tanah'ı kabul etmelerine bağlarken, bir kısmı da Tanrı'nın onlara duyduğu sevgi sebebiyle seçildiklerini iddia etmişlerdir. Rabbi Akiba başta olmak üzere Tanrı'nın bu halkı koşulsuz olarak dünyanın yaratılmasından önce seçtiğini dile getiren alimler de vardır. Rabbiler, seçimin Yahudi halkına sorumluluklar yüklediği düşüncesinde ise mutabıktırlar.

Ortaçağ din adamlarından Judah Halevi bu konudaki düşünceleriyle dikkat çekmektedir. Ona göre, Yahudi halkına verilen özel bir dini özellik sebebiyle bu halk Tanrı ile ilişkiye girebilmiştir. Yahudilerin en önemli din alimlerinden Maimonides ise, seçilmişliğin onların meziyetleri sebebiyle değil, Tanrı'nın İbrahim ile yaptığı ahitle kazanıldığını ifade etmiştir.

18. yüzyılda başlayan aydınlanma hareketleriyle Yahudilerin seçilmişlik düşüncelerinde de bazı değişiklikler olmuştur. Yahudilerin kendilerini diğer toplumlara kabul ettirme çabası, seçilmişliğin bir ayrıcalıktan daha ziyade sorumluluk olduğu şeklinde anlaşılmasına sebep olmuştur. Moses Mendelshon başta olmak üzere Reformist Yahudiler tarafından dile getirilen bu düşünceye göre, Yahudiler, ilahi ve ahlaki emirleri diğer milletlere ulaştırmak için seçilmişlerdir. Modern dönemde bu konu ile ilgili en çok dikkat çeken isim Mordecai Menahem Kaplan'dır. Yahudilerin diğer milletlerden bir üstünlüğü olmadığına inanan Kaplan'a göre, Tanrı Yahudileri değil, Yahudiler Tanrı'yı seçtikleri için seçilmişlik inancının bir anlamı yoktur. Seçilmişlik anlayışı, birçok Yahudinin Nazi kamplarında öldürülmesiyle de farklı anlamlar kazanmaya başlamıştır.

Yahudilerin, yalnızca kendi ırklarının Tanrı tarafından sonsuza kadar sürecek bir ahitle seçildiklerini düşünmeleri, seçilmişliği elde etmede insanların iradelerinin etkili olmadığına inandıklarını göstermektedir. Bu konuda ortak fikre sahip olan Yahudi alimleri, seçilmiş olmada insan iradesinin etkisinden daha ziyade insanların kötülüğe yada iyiliğe meyiletme konusunda özgür olup olmadıklarını tartışmışlardır.

Tanrı'nın Yahudileri seçerek onları diğer milletlerden ayırması ve onlara birçok ayrıcalık tanınması, Yahudi – Yahudi olmayan ayrımının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yahudilerin diğer milletlerle münasebetleri de yine Tanrı'nın bu konudaki emirleri doğrultusunda gelişmiştir. Halkının diğer milletler içerisinde kaybolmasını istemeyen Tanrı, yabancılarla antlaşma yapmayı, evlilikleri kesinlikle yasaklamıştır. Tanah'ın diğer milletlere bakışı, Yahudilerin kendileri dışındaki halklar hakkındaki düşüncelerini ve davranışlarını etkilemiştir. Özellikle Rabbinik literatürde ve Kabbalist gelenekte yabancılar için ağır ifadeler kullanılmıştır. Elbette bütün Yahudiler, Yahudi olmayanlara karşı sert ve dışlayıcı bir tavır takınmamışlardır. Özellikle, seçilmişliği takva açısından bir seçim olarak yorumlayanlar, Yahudi olmayanlardan “Nuh Kanunları” olarak adlandırılan kurallara uyanların erdemli olduğunu ve gelecek dünyada paylarının olabileceğini söylemişlerdir.

Tanrı'nın, ilk doğan erkek çocuklarına tanıdığı ayrıcalıklar ve İsrail kavmi içerisinde Levilileri seçmesi, Yahudilerin kendi içlerinde de bir seçime tâbi tutuldukları düşüncesini akla getirmektedir. Ayrıca, Yahudi tarihinde Esseniler ve Sefaradlar gibi bazı grupların kendilerinin seçilmiş olduğunu iddia ettikleri de görülmektedir.

İsa'nın, Yahudileri uyarmak ve onları hatalarından döndürmek amacıyla gönderilmesine rağmen, Yahudilerin İsa'ya karşı takındıkları olumsuz tavır Hıristiyanlığın oluşumuna zemin hazırlamıştır. Yahudilerden birçok konuda ayrılan ve İsa'nın takipçileri olarak bilinen kişilerin İsa'nın öğretileri doğrultusunda yeni bir inanç sistemi geliştirmeleriyle, seçilmişlik konusunda da farklı bir anlayış ortaya konulmuştur.

Hıristiyanlar, İsa'nın gelişiyle Yahudilerin seçilmişlik statülerinin kendilerine geçtiğini düşünmekle birlikte, eski ahdi inançlarının bir parçası olarak görmüşler ve İsrail atalarını da kendi ataları olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca Hıristiyanlar, İsrail'in

seçilmişliğini, İsa'nın gelişinde ve Tanrı'nın Krallığı'nın kurulmasında bir hazırlık evresi olarak görmüşlerdir.

Hıristiyanlara göre, İsa'nın çarmıhta ölmesiyle yeni bir ahit yapılmıştır. Bu yeni ahit ile birlikte, İsa'ya iman eden herkes Tanrı'nın seçilmiş kulu haline gelmiştir. Böylece seçilmişlik, İsrail ırkına ait bir özellik olmaktan çıkmıştır. Özellikle Pavlus'un, İbrahim'in soyundan olan herkesin gerçek İsraili olmadığı yönündeki sözleri, seçilmişliği elde etmek için iman etmenin şart olduğu düşüncesinin kabul edilmesini sağlamıştır. Yeni ahitle birlikte Kilise'nin kendini "Gerçek İsrail" olarak tanımlamasıyla da İsrail'e ait bütün özelliklerin Kilise'ye geçtiğine inanılmaktadır.

Hıristiyanlara göre, seçilmişliğin en önemli göstergesi imanlı olmaktır. Hıristiyanlığın oluşumunda büyük rol oynayan Pavlus, imanı, seçilmişliğin bir işareti olarak görmekle birlikte, bu imanı elde etmede iyi işlerin bir etkisi olmadığı inancındadır. Çünkü ona göre, iman Tanrı'nın önceden belirlediği kişilere sunduğu bir armağandır. Pavlus'un seçilmişlik hakkındaki bu düşünceleri Hıristiyanlık tarihindeki bir çok kişinin seçilmişlik anlayışını etkilemiştir. Katolik Kilisesi'nin önemli isimlerinden Aziz Augustinus, asli günah inancı doğrultusunda, Tanrı'nın günahkar insanlardan bazılarının alnına kurtuluşu yazarken diğerlerini günahın azabı ile baş başa bıraktığını iddia etmiştir. Augustinus'un görüşlerini benimseyen Martin Luther'de, insanların yalnızca imanla kurtuluşa ulaşacağı, imanında kişisel çabalarla değil Tanrı'nın lütfuyla elde edilebileceği inancındadır. Hıristiyan düşüncesinde seçilmişlikle ilgili en çok fikir beyan eden isimlerden biri de John Calvin'dir. Tanrı'nın insanları ezelde "seçilmişler" ve "reddedilmişler" olarak ikiye ayırdığına inanan Calvin, kurtuluşun tamamen Tanrı'ya bağlandığını, bu seçimde insanların iyi işlerinin bir etkisinin olmadığını ve insana hiçbir sorumluluk yüklenmediğini iddia etmiştir.

Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda verilen bilgiler doğrultusunda seçimin Tanrı'nın bir lütfu olduğu inancı, insan iradesinin bu seçimde etkisinin olup olmadığı tartışmalarına sebep olmuştur. Seçilmişlerden olmada insan iradesinin hiçbir etkisinin olmadığını düşünen Augustinus'un bu konuda Pelagius ile yaptığı tartışmalar dikkat çekmektedir. Martin Luther'in insanın iradesini işlevsizleştiren görüşleri de dönemin hümanistleri tarafından eleştirilmiştir. Calvin'in Tanrı'nın iman

edeceklerin hiçbir şarta bağlı olmaksızın kendi iradesiyle önceden belirlediği görüşüne de Jacobus Arminius karşı çıkmıştır. Arminius, Tanrı'nın iman edeceğini önceden bildiği kişilerin alınına kurtuluşu yazdığını iddia ederek, kurtuluşu elde etmede insanın hür iradeye sahip olduğunu dile getirmiştir.

İsa'nın, Havarilerine dünyanın bütün milletlerine giderek öğretilerini yaymayı emretmesi ve Havarilerin de bu konuda hassasiyet göstermeleri, İsa'ya iman ederek seçilmişler arasına girecek kişilerde herhangi bir ırka mensubiyet şartı aranmadığını göstermektedir. Bu sebeple, Hıristiyanların diğerlerine bakışlarını belirleyen tek unsurun İsa'ya iman olduğu söylenebilir.

Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde, İsa'dan sonra yaşayanlar için Kilise'ye tâbi olmaktan başka kurtuluş yolunun olmadığı düşüncesi kabul edilmiştir. İlk dönem Kilise Babalarından Aziz İgnatius, Aziz İrenaeus ve Origen kurtuluşun Kiliseye katılmakla mümkün olacağını iddia etmişlerdir. Hıristiyanlık dışındaki dinlerin ve mensuplarının Hıristiyanlık karşısındaki konumu ilk defa gündeme getiren Aziz Justin ise, İsa'dan önce yaşayan Yahudilerin kurtuluşa ulaşabileceklerini söylemiştir. İsa'dan önce yaşayanlar için kurtuluş ümidinin olabileceğinden bahseden Kilise Babaları, İsa'dan sonra yaşayanlar için Kilise'ye tabi olmaktan başka bir kurtuluş yolunun olmadığı düşüncesinde ısrar etmişlerdir. Kartaca piskoposu Aziz Cyprian'ın bu iddiayı "Kilise dışında kurtuluş yoktur." şeklinde bir doktrin haline getirmesiyle de bu düşünce Kilise'nin temel ilkelerinden biri haline gelmiştir.

Kilisenin bu sert tavrının 15. yüzyıldan itibaren değişmeye başladığı görülmektedir. II.Vatikan Konsili'nde Kilise ilk defa diğer dinlerden bahsetmiştir. Konsil'de, Yahudilerin Tanrı ile ahitleşen ilk kavim olduklarına dikkat çekilerek, Yahudilerin, Tanrı için hala önemli bir millet olduklarına vurgu yapılmıştır. İbrahim'e bağlılıkları ve tek tanrı inancına sahip olmaları sebebiyle Konsil'de Müslümanlar hakkında da olumlu ifadeler kullanılmıştır. Hinduizm ve Budizm'deki doğru davranışlar övülerek, hayatında kilise'yi duymamış ancak, Tanrı'ya ulaşma çabası içinde olan kişilerin de kurtulabileceklerinden bahsedilmiştir. Kilisenin bu konuda ortaya koyduğu fikirler doğrultusunda Hıristiyan düşüncesinde üç farklı yaklaşımın ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; dışlayıcı (exclusivist) yaklaşım, kapsayıcı (inclusivist) yaklaşım ve çoğulcu (pluralist) yaklaşımdır.

Sonuç itibariyle, hemen hemen bütün din ve inançların üstünlüklerini ortaya koymak amacıyla seçilmişlik iddiasında buldukları söylenebilir. Bu seçilmişlik iddiası; Yahudilik'te ırkî bir seçilmişlik düşüncesiyle kendini gösterirken, Hıristiyanlık'ta, Tanrı'nın kurtuluşa ulaştırmak istediği kullarına verdiği iman lütfu olarak ifade edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDÜRRA'UF**, Muhammed, "İslam Açısından Musevilik Ve Hıristiyanlık", İbrahimî Dinlerin Diyalogu, Ed. İsmail R. Farukî, Pınar Yayınları, İstanbul, 1993.
- ADAM**, Baki, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, M.E.B. Devlet Kitapları, Ankara, 2003.
-, Baki, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002.
-, Baki, Katolik Kilisesi'nin Kurtuluş Öğretisi Açısından Yahudiliğe ve İslam'a Bakışı, A.Ü.İ.F.D., Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 2000.
-, Baki, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002.
- AKBAŞ**, Muhsin, Yahudi Düşüncesinde Holocaust ve Tanrı, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002.
- ALTINEL**, Tolga Savaş, İslami Kaynaklara Göre Yahudilik'te Seçilmişlik, Marmara Üniv. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2002.
- ALTINTAŞ**, Yusuf, "Birleştirici-Toplayıcı Niteliğiyle Bir Eski Ahit Kişiliği: İlk İbrani Avraham", Hz.İbrahim'in İzinde, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.
- ARAS**, Ahmet, Kalvinizm, Selçuk Üniv. S.B.E. (Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 2003.
- ATEŞ**, Süleyman, "Cennet Kimsenin Tekelinde Değildir", İslamî Araştırmalar, İstanbul, 1989, c.II, sayı: I.
-, Süleyman, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Kılıç Kitabevi, Ankara, Tarihsiz.
- ATTIAS**, Jean – Christophe – Esther BENBASSA, Paylaşılamayan Kutsal Topraklar Ve İsrail, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- AYDIN**, Mehmet, Hıristiyanlığın Genel Konsilleri ve II.Vatikan Konsili, Selçuk Üniv. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Konya, 1991.
-, Mehmet S., İslam'ın Evrenselliği, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2000.
- AYDIN**, Fuat, Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları, Marmara Üniv. S.B.E. (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2000.
- BESALEL**, Yusuf, Yahudilik Ansiklopedisi, Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2001. (I-III)

- BEST**, Ernest, The Cambridge Bible Commentary On The New English Bible (The Letter of Paul to the Romans), Cambridge of The University Press, New York, 1967.
- BLECH**, Rabi Benjamin, Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik, çev. Estreva Seval Valı, Gözlem Gazetecilik ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2003.
- BOUCHER**, Madeleine, The Parables-New Testament Message, Dublin, 1981.
- BOYER**, Alain, Siyonizmin Kökenleri, İletişim Yayınları-Presses Universitaires De France, İstanbul, 1992.
- BRISTOW**, George, Sürgün ve Ötesi, Babylon Kitaplığı, İstanbul, 2004.
- CALVIN**, John, Kutsal Kitap Hıristiyanlığı, çev. Baturalp Bal, Kaya Basım Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 1999.
- CERRAHOĞLU**, İsmail, Tefsirde Mücahid ve Ona İsnat Edilen Tefsir, A.Ü.İ.F.D., Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 1978, c.XXIII.
- CİLACI**, Osman, Dinler ve İnançlar Terminolojisi, Damla Yayınları, İstanbul, 2001.
- CLEMENTS**, R.E., God's Chosen People, Scm Press Ltd., London, 1968.
- COHEN**, Simon, "Fatalism", The Universal Jewish Encyclopedia, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co., Inc., USA, 1948, (I-X).
- COHON**, Samuel S., "Chosen People", The Universal Jewish Encyclopedia, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co. Inc., USA, 1948, (I-X).
Concordance to The Good News Bible, Ed. David Rabinson, The Bible Societies, New York, 1976.
- ÇAKIN**, Kamil, "Hadislerde Hıristiyan Kelamına Yaklaşımlar", Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları, Dinler Tarihi Araştırmaları IV, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2004.
- DAYF**, Shawqi, The Universality of Islam, çev. Abdelwahab El-Affendi, El Maarif el-Cedide, Rabat, 1998.
- DARİMÎ**, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, Sünen, Dâr'u İhyâ-i Sünneti'n-Nebeviyye, Basım yeri yok, 1981, (I-II İki cilt birarada).
- DENİZ**, Osman Murat, John Calvin'de İman Anlayışı, Ankara Üniv. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002.
- ELIADE**, Mircea, Dinsel İnançlar Ve Düşünceler Tarihi, çev. Ali Berktaş, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2003, (I-III).

- ESED**, Muhammed, Kur'an Mesajı, çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1999, (I-III).
- FARUKÎ**, İsmail R., "İslam Açısından Ulus-Devlet ve Sosyal Düzen", İbrahimî Dinlerin Diyalogu, çev. Mesut Karaşahan, Pınar Yayınları, İstanbul, 1993.
- FIRESTONE**, Reuven, Yahudiliği Anlamak: İbrahim'in/Avraam'ın Çocukları, çev. Çağlayan Erendağ-Levent Kartal, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2004.
- Felsefe Sözlüğü, "Ockhamlı William", Abdülbaki Güçlü, Erkan Uzun ve diğerleri, Bilim ve Sanat, 2003.
- GUILLET**, Jacques - Pierre GRELOT, "Antlaşma", Kutsal Kitap'taki Teoloji Sözlüğü, Xavier Leon-Dufour, Ohan Matbaacılık, İstanbul, 2002.
- GÜNDÜZ**, Şinasi, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara, 1998.
-, Şinasi, Hıristiyanlığın Mimarı Pavlus, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2001.
- GÜNGÖR**, Ali İsra, Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler, Çağlar Yayınları, Ankara, 2004.
- GÜRKAN**, Salime Leyla, The Jewish Concept of Chosenness in Tradition and Transformation, Lancaster University, (Basılmamış Doktora Tezi), 2002.
- HARMAN**, Ö. Faruk, "Hz. İbrahim ve Kurban", Hz. İbrahim'in İzinde, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.
-, Ö. Faruk, "Tefsir Geleneğinde Yahudilere Bakış", Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları, Dinler Tarihi Araştırmaları IV, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2004.
- HATİPOĞLU**, Mehmet S., Fakihlerimizin Irk Anlayışı Üzerine (Bir Tenkid Denemesi), İslamî Araştırmalar, İstanbul, 1988, c.II, sayı 8.
- HEASTER**, Duncan, İncil'in Temelleri, Christadelphian Advancement Trust, (Printed by Printland Publishers), England, 2000.
- Hıristiyan İnanıcı: Kutsal Kitaplara, Kilise Babaları ve Belgelerine Göre Açıklanan Hıristiyan Gerçekleri, İngilizce ve Fransızca Metinlerden Çeviren: Leyla A. İberti, Müjde Yayınları, İstanbul, 1994.
- İBN-İ MACE**, Ebu Abdullah b. Yezid el-Kazvîni, Sünen, Dâr'u İhyâ-i Kütübü'l Arabiyye, Basım yeri yok, (I-II; I.c. 1952 - II.c. 1953).

- JOHNSON**, Paul, Yahudi Tarihi, çev. Filiz Orman, Pozitif Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.
- KATAR**, Mehmet, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Tövbe, Andaç Yayınları, Ankara, 2003.
- KATZ**, Steven T., Jewish Ideas and Concepts, Schocken Books, NewYork, 1977.
- KOÇ**, Mehmet A., İsnat Verileri Çerçevesinde Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri-İbn Ebî Hâtim Tefsiri Örneğinde Bir Literatür İncelemesi, Kitabiyat, Ankara, 2003.
- KÖYLÜ**, Mustafa, Dinler Arası Diyalog, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001.
-, Mustafa, Dinsel Dışlayıcılık (Eksklusivizm), İslam ve Öteki, Kaknüs Yayınları, Ed. Cafer Sadık Yaran, İstanbul, 2001.
- KUTUB**, Seyyid, Fî Zilâli'l Kur'an, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1991, (I-XVI).
- KÜÇÜK**, Abdurrahman, "Yahudilikteki Arz-ı Mev'ud Anlayışının Boyutları", A.Ü.İ.F.D., Ankara, 1992, c.XXXIII.
- Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri, Fransızca'dan çeviren: Dominik Pamir, Yayıncılık Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul, 2000.
- Kilise Babalarından ve Yazarlarından Alıntılar (Günlük Okuma Kitabı), Fransızca, İtalyanca, Latince metinlerden çevirenler: Hakkı Demirel ve diğerleri, Ohan Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul, 2004.
- Kitabı Mukaddes, Ohan Matbaacılık, İstanbul, 1997.
- Kitabı Mukaddes'in Deuterokanonik (Apokrif) Kitapları, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1987.
- Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), Ohan Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul, 2001.
- LINDT**, A., Jean Calvin, Hıristiyanlık Tarihi, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2004.
- LOVELEY**, E., "Election, Divine", New Catholic Encyclopedia, The Catholic University of America, Washington, 1966, (I-XIX).
- McKENZIE**, John L., "Election", Dictionary of The Bible, Collier Books Macmillan Publishing Company, NewYork, 1965.
- MICHEL**, Thomas, Hıristiyan Tanrı Bilimine Giriş, Ohan Basımevi, İstanbul, 1992.
- MÜSLİM**, Ebu'l Huseyn b. el-Haccac el- Kuşeyrî, Sahih-i Müslim, tercüme: Mehmet Sofuoğlu, İrfan Yayınları, İstanbul, (I-VIII; I.c. 1967-VIII.c. 1970) .

- OKUYAN**, Mehmet – Mustafa ÖZTÜRK, “Kur’an Verilerine Göre “Öteki”nin Konumu”, İslam ve Öteki, Kaknüs Yayınları, Ed. Cafer Sadık Yaran, İstanbul, 2001.
- OLGUN**, Hakan, Luther ve Reformu Katolisizm’i Protesto, Fecr Yayınları, Ankara, 2001.
- PACKER**, J. I., Protestan İnancı, Hıristiyanlık Tarihi, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2004.
- POLAT**, Kemal, Hıristiyanlık’ta ve İslam’da Kurtuluş, Ankara, Üniv. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1998.
- RAHMAN**, Fazlur, Ana Konularıyla Kur’an, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1996.
- Redhouse Büyük El Sözlüğü (İngilizce-Türkçe/Türkçe-İngilizce), Redhouse Yayınevi, İstanbul, 2001.
- ROWLEY**, H. H., The Biblical Doctrine of Election, Lutterworth Press, London, 1950.
- SANDIKÇI**, S. Kemal, İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- SAYIM**, Huzeyfe, “Sihizm’in Din Anlayışı” Dinler Tarihi Araştırmaları II, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2000.
- SCHOEPS**, Hans Joachim, The Jewish-Christian Argument, Faber and Faber, London, 1965.
- SEVILLA-SHARON**, Moshe, İsrail Ulusunun Tarihi, Yeruslayim, 1981.
- SHAHAK**, Israel, Yahudi Tarihi Yahudi Dini, çev. Ahmet Emin Dağ, Anka Yayınları, İstanbul, 2002.
-, Israel – Norton MEZVINSKY, İsrail’de Yahudi Fundamentalizmi, çev. Ahmet Emin Dağ, Anka Yayınları, İstanbul, 2002.
- SILBERMAN**, Lou H., “Chosen People”, Encyclopedia Judaica, Ed. Cecil Ruth, Keter Publishing House: Jerusalem, (I-XVII; XVII.cilt1982 diğer ciltler tarihsiz).
- SPRUNGER**, Keith L., Püritenler ve Ayrılkçılar, Hıristiyanlık Tarihi, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2004.
- STERN**, Sacha, Jewish Identity in Early Rabbinic Writings, E. J. Brill, Leiden-NewYork-Köln, 1994.

- STOTT**, John R. W., Mesih'in Çarmıhı, İngilizce'den çeviren: Levent Kınran, İstanbul, 1986.
- SULLIVAN**, Francis A., Salvation Outside Church, USA, 1992.
- STUPPERİCH**, R., "Martin Luther", Hıristiyanlık Tarihi, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2004.
- TABERÎ**, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, Taberî Tefsiri, tercüme: Kerim Aytekin-Hasan Karakaya, Hisar Yayınları, İstanbul, 1996, (I-IX).
- TAŞ**, Yusuf, Martin Luther'de Kurtuluş Anlayışı, Sakarya Ün. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2002.
- TAŞPINAR**, İsmail, Duvarın Öteki Yüzü, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- TÜMER**, Günay – Abdurrahman KÜÇÜK, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara, 1997.
- The Complete Artscroll Siddur, Me'sorah Publications, New York, 1990.
- The New Interpreter's Bible, Abingdonpress, Nashville, 1994.
- The Wordsworth Encyclopedia of World Religions, Wordsworth Editions, Great Britain, 1999.
- UMANSKY**, Ellen M. "Election", The Encyclopedia of Religion, Ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, (I-XVI).
- URBACH**, Ephraim E., The Sages: Their Concepts and Beliefs, Translated by Israel Abrahams, 4th Ed. Cambridge, Harvard University Press Cambridge, Massachusetts and London, England, Fourth Printing, 1995.
- ÜZÜM**, Hamza, Tevrat ve Talmud'a Göre Yahudi Olmayanların Statüsü, Marmara Ün. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1994.
- VANHOYE**, Albert – Rene FEUİLLET, "İbrahim", Kutsal Kitap'taki Teoloji Sözlüğü, Xavier Leon-Dufour, Ohan Matbaacılık, İstanbul, 2002.
- VERMES**, Geza, Ölü Deniz Parşömenleri: Kurman Yazıtları, çev. Nurfer Çelebioğlu, Nokta Kitap, İstanbul, 2005.
- WALLACE**, Dewey D., "Free Will and Predestination", Encyclopedia of Religion, Ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, (I-XVI).
- WEBER**, Max, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, çev. Zeynep Gürata, Ayraç Yayınları, Ankara, 2002.

- WRIGHT**, David F., “Hippo’lu Augustinus”, Hıristiyanlık Tarihi, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2004.
- WYSCHOGRD**, Michael, “Musevilik Açısından İslam ve Hıristiyanlık”, İbrahimî Dinlerin Diyalogu, Ed. İsmail R. Farukî, Pınar Yayınları, İstanbul, 1993.
- YARAN**, Cafer Sadık, Dinsel Kapsayıcılık (İnkusivizm), İslam ve Öteki, Kaknüs Yayınları, Ed. Cafer Sadık Yaran, İstanbul, 2001.
- YAZIR**, M. Hamdi, Hak Dîni Kur’an Dili, Çelik-Şura Yayınları, İstanbul, Tarihsiz, (I-IX).
- YAMAUCHI**, Edwin M., “Gnosisçiler (Bilgiciler)”, Hıristiyanlık Tarihi, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2004.
- YEŞİLYAPRAK**, Fatih, Aziz Augustinus ve Aslî Günah Anlayışı, Ankara Üniv. S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004.
- YİTİK**, A. İhsan, “Hinduizm’in Diğer Dinlere Bakışı”, Dinler Tarihi Araştırmaları I, Dinler Tarihi Yayınları, Ankara, 1998.

ÖZET

Yavuz, Nazmiye, “Kitabı Mukaddes Açısından Yahudilik ve Hıristiyanlık’ta Seçilmişlik Anlayışı”, Yüksek Lisans Tezi, Prof. Dr. Baki Adam, V+137s.

Bütün dinlerde kendini ayrıcalıklı ve üstün görme anlayışına rastlanmakla birlikte, seçilmişlik düşüncesinin özellikle Yahudilik ve Hıristiyanlık’ta önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Seçilmişlik anlayışının Yahudilik ve Hıristiyanlığın inanç sistemlerini nasıl etkilediğini anlamak ve seçilmişliğe yükledikleri anlamları incelemek amacıyla bu konuyu seçmiş bulunmaktayız.

Tezimizin giriş kısmında, Gnostik dinlerden Maniheizm ile Sabiilik’in, Hint dinlerinden Hinduizm ile Sihizm’in seçilmişlik anlayışlarından bahsedilmiştir. Yine giriş kısmında, İslam’ın seçilmişlik anlayışına ve bu dinin Yahudilik ve Hıristiyanlığın seçilmişlik iddialarına bakışına yer verilmiştir.

Birinci bölümde, Yahudilerin seçilmişlik anlayışı öncelikle Tanah’ta verilen bilgiler doğrultusunda incelenmiştir. Daha sonra Yahudi din adamlarının bu konudaki görüşlerinden bahsedilmiştir. Ayrıca bu bölümde, Yahudilerin hür irade anlayışları, Yahudi olmayan milletlere bakışları ve Yahudiler arasında seçilmişlik iddiasında bulunan grupların düşünceleri ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde ise, Hıristiyan Kutsal Kitabı referans alınarak Hıristiyanların, Yahudilerin seçilmişlik anlayışlarına bakışları ve Hıristiyanlığın seçilmişlik anlayışı irdelenmeye çalışılmıştır. Hıristiyanlıktaki hür irade anlayışı çerçevesinde insanın hür iradesinin fonksiyonu incelenerek, Hıristiyanların diğer din mensupları hakkındaki düşüncelerinden bahsedilmiştir.

Sonuç olarak, seçilmişliğe farklı anlamlar yükleseler de, seçilmişlik anlayışının hem Yahudiliğin hem de Hıristiyanlığın inançlarının temelini oluşturduğu söylenebilir.

ABSTRACT

Yavuz, Nazmiye, "Perception of Being Chosen in Judaism and Christianity from The Biblical Viewpoint", Master's Thesis, Advisor: Prof. Dr. Baki Adam, V+137p.

Although perception of considering itself privileged and superior in all religions is encountered, it is known that being chosen opinion has an important place especially in Judaism and Christianity. We have chosen this subject to understand how perception of being chosen influenced the belief systems of Judaism and Christianity and to examine meanings they both attribute to being chosen.

In the introduction of our thesis, perceptions in being chosen of Maniheim and Sabian religion of the Gnostic religions, and in Hinduism and Sikh religion the Indian religions were discussed. Also, in the introduction, the view of Islam to being chosen itself and its view to the claims of Christianity and Judaism of being chosen have been given place.

In first chapter, perception of being chosen of Jewish has been examined first in line with the information provided in Tanah. Later on, opinions of Jewish divines related to this subject have been discussed. Also, in this chapter perception of free will held by Jewish, their approaches to non-Jewish nations, and opinions of Jews groups among, who claimed their being chosen have been introduced.

In the chapter, Christians' perspective to Jewish perception of being chosen Christian and perception of being chosen has been tried to be explicated by referring to Christian Holy Book. Function of free will of person was examined within the framework of the perception of free will in Christianity and views of Christians about other believers have been discussed.

In conclusion, although they attribute different meanings to being chosen, it can be said that perception of being chosen constitutes the basis for beliefs of both Judaism and Christianity.